

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

X. BIND

Middelfart - Assens - Bogense - Glams-
bjerg - Otterup - Nr. Aaby
Ejby - Gjelsted.

NATIONAL-FORLAGET

INDEHAVER: S. SCHIØNNING
KØBENHAVN-BRØNSHØJ

FYNSKE BYER OG DERES MÆND

MIDDELFART BY

Eftertryk af Tekst og Billeder forbydes

FYNSKE BYER OG DERES MÆND

J. P. Mosegaard:

Middelfart By.

1917.

National-Forlaget.

Indehaver: S. Schønning,

København—Brønshøj.

Hansen & Jacobsens Bogtrykkeri, Naksoz

Middelfart 1864.

Middelfart By.

Solen glitrer i Lille Bælt, Roserne dufter fra de smaa Haver, fra Gavle og Facader, Kastanietræerne i Adelerhusalleen og ved Kirken staar i Flor, og Lindene langs Banegaardsvejen blomstrer. Saa er der Sommer over Middelfart, saa smiler Byen til os, hvor vi ser den fra, og hvor vi vandrer rundt i den. De Tusinder af rejsende, der Aar efter Aar farer den forbi med Jernbanen, ser den fra dens mindst fordelagtige Side. Men er Byen blevet stedmoderligt behandlet af det danske Jernbanevæsen, har Byen til Gengæld vendt sin mindst tiltalende Side ud mod dette Væsen. For det er jo saaledes, at den smukke Allé fra Banegaarden og ind til Byen kun opdages af dem, der staar af for at aflægge Byen et Besøg. Men for dem er Alleen da ogsaa som et smukt Velkommen. Men enhver rejsende, der kommer fra Jylland, og som paa den lille Sejltur om Odden ved Strib og paa Farten gennem den dejlige Stavrbyskov har faaet Sindet stemt modtageligt, og som er saa heldig at tage Byen i et Blik, netop som

Toget damper ud af Skoven, vil faa et Indtryk af dens uforlignelige Skønhed. For der er vel næppe noget Sted, hvorfra dens fine Ynde og lune, idylliske og fredfyldte Beliggenhed rigere viser sig end netop fra Indgangen til Stavrbyskov.

Det skulde da være fra Vejen til Hindsgavl, fra Adelerhusenes smukke Port. Kommer man ad denne Vej til Byen, dukker den frem for Øjet lidt efter lidt, først Kirketaarnet og Fabrikernes Skorstene, saa de røde Tage mellem Træernes Grønt, indtil Øjet favner det hele og modtager et Indtryk af harmonisk Skønhed, der sent glemmes.

Men mest malerisk tager Byen sig ud ude fra Bæltet, ovre fra den jyske Kyst eller omme fra Stranden under Kongebrokovens fortryllende Skrænter. Fra det sidste Sted tegner den sig som en skarp Silhuet, der faar sin særlige Karakter af Kirken og Stranden. Skønhedsindtrykket ude fra Bæltet eller ovre fra den jyske Kyst er af helt middelalderlig Art. Kunde man ud af Billedet fjerne de enkelte høje Skorstene, der saa paatrængende minder om vor Tids travle Færden og Virken, saa vilde man faa Indtryk af, at her var bevaret et Stykke gammel Kultur, et Stykke Middelalder med dets betagende Skønhed og vemodige Ynde.

Vil man have dette Indtryk saa helt og fuldt som muligt, sætter man sig en stille Sommeraften ene i en Baad og glider ud fra Bolværket paa Bæltets sagte strømmende Vand, saa langt ud, at Byens Omrids sløres af Aftenens Dis. En saadan Aften skaber Byen den sære fjerne Stemning af Stilhed og Lunhed, af gamle Dage og svundne Tider, af det, som en Gang var, men som de fleste Steder er gaaet til Grunde, af noget blidt og fint, noget vemodigt drømmende, noget, der gør Sindet blødt, fylder det med Fred og løfter det opad i en højere, finere og renere Verden.

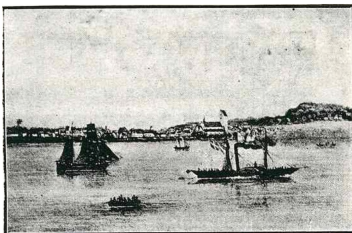
Middelfart er kaldt Rosernes By. Og det med megen Ret. Her er saa mange smaa Haver, hvor Roserne dufter, og her findes næppe en Gade, hvor ikke Øjet møder eu rosendækket Murflade, hvor ikke den simpleste Arkitektur er forskønnet af Sommerens Blomsterflor. Og naar Efteraaret kommer, og Stormen fejer al Sommerens Pragt i Støvet, saa pynter Vildvinen op til Fest i brogede, stærke Farver, indtil ogsaa den gaar i Vinterdvale. Naar det sker, ved vi alle, at det er Slut.

Byen selv er vel nok mere ejendommelig end egentlig smuk. Det mest tiltalende ved den er de Gader, der har bevaret deres gamle Præg, de toppede Brosten, de skæve Fa-

cadet, alt det uregelrette, der minder om gamle Dage. Her er ogsaa snævre Gyder, Gader, der snor sig ud og ind og op og ned, gamle Huse med smaarudede Vinduer og høje Trappesten med gammeldags Gelænder. Og saa ved Siden af dette gamle det nye, udenfor det, i Forlængelse af det, skudt ud fra det i syd og øst som nye Gader, ensartede, kedelige, uden Fantasi, blottet for anden Skønhed end den, Blomsterne spreder. Men det er jo Tidens Krav, at det gamle skal falde for det nye, det praktiske. Og saa nytter det vel næppe at klage over, at en Del af Poesjen ogsaa gaar med i Købet.

Men en Trøst er det, at selv om meget af Billedet er lagt øde i Tidens Løb, vil Rammen dog være uforgængelig.

Bæltet glider fremdeles forbi Middelfart, som det

Middelfart 1852

har gjort i umindelige Tider, og som det fremdeles vil gøre ind i en uendelig fjern Fremtid, naar den sidste Rest af noget hyggeligt og smukt og stemningsfuldt gammelt i selve Byen forlængst er forsvundet. Og dette Vand vil ikke alene bære Bud til Byen ude fra den store Verden, men det vil ogsaa minde om Fortiden gennem sin Historie og ved sin sagte Klukken langs Bolværket en stille Kvæld. For i saadan en Stund drager Tanken paa Rejse, ikke alene til fjerne Lande, men ogsaa til fjerne Tider; ikke alene udad, men ogsaa indad; ikke alene frem i Tiden, men ogsaa tilbage i Fortiden, til det, der var, men som ikke nu er mere.

Og den ejendommelige jyske Kyst paa den anden Side Bæltet vil ogsaa fremdeles blive ved at være, ligesaa Kongebroskovens høje Skrænter og forhaabentlig ogsaa dens prægtige gamle Bøge og Stavrby Skov med dens mangeartede Plantevækst og Teglgårds lune Sommeridyl og Udsigten mod Strib og opad Kolding Fjord og ikke at forglemme Barring Banke, der rander Udsynet mod øst — se alt dette, og der kunde jo nævnes meget mere, er Rammen om Byen,

og denne Ramme bliver, og den er noget af det skønneste, vort Land har at opvise.

Træk af Byens Historie.

Det er sikkert Lille Bælt, der er Aarsag i, at Middelfart er blevet til. I Bæltet har der fra de tidligste Tider været Betingelser for et indbringende Fiskeri. Dette har ført til Dannelsen af et lille Fiskerleje, der har været Byens Begyndelse.

Ogsaa Byens Navn staar i Forbindelse med Bæltet. Middelfart, i ældre Skrivemaade Mæthlæfar og Mæthælfar, er det mellemste Overfartssted over Bæltet fra den fynske til den jyske Kyst. Det nordligste var ved Strib, det sydligste ved Fønsøre. Denne Overfart har præget Byen gennem Tiderne, skabt noget af dens Historie og bidraget til dens Udvikling.

Og endelig er der en Mulighed for, at der ogsaa her har ligget en Kongsgaard, en Borg, der ogsaa i sin Tid har haft Betydning for Byens Vækst og Udvikling. Man støtter denne Formodning paa, at Middelfart i Valdemar Sejrs Jordebog nævnes som Kongens Ejendom. Borgen skal have heddet Gormsborg, og man mener at have fundet Rester af denne Borg — Kampesten, Munkesten og gammel Brolægning — vest for den gamle Kirkegaard, det nuværende Krigeranlæg. Der er jo saa mange af vore Købstæder vokset op ved Foden af Borge, saa der er intet urimeligt i denne Antagelse.

At Middelfart som Overfartssted har været mere benyttet end de to andre Overfartssteder, har været det egentlige Hovedoverfartssted, kommer vel af, at Hovedlandevejen eller den gamle Kongevej tværs over Fyn endte her. Og saa var Overfartsstedet her endvidere Bæltets smalleste. Men det har givet Anledning til, at Byen har været paa nært Hold af adskillige skæbnesvangre Begivenheder.

Lad os f. Eks. forestille os, hvad der skete i Middelfart den 9. Juli 1086. Da myldrede stærke og vrede Jyder — Thyboer og Vendelboer — over Bæltet, gennem Byen og øst paa efter Odense for at hævne sig paa den ulykkelige Konge, Knud den Hellige. Nogle Dage efter kom de tilbage med blodige Hænder. Hævnen var udført, Vreden stillet. Men var Retfærdigheden sket Fyldest?

Godt 200 Aar efter, i 1287, blev Byen afbrædt af de saakaldte „Kongemordere“, det var de 9 Mand, der dømtes fredløse for Mordet paa Erik Glipping. Og et lille Hundrede Aar derefter, i 1359, var Byen selv Skuepladsen for et afskyeligt tredobbelt Mord. Det var først paa Aaret, at de tre jyske Adelsmænd, Niels Bugge, Ove Stisen og Peter Andersen, havde været ovre i Slagelse for at forhandle med Kong Valdemar Atterdag om Skatter og adskilligt andet, som de var uenige med Kongen om. Mødet endte resultatløst. Da de paa Hjemturen kom til Middelfart og skulde sættes over til Snoghøj, blev de dræbt af de Fiskere, der skulde færgede dem over. Mistanken for Mordet faldt paa Kongen, idet Fiskerne paa-stod, at de havde handlet efter Ordre fra ham. Han fralagde sig dog Beskyldningen ved Ed. Hvorledes det gik Gerningsmændene, vides ikke. Derimod ved man, at de Huse i Vester-gade, hvor de boede, paalagdes en aarlig Skat paa 49 Skilling. Skatten kaldtes Blodskyld, Blodskat eller Buggespenge og betaltes til 1874.

Den geniale, men ulykkelige Konge Kristian den Anden opholdt sig ofte i Middelfart som Gæst hos den daværende Borgmester Olaf Bang, Stamfader til den berømte Bangslægt. Da Ulykken var styrtet ind over Kongen ved den jyske Adels Opsigelsesbrev til ham i Vejle den 22. Januar 1523, sejlede han den paafølgende Nat frem og tilbage flere Gange over Lille Bælt fra Snoghøj til Kongebro, indtil endelig Haabløsheden og Mismodet helt bemægtigede sig ham, og han gik i Land paa den fynske Kyst. Som en brudt Mand drog han op over den høje smukke Kongebrobakke og tyede i sin Sorg og Kvide ind til Borgmester Bang, hvor han blev det meste af en Maaned, og hvorfra han skrev gentagende Gange til sin Dronning og bad hende være ved godt Mod, da han havde Haab om ved Forhandling at faa Uvillien til at lægge sig. Grunden til Kongens lange Ophold i Middelfart var sikkert den, at han jo der var nær ved Jylland, og at han jo stadig ventede paa Forlig med den jyske Adel. Men da ogsaa dette Haab glippede for ham, forlod han Byen og rejste til København. Han saa næppe Byen igen før 9 Aar efter, da han som dansk Statsfange sejlede ned gennem Lille Bælt til sit 18 Aar lange og trange Fængsel paa Sønderborg Slot.

Byen Middelfart er flere Gange i Krigstid blevet slemt brandskattet og plyndret, og den 8. Maj 1848 blev den bombarderet af Prøjserne ovre fra den jyske Kyst, skønt den var

en aaben og ganske forsvarsløs By. Der har flere Gange været anlagt feltmæssige Forsvarsværker langs Lille Bælt, ogsaa umiddelbart op til Byen. Derimod vides det ikke, om Byen nogensinde har været befæstet, skønt Kristian d. Fjerde i Aaret 1628, medens han var indviklet i den tyske Trediveaarskrig, og medens Wallensteins Tropper beherskede Jylland, gav Befaling til, at Byen skulde omgives med Volde og Grave. Det er sandsynligt, at denne Befaling aldrig er kommet til Udførelse.

Ildebrande og smitsomme Sygdomme har ogsaa gentagne Gange hærget Byen og standset den i Udviklingen.

I 1672 havde Byen 756 Indbyggere, i 1769 kun 735, i 1801: 1019, i 1840: 1428, i

1860: 2123, i 1880: 2345, i 1890: 3078, nu, i 1916, 6079. Det er en Fordobling af Indbyggerantallet i mindre end 30 Aar. Det er ikke en naturlig Vækst, men forudsætter ganske særlige Forhold, som senere skal blive omtalt.

Man faar et godt Begreb om danske Byers Størrelse for godt et Par Hundrede Aar tilbage i Tiden, naar man hører, at Kristian den Femte i en Forordning af 28. Januar 1682 nævner Middelfart blandt de 23 største danske Byer, der maa have en Borgmester og to Raadmænd, medens 31 mindre Byer maa nøjes med Borgmesteren alene og undvære Raadmændene.

Gamle Udtalelser om Middelfart.

En engelsk Admiral og Minister Vernon opholdt sig i 1704 en Tid i Middelfart. Han kaldte Byen „en smuk lille Handelsby med yndige Omgivelser og i et Landskab, der har Overflod paa alt.“

Den kendte Pontoppidan siger om Middelfart: „Det er vel kun en lille By, men ikke ilde bygget.“

Kr. N. Bech siger i en folkelig Beskrivelse af Danmark: „Tre af Landets Stæder har fremfor alle den skønneste Belliggenhed: Helsingør, Middelfart og Aarhus.“

Den kendte Skribent Christian Molbech kom en dejlig Sommerdag, den 18. Juni 1813, vandrende til Byen fra Bubbelgaard. Han beskriver sit Indtryk saaledes: „Man ser intet til Byen, før man er den ganske nær. Ved en lille Vending af Vejen aabner sig med et en overraskende og rig Udsigt til Middelfart, Lille Bælt og Jyllands høje Kyster. Staden med sit 44 Alen høje, hvide Kirketaarn ligger meget lavt, ganske tæt ved Stranden, venligen sluttende sig til en høj Skov, der synes at naa lige til Husene.“ Og han fortæller senere: „Gaderne er meget slette, men man er nu i Færd med at brolægge dem.“ Denne Bemærkning vil faa mangen en Middelfarter til at udbryde: Det er jo ganske som nu, 100 Aar efter. Overfarten til Snoghøj beskriver Molbech saaledes: „Aftenlandskabet var dejligt, et af de venligste og livligste jeg kan mindes. En stille Klarhed hviler over Land og Hav; roligt smilede Jyllands grønne Kyster gennem Aftenrødens Glans over til det venlige Fyn, hvor den lyse Dæmring dalede blideligt ned, og det var ligesom begge Lande her favnedes tæt og fortroligt, idet de bød hinanden en kælig Aftenhilsen.“

Det er jo alt sammen saare smukt og sandt. En Forfatter af en gammel Skolegeografi har haft et noget andet Syn. Han kalder Middelfart „en liden slet Stad“. Man saa føjer han for Middelfartere trøstende til: „Bogense er et Sæt ringere.“

„Kongelig Majestæts Byfoged og Byskriver“ i Middelfart, Johan Bluhme, har 1795 udgivet en meget udførlig Beskrivelse af Byen. Han siger deri, at den grænser tæt ind til Holsten. Det er jo en noget overraskende Oplysning, men vist ret betegnende for Tidens Tankegang. Han mener nemlig Sønderjylland. J. Bluhme var selv Holstener af Fødsel.

Byens Forbindelser med Omverdenen.

Byens ældste Forbindelsesveje med Omverdenen var den gamle Kongevej øst ud af Byen efter Odense. Den fortsattes sydvest ud af Byen gennem Knorregade efter Kongebro. Og saa var der jo Vandvejen til Jylland og videre ud til hele Verden. For 100 Aar siden var der paa det Sted, hvor Knorregade ender og deler sig i Kongebrolandevej og Hinds-

gavlsvejen, nu Skovgade, en Port, der kaldtes *Sønderport* eller *Hindsgavlsporten*. Hvor Byen hørte op mod øst, laa *Østerport*. Det har nok omtrent været der, hvor nu Nygade drejer fra. Saa var der endvidere Vejen til Assens og endelig fortsatte Vestergade sig i en Vej neden om Kongebroskoven langs Stranden til Kongebro. Men denne Vej var saa vanskelig og kostbar at holde i Stand, saa den er blevet nedlagt. Ud til Markerne syd for Byen gik *Blindebomsvej*.

Der har ingen *Accisbod* været, men kun en *Blindbom*. Deraf Navnet. Ved *Portene* og *Havnen* krævedes *Accis*, *Afgift af de Varer*, *Landboerne* førte til Byen, og *Told af udenlandske Varer*. To *Gange om Ugen* var der kørende

Post til Assens og en *Gang sejlene Post til Fredericia*. Den kgl. kørende *Post København — Hamborg*, befordredes oprindeligt over *Assens*, men fra *Slutningen af det 18. Aarhundrede* over *Middelfart*. Det fik jo megen *Betydning for Byens Opkomst*

Der har fra gammel Tid og indtil den fynske *Tværbane* blev aabnet været fast *Færgeforbindelse fra Middelfart til Snoghøj*, en offentlig ansat *Færgemand* ved begge *Kyster* og autoriserede *Takster*. En af de sidste af disse *Takstbestemmelser* stammer fra 29. April 1684. Den bestemmer for *Tiden* fra 1. April til 1. Oktober følgende:

Af Smakker	1 Rd.	0 Mk.	0 Sk.
Af en Færge	0	— 4	— 8
Af en Baad	0	— 3	— 0
En rejsende Person og hans Tøj	0	— 0	— 8
Af en Rytter med sin Hest	0	— 0	— 12
Af en Okse	0	— 0	— 6

Mindre Kvæg efter *Overenskomst*. Om *Vinteren* var *Taksten* noget højere. Men saa skulde der tillige betales *Bropenge* efter følgende *Takst*:

Af en Karsse, Chaise- eller Jagtvogn ...	4 Sk.
— Post- eller Bondevogn	2 —

Af en Hest, Ko eller Stud, 6 Faar eller Lam	1 Sk.
— Haderslevbaad.....	10 —
— Brødkiste.....	4 —
— Skok Potter.....	2 —
— Kramkiste.....	4 —
— Laasetønde.....	2 —
— Pakke Klæde.....	4 —
— Halvkiste eller Skrin.....	2 —
Af et Skpd. Humle.....	2 —
Af en Læst Korn.....	4 —

Det har altsaa ikke været billigt i disse Tider at slippe over Bæltet. Det var dog kun fremmede, gennemrejsende, der var tvunget til at benytte den kgl. Færge. Byens Folk kunde benytte, hvad Slags Transport de vilde. De fremmede maatte endvidere have Pas, og for at komme med Færgen maatte de have Passet paategnet hos Byfogden, hvilket heller ikke var gratis. Det var dog en ret almindelig Klage, at Færgemanden saa igennem Fingrene med Paategningerne, saa at Byfogden „derved taber i sine ringe Indtægter“.

Færgen var stærkt benyttet. „Herigennem plejer ikke alene de højkongelige Herskaber at rejse, men ogsaa mange andre Herskaber og rejsende, saavel som Regimenter samt Rekrutterne af de udenlandske Hvervninger.“ „Ved denne Passage fortjener baade Færgemanden og hans Folk samt Gæstgivere, Værtshusholdere, Vognmænd m. fl. Penge.“

Et egentligt *Postvæsen* oprettedes først 1770 i Middelfart, og det første Postkontor skal have været i den Ejendom i Algade, hvor nu A. C. Hansens Kulforretning har Kontor. Der fortæltes, at en kold Vinteraften, da Postvognen standse uden for Posthuset, og de rejsende steg ud, opdagede de, at Kusken var frosset ihjel paa Bukken. En Gang havnede Postvognen fra Bogense til Odense i Middelfart i Stedet for i Odense. Kusken var sluppet i Søvn, og saa havde Hestene drejet med Vinden ud ad Middelfartlandevejen, da Vognen kørte ud af Bogense By. I 1839 begyndte en Postvognsforbindelse 3 Gange ugentligt mellem Odense og Kolding—Vejle over Middelfart. Senere er jo Postvæsenet udviklet her som i andre Byer. I 1900 havde Byen kun 2 Postbude. Nu er der 5. I mange Aar var Postkontoret til Huse i nogle smaa og trange Rum i Avlsbruger Søeborgs Ejendom. Siden er Kontoret flyttet ned midt i Algade i en smuk Bygning, der byggedes og indrettedes særligt til Postvæsenets

Brug. Særdeles agtet og velkendt var gamle *Postmester Bue-*
mann, der trak sig tilbage for nogle Aar siden. Hans Efter-
følger blev *Postmester Jansen*, der er barnefødt i Middelfart.

Den 8. September 1865 aabnedes *den fynske Tværbane*, og den overtoges af Staten den 1. April 67. Det var et haardt Slag for Byen, at denne Banes vestlige Endepunkt ikke blev Middelfart, men Strib, og det var tillige særdeles uheldigt, at Banegaarden blev lagt saa langt fra Byen, som Tilfældet blev. Man plejer at sige, at Aarsagen til, at Strib blev Banens Endepunkt, var Hensynet til Fredericia, og at det var den kendte liberale Politiker og forhenværende Martsminister Orla Lehmann, som den Gang var Amtmand i Vejle, og som under de forberedende Forhandlinger drog dette Hensyn saa stærkt frem, at det blev bestemmende. Nu gaar den stærke Trafik forbi Byen og ikke igennem den. Under normale Forhold løber der daglig Mængder af Tog over Fyn, men de er ikke alle saa elskværdige at standse netop ved Middelfarts lille graa Jernbanestation. Men til dette kom jo Ulempen ved, at denne Station blev lagt saa langt fra Byen. Ondskabsfulde Tunger har paastaaet, at det var Byens egen Skyld, at det blev saaledes; at Borgerne i 65 var bange for at faa Jernbaneuhyret for tæt ind paa den fredelige Idyl, som Byen vel nok den Gang var. Men enten det nu var saa eller saa i 65, saa ved de nu, at det gælder om at faa saa nær og saa god en Forbindelse med Banen som muligt. Derfor har Byen strakt sig omtrent helt ud til Banen, og derfor fører Byens bedst brolagte Gade fra Stationen og ind til Byens Hovedgade, og derfor er der lavet en udmærket klinkebelagt Spadseregang langs denne Gade, og derfor har man plantet og fremlesket de dejligste Træer langs denne Spadseresti, saa man nu der selv i varme Sommerdage gaar som i en kølig Løvhal. Og selv om Gadernes andre Træer alle falder, saa bliver disse — forhaabentlig — staaende. Jo, Middelfart ved nu nok, hvad gode Trafikforhold er værd. I 1912 øgedes de med Aabningen af *den nordvestfynske Privatbane*. Byen fik derved en ny Forbindelse med Odense, fik nær Forbindelse med Bogense og med et godt og rigt Opland. Det har sikkert allerede sat Spor blandt Byens Forretningsmænd. „Røjle Ekspres“, som de nordvestfynske Tog populært kaldes, bringer med hvert Tog til Byen Mennesker, som, om dette Tog ikke havde været, maaske næppe var kommet. For denne Bane blev Middelfart dog altsaa Endestation,

skønt baade Nørre Aaby og Ejby tragtede efter at blive det. At denne Bane gennemførtes og paa saa heldig en Maade for Middelfart, tilkommer daværende Borgmester Eckeroth vist den største Del af Æren for. Han sled for denne Bane i Nætter og Dage, til dens Gennemførelse her til Byen var sikret. Blandt samtlige Stationer tværs over Fyn er der næppe en, der tager sig mere graa, simpel og kedelig ud end den i Middelfart. Pladsforholdene i den har ogsaa længe været under al Kritik. Nu er man i Færd med en betydelig Udvidelse, der vel vil skaffe flere Plads, mens Grimheden stadig vil være til Stede. Erindret af mange er gamle Stationsforstander Schwensen, der tog sin Afsked for godt 10 Aar siden, og som døde i 1915. Hans Efterfølger blev Stationsforstander Lytken.

Toldvæsenet er jo omtrent Verden over saa gammel som Arvesynden af den simple Grund, at Toldskat paa Forbrugsartikler er en af de ældste Skatteformer, der kendes. Det nuværende Toldkontor ved den gamle Havn toges i Brug 1846. Før den Tid var det i Søndergade lige over for den nuværende Gymnastiksal. Ved Middelfart Toldkontor er der nu ansat 6 Mand, og siden 1902 har Toldforvalter *Hansen* været den stedlige Leder af Byens og Distriktets Toldvæsen.

En Telegrafstation i Middelfart aabnedes 1857 i den Ejendom, der nu tilhører Avlsbruger Søeborg. Den var først privat og overtoges senere af Staten. Senere flyttedes den til Torvet; fra 1870 til 1906 var den til Huse paa Algade hos Telegrafbestyrer Hansen, og endelig i 1906 flyttedes den om i Grønnegade. Gennem 38 Aar, fra 1868 til 1906, bestyredes Stationen af Hansen, der tillige i mange Aar var Bykasserer. Siden 1906 af Frk. Olsen.

Middelfart Telefonstation, der hører ind under Fyns kommunale Telefonselskab, aabnedes den 1. December 1885 med 50 Numre, der dog ikke alle var optaget. Nu er det tilsvarende Tal 300. I Begyndelsen og gennem flere Aar besørgedes Arbejdet af 2 Damer. Nu er der for flere Aar siden indført Nattjeneste, og Personalet er forøget til 7. Siden 1892 har Stationen været ledet af Bestyrerinde Frk. *Kleis*. Fra 1885 til 1909 var den til Huse i en Bagbygning i Fru Knudsens store Gaard i Algade. I 1909 flyttedes op i de nuværende Lokaler.

Fisketorvet.

Middelfart er som saa mange andre Byer bygget op om en gammel Landevej, her Vejen fra Odense til Kongebro, det gamle Overfartssted til Snoghøj. Det bebyggede Stykke af Vejen fik Navnet Adelgade, sædvanlig kaldet Algade, den gamle, oprindelige Gade. Ved Algades vestlige Ende er der en lille aaben Plads, derfra drejer Brogade ned til den gamle Havn, Vestergade gaar mod Vest hen ovenfor Havnen, og Landevejen fortsættes mod Sydvest gennem Knorregade og op over Kongebrobakke. Endvidere gaar Smedegade lige mod Syd. Denne lille aabne Plads, nærmest trekantet af Form, hvor de omtalte 5 Gader støder sammen, kaldes Fisketorvet. Det er sikkert Byens oprindelige Midtpunkt, dens første Torv, da der endnu intet Raadhus fandtes. Naar Borgerne samledes der paa denne lille Plads, nær Kirken, Havnen og Overfartsstedet, saa kunde de overse hele deres lille Samfund og gennem de 4 af de 5 smaa Gader se ud til aabent Land og gennem den 5. se ud til Beltet, der jo var en af deres Rigdomskilder.

Nu er Fisketorvet ikke længere Byens Midtpunkt. Dette er rykket langt længere vest paa, endogsaa vest for Byens Torv. Men enhver fremmed, der kommer hertil, og enhver, der bor her, og som har lidt Sans for Røster fra gamle Dage, vil uvilkaarlig standse paa Fisketorvet, ved Hjørnerne af de 5 Gader, og faa en Fornemmelse af, at her paa dette Sted har Byen levet og aandet fra de ældste Tider. Nu har Kvinderne midt paa dette lille Torv plantet en Eg til Minde om Grundloven af 1915.

St. Nicolaus.

Et af Vidnesbyrdene om, at denne Betragtning, at Fisketorvet er Byens oprindelige Midtpunkt, er rigtigt, er det, at Kirken ligger der. Denne Kirke behersker saa ganske og aldeles Byen i arkitektonisk Henseende. Det er Byens skønneste Bygning, og det er tillige Byens mest monumentale Bygning. Den rager med sit Taarn, sit Spir og sin dejlige Tagbygning saa langt op over Byen, saa den virker helt dominerende blandt dens lave røde Tage. Men lad os se Forholdet fra en anden Side end den dominerende. Lad os se det fra den Side, at Kirken i gammel Tid, i den tidlige Midaldertid, rejstes der midt i Byen, op til dens Midtpunkt, stor og mægtig, smuk og skøn, ragende op over de smaa Huse

og Hjem, og at den rejstes saaledes som et Billede paa det evige, det uforgængelige, det, der trofast varer, mens alt andet er omskifteligt og til sidst forgaar. Den skulde staa der midt i Byen, rolig og sikker, stadig mindende om, hvor der er Trøst at finde for Livets Forkrænkelighed. Og om ad den, gennem dens Døre, kom jo alle i Tidens Løb, baade Faricæerne og Tolderne. Den modtog dem i Livets Morgenstund, og dens Klokker ringede dem til den sidste Hvile. Og endelig under den kortere eller længere Arbejdsdag mellem disse Livets to Yderpunkter, ja, da stod Kirken der ogsaa, midt i Byen, midt i Travlheden, ved Havnen og ved Alfarvej, ved de 5 Gaders Hjørner, med sin trøstende Tale til dem, der led ilde, til dem, der tabte Modet, til dem, der syntes, at nu kunde de ikke mere. Den havde jo ogsaa Bud til de sunde, de raske, de glade, til alle dem, der mente, at de ikke havde nogen Trøst behov. Den ringede for dem Morgen og Aften, helligt og søgnt, til alle Aarets Højtider om Verdens største Glæde.

Kirken blev i den katolske Tid indviet til Helgenen St. Nicolaus, og den kaldes nu almindeligt Middelfart St. Nicolaj Kirke. Den er stor og rummelig, bestaar af et Midtskib, to Sideskibe og et Kor, mod syd er Vaabenhuset og et Kapel og mod nord et Sakristi. Af visse Murlevninger i Koret kan ses, at den oprindelig er opført i den romanske Tid, men den maa saa senere, i den gotiske Periode, være ombygget. Vaabenhuset er bygget i Kristian den Fjerdes Stil og bærer Aarstallet 1667 og Byens Vaaben i Gavlen. Kirken er helt igennem opført af Munkesten. Taarnet, Hovedskibets Vestgavl og Kapellet har smukt takkede Gavle. Den blev istandsat i 1574, og en Del af Materialet til denne Istandsættelse hentedes fra den da nedlagte Viby Kirke i Udby Sogn. Paa dens Nordside er i den senere Tid opført nogle store og vansirende Støttestykker. De viste sig desværre nødvendige af Hensyn til Hvælvingernes Tryk paa Muren.

Kirkens Indre er blevet restaureret flere Gange.

I 1790 blev Stolene malet og hele Kirken oppudset. Pengene hertil indkom ved frivillige Bidrag fra Menigheden. Godt 100 Aar derefter blev den atter istandsat indvendig. Da fik man den gamle Maling vasket af det smukke Snitværk paa Prædikestol, Altertavle og Kirkestolene. Væggene blev ligeledes renset og trukket op i Farver, der svarer til Kirkens indre Arkitektur. Efter denne sidste Istandsættelse

fremtræder Kirkens Indre nu i en Skikkelse, der helt ud er den værdig. Kirkens Altertavle stammer fra den sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede. Den bestaar af et rigt udskaaet Arbejde i Barokstil. Maleriet, Udskæringerne indrammer, er malet af C. V. Eckersberg over Jesu Ord: „Den, som modtager dette Barn i mit Navn, modtager mig, og den, som modtager mig, modtager ham, som udsendte mig“ (Lukas 9, 48). Prædikestolen er ligeledes rigt udskaaet og stammer fra 1595.

Middelfart. Parti fra Havnen.

Dens Opgang og Dør er udskaaet i den senere Renæssancestil og stammer fra 1679. Stolesædernes udskaarne Endestykker stammer fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede.

Døbefontens

Daabsengelmødder af H. V.

Bissen. Kirken rummer endvidere smukke Messinglysekroner, en Model til et Orlogsskib, et smukt Orgel og nogle Knogler af en Hval, fanget udfor Hindsgavl d. 30. April 1603. Paa Kirkens sydlige Væg er anbragt Malerier af to af dens Præster, Fader og Søn, Albert og Andreas Leth. Endvidere er i Kirken anbragt adskillige mere eller mindre vel bevarede Gravsten, der tidligere har ligget i Midtskibets Gulv.

Middelfart har gennem mange Aar haft et rigt kirkeligt Liv, der bl. a. har givet sig Udslag i en betydelig Kirkegang og i større kirkelige Møder. I 23 Aar, fra 1871 til 94, havde Byen en sjælden begavet og glimrende veltalende Præst i *Andreas Leth*. Hans Navn var i grundtvigske Kredse kendt Landet over, og hans Virksomhed sporedes viden om. Hans Efterfølger blev Byens nuværende Sognepræst *C. Knudsen*, der ogsaa er Præst paa Sindssygehospitalet, og som for en Del Aar siden tillige blev Provst over Vends Herred. Han har været en god Efterfølger af Pastor Leth. Han har om sin Forkyndelse ikke alene kunnet samle Byens grundtvigske Folk, men har faaet Tilhørere fra alle kirkelige Lejre. Han har navnlig gjort sig afholdt ved sin jævne og bramfrie Færd, for sin vederhæftige Tale og for sin sjældne Evne til at være

noget for de gamle, ensomme og syge Mennesker. Siden 1903 har der ved Skolevæsenet været ansat en Kateket, der tillige er ordineret Medhjælper for Sognepræsten. Og endelig fik Indre Mission med Støtte af dansk Kirkefond i 1914 ansat en Andenpræst i Byen. Til Embedet blev kaldet en meget sympatetisk ung Mand, *C. Jacobsen*, tidligere Sognepræst i Ikast ved Herning. Ved Kirken er ansat en Kordegn, *J. P. Jørgensen*, en Kantor, *P. Pedersen*, og en Organistinde, *Frk. Raffenberg*. Der har gennem mange Aar været en Kreds af Indre Missions Tilhængere i Byen. De rejste i sin Tid ved Østergade et *Missionshus*, hvor de holdt deres Møder, og hvor ogsaa Ungdommen samledes. I Aar indviedes den gamle Asylbygning til Ungdomshjem. I de senere Aar har tillige *Frelsens Hær* arbejdet ret ihærdigt her. Egentlige sekteriske Bevægelser har der næppe nogensinde været Jordbund for i Byen.

Byens Kirkegaarde.

Byens ældste Kirkegaard er den, der findes ved Kirken og som nu er delvis planeret. Der er dog paa den bevaret en Del gamle Grave og Monumenter, saaledes for den tidligere nævnte Pastor Albert Leth.

Denne første Kirkegaard er sikkert ret hurtigt blevet for lille. Saa har man søgt ud øst for Byen, ved Landevejen efter Odense. Derude mellem Landevejen og Stranden ligger Byens næste Kirkegaard. Den er ogsaa forlængst nedlagt og omdannet til et smukt Anlæg, der sædvanlig kaldes Krigeranlægget, fordi der midt i det findes et Mindesmærke for 74 Soldater, der faldt i Trearskrigen og blev begravet her. Der findes tillige bevaret nogle Enkeltgrave for flere faldne Officerer.

Men saa kom ogsaa den Dag, da denne Kirkegaard blev for lille. Og saa søgte man atter udenfor Byen, denne Gang mod vest. Der fandt man en vidunderlig beliggende Plads mellem Kongebrolandevejen og Beltet, grænsende op til Byen mod øst og op til Grimerhuses gamle smukke Have mod vest. Denne Kirkegaard toges i Brug i 1853. Den er som en Rosenhave. Over denne Kirkegaard gaar en stille Strøm af Mennesker Dagen igennem, stærkest hen mod Aftenstide. Ogsaa i Menneskestrømmen er de, der nærmer sig Livets Aftenstund, de fleste. Denne Strøm vil blive ved at vare, saalænge Vinter veksler med Sommer og Vaar med Høst, indtil ind i en fjern Fremtid, til Byen er vokset ogsaa fra denne

Kirkegaard, saa ogsaa den omdannes til et Anlæg, og de tavsede Skarer afløses af støjende Børn og muntre Barnepiger, og hele den Slægt, der nu lever, forlængst slumrer under Grønsværet.

Kirkegaarden er smukt holdt af Graveren, Gartner *H. Larsen*. De enkelte Grave passes jo af kærlige Hænder. Der er et Par kønne Monumenter, selvfølgelig mange almindelige og heldigvis ret faa af de grimme prangende, der mest er Vidnesbyrd om de efterlevendes Forfængelighed og velspækkede Pengepung.

Skolevæsenet.

Byens Skolevæsen har gennem Tiderne udviklet sig som i de fleste andre danske Købstæder. De fleste fik i Reformationstiden hver især deres latinske Skole og somme ogsaa en dansk Skole med en Degn og en Skoleholder. Med den danske Skole var det næsten alle Steder meget slet bevendt, og med den latinske ofte ikke stort bedre.

Middelfart havde sin Latinske allerede før Reformationstiden. Det skønnes af, at der i 1507 tales om Skolelærer i Byen. Den havde til Huse i Brogade, tæt op til Kirken. Mangen en Morgenstund er da i længst forsvunden Tid fattige Peblinge dukket frem i Brogade. De skutede sig i Morgenkulden inden de strøg ind ad Skolens Gaard. De fleste af dem havde begyndt Dagen med en Vandring rundt i Gaderne, syngende for Folks Døre for derigennem at bjerge Føden for denne Dag og maaske for den næste med. Omkring Aar 1640 skænkede Kongens Lensmand paa Hindsgavl, Grev Krabbe, 400 Rdl. til fattige Elever i Middelfart latinske Skole. I 1740 ophævedes den.

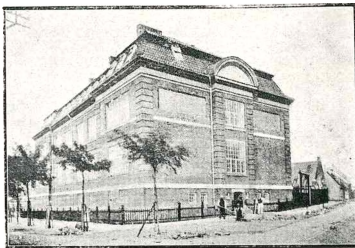
Den danske blev ved at bestaa i al sin Kummerlighed, til ind i Begyndelsen af forrige Aarhundrede de med Rationalismen vaagnede Skoleinteresser satte Frugt. Da oprettedes i 1813 en Borgerskole i Middelfart, og den fik sin egen Bygning 3 Aar efter. I 1835 oprettedes Friskolen, og i 1859 indviedes dens egen Bygning. I 1852 paabegyndtes en privat Realskole. Den blev senere overtaget af Kommunen, og Borgerskolen og Friskolen blev slaaet sammen til een Skole og under een Ledelse. Men dermed var alligevel det offentlige Skolevæsen tredelt. Realskolen var i den nuværende Asylbygning paa Hjørnet af Søndergade og Blindebomsvej, Folkeskolens Drenges var i den gamle smukke Borgerskole-

gaard paa Algade skraas overfor Kirken, og Pigerne i Skolebygningen paa Kongebrovej, hvor der nu er en lille Privatskole.

Der var imidlertid i betydelige Kredse i Byen vokset et Ønske op om at faa Skolevæsenet mere centraliseret. Man ønskede Folke- og Realskolen forenet under en fælles Ledelse, ønskede det skarpe Skel mellem de to Skoler slettet og en naturlig Overgang fra den ene til den anden bragt i Stand og endvidere indført Fællesundervisning over det hele. Disse, om man maa sige, moderne Skoletanker voksede sig ret stærke navnlig i demokratiske Kredse i Byen i 90'erne. I 1896 kom man et lille Skridt henimod Sammenslutningen, idet man da fik det hele samlet i den grimme graa Bygning, der ligger med Gavlen ud til Grønnegade, og som nu almindeligt kaldes den gamle Skole. Men Tredelingen blev ved at bestaa. Realskolen var tilhuse paa første Sal, og i Stueetagen var Borger skolens Dreng i den ene Ende og dens Piger i den anden. Og Børnene havde ligeledes hver sin Legeplads. Det eneste, de var fælles om, var Gymnastiksalen, der ogsaa var blevet taget i Brug i 1896. Saa skete der tre Ting, der tilsammen fik afgørende Indflydelse paa Skolevæsenets ydre Form. Realskolens Overlærer tog sin Afsked i 1900. Borger skolens gamle og i høj Grad veltjente Overlærer, L. P. J. Petersen døde i 1902, og endelig i 1903 kom Almenskoleloven. Ved de to første Begivenheder var den formelle Hindring for en Sammenslutning af Borger- og Realskolen fjernet, og Loven om højere Almenskoler var jo som en udstrakt Haand mod de Skoleideer, der var levende i visse Kredse i Byen.

Man blev fra alle Sider hurtig enig om at samle Skolerne under een fælles daglig Ledelse ved kun at ansætte een Overlærer over begge Skoler. Som saadan udnævntes en evnerig og meget begavet ung Mand, J. P. C. Jørgensen. Overlærer Jørgensen er født den 22. December 1869 og Seminarist fra Jonstrup 1888 med Udmærkelse, Student 94 og Cand. phil. 95. Han har tidligere virket som Lærer ved Maribo private Realskole, ved Vejle Latin- og Realskole og ved Maribo Borger skole, fra 1899 til 1903 var han tillige Organist ved Maribo Stiftskirke. Inden han kom til Middelfart, var Sammenslutningen vedtaget. Det blev endvidere vedtaget, at Realskolen skulde omdannes til Mellemskole med Realklasse, at der skulde indføres Fællesundervisning baade i Borger- og Realskolen, og at Plankeværket mellem de to Skoleafdelingers

Legepladser skulde fjernes. Man kan maaske her bruge et politisk Slagord og sige, at nu slettedes Skellene, de flyttedes ikke. Modstanderne mod Skolereformen fik indført, at der skulde oprettes et Kateketembede og betales Skolepenge i Realskolen. Forskellige andre Forhold var medvirkende til, at det offentlige Skolevæsen nu kom til at samle saa at sige alle Børn i Byen. En Forberedelsesskole for den gamle Realskole nedlagdes, og Bestyrerinden, Fru Elise Jensen, blev

ansat ved den offentlige Skole. I Søndergade var der en privat Pige-skole med en Del Elever. Der skete nu det, at dens Bestyrerinde, Frk. Thaarup, døde, og den tabte derigen-nem sin væsentligste Betydning.

Sammenslutningen mærkedes i den offentlige Skole som en betydelig Forbedring. Tonen mellem Børnene blev bedre, Renligheden større, den utiltalende Nysgerrighed mellem Drengene og Piger svandt stærkt, og endelig var der skabt flere Muligheder for begavede og flinke Børn fra fattige Hjem for at komme ind i Realskolen.

En anden Ejendommelighed ved Skolevæsenet i Begyndelsen af dette Aarhundrede, var Børnetallets stærke Vækst fra Aar til Aar.

I 1900 var der i Borgerskolen 5 Drengene- og 5 Pige-klasser og 5 Klasser i Realskolen, ialt kun ca. 430 Børn. Kun godt 10 Aar derefter var Børnetallet fordoblet, og nu, i 1917, er det ca. 950, fordelt i 32 Klasser. Denne stærke og hurtige Vækst stillede forøgede Krav til Lokaler og Lærerkræfter. Der blev derfor i disse Aar næsten aarligt ansat nye Lærere eller Lærerinder, og i 1908 indviedes den store, smukke, solide og gennemgaaende praktisk indrettede nye Skolebygning. Den kostede mange Penge, men den vil ogsaa kunne staa til sene Tider, maaske saa længe, saa den centraliserede Skoleform er forældet, og Skolevæsenet atter spredes i forskellige Af-

delinger. Ja, hvem ved. Frem og tilbage er jo ofte Historiens Gang.

I 1900 var der ved Borgerskolen ansat 3 Lærere og 3 Lærerinder, og ved Realskolen 3 Lærere og 1 Lærerinde. Nu er der ved det samlede Skolevæsen ansat ialt 15 Lærere og 10 Lærerinder.

Den kommunale Efterskole.

I Efteraaret 1914 oprettedes i nær Tilslutning til Folkeskolens Afgangsklasser en kommunal Efterskole for unge Mænd og Kvinder mellem 14 og 18 Aar. Skolen lededes det første Aar af et af Byraadet nedsat Udvalg bestaaende af Lærerne Kordegn J. P. Jørgensen og P. A. Petersen og af Læge L. Martin. Næste Aar overtoges Ledelsen af Overlærer J. P. C. Jørgensen. Elevantallet var nogenlunde det første Aar, mindre det andet. I 1916 var Tilgangen saa lille, at Skolen ikke kom i Gang, og det samme blev Tilfældet i Aar, men saa omdannedes den til Husholdningsskole.

Frkn. Selmers Skole.

Da Frk. Taarups Pigeskole gik ind paa Grund af Bestyrerindens Død, forsøgte forskellige, men med ringe Held, at holde den i Gang som Fællesskole for Drengene og Piger. For en Del Aar siden overtoges den af Frkn. Selmer, og under deres dygtige Ledelse er den kommet ind i fast Gænge igen. Den har nu mellem 20 og 30 Elever, fører en Del af sine Elever frem til Skolegangens Ophør og sender aarlig nogle faa Elever til Optagelse i Mellem skolens 1. og 2. Klasser.

Frk. Grønnings Forberedelsesskole.

Den er af en egen Art og sikkert en af de stærkest personligt prægede Skoler i vort Land. I henimod 30 Aar har Frk. Kristiane Grønning under yderst beskedne Forhold og for meget smaa Skolepenge modtaget Børn fra alle Klasser i Byen til Forberedelse. De er kommet fra hende til Optagelse i den offentlige Skoles 1. og 2. Klasser, enkelte endog til 3. Klasse, altid vel forberedte, altid veldannede.

Frk. Grønning lever heltud for og med sine Børn. De elsker hende, ser op til hende og tror ubetinget paa, at hvert Ord, hun siger, indeholder en evig Sandhed. Hun er en Opdragerinde, som kun faa evner at blive det.

Frk. Vilhelmine Sicks Skole er nu nedlagt, men den gamle Bestyrerinde lever endnu. Hun er højt oppe i 80'erne, legemlig skrøbelig, men aandsfrisk og interesseret i Tidens Spørgsmaal. Hun drev gennem mange Aar en Privatskole i Middelfart. Hun havde et betydeligt Elevantal og var en meget dygtig Lærerinde.

Lærer Tybjergs Friskole er ligeledes nedlagt. Han var i sin Tid Lærer ved det offentlige Skolevæsen, men tog sin Afsked og oprettede en Friskole i ren grundtvigsk Stil. Tybjergs Skole var alle Dage meget stærkt præget af hans ejendommelige Personlighed. Han var en Mester i Fortællingens Kunst, og hans Elever modtog dybe Indtryk af Bibel- og Danmarkshistorie.

Arbejdernes Aftenskole stiftedes for 14 Aar siden. Begyndelsen var særdeles lovende. Der var 4 Klasser med ialt ca. 80 Elever. Dette store Tal har ikke kunnet holdes gennem Aarene. Nu er det nede paa mellem 10 og 20 i en Klasse. Dens første Forstander var Overlærer Jørgensen, siden overtog Kordegn Jørgensen Ledelsen, og nu ledes den af Lærer, Byrådsmedlem *H. P. Johansen*.

I de senere Aar har der været undervist baade Mænd og Kvinder. Kvinderne har haft Haandgerning, og Mændene Dansk, Regning og Foredrag over Samfundsspørgsmaal.

Teknisk Skole.

Den tekniske Undervisning for unge Haandværkere begyndte i Middelfart for ca. 50 Aar siden under meget primitive Former. Det var Fotograf *Sick*, der begyndte. Han indlagde sig overordentlig Fortjeneste ved gennem mange Aar ufortrødent at fremhæve Betydningen af unge Haandværkeres tekniske og almene Uddannelse. Den første Undervisning fandt Sted i den gamle Realskole (Asylet) hver Søndag Formiddag. Siden blev det til Aftenundervisning i den gamle Borgerskole paa Algade, og Industriforeningen traadte til som Bærer af Undervisningen. I 1896 fik Skolen sin egen smukke Bygning paa Blindebomsvej. Der er 4 store og rummelige Lokaler og Pedelbolig. Sick var selvskrevet til at være Skolens første Forstander, og han var det gennem 30 Aar. Saa blev Overlærer Fürst Forstander, og siden 1900 har Vejassistent *Barfod* været det. Ved Skolen virker 6 Lærere, og den har gennem mange Aar aarlig haft 60 til 70 Elever.

Handelsskolen.

Det første Forsøg paa at oprette en Handelsskole i Middelfart blev gjort i Efteraaret 1900. Ophavsmanden til Ideen var *Lærer P. Christensen*, der fik Bogholder ved Sindssyge-hospitalet Lomholtz, Kantor P. Pedersen og senere Lærer J. P. Mosegaard interesseret for Sagen og med i Arbejdet. Efter et Par Aars Forløb gik Skolen dog ind af Mangel paa Tilslutning. I Efteraaret 1905 oprettedes den igen paa Handelsforeningens Initiativ for atter 2 Aar efter at nedlægges. Aarsagen var den Gang økonomiske Vanskeligheder. Nu i Efteraaret 1917 blev den atter genrejst, denne Gang meget lovende, med 60 Elever og med Lærer P. Christensen som Forstander. Christensen er Seminarist fra Silkeborg og har været Lærer ved Byens Skolevæsen siden 1898. Han har Tillægseksamen i Svensk, er Udgiver af en svensk Læsebog, der er udkommet i 7 Oplag, og har afholdt Kursus i Svensk siden 1914, nu med Statens Understøttelse. Ved Handelsskolen, der har Lokaler i Borgerskolen, underviser foruden Forstanderen Lærerne N. Jensen og Chr. Andersen.

Middelfart Skolehave

oprettedes for 3 Aar siden af *Lærer Chr. Andersen*, der siden har været den en meget dygtig Leder og hele Tiden har udført det betydelige Arbejde uden noget Vederlag. Byen overlod til gratis Brug Skolehaven et Stykke Jord udmærket beliggende ved Skovgade og indhegnede det. Virksomheden har hele Tiden faaet Støtte fra Dansk Skolehaveforening. Hver Sommer arbejder nu ca. 50 Børn i denne smukke Have, og mange flere vilde der være, om der var Plads til dem.

Bogsamlinger.

Middelfart Folkebogsamling. Det var vist i 80'erne, at der i Middelfart stiftedes en Forening og en Bogsamling under Navnet *Den folkelige Læseforening*. Bogsamlingen blev i Tidens Løb slet ikke saa lille og en Tid ret meget brugt. Medlemmerne samledes tillige nu og da for at drøfte Tidens Spørgsmaal. Det var egentlig en hel god Forening for sin Tid, og at den forfaldt, havde ikke sin Grund i manglende Medlemmer eller manglende Interesse hos dem. Den væsentligste Grund var nok den, at Bogsamlingen ikke havde noget fast Lokale og heller ingen fast og uddannet Leder. Lederne skiftede, og Bøgerne flyttedes rundt fra Sted til Sted.

Den sidste Bibliotekar var Cigarhandler Jørgen Lund, og da han døde i 1902, lod Bestyrelsen det hele forfalde, og Bøgerne flyttedes om paa Gymnastiksalens Balkon. Der laa de og samlede Støv til 1911. Da rejstes Bogsamlingssagen paa ny paa Foranledning af Redaktør C. Trap (Middelfart Venstreblad) og Lærer J. P. Mosegaard, der skrev et Par Artikler derom. Der skabtes hurtig Interesse for Sagen rundt i Byen, og paa et Møde, hvor Professor Steenberg var til Stede, dannedes Foreningen „*Middelfart Folkebogsamling*“. Den overtog Resterne af det gamle Bibliotek, fik Gaver baade i Form af Penge og Bøger, fik til en Begyndelse gratis Lokale og gratis Bibliotekar. Det var *Lærer M. N. Bybjerg*, der paa denne smukke Maade viste sin store Interesse for Sagen. I et Baghus i Bybjergs Ejendom indrettedes saa Bogsamlingslokale og Læsestue, og der har Foreningen boet til Huse i de 6 Aar, der er gaaet siden dens Oprettelse. Lærer Bybjerg har ogsaa alle Aarene været Bogsamlingens utrættelige Leder. Der begyndtes med et lille Tusind Bind, der nu er vokset til 3000. Der var sidste Aar 300 Laanere og 1200 Udlaan. Bogsamlingen faar Understøttelse af Stat, Amt og Kommune og af forskellige private Institutioner. Dens Bogbestand er selvsagt overvejende Skønliteratur, men den har da ogsaa en betydelig Del Faglitteratur og et godt Haandbibliotek i Læsestuen.

Der er nu Planer oppe om at faa Bogsamling og Læsestue flyttet ned paa Algade i den gamle Borgerskolegaard, som Kommunen ejer. Men det er jo Fremtidsmusik.

Børnebogsamlingen.

Den blev grundlagt sammen med den store Skolereform 1903. Den faar Støtte baade fra Stat og Kommune og er nu paa ca. 900 Bind. Udlaanene sker til Børnene fra Femteklasserne og opefter. Bogsamlingen er meget særkt benyttet. For Tiden er *Lærer Chr. Andersen* Børnebogsamlingens Leder.

Lærerbogsamlingen.

Den bestaar mest af Haandbøger og Leksika, omfatter ca. 400 Bind og er en uvurderlig Hjælp navnlig for unge Lærere, der ikke har haft Tid og Raad til at anskaffe sig den nødvendige private Bogsamling. Dens Leder har gennem mange Aar været *Lærer J. P. Mosegaard*. Lærer- og Børnebogsamlingen har fælles Lokale paa den gamle Skole.

Raadhuset.

I Borgmester Johan Bluhmes Beskrivelse af Middelfart 1795 skildres Raadhuset som meget gammelt og forfaldent. Det laa paa det samme Sted, hvor det nuværende ligger, i Algade overfor Kirken. Det var dog paa to Etager, og i anden Etage var „en civil Arrest for de Borgere eller andre, som enten for en liden Forseelse bliver arresterede eller skal udstaa Fængselsstraf paa Vand og Brød“.

Kong Kristian den Ottende kom som bekendt ofte til Hindsgavl, og han aflagde saa ogsaa gerne Middelfart en lille Visit. Saaledes den 9. Juni 1825, da Grundstenen til det nuværende Raadhus nedlagdes. Det indviedes under stor Højtidelighed den 1. Februar 1826. Af Bygningen ejer Amtet de to Tredidele. Raadhussalen, der tidligere var en Slags Festsal, hvor baade Fester og Møder afholdtes, benyttes nu til Byraadets Møder. Den er smuk og stilfuld udstyret.

Byraadet.

Middelfart Bys Styrelse har gennemgaaet den samme Udvikling som andre Byers. Det oprindelige kommunale Selvstyre blev under Enevælden forvandlet til Embedsstyre for under den frie Forfatnings Forhold gradvis atter at forvandles til folkeligt Selvstyre. Nu er der ikke andet tilbage af Embedsstyret end Byraadets Formand, den kongelig udnævnte Borgmester K. Stephensen, der stilfuldt og værdigt og med Forstaaelse af Selvstyreprincippets Betydning leder Raadets Forhandlinger. Det bestaar for Tiden af 11 Medlemmer og en Repræsentant for Landdistriktet, der har Skole-, Fattig- og Alderdomsunderstøttelsessager fælles med Byen. Partistillingen er følgende: 6 Socialdemokrater, 2 Højre, 2 Radikale og 1 Indre Mission udenfor Partierne. Til Højre maa endvidere regnes Borgmesteren og Landdistriktets Repræsentant. Forhandlingerne er oftest fredelige og Tonen urban.

I tidligere Tider, da Raadet ganske beherskedes af Højre, og Venstre og Socialdemokratiet ved enlige Repræsentanter søgte at komme til Orde, var Debatten oftest anderledes livlig. Det hang maaske ogsaa sammen med, at Raadet dengang var ganske anderledes særpræget i personlig Henseende end nu, hvor den jævne Dygtighed vist er den fremherskende. Naar i gamle Dage *Sagfører Ph. Hansen* og *Redaktør Tybjerg* brød en Lanse, mens den kloge og yderst stilfulde *Assessor Møller* tog sit mest uudgrundelige Ansigt paa, ja,

da var der ofte noget festligt over Debatterne. Et lille Skær af den storpolitiske Debat kunde ogsaa nu og da i disse Tider lyse over Byraadssalen. Men den er jo med den storpolitiske Strid gaaet i Staa Landet over. Byraadets Sekretær er By- og Herredsfuldægtig Cand. jur. Vaagensen.

Borgmesterkontoret er i den gamle Borgmestergaard paa Algade, kendt for sin smukke Port, sine kønne Roser og sine gamle Kakkellovnsplader. Samme Sted er By- og Herredskontoret til Huse. Porten, Roserne og de gamle kønne og sjældne Ting er en Frugt af nu afdøde Assessor Møllers Skønhedssans og Samlerflid. I denne Bygning holder *Borgmester K. Stephensen* Byens administrative Traade i sin Haand, og paa Tingdagene begiver han sig tværs over Gaden til Raadhuset og afsiger Domme, ikender Bøder eller udsteder Advarsler, alt efter Lovens Ord.

Kontorets Førstefuldægtig er *Cand. jur. Borum*, der, naar fraregnes en lille Skagenstur, har været her næsten fra Aarhundredets Begyndelse. Han er jo født og vokset op her paa Egnen, i Røjle Skovs Skole, er velkendt over hele Egnen, frygtet for sin Skarpsindighed og afholdt for sin imødekommende Elskværdighed.

Kommunale Værker og Foretagender.

Havnen. Skønt Middelfart ligger ved dybt Vand, var det dog forholdsvis sent, at Byen fik en virkelig Havn. Indtil midt i 30erne i forrige Aarhundrede var der kun en Skibsbro, der var ubrugelig i haardt Vejr. Naar det var saaledes, maatte Skibene søge ind under Fænø eller over til Lyngs Odde ved den jyske Kyst. Byens Skibe gik ogsaa i Vinterhavn ved Fænø, hvor de ligeledes blev eftersete, inden de ved Foraarstide gik i Fart igen.

I Aarene 1834 til 36 byggedes den Havn, der nu kaldes den gamle Havn. Den var for sin Tid god og tidssvarende, og med den blomstrede Skibsfarten frem; men skønt den i Tidens Løb blev forbedret og uddybet flere Gange, kunde den dog ikke holde Trit med Skibsfartens Udvikling. Den var med sine omtrent 5 m Dybde alt for grund, og endelig var Lossepladsen ved den altfor lille. Sidst i 90erne dukkede saa Planer op om en ny og helt ud moderne Havn frem. Der var stærk Strid om, hvor den ny Havn skulde anlægges, om det skulde være vest eller øst for den gamle. Østpartiet sejrede, og det var vist godt, at det gik saaledes, for det er

nu vanskeligt at se, hvorledes der vest for den gamle Havn skulde være blevet en Havneplads af blot nogenlunde ordentlig Størrelse. Den kunde i hvert Fald langt fra være blevet saa stor som den nuværende nye Havneplads. I 1903 gennemførtes det nye Havneprojekt. Et stort Areal blev opfyldt, og Dybden ved den ny Kaj blev ca. 8 m. Kajens Længde er saa stor, at flere Skibe samtidig kan losse. I de 14 Aar, der siden er gaaet, er Skibsfarten paa Byen øget uhyre, og Havnen maa nu regnes for Byens bedste Aktiv.

Havnen har siden den første Udvidelse i 30'erne haft *et Slæbested*, hvor mindre Baade kunde hales op og istandsættes. For nogle Aar siden indrettedes en Bedding for lidt større Skibe. Men for øvrigt maa det vel siges, at her er en Opgave for Havnen og Byen, der endnu ikke er løst tilfredsstillende. Blev den det, vilde Skibsbyggeriet sikkert tage anderledes Fart.

Fra gammel Tid har der været et Skibsbyggeri ved den gamle Havn. Det drives for Tiden af Skibsbygger *Jespersen*. To driftige Esbjergensere har nu under Krigen anlagt et nyt ved den nye Havn, hvor de endogsaa for Øjeblikket er i Færd med at bygge et Skib til Atlanterhavsfart.

For Sejladsen paa Bæltet og for Forbindelsen med Snoghøj har *A/S Middelfart Dampskibsselskab* haft overordentlig Betydning. Det oprettedes for nogle Aar siden og anskaffede sig straks et Par mindre Motorfartøjer. Størst Betydning fik det, da det satte Motorfærgen „Inger“ i Fart mellem Havnen og Snoghøj. Derved lededes omtrent hele den store Strøm af Cykler, Motorcykler og Automobiler bort fra Strib og om over Middelfart og dens Havn.

Formanden for Middelfart Dampskibsselskab er Bankdirektør *A. C. Hansen*. Han maa tillige sammen med Redaktør *J. Tybjerg*, begge dengang Medlemmer af Byraadet, tilskrives den største Del af Æren for den sidste Havneudvidelse.

Havnens daglige Ledelse er nu undergivet Havnefoged *Madsen*, og Lods *Petersen* er en sikker Vejviser for Skibe, der skal passere Bæltet fra Fredericia til Assens. Havnens Budget for 1916—17 balancerede med 132,956 Kr. Dens Aktiver er vurderet til 433,078 Kr., og dens Gæld [opgjort til 242,009 Kr.

Gasværket. Den tidligere omtalte Borgmester *Johan Bluhme*, der har givet en Beskrivelse af Byens Tilstand for godt 100 Aar siden, har i samme lille Bog et Forslag „saavel

til denne Købstads som andre smaa Købstæders Forbedring". At Byens Gader i hans Tid har ruget i dyb Mørke, kan vi skønne af, at han foreslaar, at „paa visse Steder i Byens Gader burde være Lygter, som i de mørke Aftener skulde af Vægterne antændes og brænde, i det mindste til Kl. 12 om Natten, dels til Nytte for Byens egne Indvaanere, fornemmelig i Ildebrandstilfælde, og dels til Lysning for fremmede rejsende, som ankommer til Byen“.

At han har gjort Forsøg paa at faa disse Lygter anbragte, og at han for at ordne denne Sag har sammenkaldt til et

Gadeparti fra Middelfart.

almindeligt Borgermøde, hvilket jo er ret interessant og giver et helt lille Billede af den Tids Byliv, kan ses af følgende, som han videre skriver: „Vel samtykkede det tilstedeværende Borgerskab ved en Raadstue-

samling den 1. Oktober 1792 udi disse Lygters Anskaffelse; men da øvrige Borgere ikke vilde tage nogen Del i Omkostningerne, saa maatte man lade det videre bero.“

For nøjagtig 125 Aar siden havde Byen altsaa ingen Gadebelysning, og den fremskridtsvenlige Borgmester kunde ikke faa Borgerne med til „den saare ubetydelige Udgift“, en saadan vilde blive.

En Tid senere maa sikkert alligevel Tranlygterne være kommet. De er senere blevet afløst af Petroleum, der i 1900 blev erstattet af Gas. I dette Aar toges Gasværket i Brug. Det blev opført solidt og godt, men kostede ogsaa med alt Tilbehør efter en noget skønsommæssig Opgørelse ca. 350,000 Kr. I de 17 Aar, der siden er gaaet, er Byen jo vokset overordentlig stærkt. Der er stadig stillet større og større Krav til Værkets Ydeevne, og Udvidelser har været nødvendige. Den samlede Gasproduktion er nu aarlig 3 Gange saa stor som i Værkets første Driftsaar. Rørlængden er nu 9108 m, og Værket er bogført til 255,463 Kr.

Vandværket. Det toges i Brug samme Aar som Gasværket.

Før den Tid skete Byens Vandforsyning dels fra private Brønde og dels fra dem paa Byens Gader, men, som det hedder i en gammel Beskrivelse, paa Gaderne var der „kuns ialt 2 Brønde og en Vandpost.“ Det har alle Dage, selv fra den ældste Tid, været anset for en af de vigtigste sundhedsmæssige Foranstaltninger at forsyne et Samfund med rigeligt og sundt Vand. Dertil kommer, at det til daglig er en stor Behagelighed med Vand i Huset, og at det i Ildebrandstilfælde er en Betryggelse for Byen.

Anlæggelsen af Byens Vandværk stødte paa adskillige Vanskeligheder. Den væsentligste var, at det viste sig vanskeligt at skaffe rigeligt Vand. Det eneste Sted, man mente at kunne

Gadeparti fra Middelfart.

faa det, var ret langt fra Byen, ude i Stavrby Skov. Det vilde gøre Anlægget ret kostbart, og dertil kom, at Skoven ejedes af Stamhuset Hindsgavl, og at den daværende Besidder forlangte en urimelig stor Sum for Afstaaelse af Jord til Værkets Anlæg. Saa maatte man skride til Ekspropriation, og i den Anledning vedtoges en særlig Lov angaaende dette Tilfælde. Vanskelighederne blev saaledes overvundet, Vandværket bygget og kostede efter en noget skønmæssig Opførelse ca. 200,000 Kr. I 1913 til 14 foretoges betydelige Udvidelser og Forandringer. Der indførtes saaledes elektrisk Drift. Ogsaa til dette Værk har Byen jo paa Grund af sin stærke Vækst stillet stadig større og større Krav. Der produceres nu dobbelt saa meget Vand i Døgnet som i det første Driftsaar, og saa kniber det endda at tilfredsstille Forbruget, særlig for de Beboeres Vedkommende, der bor i Byens vestlige Ende. Der er derfor Planer oppe om betydelige Udvidelser, og naar Krigen en Gang hører op, vil de sikkert blive gennemført. Værket er nu bogført til en Værdi af 176,236 Kr., og Hovedledningernes samlede Længde er 1125 m.

Størst Betydning for disse Værkers Planlægning og Gen-

nemførelse maa sikkert tilskrives *Jernstøber, Etatsraad P. Hess*. Han blev da ogsaa den første Formand for Byraadets Gas- og Vandværksudvalg. Den nuværende Formand for dette Udvalg er *Maskinpasser N. Nielsen*. Den daglige Ledelse er overladt til en Værkmester, der siden 1909 har været *S. Uggerholt*.

Elektricitetsværket. Det toges i Brug 1910. Dets Anlægs-sum var kalkuleret til ca. 150,000 Kr. I 1912 foretoges Udvidelser for ca. 100,000 Kr., og for Driftsaaret 1915—16 er det, naar der ikke tages Hensyn til Afskrivningen, bogført til en Værdi af 283,968 Kr. Første Driftsaar produceredes 88,400 K W T og sidste Driftsaar 378,773 K W T. Denne enorme Stigning skyldes ikke Byens eget voksende Forbrug alene. Efter den store Udvidelse 1912 kom Strib Station og By med som Kunde. Siden er Svendstrup By kommet med, og nu er der fornylig sluttet Kontrakt om Levering af Strøm til Middelfart Jernbanestation og Kauslunde By.

I Øjeblikket foretages der atter en meget betydelig Udvidelse, idet der foretages Nybygninger, hvori der skal installeres Dampmaskine og Dampanlæg. Denne Udvidelse vil sikkert komme paa over 100,000 Kr. Men saa menes der ogsaa, at Værkets Drift skal være sikret under alle Forhold. Der kan saa benyttes det Fyringsmateriale, der til enhver Tid er billigst, Olie eller Kul eller Erstatningsridler for det sidste.

Læge L. Martin er Formand i Byraadets Elektricitetsudvalg, og *Gerh. Mortensen* er Værkets Bestyrer.

Kæmnerkontoret og Byens Regnskabsvæsen. For godt 100 Aar siden var Byens Budget paa mellem 5 og 600 Rdl. og hele Gælden 1944 Rdl. For indeværende Skatteaar er Budgettet paa 289,337 Kr., deraf i Skat 156,533 Kr.; Gælden er 1,202,669 Kr. og Byens Aktiver 1,448,646 Kr. Tidligere ofrede man ikke Byens Regnskabsvæsen større Opmærksomhed. Det at være Kæmner og Bykasserer var ofte en ren Bibeskæftigelse for en eller anden Borger, der var nogenlunde ferm i Regning og Skrivning. Men det siger sig selv, at paa den Maade kunde det ikke blive ved at gaa. Det er nu saa store Summer, der aarlig gaar ind i og ud af Kæmnerkassen, at dens Bogføring og Regnskabsvæsen til enhver Tid maa være heltud i Orden. Men saa bliver Følgen, at dette at føre Byens Regnskab ikke længere kan være en Bibeskæftigelse. Et fast Kommunekontor fik Byen først i 1900. Det

byggedes samtidig med og sammenhængende med Gasværkets Værkmesterbolig. Det er en ganske smuk Bygning med Byens Vaaben i Gavlen. Samtidig ansattes daværende Herredsfuldmægtig *P. Føns* som Kæmner og Kommunekasserer og tidligere Købmand Laugesen som Assistent.

I 1916 søgte og fik *P. Føns* sin Afsked, og der ansattes nu en i Regnskabsvæsen uddannet Mand i Stillingen, *P. M. Sørensen*, og samtidig udskiltes Kasserervirksomheden som en særlig Stilling paa Kontoret.

Ansvar for Regnskabets rette Førelse hviler paa Byraadets Kasse- og Regnskabsudvalg, hvis selvskrevne Formand er Borgmester *K. Stephensen*.

Sygehuset. Et egentlig Sygehus fik Middelfart først i 1877, da den nuværende Bygning ved Blindebomsvej opførtes. Den udvidedes i 1895 med den bageste Bygning, saa der derefter blev Plads til 21 Patienter og endvidere til 12 med smitsomme Sygdomme. I 1885 opførtes paa Kappelbjerg et ganske lille Epidemi-, Karantæne- og Desinfektionshus.

Før 1877 bestod Sygehuset af en Stue paa den daværende Fattiggaard i Søndergade, hvor nu Mejeriet ligger. Forbindelsen paa denne Maade mellem de fattige og de syge er vistnok meget gammel. Derpaa tyder bl. a. Navnene paa Borgmester *Claus Madsens* to milde Stiftelser, „Sygehuset“ og „Hospitalet“. Sygehusets to Bygninger, baade den fra 77 og den fra 95, er graa og grimme, triste og kedelige. Og som deres Ydre er ogsaa deres Indre. Men udenom disse — Sygdommens, Sorgens og Smertens, Helbredelsens eller Dødens — Bygninger ligger et smukt og velholdt Haveanlæg, der kaster Forskønnelsens Glans over Tristheden. To Ting har bevirket, at der længe har været talt om, at der burde skrides til Opførelse af et nyt og tidssvarende Sygehus. Det var dels Pladsmangelen paa det gamle og dels dets indre Mangler. Sygehuset er jo imidlertid en Institution, hvori baade Amtet og Byen er interesseret, idet Amtet ejer de 3 Femtedele af det og Byen kun de 2 Femtedele. Der maatte altsaa forhandles mellem de to Parter, og Forhandlingerne resulterede i, at man blev enig om at opføre et nyt og heltud tidssvarende Sygehus. Der blev saa købt en stor, frit og højt beliggende Grund paa Hjørnet af Assensvej og Hospitalsvej. Og der tog man saa fat paa Byggearbejdet for et Aarstid siden under Ledelse af Bygnings-

tegner *Jensen*, Middelfart, og Ingeniør *Mengel*. Odense. Nu er Bygningen saa at sige færdig, om kort Tid sker Indflytningen. Den tager sig godt ud fra alle Sider, er solidt og godt bygget, praktisk indrettet med alle moderne Bekvemmeligheder og navnlig Hygiejnens Fordringer fyldestgjorte. Sygehuset har Plads til 42 Patienter normalt, men kan med tæt Belægning modtage 50. Med Inventar og det hele vil det komme til at koste ca. 150,000 Kr.

Byens Læger.

Johan Bluhme fortæller, at paa hans Tid var der en Landphysikus og en Distriktskirurgus bosat i Byen. Den første fik i Løn 7 Rd. 5 Mk. 8 Sk., den anden 18 Rd. 1 Mk. Distriktskirurgus, *Justitsraad P. J. Baumann*, har nok været Byens første Distriktslæge, han var født i Holsten 1775 og praktiserede her nogle Aar, indtil han i 1794 forflyttedes til Assens. Siden hans Dage har Byen haft 7 Distriktslæger. Erindret af den nulevende ældre Slægt er *Justitsraad J. P. Blicher*, der var født i Stenstrup den 14. Juli 1814, og som var Distriktslæge i Middelfart fra 1856 til 1872. Han var kendt og afholdt baade i Byen og Omegnen baade som en dygtig Læge og som en Mand med mange Interesser. Hans Efterfølger i Embedet blev Læge Seligmann, der er født i Assens, og som var særlig uddannet som Øjenlæge. Han blev tillige Sygehuslæge og fik snart en meget omfattende Praksis baade i By og paa Land. Dertil bidrog hans ubestridelige Dygtighed, hans gennemnoble Færd og hans altid redbonne Hjælpsomhed. Hans Patientkreds blev hans Vennekreds, der saa op til ham med en næsten ubegrænset Hengivenhed og Tillid. I 1912 trak han sig tilbage som Sygehuslæge, og i hans Sted ansattes en ung dygtig Læge *C. J. Christensen*, der gennem en fleraarig Hospitalsuddannelse var særlig uddannet som Kirurg. Han er ogsaa allerede blevet kendt i Byen og paa Egnen som en dygtig Operatør og som en stiltfærdig og særdeles elskværdig Læge. Da Embedslægevæsenet i 1915 omdannedes, blev han tillige udnævnt til Kredslæge.

Igennem 28 Aar har Læge *Axel Trolle* besørget en meget stor privat Lægepraksis i Byen og Omegnen. Nu i disse Dage har han overdraget sin Praksis til Læge *Scavenius Nielsen* og er rejst til København. Han modtog ved sin Afrejse utallige Beviser paa den Hengivenhed, han var Gen-

stand for. I 1900 nedsatte *L. Martin* sig som praktiserende Læge i Byen. Han skaffede sig hurtig gennem sin resolute Færd, sit gode Humør og sin sikre Optræden en stor Praksis. Han var i mange Aar Læge Seligmanns Assistent paa Sygehuset og er i det hele kendt og afholdt som en dygtig Læge og som et elskværdigt Menneske. Hans politiske og kommunale Interesser har ført ham ind i Byraadet, hvor han gennem en lang Aarrække har været en af det radikale Venstres Repræsentanter. Sit betydeligste Arbejde i Byraadet har han udført som Formand i Udvalget for Elektricitetsværket.

I Byen praktiserer to Tandlæger, en Dyrslæge, en Distriktsjordemoder og endvidere enkelte af Sindssygehospitalets Læger.

Apoteket.

Middelfart Apotek oprettedes i 1799 af Hans Kristian Tscherning fra Vejle. Han oprettede tillige nogle Aar efter i Bogense et Apotek, der i Førstningen dreves som Filial af Apoteket i Middelfart. Byens første Apotek laa i Algade i den Ejendom, hvor nu bl. a. Handskemager Gress har Forretning. Senere flyttedes det hen i den kønne Ejendom paa Algades Sydside, hvor det er endnu. Det har siden dets Oprettelse skiftet Ejer 10 Gange. Den nuværende er Apoteker Helm, der er født i Flensborg, og som kom hertil for nogle Aar siden fra Bornholm. Apoteker Helm har foruden at passe sit Apotek haft Tid til at beskæftige sig med kommunale Sager. Han er tillige kendt for sin varme Interesse for Sønderjyderne.

Fattiggaarden.

I 1818 købte Byen en Gaard i Søndergade og indrettede den som Fattiggaard med Plads til 12 til 14 Fattige. Denne Gaard blev i Tidens Løb saa forfalden, at den til sidst blev ubrugelig, og saa byggedes den nuværende Fattiggaard ved Blindebomsvej. Det er en ganske pæn Bygning. Den har Plads til 20 Fattige og toges i Brug Aar 1900. Den er saa at sige aldrig fuldt belagt. I de senere Aar har den delvis været benyttet som Alderdomsasyll for gamle, der trængte til Hjælp og Pleje, og som ikke kunde faa det andre Steder eller paa anden Maade. Disse enlige gamle betaler saa paa Gaarden for deres Ophold.

„Arbejde adler“.

For nogle Aar siden stiftedes en Afdeling i Byen og

nærmeste Omegn af Landsforeningen „Arbejde adler“. Afdelingen fik indrettet et hyggeligt og godt Hjem i Skovgade hos *Skomagermester Matzon og Hustru*, der med megen Forstaaelse tager sig af Landevejens farende Folk. Kordegn J. P. Jørgensen har hele Tiden været Foreningen en dygtig og energisk Formand.

Arbejdsanvisningskontoret.

Det oprettedes for ca. 1½ Aar siden, har Kontor i Hessgade og bestyres af *Byraadsmedlem, Tømmer Tønnesen*. Læge Martin er Bestyrelsens Formand.

Milde Stiftelser og Legater.

Af Byens saakaldte milde Stiftelser er sikkert *Borgmester Claus Madsens Fattighus* det ældste. Det opførtes 1640 og laa ved Kirken i Algade. I en gammel Beskrivelse hedder det: „I dette Hus forundes nogle af Byens fattige frit Hus“. I 1819 blev det flyttet om paa Markedspladsen ved Bjergbankevejen, hvor det fik en Tilbygning i 1838. Det havde en Tid 4 Lejligheder, senere 2; nu er det nedlagt. Samme Claus Madsen maa have været en meget godgørende Mand, for han oprettede for sine private Penge et Fattighus til. Det laa ogsaa ved Kirken og kaldtes „*Sygehuset*“. Hvorfor, vides ikke. Dets Bestemmelse var, „at udi hvilket Hus ligeledes nogle af Byens fattige nyde fri Bopæl og Understøttelse af Fattiggassen, dog ingen aarlig Ildebrændsel.“ Det er ogsaa forsvundet. Derimod bestaar „salig Agent Christian Iversens Stiftelse“, som kaldes *Hospitalet*. Det ligger ligeledes i Algade og byggedes i 1767 af Agent og Købmand Chr. Iversen. Det var oprindelig beregnet til 4 fattige Enker, men en Tid var der 6, „hvilke nyde en ugentlig Understøttelse af Fattiggassen og desuden 4 Favne Brænde aarlig“. Agent Iversen havde oprindelig henlagt en Kapital paa 2000 Rd. til Stiftelsen i den Hensigt, at dets Beboere skulde nyde godt af Renterne af denne lille Kapital, men da han selv paa sine gamle Dage kom i Trang, fik han Kongens Tilladelse til at faa sine Penge tilbage. „Hospitalet“ er en meget smuk gammel Bygning. Den bestyres af Byraadet. Det samme er Tilfældet med *A. C. Hansens Friboliger* i Østergade. De er oprettede af Middelfart Discontoinstituts Stifter, afdøde Bankdirektør A. C. Hansen, vistnok i 50'erne og har Plads til 6 enlige Damer, der hver har to Værelser, Køkken og Have.

Friboligernes Styrelse overtoges i 1901 af Byraadet. Byens smukkeste, anseligste og største Fribolig er bygget af Industriforeningen og ligger smukt og stately paa Teglgaaardsvejens høieste Punkt. Der er derfra en glimrende Udsigt viden om. Stiftelsen hedder *Industriforeningens Alderdomsfribolig* og bestyres indtil videre af Industriforeningen, men skulde det ske, at den ophører at eksistere, overtager Byraadet Boligens Bestyrelse. Bygningen kostede med Byggegrund godt 30,000 Kr. at opføre og har 8 2-Værelses Lejligheder med alle moderne Bekvemmeligheder. For Tiden er 2 Lejligheder lejet ud, og Resten anvendes som Friboliger.

I Tidens Løb er der i Byen stiftet forskellige Legater, hvis Renter kommer trængende tilgode. Det ældste er det *Hofmanske Legat* af 1784. Det bestyres af Fattigudvalget, og 4 fattige faar hver 10 Kr. aarlig. *Karen Basse Adellers Legat* er fra 1805. Det bestyres som det forrige, og 5 fattige Enker kan Juleaften faa til Deling 40 Kr. *Købmand Behrendt Vulfs Legat* fra 1837 understøtter 4 Enker med tilsammen 40 Kr. Frk. *Louise Prehns Familielegat* af 1862 bestyres af Byens Magistrat og uddeles til Efterkommere af Stifterinden og til trængende, der ikke faar Fattighjælp. Sidste Aar uddeltes godt 400 Kr. *Millian Meyers Legat* af 1874 bestyres af Byraadet og gives til trængende. Ca. 150 Kr. aarlig. *Humlegrosserer Rasmussens Legat* af 1906 bestyres af Hjælpeforeningen, eventuelt Byraadet. 40 Kr. aarlig til trængende. *Købmand Ludvig Storms og Hustrus Legat* af 1906 er paa 10,000 Kr., skal bestyres af Byraadet og uddeles til trængende. *Middelfart Borgerlegat* af 1906 bestyres af en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, valgt af Byraadet, Industriforeningen og Diskontoinstituttets Direktør. Det uddeles med godt 1000 Kr. aarlig til trængende og i Portioner paa 25, 50 eller 100 Kr. *Rasmus Povlsens og Hustrus Legat* af 1908 bestyres af Byraadet. Indtægten af dette, ca. 480 Kr. aarlig, uddeles til 8 trængende. *Peter og Sophie Groths Legat* af 1908 bestyres af Byraadet. Dets Indtægter, ca. 250 Kr., uddeles til 8 fattige Konfirmander.

Saa ejer Byen endvidere det A. C. Hansenske Legat, der nu er paa ca. 100,000 Kr., men som skal staa og vokse til den Million, hvorfor Stamhuset Hindsgavl saa skal købes, om det er muligt.

Gamle Huse.

Af gamle smukke Bygninger ejer Middelfart meget faa.

Grunden er sagtens den, at Byen saa ofte har været hjem-søgt af Ildebrande, saaledes i 1290, 1691, 1746, 1749, 1754, 1766, 1783, 1791, 1823 og 1829. De fleste af disse Brande var ret omfattende og lagde store Dele af Byen i Aske. Bedst bevaret er det saakaldte *Henner Frisers Hus* i Brogade. Det er fra omkring Aar 1600, er af Bindingsværk, ligger med Gavlen til Gaden, er to Stokværk høj og med en høj Stei-trappe op til Indgangsdøren. Det ejes nu af Vognmand Hans

Henner Frisers Hus i Brogade

Bertelsen. Der har en Gang været Planer oppe om at købe det til et Bymuseum, men Tanken blev op-givet paa Grund af økonomiske Vanskeligheder.

Af andre gamle Bindingsværks-bygninger maa nævnes Ejendommen

paa Hjørnet af Algade og Nygade. Men det er meget skrøbeligt og uden nogen særlig Ejendommelighed. Det er for Tiden Højskolehjem, og det ejes af Frk. Vilh. Sick.

Som smukke gamle Bygninger har vi tidligere nævnt „Hospitalet“ eller Iversens Stiftelse og den gamle Borgerskole-bygning, begge i Algade.

Nyere smukke Bygninger.

Ogsaa dem er Byen fattig paa. Først maa nævnes *Postgaarden* i Algade. Det er en virkelig stilfuld Bygning, bygget af Arkitekt Thisted fra Vejle. Den ejes af Frk. Cohn og toges i Brug af Postvæsenet for godt en halv Snes Aar siden. Etatsraad, Direktør P. Hess' Villa „Hesslund“ er baade sinuk og monumental, og paa Bjergbanken tager Direktør Skovs Villa „Pax“ sig smuk ud. *Præstegaarden* paa Hjørnet af Hessgade og Gasværksvej er ogsaa en meget smuk Bygning. Den er ligeledes godt en halv Snes Aar gammel. Den byggedes af Arkitekt Thorkel Møller, Aarhus, og han har med heldig Haand faaet adskillige Motiver fra Kirken an-bragt i Ejendommens takkede Gavle. Af andre smukke Bygninger er tidligere nævnt *den nye Borgerskole, Teknisk Skole,*

Kæmnerkontoret og Industriforeningens Fribolig, hvis Arkitekt var Jespersen fra Fredericia. Endvidere maa nævnes Lærer Chr. Andersens smukke lille *gule Villa* paa Teglgårdsvej. Overretssagfører Hj. Jensens statelige Villa „*Hvide Hus*“ paa Banegaardsvej, Borgmester K. Stephensens *Svejtservilla* ved Strandvejen og Bogholder Thomsens nydelige Villa „*Slumpe-løkken*“ samme Sted.

Ikke helt færdig endnu er *det nye Sygehus* paa Hjørnet af Assensvej og Hospitalsvej. Det kommer ogsaa til at pynte i Byens Udkant. Dets Arkitekt har Bygningstegner Jensen, Middelfart, været. Han bygger ligeledes *Brugsforeningens nye Bygning*, der kommer til at live op i Østergade. Sidst maa nævnes *Sparekassens under Opførelse værende Bygning*. Dens Facade tegner sig allerede meget smukt i Algades Ked-somhed. Denne Bygnings Arkitekt er kgl. *Bygningsinspektør Petersen, Odense*.

Marsvinsfangerlavet.

Der har fra meget gammel Tid været drevet Marsvinsfangst forskellige Steder ved vore Kyster. Længst holdt Fangsten sig ved Middelfart, i Kolding Fjord og i Bramsnæs Vig. At den ogsaa hørte op disse Steder, i Middelfart for godt 25 Aar siden, havde sin Aarsag i, at Fangsten ikke længere var lønnende.

Marsvinet er en lille Hval. Det kan blive fra 1½ til 3 Meter langt og veje indtil 500 kg. Det er meget almindeligt ved vore Kyster om Foraaret og om Efteraaret. Om Foraaret gaar det fra Kattegat gennem Bælterne ned i Østersøen og om Efteraaret vandrer det tilbage.

Paa disse Vandringer kommer Marsvinene i Flokke, og de er jo ikke vanskelige at opdage, da de stadig opholder sig i Overfladen for at aande.

Middelfart Marsvinsjægerlav skal være Landets ældste. Dets Oprindelse gaar sikkert tilbage til den ældste Middelalder. Det nævnes første Gang i Historien 1357. Godt 100 Aar efter, i 1492, maatte Lensmanden paa Hindsgavl afgive Tredieparten af Marsvinsjagtens Udbytte til Kongen, og atter 100 Aar senere bilagdes en Strid mellem Marsvinsjægere og Gamborg Bymænd. I 1593 fik dets ældste eksisterende Skraa (Love, Vedtægter) kongelig Bekræftelse. Og saaledes, som det i Følge disse Love var den Gang, blev det ved at være, til det 300 Aar efter ophævedes.

Lavet havde Eneret til Marsvinsfangst i Gamborg Fjord, og Lavet bestod af 30 Jægere, der gerne var Fiskere og Sømænd fra Middelfart. De kaldte hinanden Brødre, og der var et meget fast Sammenhold imellem dem. De havde deres egen Syge- og Begravelseskasse, understøttede Enker efter afdøde Jægere og hjalp hverandre i det hele paa bedste Maade. To Gange aarlig, den 2. November og 2. Februar mødtes de til en festlig Sammenkomst under Oldermændens Forsæde. Han var i alle Forhold deres Leder og afgjorde Tvivlsspørgsmaal.

Lavet var et Andelsselskab, der ligeligt delte Udgifter og Indtægter. Det maa dog bemærkes, at Middelfart St. Nikolaj Kirke var den 31. Part i Selskabet, baade hvad Udgifter og Indtægter angik. Redskaberne, der brugtes ved Fangsten, var foruden de 10 Baade, som Jægerne var fordelte paa, nogle lange kraftige Net, en Del Knive og enkelte andre Ting.

Den egentlige Fangsttid var fra Mortensdag til Kyndemisse. I den øvrige Del af Aaret var der Gribfangst, det vil sige fri Fangst for enhver af Lavets Medlemmer.

Fangsten var bedst ved vestlig Vind og sydgaaende Strøm. Jagten begyndte ovre ved den jyske Kyst, ved Stenderup, og foregik tværs over Bæltet syd om Fænø og op i Gamborg Fjord til det smalle Vand mellem Svinø og Gamborg By. Marsvinene dreves af Sted gennem Vandet ved at Jægerne piskede det med Bøgegrene. Oppe ved Svinø dreves de i Net, haledes paa Land og blev stukket ihjæl med lange Knive. Derefter sejledes Fangsten til Teglgård, Stranden syd for Middelfart. Der flaaede man først Huden af Dyrene og bag efter Spækket. Huden solgtes til Garverierne, Spækket til et Konsortium i Middelfart, der drev Trankogeri i et Hus, som laa ved Siden af Vejen til Adelerhus, Tarmene solgtes til Fiskemadding, og endelig fik Stamhuset Hindsgavl Radene med Kød og det hele og brugte dem som Gødning. Kødet sidder under Spæklaget. Det ligner Oksekød og skal smage udmærket. I længst forsvundet Tid skal man have spist det, endogsaa ved Hove; men i Slutningen af Marsvinsfangerlavets Dage brugtes det som Gødning.

Gennemsnitlig fangedes der i de senere Aar ca. 1500 Marsvin aarlig. 8 til 12 Marsvin gav 1 Td. Tran, der betales med 40 til 50 Kr. og brugtes til Belysning i Middelfart, Odense og Kerteminde og vel sagtens ogsaa i andre Byer.

Det har sikkert en Gang været en god Forretning at være

Marsvinsjæger i Middelfart. Men det blev ikke ved med at være det. Torsken steg i Pris, og Trannen faldt. Alt andet Arbejde betaltes højere og højere, men Marsvinsjægerens lavere og lavere. Saa tabte de til sidst Taalmodigheden og opgav først i 90'erne Ævret. Det lille Selskab ejede dengang i kontante Penge 6000 Kr., som de sammen med, hvad der kom ind ved Salg af Redskaber og af Slagtepladsen ved Teglggaard, delte ligeligt mellem sig.

Middelfart Marsvinsjægerlav var et ægte Skud af Middelalderens mange Brodersamfund, et Skud, der strakte sig gennem Tiderne helt op til vore Dage. Historisk har vore Andelssammenslutninger sin Rod i dem; men de var jo tillige noget andet og mere. De var Brodersamfund i Ordets bedste Betydning. Gennem dem udløstes den Trang til at hjælpe, der er gemt i de fleste Menneskers Sind, og gennem dem blev megen Nød afhjulpet.

De 25 Aar, der er gaaet, siden Marsvinsjægerlavet ophævedes, har ryddet godt op mellem de gamle Brødre. Der er nu kun 6 tilbage, blandt dem den sidste Oldemand, forhenværende Havnefoged *Chr. Nissen*.

Sidste Vinter gjordes et Forsøg paa at genoplive Marsvinsfangsten. Fangstmaaden var den gamle, men Lavet genopstod ikke. I Spidsen for Foretagendet stod Sagfører Krange, det var baaret frem af Kapital, og Jægerne var Lønarbejdere. Om Marsvinsfangsten paa denne Maade vil have nogen Fremtid for sig, vil Tiden vise.

Sindssygehospitalet.

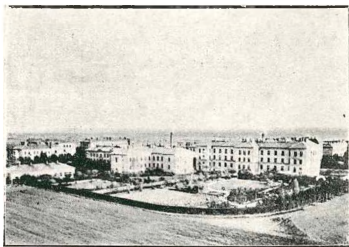
Sindssygehospitalet ved Middelfart oprettedes ved Lov af 3. Maj 1884, og det toges i Brug den 14. Juli 1888. Det ligger overordentligt smukt syd for Byen ud til Fanø Sund. Da det toges i Brug, regnede man med, at der var et Stykke Vej fra Byen og ud til Hospitalet. For at lette Forbindelsen med Byen, anlagdes Hessgade (opkaldt efter Jernstøber, Etatsraad P. Hess) i Forlængelse af Grønnegade ud til Hospitalets Hovedindgang. Nu er denne Gade omtrent tilbygget, og Byen gaar altsaa nu ud til Hospitalets Port. Hospitalet anlagdes paa Byens Markjorder og indtager et Areal paa ca. 65 Tdr. Land. Det bestaar foruden af Hovedbygningen, hvori der er Kirke og Festsal, af 12 fritliggende Patientbygninger, af Økonomibygninger og Funktionærbygninger. Det har sit eget Vand- og Gasværk, men endnu ikke Elektricitet. Mid-

delfart venter en Gang at blive Leverandør af Elektricitet til Hospitalet. Hospitalets mange Bygninger danner som en By for sig med Gader og Veje. Udenom Bygningerne er smukke Haveanlæg, og det hele er godt gemt bag et bredt Læbælte. Bygningerne er opført efter Tegninger af *Arkitekt, Professor Vilh. Petersen*. De ser graa og triste ud. I en ganske anderledes levende

Stil og i meget mere livlige Farver fremtræder de sidst opførte Funktionærboliger ud mod Vejen efter Teglgaard. Efter gentagne Udvidelser rummer Hospitalet nu ca. 800 Patienter, og dertil kommer omtrent

200 Embedsmænd, Funktionærer og Tyende, saa det hele danner et lille Samfund paa omtrent 1000 Mennesker. De fleste Patienter er fra Fyns og Ribe Stifter, der er begge Køn og baade helbredelige og uhelbredelige. Som paa andre Sindsygeanstalter er de delt i 3 Forplejningsklasser. Hospitalet styres af en Direktion paa 3 Medlemmer med Overlægen som Formand. Hospitalet ved Middel-

fart har haft 3 Overlæger. Først den kendte og begavede *Frederik Lange*, der døde i sit Embede og ligger begravet paa Hospitalets Kirkegaard. Dernæst kom *Agner Helveg*, der nu er Overlæge paa Oringe, og nu Overlæge *Holm*, der tidligere har været 1. Reservelæge paa Hospitalet ved Aarhus. Endvidere er der ansat en Afdelingslæge og en Reserve-læge, en Forvalter og Kasserer, en Bogholder, en Gartner,

en Oldfrue, en Husholderske m. fl. foruden Plejerspersonale og Tyende.

Et saadant lille Samfund som Sindssygehospitalet rummer utallige Lidelser, en uhyre Sum af haabløs Elendighed. Men det rummer ogsaa meget Haab og megen Fortrøstning. Og heldigvis er det jo saaledes, at mange af de ulykkelige, der kommer under Hospitalets omhyggelige Røgt og Pleje, vender tilbage derfra lykkelige og glade som sunde og raske Mennesker.

Byens Pengeinstitutter.

Spare- og Laanekassen for Middelfart og Omegn. Dette Pengeinstitut er Byens ældste, og dets Oprettelse blev vedtaget paa en ekstraordinær Generalforsamling den 5. December 1852 i „Foreningen til trængende Haandværkeres og andres Understøttelse“, der ligeledes er en af Byens ældste eksisterende Foreninger. Tanken om Oprettelsen af en Sparekasse var fremsat af Slagtermester B. Falkner i et Bestyrelsesmøde den 22. November, hvor det vandt Bifald. Sparekassen traadte i Virksomhed den 5. April 1853. Den blev ledet af en Direktion paa 7 Medlemmer med *B. Falkner* som administrerende Direktør. Dens Driftskapital var den første Kontordag yderst beskeden, kun 59 Rd. 3 Mk. 6 Sk., som var laant af Foreningen. Meningen med Kassens Oprettelse var at fremskaffe et Overskud, der skulde tilfalde Haandværkerforeningens Trængende. Sparekassens første Kontor var i en Ejendom paa det samme Hjørne af Algade og Nygade, hvor nu den ny Sparekassebygning rejses. Derefter flyttedes op paa Hotel Odin, nu Afholdshotellet, og i 1908 flyttedes ind i Læderhandler Carl Dalls Ejendom. Tanken om, at Sparekassen skulde have en egen Ejendom, var ofte bleven fremsat. Den drøftedes i et Bestyrelsesmøde i Sommeren 1915, og samme Efteraar vedtoges at købe Tobaksfabrikant Honorès Ejendom til Nedbrydning for paa dens Plads at opføre en tidssvarende og smuk Bygning, hvor Sparekassen kunde faa Lokaler og Bogholderen Beboelse. Det overdroges Arkitekt, kgl. Bygningsinspektør *J. V. Petersen*, Odense, at udarbejde Tegninger og Overslag, og i Foraaret 1917 toges fat paa Opførelsen. Den 11. Juli nedlagdes Grundstenen til den ny Bygning, og til April Flyttedag 1918 vil Sparekassen flytte ind. Af dens administrerende Direktører kan nævnes Avlsbruger *R. Poulsen*, der døde i 1907. Der-

N. R. Hansen,
Branddirektor, Sparekassebogh.

H. Lumby Rasmussen,
Sparekassedirektor.

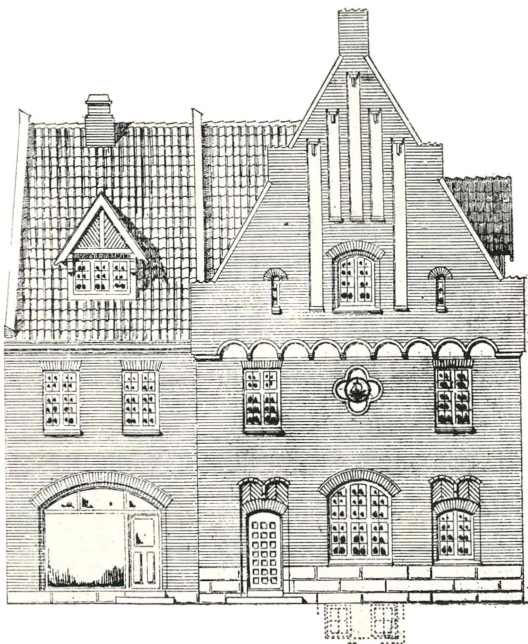

L. Lind,
Murermester.

A. Sørensen,
Snedkermester.

efter beklædte Købmand *S. Andersen* Pladsen i 10 Aar. Direktørposten, der atter blev ledig ved Dødsfald, overdroges saa til mangeaarig Bogholder hos *A. S. J. S. Hess & Søn, H. Lumby Rasmussen*. Siden 1. August 1902 har Branddirektør *N. R. Hansen* været Sparekassens Bogholder og stemmeberettiget Medlem af Direktionen.

Den 31. Marts 1902	var Indskudskapitalen	767,118	Kr.
—	1907	941,548	"
—	1912	1,187,587	"
—	1917	1,580,757	"

Det fortæller om en betydelig Fremgang.

Kassens Garantium var i 1907 godt 54,000 Kr. I 1917 var den godt 108,000 Kr.

Denne Sparekasses Ejendommelighed og Styrke bestaar i, at den fra dens Oprettelse og til nu stedse har været tro mod sit oprindelige Formaal, nemlig at dens Overskud skulde anvendes til Understøttelser. Utallige gamle Haandværkere og deres Efterladte er blevet hjulpet af de Midler, den skaffer til Veje. Den aarlige Understøttelseskonto er jo vokset med Kassens Virksomhed og er nu oppe paa godt 4000 Kr.

A. C. Hansen. †
Bankdirektør

A. C. Hansen,
Bankdirektør.

Middelfart Disconto-Institut.

Tanken om Oprettelsen af en Bank i Middelfart fremsattes første Gang i September 1853 af daværende Købmand *A. C. Hansen* ved et Møde i Handelsforeningen. Tanken vandt Tilslutning, og Aktietegningen begyndte. Ved et Møde paa Raadhuset den 19. December 1853 vedtoges Love, og Banken traadte i Virksomhed den 19. Januar 1854 med en tegnet Aktiekapital paa 75,000 Rdl., hvoraf de 25,000 var indbetalt, og med *A. C. Hansen* som administrerende Direktør. Gennem de 45 Aar, han ledede denne Bank, voksede den støt og sikkert fra Aar til Aar. Efter hans Død i 1899 valgtes hans Søn og mangeaarige Medhjælper, Købmand *A. C. Hansen* jun., til administrerende Direktør og fra 1907 til Bankens Enedirektør. I Direktionen har endvidere siddet: Justitsraad Groos 1854—78, Hotelejer J. K. Behrendt 1854—83 og Justitsraad Fr. Hansen 1899—1907. Banken ledes foruden af Direktionen af et Repræsentantskab, der tidligere har

talt 12, nu 10 Medlemmer. Dets Formænd har været: Kammerherre Cederfeld de Simonsen, Erholm, 1854—57, Købmand F. T. Berg, Midtelfart, 1857—59, Justitsraad Groos, Middelfart, 1859—78, Godsforvalter Selmer, Søndergaard, 1878—1907 og siden 1907 Proprietær Lorentzen, Bubbelgaard. 4 Repræsentanter har i Aarenes Løb haft 25-Aars Jubilæum som saadan, og hver af dem har ved denne Lejlighed faaet overrakt et Sølvbæger med 1000 Kr. For at vise, hvor vel funderet

Interior fra Disconto-Institutet

Banken er, skal nævnes nogle af dens Kapitaler. Aktiekapitalen er nu paa 400,000 Kr., og Repræsentantskabet fik paa den sidste Generalforsamling Bemyndigelse til at udvide denne Kapital til 1 Mill. Kr., naar det finder det formaalstjenligt. Reservefonden er paa godt 400,000 Kr., Delcrederefonden paa 529,479 Kr., Terminsfonden paa 101,364 Kr. og Pensionsfonden paa godt 100,000 Kr.

Nogle Tal fra forskellige Konti, taget for hvert 10. Regnskabsaar, vil bedst vise Fremgangen. Der begyndes med det første fulde Regnskabsaar, 1854—55. For at lette Oversigten omsættes her Tallene fra før 1874—75 fra Rdl. til Kr., saaledes at 1 Rdl. regnes lig 2 Kr.

Aar	Indlaan Kr.	Folio Kr.	Omsætning Kr.	Overskud Kr.	Udbytte
1854—55:	195824		886374	3982	5½ pCt.
1864—65:	633844	13410	2030588	15158	7 —

Aar	Indlaan Kr.	Folio Kr.	Omsætning Kr.	Overskud Kr.	Udbytte
1874—75:	1062544	39825	4038396	39248	9 pCt.
1884—85:	1052148	106282	7091798	43214	7 $\frac{1}{2}$ —
1894—95:	1017357	304005	7116846	35507	6 —
1904—05:	1621349	253977	29026845	69327	8 —
1914—15:	2863327	448449	69540153	119805	12 $\frac{1}{2}$ —
1916—17:	4622885	565208	100655096	178280	15 —

Interior fra Disconto-Institutet.

Disse Tal vil bedre end mange Ord vise, hvilken overordentlig Fremgang denne Bank har haft fra dens Oprettelse og indtil nu. Den har haft gode ydre Betingelser, været ene paa Pladsen. Aarsagen til dens ret enestaaende Fremgang maa dog ikke søges i de ydre Omstændigheder, men først og fremmest i de indre, i dens sikkert til alle Tider og under alle Forhold fortrinlige, helt ud forretningsmæssigt moderne Ledelse. Her fra denne lille Krog af Landet har dens to administrerende Direktører med vaagent Øje fulgt Bevægelserne paa Pengemarkedet, baade i Ind- og Udland, og derfor stadig haft en sikker Fornemmelse af, hvor den rette Anbringelse af Pengene til enhver Tid var, hvor Gevinsten kunde ventes hjem. Banken har, som det vil ses af den tabellariske Oversigt, altid kunne give sine Aktionærer et fint Udbytte. Og den har endvidere kunnet lønne sit Personale godt, ogsaa nu under Dyrtiden. Og det er jo rigtigt gjort. Men ethvert Pengeinstitut, ogsaa denne Bank, har jo

J. H. Holm, †
Borgmester, Etatsraad.

N. M. Skov,
Fabrikant.

J. R. Larsen, Købmand. †

Ludv. Storm, Købmand. †

Th. Stensgaard, Maskinfabrikant.

Holden Dall, Skotøishandler.

en langt vigtigere Opgave som et Led, et saare betydningsfuldt endda, i Samfundets hele økonomiske Liv. For at fylde sin Plads i saa Henseende har denne Bank da ogsaa ualmindelig gode Betingelser. Den blev saaledes hurtig saa kapitalstærk, at den kunde imødekomme selv ret store Fordringer og derved i kritiske Tider træde støttende til for den store Bedrift. Men det er kun den ene Side af Sagen. Den anden, og dennes rette Røgt er maaske endda vigtigere, er det sikre Øje for, hvor de smaa Begyndelser med Fremtidsmulighederne i sig findes, og saa hjælpe dem i Vej. Med den udprægede Respekt for Arbejdet, Fliden, Dygtigheden i alle Former, der er ejendommelig for Bankens Direktør, har han ogsaa fortræffelige Betingelser for at røgte netop denne Side af Sagen. Det bør ogsaa erindres, at Banken ved flere Lejligheder, efter Direktørens Tilskyndelse, har vist en ret storstilet Velgørenhed, saaledes ved dens 50-Aars Jubilæum, da den oprettede Legater for ialt 20,000 Kr. og bortsænkede i andet velgørende Øjemed 2440 Kr., og ved flere andre Lejligheder har den ligeledes bortsænket meget betydelige Summer.

Nuværende Bankdirektør A. C. Hansen er født i Middelfart den 11. November 1854. Han er handels- og bankmæssig uddannet baade hjemme og gennem et 5-aarigt Ophold i Tyskland og England. Hans kyndige Ledelse vil sikre Banken en lignende Udvikling i de kommende Tider, som den har gennemgaaet indtil nu. Den Anseelse, han nyder blandt Bankmænd, har ført ham ind i Bestyrelsen for de danske Provinsbankers Forening.

Foreninger.

En af Byens ældste Foreninger er som tidligere meddelt Foreningen til trængende Haandværkeres og andres Understøttelse, i daglig Tale oftest kaldet Haandværkerforeningen eller Foreningen af 8. Marts. Begyndelsen til den var et Møde, der holdtes den 9. Januar 1840, og hvor der var 55 Borgere til Stede. Det vedtoges ved dette Møde at oprette en Forening til gensidig Støtte. Medlemsbidraget sattes til 8 Sk. ugentlig i de 4 første Aar, hvor Udmeldelse ikke kunde finde Sted. Foreningen traadte i Virksomhed den 8. Marts 1840 under ovennævnte Navn. Dens første Bestyrelse bestod af Hattemager R. Petersen, Bagermester Møller og Slagtermester B. Falkner. Endvidere ud-

nævntes 6 Medbestyrere. Foreningens Midler udlaantes til Medlemmer mod Pant i fast Ejendom. Foruden at yde Understøttelse i Trangstilfælde ydes der ogsaa Medlemmerne Begravelseshjælp. De godt 50 Medlemmer, Foreningen begyndte med, er i Tidens Løb blevet til ca. 400. Dens største Bedrift var Stiftelsen af Sparekassen og Opførelsen af den ny Sparekassebygning. Sparekassen er Foreningens Ejendom, og Foreningens Formue, der nu er 127,584 Kr., tjener til enhver Tid som Garanti for de Forpligtelser, Sparekassen har paadraget sig.

Denne Forening, der nu er 77 Aar gammel, og hvis Formand i Aar er Slagtermester *Alf. Simonsen*, har noget af gammel Lavsdrift over sig. Og den stammer jo ogsaa fra Lavstiden, altsaa fra en Tid, da den offentlige Hjælp ikke var saa stor som nu, men den gensidige Hjælpsomhed vel nok noget større. Den har ikke forandret Karakter i det svundne trekvart Aarhundrede. Den vil heller næppe gøre det i det kommende. Den er nemlig baade stærk traditionsbundet og lovbundet.

Middelfart Industriforening

blev stiftet den 20. Juni 1868 og fylder altsaa i Aar de 50. Over dens Oprindelse ruger et ægyptisk Mørke, da dens første Forhandlingsprotokol er forsvundet. Dens Formaal er at støtte Industri og Haandværk, og den har jo haft sin væsentligste Betydning som Bærer af Byens tekniske Undervisning for Haandværkslærlinge. Den opførte i 1895 teknisk Skole paa Blindebomsvej og i 1915 en Alderdomsfribolig ved Teglgaardsvej. Begge disse Institutioner er tidligere omtalt. Foreningen har gennem mange Aar raadet over ret betydelige Midler som Parthaver i Overskudet af Alm. dansk Vare- og Industrilotteri. Den har af den Grund kunnet byde sine Medlemmer baade paa Alvor og Gammen, og har derfor gennem mange Aar været en stor Forening paa mellem 3 og 400 Medlemmer. I omtrent 25 Aar havde den en fortræffelig Formand i Skræddermester *W. Jeppesen*. Han havde Sans for dens alvorlige Opgaver; han var saaledes meget interesseret i teknisk Skoles Opførelse og i dens Undervisning, og han var en af de ivrigste for Opførelsen af Alderdomsfriboligen; og han havde tillige det rette og gode gamle Borgerhumør, der skattes saa højt ved denne Forenings Sammenkomster. Han var æret og elsket i denne Forening, som

næppe nogen anden bliver det. Efter hans Død i Aar valgtes Tømremester *J. Jørgensen* til Formand.

Middelfart Handelsforening.

Middelfart Handelsforenings Forhandlingsprotokol oplyser ikke, naar den første Handelsforening i Byen er stiftet. Den første Protokoltilførsel, som er Foreningens Love, er nemlig udateret. Men da man mener at vide sikkert, at Foreningen er stiftet i Aaret 1852, og da den næste Protokoltilførsel er dateret den 2. Februar med 1852 som senere Tilføjsel, saa kan man slutte, at Foreningen er stiftet engang i Januar dette Aar. De første Loves § 8 satte en Bøde paa 8 Sk. for Udeblivelse fra Møderne, og da endvidere Protokollen blev underskrevet ved hvert Møde af samtlige tilstedeværende, kan man af Underskrivningernes Antal nogenlunde slutte sig til Foreningens Medlemstal. Det var til at begynde med ca. 19.

Der findes mange snurrige Protokoltilførsler fra denne første Tid. Den 7. December 1852 sendes saaledes følgende Skrivelse til „Herr Capitain, Postmester Storm“ :

„Fuldkommen overbeviste om, at D. V. er enig med os i, at Oplysning er et kosteligt Gode, i Særdeleshed mørke Aftener, og ligesaa forvissede om, at De ikke tager os vor Anmodning ilde op, al den Stund De finder den beføjet, tillader vi os herved at bede Dem drage Omsorg for, at Indgangen til Deres Kontor, saavel i Porten som i Gangen, bliver saaledes oplyst i Indleveringstiden, at man kan finde til Døren til nævnte Deres Kontor uden at risikere at blive berøvet sine Lemmers Førlighed.“

Ved samme Møde affattedes en Skrivelse til Kammerherre, By- og Herredsfoged Wedell-Heinen, hvori han bedes sørge for, „at den Uskik at anfalde Landmanden paa Vejen uden for Byen for der at handle med ham“ maa høre op. Disse to Skrivelser kan maaske være typiske Udtryk for de Ting, Foreningen syslede med i sin første Periode. Denne første Handelsforening bestod i 10 Aar med et stadigt svindende Medlemstal. Saa døde den endelig i 1863 for 17 Aar efter atter at genopstaa ved et Møde den 17. September 1880, hvor der var ca. 30 Deltagere til Stede. Det var vel saa nogenlunde det Medlemstal, Foreningen begyndte med. Nu er det godt 40. Den har i de forløbne 37 Aar virket støt

og sikkert for Handelsstandens fælles Interesser. Den fik i 1905 en Handelsskole i Gang, der dog atter nedlagdes efter et Par Aars Forløb. I dette Efteraar er denne Skole rejst igen og under meget lovende Forhold. Foreningens nuværende Formand er Købmand *Hakon Schmidt* af Firmaet A. C. Hansen jun.

Afholdsforeningen for Middelfart og Omegn

stiftedes den 3. April 1893. Til en Begyndelse var der kun en 5 til 6 Medlemmer; det var Afholdssagens Pionerer her i Byen. Disse faa holdt Møde skiftevis i hverandres Hjem for at drøfte Mulighederne for deres fælles Sag. I 1893 fik de afholdt en ret vellykket Basar, der gav saa meget i Overskud, at de anskaffede en Foreningsbane. Det var dog først i 1894, at der kom Fart i Foreningen og dens Arbejde. Æren derfor maa væsentligst tilskrives Gartner Larsens Familie, der dette Aar var tilflyttet Byen. De to unge Sønner, *Kr. Larsen*, nu Lærer i Baaring og Formand for de vestfynske Afholdsforeninger, og *H. Larsen*, nu Indehaver af Gartneriet og Graver, var overordentlig interesserede i Afholdssagen og havde en egen Evne til at virke for den og om den samle baade unge og gamle. Foreningen kom ved deres Virksomhed snart op paa 100 Medlemmer, det samme Tal, den har endnu. Dens første Hjem var i nuværende Sadelmager Demants Ejendom ved Kirken, derefter flyttedes op paa Hjørnet af Nygade og Teglværksgade og derfra ned i Højskoleforeningens Lokaler. Foreningen virker for sit Formaal ved Foreningsmøder og offentlige Foredrag. Den har i flere Aar modtaget kommunalt Tilskud. Dens nuværende Formand er Skræddermester *Bruun*.

Der findes endvidere i Byen adskillige Loger og andre Foreninger og Selskaber, der virker nogle for personlig og andre for almindelig Afholdenhed.

Sønderjydske Forening for Middelfart og Omegn.

Middelfart har gennem mange Aar været kendt for sine nationale Interesser og specielt for sin Samfølelse med vore fraskilte Landsmænd. Her var efter Krigen 1864 i Byen og nærmeste Omegn ikke faa fordrevne Sønderjyder. De sluttede sig sammen i en Forening: „Sønderjydske Samfund“. Smed Kristian Jakobsen fra Broager var Formand. Medlemmerne samledes maanedlig og drøftede med hverandre

Forholdene syd for Kongeaa og deres Slægts Skæbne under Fremmedherredømmet. Denne Forenings Rammer var vel nok for snævre til, at den i Længden kunde opretholdes i saa lille en By som Middelfart. I 1894 stiftedes saa efter Opfordring af Købmand Enevold Johansen, Middelfart, Lærer Raben, Asperup, og Gaardejer Niels Juel, „Sønderjydske Forening for Middelfart og Omegn“. Den fik straks en meget stor Tilslutning baade fra By og Land. Købmand *Johansen* blev dens Formand og Overlærer *Petersen* dens Næstformand. Der holdtes i flere Aar store nationale Møder med kendte og fremragende Talere. Først i dette Aarhundrede var det, som Interessen for denne Forenings Opgave svandt noget og dermed Medlemstallet. Nu har Provst *Knudsen* gennem mange Aar været dens Formand, og endnu er den Samlingsstedet for dem, der vaagent følger Sønderjydernes Kamp og Arbejde for dansk Kultur.

Middelfart Højskoleforening

stiftedes omkring Aarhundredskiftet, nærmest som en Afløser af den gamle Foredragsforening, der havde bestaaet gennem mange Aar og gennem sine store Møder øvet en baade vækkende og oplysende Gerning. I den var Højskolemænd som Trier, Jens Nørregaard og la Cour m. fl. jævnlige Gæster. Det var en Forening i ren grundtvigsk Aand, og det samme maa siges om dens Afløser, selv om Virksomhedee er blevet noget baade ændret og udvidet. Højskoleforeningen har, fra den stiftedes og til nu, stadig haft op imod 200 Medlemmer, og dens Formand har i alle Aarene været Provst *Knudsen*, og han har i denne udført et meget betydeligt Arbejde. Foreningens første Bedrift var at faa dannet et Aktieselskab, der købte og indrettede en Ejendom i Nygade til Højskolehjem. Dette Hjem har været Foreningens Samlingssted i de forløbne Aar. I dens Sal holdes dens fleste offentlige Møder, dens Ungdomsmøder og dens snart berømte selskabelige Sammenkomster. De store kirkelige Møder har dog maattet forlægges til et større Lokale. Foreningens første Værtinde var Frk. V. Sick, siden var P. Rasmussen og Hustru Vært, og nu har i mange Aar Frk. *K. Madsen* været Foreningen en hyggelig Værtinde.

Kvindebevægelsen

har ogsaa givet sig Udslag i Foreningsdannelser her i Byen.

Der stiftedes for mange Aar siden en Afdeling af „Dansk Kvindesamfund, og Forfatterinden, Fru *Charlotte Ejlersgaard*, var fra dens Oprettelse og indtil for et Par Aar siden en hyggelig og interesseret Formand for den. Foreningen blev vel aldrig stor, men gennem sine Møder og Sammenkomster holdt den aabent Vande omkring de Sager, den havde til Opgave at virke for. Ved Siden af den skød saa for en halv Snes Aar siden Kvindevalgretsforeningen frem. Den fik en energisk Formand i Lærerinde Frk. *Kalum*. Da dens nærmeste Opgave, Kvindernes politiske Valgret, var løst 1915, opløstes den, og de fleste af dens Medlemmer meldte sig ind i „Dansk Kvindesamfund“, der samtidig maatte skifte Formand, da Fru *Ejlersgaard* nægtede at fortsætte længere. I hendes Sted valgtes Fru Læge *Martin*.

Den gensidige Hjælpsomhed og Trangen til Selvsikring i Tilfælde af Sygdom og anden Nød har givet sig Udslag i en Mængde Foreninger i Byen. Tidligere er nævnt Haandværkerforeningens og Sparekassens smukke Virksomhed i saa Henseende. De fleste, de egentlige Sygekasser, er jo af nyere Dato. Men Byen har ogsaa nogle gamle Foreninger, hvis Formaal væsentligst er den samme. Det viser, at denne Trang til gensidig Hjælp og Støtte strækker sig langt tilbage i Tiden og vel nærmest er en Arv fra Middelalderens mange Broderskaber og Gilder og senere Tidens Lav. Ældst blandt disse gamle Foreninger er Foreningen af 1829. Saa er der Sømandsforeningen og Arbejderforeningen af 1855. De bygger alle paa den gensidige Hjælpsomhed, støtter i Tilfælde af Sygdom og yder Begravelseshjælp. Meget gammel i Byen er ligeledes den saakaldte Hjælpeforening og Bespisningsforeningen. Begge to har deres Indtægt af frivillige Bidrag. Den første uddeler Penge til Trængende og den sidste Fødevarer. Megen Trang til Hjælp har gennem disse Foreninger givet sig smukke Udslag, og der er ogsaa gennem deres Virksomhed mildnet adskillig Nød.

Endvidere rummer Byen de samme politiske og faglige Organisationer som de fleste andre Købstæder. De 4 politiske Partier er hver repræsenteret ved en Forening. Svende og Arbejdere har deres faglige Foreninger og Mestres og Arbejdsgivere deres. Et af de nyeste Skud paa denne faglige Stamme er Middelfart Funktionærforening, der er dan-

net i Aar. Middelfart er en syngende By. For Tiden er der vist ikke mindre end 4 Sangforeninger. Der er den gamle Haandværkersangforening, der under forskellige Former og med enkelte Hvileperioder har fortsat sit Liv til nu. Det er et rent Herrekor. Det samme er Tilfældet med Arbejdersangforeningen „Skjold“. For begge disse Foreninger er Overlærer J. P. C. Jørgensen en meget dygtig og energisk Dirigent. En anden af Byens ledende Musikkårer er Fru A. Westerboe, der gennem mange Aar har ledet et blandet Kor, „Aase“, og ude paa Sindssygehospitalet svinger Lærer N. Jensen med matematisk Sikkerhed Taktstokken over et blandet Kor af Hospitalets Funktionærer.

Byens Blade.

Fredag den 20. November 1857 udkom første Nummer af „Lille Bælts Tidende eller Middelfart Avis for Politik, Handel og Bekendtgørelser“. Dette Blad, der nu af sit „Hoved“ har strøget „Lille Bælts Tidende“, har altsaa sidste Aar fejret 60 Aars Jubilæum, og er vel nok Fyns ældste Venstreblad. Det stiftedes af Kaptajn *Claudius Madsen*, der var Bladets Redaktør i 41 Aar, til 1898. Redaktør Claudius Madsen var en ejendommelig og i mange Henseender en meget begavet og stærk særpræget Personlighed. Han var født i København 1825, lærte i sin Ungdom Typografi, deltog som frivillig i Treaarskrigen og fik saa i 1857 Privilegium paa at drive Bogtrykkeri her i Byen. Han var en varm Ven af alt dansk, af Sprog og Minder, Folk og Land, og han var en begejstret Frihedsmand og en varm Forkæmper for Venstres Ideer gennem mange Aar. Han gav først op, da Alderen tvang ham dertil. I 1898 solgte han Bladet til Redaktør *Jul. Ejlersgaard*, der er født i Aalborg 1855. Han lærte som sin Forgænger Typografien, kom tidlig ind i Journalistik og blev 30 Aar gammel Journalist ved Aalborg Stiftstidende, senere dette Blads Redaktionssekretær og i 1895 dets ansvarshavende Redaktør for 3 Aar efter at flytte til Middelfart. I 1901 byggede han den anseelige Ejendom i Borgmesterengen ved Østergade, hvor Bladets Redaktion, Ekspedition, Trykkeri og Sætterier siden har været tilhuse. Det har Aflæggere i Aarup og Bogense.

Da det forhandlende Venstre dannedes i Slutningen af 80'erne, sluttede Bladet sig dertil. Den moderate Venstre-

retning, Bladet da slog ind paa, er ført videre under Redaktør Ejlersgaards Ledelse.

Det fremkaldte adskillig Misfornøjelse hos Venstremænd baade i By og paa Land, og det førte til, at der fra 1. Oktober 1891 begyndte at udkomme et nyt Blad i Middelfart under Navnet „Middelfart Venstreblad“, ledet efter mere radikale Venstreprincipper end Middelfart Avis. Det var til at begynde med en Aflægger af Svendborg Avis, men overtoges i 1894 af A.S. De fynske Venstreblade og var derefter til 1901 en Aflægger af Fyns Venstreblad. I Foraaret 1901 dannedes A.S. Middelfart Venstreblad, der købte Bladet og tillige et lille i Byen udkommende Blad, Vestfyns Avis, og Højrebladet, Middelfart Dagblads Maskiner og Materiel — dette Blad afgik samtidig ved Døden. Der begyndtes med knap 600 Abonnenter. Nu er dette Tal firedoblet. I Aflæggertiden havde det Kontor hos dets forskellige Redaktører. Fra 1901 var Kontor, Ekspedition, Sætter og Trykkeri i en Aarrække i Torps Hotel paa Østergade. Derfra flyttedes op paa Algade i en af Malermester Hasles Ejendomme, og i 1909 byggede Bladets Bestyrelse den Ejendom, hvori det senere har været tilhuse. Dets Redaktører har været: Lærer *Birkeland* fra 1894—98, Snedkermester *Bennike* fra 1898—1907, *Jens Tybjerg* — nu Redaktør af Sydsjæl. Venstreblad — fra 1907—11, *Fr. Højmark* fra 1911—15, *C. Trap* og siden *Joh. Nygaard*. De mange Redaktørskifter har intet Øjeblik betydet nogen vaklende politisk Holdning, hverken hos Bladet eller hos den Kreds af radikale Venstremænd i By og Land, der stadig har staaet bag det. Bladets nuværende Redaktør, Joh. Nygaard, er født i Sønder Nøraa 1884 som Søn af Valgmenighedspræst Fr. Nygaard. Joh. Nygaard blev Student 1903, cand. theol. 1909, var fra 1910—15 Redaktionssekretær ved Østsjællands Folkeblad, hvor han hos den kendte Redaktør, Søren Svarre, gennemgik en fortræffelig journalistisk Skole. Middelfart Venstreblad er under hans Ledelse gaaet godt fremad. Det har gennem mange Aar delvis trykt og ligeledes delvis haft Stof fælles med „Venstrebladet for det sydlige Jylland“ i Kolding. Dette Forhold ophører nu. Det har Aflæggere i Assens, „Assens Avis“ og i Aarup, „Aarup Venstreblad“.

Historien gentager sig til Dels. Det giver sig ogsaa tilkende paa Bladforholdene i Middelfart. Til Trods for Byens to Venstreblade, et moderat og radikalt, voksede der dog

efterhaanden en Befolkning og et Parti op, der ikke mente at kunne tilfredsstilles selv af det radikale Blad, og saa kom da den 1. Oktober 1906 Middelfart Socialdemokrat som en Aflægger af Fyns Socialdemokrat, men med nogen lokal Tekst, hvis Redaktør gennem 8 Aar, til 1914, var *H. P. Rasmussen*. Det var kun velfortjent Belønning, naar han sattes paa denne Plads; thi der var ingen, der paa denne Egn havde slidt og stridt for de socialdemokratiske Ideers Udbredelse, som han allerede dengang gennem mange Aar havde gjort. I 1914 overtoges den lokale Redaktion af *Elerth Nielsen*, der er født i Kerteminde 1874, kom ind i Journalistik i 1901 ved Fyns Socialdemokrat og var fra 1907—14 Redaktionssekretær ved Silkeborg Socialdemokrat. Red. Nielsen har siden 1906 under alle Folketingsvalgkampagner været sit Partis Kandidat i Bogensekredsen, men er ved hvert Valg blevet trukket tilbage inden Valgdagen. Det sker dog næppe næste Gang, mener han. I Silkeborg blev han Formand for Hjælpekassen og Ligningskommissionen. I Aar valgtes han ind i Middelfart Byraad, er Formand for Hjælpekassen, Sygehusstyrelsen og Fattigudvalget. Han har tillige siden 1912 sammen med Pastor Christensen, Harlev, været Redaktør af Bladet „Hjælpekassen“.

Byens Sagførere.

Byens ældste Sagførerforretning indehaves nu af Sagfører *V. Beck*. Forretningen grundlagdes i sin Tid af afdøde Sagfører *Ph. Hansen*, velkendt i Byen og Eggen. Han skabte en meget omfattende Forretning og fik efterhaanden saa mange Bestillinger og Tillidshverv, at det var ham umuligt selv at passe det hele. Saa optog han Sagfører *V. Beck* som sin Kompagnon, og han overtog hele Virksomheden efter *Ph. Hansens* Død. Forretningen har gennem mange Aar været til Huse i en køn gammel Ejendom ved Torvet.

Sagfører *Gustav Møller* har ogsaa gennem mange Aar drevet Forretning i Byen, hvor han er født og vokset op i den samme Gaard, hvor han nu har Kontor. Han er nu Ejer af Skrillinggaarden, og i de senere Aar har de agrariske Interesser stedse optaget ham mere og mere.

Overretssagfører *Hj. Jensen* kom til Middelfart i 1901. Han er født i 1869, Student fra Frederiksborg og Cand. jur. 1896. I 1904 beskikkedes han som Overretssagfører. Fra 1903 til 1909 var han Medlem af Byraadet, har gennem mange Aar

været Skatteraadsformand og er tillige Medlem af Stamhuset Hindsgavls Administration. Han har i mange Aar haft Kontor paa 1. Sal i Posthusets smukke Ejendom, og han beboder den nydelige Villa „Hvide Hus“ ved Banegaardsvejen. Overretssagfører Hj. Jensen er kendt viden om for sine mange Interesser og store Elskværdighed.

Overretssagfører *E. Ejlersgaard* er Byens yngste Sagfører. Han er født 79, Student fra Aalborg og Cand. jur. 1904. Han var i nogle Aar By- og Herredsfuldmægtig i Middelfart og kastede sig derefter over Sagførervirksomheden.

Industrielle Foretagender.

Enhver rejsende, der kommer med Toget til Middelfart, og som ad den smukke Banegaardsallé vandrer ind mod Byen, vil lægge Mærke til et stort Fabrikskompleks paa Banegaardsvejens Nordside, mellem Havnebanen og Bæltet. Det er A S Nordiske Traad- og Kabelfabrikkers Fabriks- og Administrationsbygninger, og ved Siden af Fabrikken rager Direktørboligen op. Denne nu store Virksomhed begyndte i 1898 med ca. 50 Mand. Efter knap 20 Aars Forløb beskæftiger den nu 420 Arbejdere og 60 Funktionærer. Disse Tal vidner jo om en enorm Fremgang. Der er da ogsaa i disse Aar næsten aarlig foretaget Udvidelser baade i Form af Nybygninger og af selve Driftens Udvidelse til nye Omraader. For at skaffe Plads for Fremtidsmuligheder foretoges for en Del Aar siden store og kostbare Opfyldningsarbejder ud til Bæltet. Derved indvandt et stort Areal, og samtidig anlagde Fabrikken sin egen Havn. I de sidste Dage er endvidere købt Kappelsbjergs 40,000 Kvadratalen for 80,000 Kr. Det er denne Virksomhed, der mere end noget andet enkelt Foretagende har bidraget til Byens stærke Vækst i dette Aarhundrede. Byens talrige Arbejderstand er væsentligt vokset op sammen med Kabelfabrikken. Denne Arbejderstand har heldigvis baade for den selv og for Byen intet Proletarpræg. Dertil er den baade for vellønnet og gennemgaaende ogsaa for veldannet. Kabelfabrikken har haft det Held næsten altid at have haft rolige Arbejdsforhold. Det taler til Gunst ikke alene for dens Ledelse, men ogsaa for dens Arbejderstand. Dens grundlæggende Direktør var *Viggo Priør*. Han afløstes i 1909 ved sin Død af Direktør *Engel*, der fratraadte til Nytaar 1917, hvorefter Direktør *Tuxen* overtog Fabrikkens øverste Ledelse. Fælles for disse Ledere har ikke alene været en be-

tydelig baade teknisk og merkantil Dygtighed, men deres Ledelse af den store Virksomhed har ogsaa under alle Forhold været præget af bevidst Ansvarsfølelse overfor de mange, hvis økonomiske Eksistens var afhængig af dem.

A/S J. S. Hess & Søn.

Den Virksomhed, der bærer ovenstaaende Navn, er gammel i Byen, er vokset med den gennem snart trekvart Aarhundrede, og gennem den er Middelfart blevet kendt viden om i vort Land, uden for Danmarks, ja, uden for Evro-pas Grænser.

I 1846 kom der en ung Mand, *Jørgen Svendsen Hess*, til Byen, hvor han nedsatte sig som Klejnsmedemester. Han begyndte meget smaat og beskedent. I 1852 tog han fat paa at støbe Kakkelovne ved Hjælp af 2 Mand. Det viste sig mere lønnende end Klejnsmedeprofessionen. Virksomheden voksede fra Aar til Aar. I 1872, efter 20 Aars ihærdigt Arbejde, optog han sin Søn, nu afdøde Etatsraad P. Hess, som Medindehaver, og fra den Tid stammer Firmanavnet J. S. Hess & Søn. P. Hess overtog Ledelsen 2 Aar efter, og den tog under hans overordentlig energiske og dygtige Ledelse i de følgende Aar et meget stort Opsving. P. Hess var en Arbejdsleder som faa, flittig som ingen anden, paa Færde fra tidlig Morgen til sen Aften, helt ud fortlørlig med alt Arbejdes Udførelse i sin Fabrik, jævn og ligetil i sin Færd, ikke alene sine Arbejders Arbejdsgiver, men ogsaa deres Ven og Hjælper, naar det kneb. Han nød da ogsaa blandt dem ikke alene Respekt for sin Dygtighed, men de nærede ogsaa personlig Hengivenhed for ham.

I 1897, da Etatsraad P. Hess holdt 25 Aars Forretnings-jubilæum, betænkte han sine Arbejdere med et Legat paa 10,000 Kr. Renterne af denne Kapital skal tilfalde gamle Arbejdere og Enker efter disse.

I 18 Aar var Etatsraad Hess Medlem af Middelfart Byraad og i mange Aar Formand for dets tekniske Udvalg. Hans Arbejde som saadan for Gas- og Vandværket er før omtalt. Han var ligeledes meget interesseret i teknisk Skoles Undervisning og skænkede Skolen et Fond til Undervisningsmidler. Han var ogsaa virksom med i Arbejdet for at faa Sindssygehospitalet bygget her og virksom for baade den første og den anden Havneudvidelse. I 1894 udnævntes han til Medlem af Hospitalets Direktion. De sidste Aar har Etatsraad Hess

boet i København, stadig pint af en tiltagende Aareforkalkning. Han afgik ved Døden 20. Oktober 1917.

I 1877 afløstes Fabrikkens gammeldags Hestegang af Dampkraft, 10 Aar efter anlagdes et Forniklingsværksted, de tilliggende Grunde købtes, der udvidedes stadigt. I 1898

J. S. Hess. †

P. Hess, Etatsraad. †

H. S. Hess, Direktør.

moderniseredes hele Fremstillingsmaaden med nye Maskiner og nye Anlæg. I 1907 gik Fabriken over til elektrisk Drift fra eget Elektricitetsværk. Et Utal af smaa og store, smukke og praktiske Ovne er i Aarenes Løb udgaet fra Støberiet. Vi minder om den kendte Husmandsovn, Danmarksovnen, Støbejernskaminerne, Marmor- og Flisekaminerne. Det har

altid været Fabrikkens Opgave baade at levere praktiske, solide og smukke Varer. Den har taget Kunsten i sin Tjeneste samtidig med, at den gamle Soliditet er blevet bevaret.

Kendt er jo Historien om, at P. Hess en Gang lod en Kakkellovn fylde med Vand, og det viste sig, at ikke en Draabe piblede ud. Denne sjældne solide Akkuratesse har altid været og er endnu denne Fabriks Stolthed.

Hele Virksomheden med Støberihal, Beslagværksted og Lagerbygninger spænder nu over 115,000 Kvadratmeter, hvoraf de 4000 er bebyggede.

Interiør fra A S. J. S. Hess' Jernstøberi.

I 1904 omdannedes Virksomheden til et Aktieselskab med en Aktiekapital paa 300,000 Kr. Etatsraad Hess trak sig da tilbage, baade fra den tekniske og merkantile Ledelse, som overtoges af hans Søn, Ingeniør H. S. Hess, der siden har været Fabrikens Direktør.

H. S. Hess er født 1874, gennemgik Sorø Akademi og lærte Formerhaandværket i Faderens Fabrik fra 1891 til 94, studerede derefter ved forskellige tekniske Højskoler i Tyskland, indtil han i 1898 tog Eksamen som Fabriksingeniør og traadte samme Aar ind i Firmaet som dets ledende Tekniker for 6 Aar efter at blive dets administrerende Direktør.

Under hans kyndige og energiske Ledelse er Fabriken stadig gaaet frem. Markedet er udvidet, og Eksporten til Udlandet har taget Fart i stor Stil. Det er da sikkert en af de Virksomheder, der er vel rustet til efter Krigen at tage Konkurrencen op paa det hjemlige Marked og paa Verdensmarkedet.

Interior fra A'S. J. S. Hess' Jernstøberi.

Middelfart Lervarefabrik.

I 1894 kom en ung, kun 23-aarig Sønderjyde til Middelfart. Han var Pottemagersvend og slog sig ned i Nygade, hvor der nu er Svendehjem, begyndte at arbejde for sig selv, lavede Genstande til Husholdningsbrug og til Gartnere og solgte i den nærmeste Omegn. Det var en i alle Henseender yderst beskedne Begyndelse. Naar den i Aarenes Løb er vokset op til en betydelig Virksomhed, er det ene og alene dens Indehavers Skyld.

Fabrikant *N. Skov* er født i Tørstrup i Nordslesvig 1871, lærte Pottemageriet i Vejen, vandrede derefter i nogle Aar rundt i Tyskland, indtil han slog sig ned her i Byen.

Pladsen i Nygade blev ham snart for lille, og i 1901 flyttede han om paa Bjergbankevej, hvor Fabrikken nu ligger. Fra 1907—11 var Virksomheden omdannet til et Aktieselskab,

men derefter overtog Fabrikant Skov den som Eneindehaver, lagde Virksomheden om fra Husholdningsartikler til Keramik, og saa kom der den Fart over og Udvikling i Virksomheden, der passer til dens Leders Natur. Fabrikken beskæftiger nu 17 Arbejdere og 3 Hjemmearbejdere og er den største i sin Art i hele Skandinavien. Dens Varer sælges i Danmark, Norge, Sverige og Finland. Dens Hovedfabrikata er Lamper og Vaser, prægede baade af Sans for Stil og Ynde.

Interiør fra Middelfart Lervarefabrik (Fabr. N. Skov).

Aflægger man et Besøg paa Fabrikant Skovs Fabrik og inde i Virksomheden træffer en Mand, en uhyre travl og optaget Mand, med et lyst Smil og et venligt Ansigt, en Mand, paa hvem man kan se, at Arbejdet er ham en Fest, ja, saa er det nok Fabrikanten selv. Hans Storhed er, baade som Arbejdsgiver og som Menneske, at han aldrig har glemt de beskedne Kaar, hvorunder han begyndte. Han har været sin egen Lykkes Smed gennem en utrolig Flid og med et sikkert Blik for, hvad Tiden krævede og for Afsættningens Betingelser.

Nordfyns Cyklefabrik (Brødrene N. V. Kr. Petersen).

I Borgmesterengens østlige Hjørne op til Østergade byggede i Aaret 1901 en ung Mand en stor treetages Ejendom. Den var overordentlig imponerende efter den Tids Forhold i Middelfart. Den unge Mand var Fabrikant Kr.

Petersen. Han har i sin Ungdom været noget af hvert og set sig godt om i Verden. I 1887, 18 Aar gammel, rejste han til Amerika, kom hjem 1895, var paa Køng Højskole og senere paa Askov, aftjente sin Værnepligt ved Søminekorpset, kom til Middelfart i 99 og begyndte en Cykleforretning ved Torvet. I den nye Ejendom i Borgmesterengen var der Plads, og det blev snart nødvendigt, for Forretningen voksede fra Aar til Aar, og dens Fiona-Cykler blev kendt viden om som en ualmindelig solid og letløbende Maskine. I 1910 blev Fabrikant Petersen autoriseret Gas- og Vandmester og i 1912 fik han elektrisk Installatørbestalling. Cyklen og de elektriske Artikler er Forretningens Hovedartikler.

Fabrikant Kr. Petersen var i 1913 til 17 Medlem af Byraadet, var i lang Tid i Bestyrelsen for Højskoleforeningen, sidder i Ledelsen af Grundejerforeningen og er Medlem af Nordlyns Cyklefabrik. -- Brdr. N. og Kr. Petersen. Huslejenævnet.

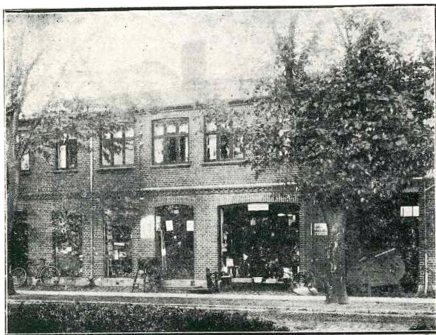
Nordlyns Cyklefabrik. -- Brdr. N. og Kr. Petersen.

Th. Stensgaards Maskinforretning.

Ude paa Banegaardsvej, tæt op til Turisthotellets Have, slog Th. Stensgaard sig ned, da han kom til Byen. Det var næsten uden for Byen den Gang. Men det mente han ikke gjorde noget. Han var som Smed vant til de sejge Tag, og han havde Jydens sikre Tro og Udholdenhed.

Fabrikant Stensgaard er født i Ølgod i Vestjylland og lærte Smedehaandværket i Varde, arbejdede derefter en Række Aar paa Maskinværker i Flensborg og Haderslev og kom hertil i 1898. Han begyndte med et almindeligt Smedeværksted, blev i 1900 Gas- og Vandmester og fik i 1912 elektrisk

Installatørbestalling. Forretningen voksede fra Aar til Aar. Den beskæftiger nu 12 Mand. Dens væsentligste Fabrikata er Cykler. Desuden omfatter den en betydelig Handel med Landbrugsmaskiner og elektriske Artikler.

Th. Stensgaards Maskinforretning.

Haandværk og Haandværkere.

Omme i den noget afsides og lidet anselige Teglgaards-gade fanges Øjet af en stor graa Bygning, hvorudfra det i Ugens seks Arbejdsdage brummer og summer. Det er Tømremester *Jørgensens* Maskinsnedkeri. *Jørgensen* er født 1859 i Sørslev ved Horsens og lærte sin Profession i denne By, kom hertil som Svend i 84 og arbejdede ude paa Sindsygehospitalet, medens det blev bygget. I 88 nedsatte han sig som Mester, flyttede til Teglværksgade i 92, der den Gang nærmest var en aaben Mark, anlagde Maskinsnedkeriet i 98 og beskæftiger nu til Stadighed godt en Snes Mand. Det er da, kan man forstaa, en Forretning, der har været god Fart og Udvikling i. Tømremester *Jørgensen* er ikke alene en dygtig Forretningsmand, men en jovial og afholdt Borger i sin By. Han er nu Formand for Industriforeningen, i Bestyrelsen for teknisk Skole, har været i Ligningskommissionen og har i omtrent 25 Aar været Taksationsmand i Fyns Stifts Kreditforening og i Købstædernes alm. Brandforsikring.

Omme i Hessgade i en toetages Ejendom med røde Ro-

ser paa Facaden bor Tømrmester *Ottosen*. Han er ligeledes en af de mange Haandværkere, Sindssygehospitalets Opførelse trak til Byen. Gennem mange Aar havde han en meget omfattende Forretning, der var kendt over store Dele af Landet. Tømrmester Ottosen var i en Valgperiode Medlem af Byraadet og i den Tid Formand for Gas- og Vandværksudvalget. En af de meget solide Haandværksmestre var nu afdøde Tømrmester *Palleesen* nede i Sønder-

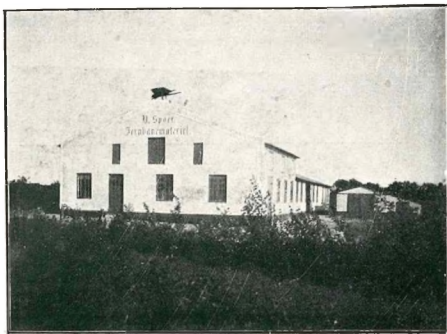

Interiør fra J. Jørgensens Maskinsnedkeri.

gade. Hans Virksomhed blev vel aldrig af de store, men den hvilede paa meget sikker Grund. Ommen i Grønnegade, skraas overfor Skolen, har Snedkermester *Nielsen* Værksted og Udstillingslokale, hvorfra mange baade smukke og solide Møbler er udgaaet. Ude paa Østergade træffer vi Snedkermestrene *Petersens*, *Andersens* og *Nielsens* Forretninger. Og gaar vi helt ud paa den anden Side Banegaarden træffer vi Tømrmester *Spørs* Forretning, der er ved at blive en hel lille Industri i Tipvogne og lignende.

Blandt Bygningshaandværkere maa endvidere nævnes Murermester *J. P. Brandt* i Skovgade. Han er for Tiden travlt beskæftiget med Elektricitetsværkets Udvidelse. Af særligt smukt Haandværk, han har været med at udføre, kan nævnes de ny Pavilloner ved Sindssygehospitalet. Murermestrene *L. Rasmussen* og *Kløjgaard* blev landskendte, medens de opførte Murerarbejdet paa det nye Sindssygehospitalet.

tal i Nykøbing S., og Muremester *Sigvard Andersen* udførte det Kunststykke for nogle Aar siden at faa en ret smuk Fa-

V. Spøers Fabrik for Jernbanemateriel.

cade sat paa Frøvler Boesens Ejendom. Endvidere har Muremester *Rasmussen*, Assensvej, ogsaa en betydelig Forretning.

Tømrermester V. Spøers Villa.

Byens ældste Malermester er Brandinspektør *Schwaner*, der gennem mange Aar har drevet en betydelig Forretning i Nygade. Nede paa Algade har Malerm. *Alb. Hansen* For-

retning og Butik, og ude paa Østergade i en nyopført Ejendom arbejder Malerm. *Schwane* jun. sig stærkt i Vejret.

Nede paa Algade i en gammel Ejendom er Skrædermester *M. Bruuns* Forretning, der tillige omfatter Uldspinderi og Farveri. Bruun er født i Ribe 1868, lærte sit Haandværk der, kom til Middelfart i 1896 og oparbejdede snart en ret stor Skræderforretning. I 1907 købte han Farver Lindbergs Ejendom, hvor der har været drevet Uldspinderi og Farveri gen-

Bruun & Witts Skræderforretning (Indeh. M. Bruun).

nem overordentlig mange Aar paa den gode gamle Maade, at Bønderne kom med deres Uld og fik det lavet i Klæde eller ogsaa fik de deres hjemmegjorte Tøj farvet. Denne Forretning fortsætter Skræderm. Bruun efter de gode gamle Traditioner. Bruuns mange Interesser har ført ham ind i forskellige Foretagender. Han var med til at grundlægge Højskoleforeningen og sad i mange Aar i dens Bestyrelse, er Formand for Afholdsforeningen, hvor han har gjort et betydeligt Arbejde. Han har ligeledes været i Ledelsen af Sønderjyds Forening, og han har alle Dage været særdeles interesseret for Gymnastik og Sport. Byens mest kendte Skrædermester var gennem en lang Aarrække *W. Jeppesen*. Som Formand for Industriforeningen, som Medlem af en Mængde af Byens Institutioner og som den altid gode og humørfyldte Borger var han afholdt af alle. I Søndergade bor Byens ældste Skrædermester, gamle *L. Rasmussen*, nu over de 80,

men endnu rask og rørig og aandelig frisk. Han sidder endnu hver Dag paa Bordet og trækker Naalen ind og ud. Lidt længere oppe i samme Gade har Skræderm. *Godskesen* slaæet sig ned for faa Aar siden og skabt sig en ret betydelig Forretning.

Handel og Handelsmænd.

Middelfart hører næppe til de Byer, der er begunstiget i handelsmæssig Henseende. Den er ved Bæltet afskaaret fra Opland af nævneværdig Betydning til 3 Sider. Kun mod øst breder det fede fynske Land sig vifteformig ud fra Byen. I dette lille ganske vist rige Opland, ligger der tæt med Brugsforeninger nærmest Byen, i Læbæltet, og uden for dette ligger Stationsbyernes talrige Forretninger. Trods disse noget vanskelige Kaar har Byen en ret talrig og driftig Handelsstand, der har forstaaet at tage Konkurrencen op og skabe Handel og Omsætning. Enkelte endog i ret stor Stil. Blandt disse Firmaer, der har evnet dette, maa først nævnes

Firmaet A. C. Hansen jun.

Dette Firma grundlagdes for 37 Aar siden, i 1881, af nuværende Bankdirektør A. C. Hansen og omfatter Kul og Bygningsartikler. A. C. Hansen var en af de første, der indførte engelsk Skifer til Fyn, og han oprettede senere det første Dampskiferskæveri i Provinsen. I 1902 byggede han ved sin fortrinlig beliggende Kulplads ud til Bæltet et Havneanlæg af godt 5 m Dybde med Kulloseapparater, Jernbanevognvægt og med et Sidespor til Havnebanen. Forretningen, der nu væsentligst drives som en gros Handel, er nu i sit Slags en af Fyns største.

Købmand og Bankdirektør A. C. Hansen er født i Middelfart den 11. November 1854. Hans Fader var Disconto-Instituttets Stifter. Han gennemgik som Barn Schneekloths Skole i København, lærte Købmandshandel hos Købmand C. Gimbel i Middelfart, rejste til Lübeck, hvor han gennemgik et Handelsakademi og havde derefter i 4 Aar Ansættelse i forskellige Forretninger i Tyskland. Derfra rejste han til Skotland, hvor han i 2 Aar var ansat i en Smørimport- og Kuleksportforretning. Ved sin Hjemkomst i 1877 blev han ansat i Disconto-Instituttet, og i 1881 grundlagde han som omtalt sin Købmands- og Grossistforretning.

A. C. Hansens ubestridelige Dygtighed har i Aarenes Løb

skaffet ham en stor Mængde Tillidshverv. Fra 1885 til 1903 var han Medlem af Middelfart Byraad, og han udrettede der et utrætteligt Arbejde for at skaffe Byen den udmærkede Havn, der nu er Byens bedste Aktiv. Paa hans Initiativ dannedes A/S Middelfart Dampskibsselskab, der har tilvejebragt den fortrinlige Færgeforbindelse mellem Snoghøj og Byen, og han har været Selskabets Formand siden dets Oprettelse. I 1911 blev han Medlem af Overligningskommissionen og af Repræsentantskabet for Købstædernes alm. Brandforsikring. Han er endvidere Repræsentant og Næstformand i Kreditforeningen af Grundejere i Fyns Stift og sagtens endnu meget mere.

Fra 1. Januar 1916 optog A. C. Hansen sin Prokurist, Hakon Schmidt, som Medindehaver af Firmaet. Hans øvede og sikre Købmandsøje borger for Firmaets fortsatte Vækst.

Købmand *H. Schmidt* er født den 12. November 1881 i Hjørring som Søn af den kendte Sagfører og Kreditforeningsdirektør Henrik Schmidt. Han lærte Handelen i Aalborg, var derefter ansat i Engelbrecht Niensens Jern- og Staalforretning, Frederikshavn, og kom i 1902 hertil Byen som Bogholder og fra 1907 som Prokurist i Firmaet A. C. Hansen jun.

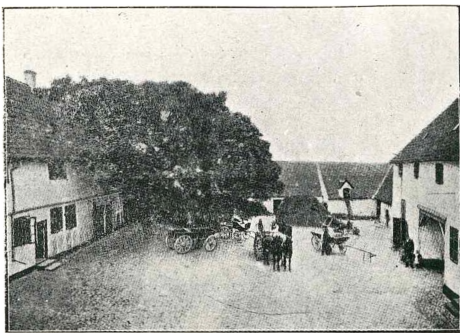
I 1914 blev Hakon Schmidt Formand for Foreningen af Arbejdsgivere i Middelfart, i 1916 Medlem af Bestyrelsen for Arbejdsanvisningskontoret, i 1917 Formand for Handelsforeningen, og han er tillige som Landdistriktets Repræsentant Medlem af Hjælpekassebestyrelsen.

J. Wibolts Forretning.

Paa Hjørnet af Algade og Gimbels Gyde ligger en af Byens ældste og største Købmandsgaarde. Ud til Algade er der Butik og Kontorlokaler, i Sidebygningen er der Beboelse og Pakhuslokaler, og endvidere er der store Pakhusrum i Bagbygningen ud til Havnen og en stor Lagerbygning paa Havnepladsen. Enhver, der ser ind i denne Købmandsgaard, faar Fornemmelsen af, at her drives Storhandel.

Denne Forretning grundlagdes af *C. W. Gimbel* i 1854 og overtoges efter dennes Død i 1879 af Broderen *Th. Gimbel*, der i 1891 bortforpagtede den til *Julius Wibolts*, som et Par Aar efter købte den. Forretningen omfatter Kolonialvarer, Korn, Foderstoffer, Frø, Kul og Jern og drives baade som Detail- og Grossisthandel med Kundekreds over hele Fyn og over store Dele af Jylland. Den gamle solide Købmands-

gaard er et udmærket Udtryk for netop denne Forretnings sjældne Soliditet helt igennem.

Interiør fra den gamle Gaard.

Julius Wiboltt var født i Nakskov 1863, gennemgik Sorø Akademi, lærte derefter Handelen i sin Faders Forretning,

J. Wibolts Kornpakhus

var 1 Aar paa Grønners Handelsakademi og kom til Middelfart i 1883 som Kommis i den Forretning, han senere overtog. Wiboltt var Forretningsmand med Liv og Sjæl, og det var vist kun modstræbende, han dreves til at beskæftige sig

med offentlige Sager. Han var dog i en Valgperiode Medlem af Byraadet, en Tid Formand for Handelsforeningen og

Arbejdsgiverforeningen samt Medlem af Direktionen for Nordvestfynske Bane. Han var meget national interesseret og ret liberal af Anskuelse. Han døde 1915, og hans Enke, Fru *Ellen Wibolt*, fortsætter Forretningen med dens mangeaarige Prokurist og Bogholder, *Th. M. Toubro* som Bestyrer.

Middelfart Materialhandel.

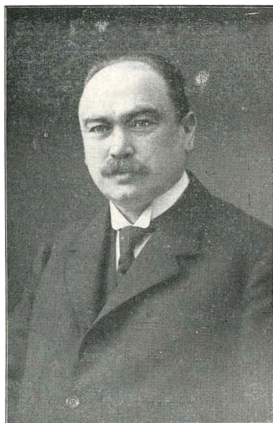
I 1904 kom en energisk ung Mand til Byen og startede Middelfart Materialhandel. Det var Købmand J. Plaetner-Møller. Han er født i Ebeltoft i 1878 og lærte Handelen i Grenaa.

Hans Forretning omfatter foruden Materialhandel tillige Kolonialvarer. Hans Forretnings Særmærke er dens overordentlige Akkuratesse. Han fik en stadig voksende Kundekreds og i Aar købte han saa den store Ejendom og gamle Købmandsforretning, der ligger nær Torvet op til Banken.

Købmand J. Plaetner-Møller er opkaldt efter den kendte Flensborger Jacob Plaetner, der i 64 tog sig saa varmt af saarede danske Soldater. Blandt dem var Købmand P. M.s Fader.

Gimbels Gyde, der gaar fra Algade og ned til Stranden, har Navn efter Brødrene C. W. og Th. Gimbel. Deres Købmandsgaard laa paa Gydens ene Side og Trælasthandelen og Savskæreriet paa den anden. For Enden af Gyden paa en stor i Stranden opfyldt Plads ligger de store Tømmerstabler. I denne Gyde er der altid Liv og Færdsel.

Trælasthandelen begyndte sammen med Købmandsforretningen 1854, men skiltes ud fra den i 1891, hvorefter den under Th. Gimbels Ledelse tog et vældigt Opsving. Da Th.

Købmand J. Wibolt. †

Gimbel døde i 1917 overtoges Forretningen af hans Medindehaver, Købmand *A. P. Hansen*, en Søn af Bankdirektør A. C. Hansen, og handelsmæssig uddannet baade i Tyskland og England.

Oppe i Smedegade, i den rigtig gamle Del af Byen, lig-

J. Plaetner Møllers Materialhandel

ger en af Byens aller-
ældste Forretninger.
Den grundlagdes i 1848
af *K. Thidemann*, der
tillige var Skibsreder.
Den nuværende Inde-
haver er Kbm. *Chr.
Thidemann*, og Forrtn.
omfatter nu Korn, Kul,
Kolonialvarer, Jern,
Mel, Petroleum og
Benzin og drives baa-
de som Detail- og
Grossistforretning.

Købmand *Chr. Thide-
mann* har tillige siden
1892 været Indehaver
af Middelfart Bryggeri
og Maltfabrik, hvis
daglige Ledelse fore-
staas af Brygmester
Mads Nielsen.

Lidt længere ude paa Østergade end Bryggeriet ligger Fir-
maet *C. Michelsens* Enke, hvis Indehavere er Brødrene *V.
og Th. Michelsen*. Firmaet begyndtes i 1895 af *V. Michelsen*
og omfatter Kul og Bygningsartikler, og det har eget Kalk-
brænderi. Dets Kundekreds er nærmest Vestfyn, og det har
i de senere Aar taget et vældigt Opsving.

A/S. Middelfart Briketkompagni

stiftedes den 1. April 1913. Dets Direktion bestod i Begyn-
delsen af Bankdirektør A. C. Hansen, Købmand Hakon
Schmidt og Kulhandlerne *V. og Th. Michelsen*. Fra Juni
1916 blev Firmaets Eneindehavere Brødrene *Michelsen*. Mid-
delfart Briketkompagni var det første danske Firma, der i
stor Stil indførte tyske Briketter til Salg over hele Landet.

Ude midt i Østergade ligger Firmaet *R. B. Rasmussen*

jun. Det er en gammel Forretning, stiftet af nu afdøde Købmand R. B. Rasmussen. Den nuværende Indehaver er Købmand *Chr. Rasmussen*. Forretningen omfatter Kolonial, Korn, Frø, Kul og Landbrugsmaskiner m. m.

Lidt længere ude i samme Gade er Brugsforeningen fornylig flyttet ind i sin nye smukke Ejendom. Det er i de sidste Aar blevet en temmelig omfattende Forretning med navnlig en stor Kundekreds blandt Arbejderne.

J. Vestergaards Kolonial- og Skibshandel.

Helt ude i Forstaden paa Banegaardsvej har Købmand Lykke oparbejdet en ret betydelig Kolonialforretning.

Midt i Algade ligger nu afdøde Sparekassedirektør, Købmand *S. Andersens* store Forretning. Den omfatter Kolonial, Kul, Korn- og Foderstoffer. Den drives videre af *S. Andersens* Enke og bestyres af Sønnen, *Holger Andersen*.

Paa Torvet ved den nye Havn har Købmand *Vestergaard* en Kolonial- og Skibsprovianteringsforretning, og en lignende gammel Forretning har Købmand *Hansen* nede i Brogade ved den gamle Havn. Naar vi saa endvidere nævner Købmand *L. P. Jensens* gamle og solide, blandede Forretning oppe i Skovgade, Købmand *Ejler Petersens* i Algade, Købmand *Madsens* „Javamagasinet“, forskellige Delikatesse- og Viktualieforretninger, saa er vist det meste i saa Henseende nævnt.

Byens Manufakturforretninger ligger alle paa Strøget, de fleste paa Algade. En af de mest kendte er:

Vett & Wessels Udsalg (Indehaver Købmd. Th. Olrik).

Midt i Byen og midt i Algade ligger et stort, graat Hus med 5 anselige Udstillingsvinduer. Det er Vett & Wessels Udsalg, en gammel Forretning med en stor og sikker Kundekreds i By og paa Land. Den nuværende Indehaver, Køb-

Interiør fra Vett & Wessels Udsalg ved Th. Olrik.

mand Th. Olrik er en Præstesøn, født i Kirkehelsinge 1878. Han lærte Handelen i Kallundborg hos Købmand Jørgen Kornerup, var derefter Kommis i Svendborg og gennemgik saa alle Afdelinger i Magasin du Nords Hovedforretning i København. I 1903 overtog han Forretningen i Middelfart kun 24 Aar gammel, og under hans kyndige Ledelse hævedet ikke alene sit gamle, gode Omdømme, men vundet nyt Ry for sine smukke og smagfulde Varer. I hans Forretning beskæftiges nu 7 Mand. Købmand Olrik er Medlem af Handelsforeningens Bestyrelse og Formand for dens Udvalg for Handelsskolen.

N. Søgaard-Mortensen kom til Byen i 1906 og overtog da afdøde Købmand Storms gamle og velkendte Manufakturforretning, samtidig med, at han købte den store Ejendom, hvori den har været drevet i mange Aar. Købmand Søgaard-Mortensen er Thybo af Fødsel og har lært Handelen i Svendborg. Han fortsætter de solide Købmandsprincipper fra sin

Forgængers Tid. I 1906 til 1909 var han kommunal Revisor.

Paa Hjørnet af Algade og Bjergbankevej ligger Købmand R. Porses Manufakturforretning. R. Porse er født i Munkeby ved Nakskov 1882, lærte Handelen i Nykøbing F. og var Kommis hos Købmand Storm i Middelfart fra 1900 til 05. I

2 Aar bestyrede han derefter en Forretning i Kappendrup og overtog saa i 1917 sin nuværende Forretning, der er meget gammel i Byen. Den var tilige i Købmand Westt's Dage en stor Forretning, særlig med Landboere, men saa skiftede den Indehavere flere Gange og gik stærkt tilbage. Da Købmand Porse overtog den, begyndte Fremgangen igen, og han er nu godt paa Vej til at skabe den store og solide Forretning, der i gamle Dage hørte Ejendommen til. Købmand

N. Søgaard-Mortensens Manufakturforretning
(Ludv Storms Eftfl.)

Porse er Medlem af Handelsforeningens Skoleudvalg og af Industriforeningens Lotteriudvalg.

Crome & Goldschmidts Fabrikkers Udsalg

begyndte her i Byen sidst i 80'erne. Der kom dog først Fart over denne Forretning, da den i 1891 overtoges af Købmand *Johan Frederiksen*. Han skabte sig hurtigt ved sin solide, noble Færd en stor Kundekreds, særlig blandt Landboerne. Købmand Frederiksen er født i Nykøbing M. 1856, lærte Handelen i Thisted, var derefter Kommis i Aarhus og Randers. Han har i en Valgperiode været kommunal Revisor.

Købmand *Joh. Høyer* kom til Byen 1907 og overtog J. R. Larsens gamle, men dengang stærkt hensygnende For-

retning. Pladsen var udmærket, midt i Byen paa Algade, men Ejendommen gammel og forfalden og Butikken mere end gammeldags. Købmand Høyer fik dog efterhaanden det hele saa vidt muligt moderniseret og Forretningen arbejdet op. I 1912 købte han Ejendommen.

Tæt ved Torvet ligger „Messen“, hvis Indehaver, Købmand *O. Nielsen*, ogsaa kom hertil for en halv Snes Aar siden. Mellem Torvet og Kirken ligger Forretningen „Mesenborg“.

Rasmus Porses Manufakturforretning.

Indehaver er Købmand Nielsen. Og endelig har Byen nogle Ekviperingsforretninger, Modeforretninger og midt paa Algade en stor Trikotageforretning, hvis Indehaver er Fru *Lauridsen*. Paa Østergade ligger *Jacobsens* store Bundtmagerforretning og lidt længere ude *Mathiasens*.

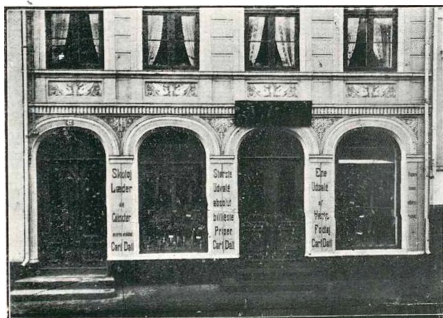
Carl Hansen Dalls velrenomerede Skotøjsforretning og Læderhandel er nu en af Byens store og omfattende Forretninger. Carl Dall er født i Rødding i Sønderjylland 1859 og lærte Skomagerhaandværket i Aabenraa. Fra 1885—88 havde han Skotøjsforretning i Kolding, kom derefter hertil og begyndte paa fuldkommen bar Bund. I 1892 føjede han Læderhandelen til sin Skomager- og Skotøjsforretning, i 1893 købte han sin første Ejendom midt i Algade og 1907 købte han paa den anden Side af Gaden Redaktør Claudius Madsens Ejendom. Alt dette tyder jo en rask for ikke at sige rivende Fremgang, hvorunder en stor

Kundekreds erhvervedes baade fra By og Land. Grunden til denne Fremgang maa søges i Carl Dalls stilsfærdige og tiltalende Personlighed. Han er som Menneske vellidt af

Interiør fra Carl Hansen Dalls Skotøjsforretning.

alle og i alle Kredse. Han har i en Valgperiode siddet i Byrådet, og han var i mange Aar Bestyrelsesmedlem baade

Carl Hansen Dalls Skotøjsforretning.

i Højskolehjemmet og i Højskoleforeningen. I Aar har Carl Dall afstaaet sin Forretning til sine Sønner, der sikkert vil drive den videre efter de gamle Principer.

H. C. Greve, †

L. F. Greve, †

M. Greve.

Marius Greves Skotøjsforretning og Læderhandel

ligger nede i Brogade i en gammel Ejendom, der nu er moderniseret. I denne Ejendom grundlagde i Napoleonstiden, altsaa for over 100 Aar siden, en Polak en Skomagerforretning. H. C. Greve overtog Skomageriet efter Polakken og anlagde tillige et Garveri. I 1877 kom Sønnen, Fr. Greve, med i Forretningen; fra den Tid stammer Firmanavnet *H. C. Greve & Søn*. I 1901 overtoges Forretningen af Fr. Greve som Eneindehaver, og 7 Aar efter nedlagdes Garveriet. 1911 overtog M. Greve Forretningen ved sin Faders Død, og han udvidede den i 1916 med en Skotøjsforretning. Under meget beskedne ydre Former er der i denne Forretning ved

Garveri, Læderhandel og Handel med Huder og Skind tjent en meget stor Formue. Tre Generationer har drevet delvis samme Forretning i den samme Ejendom. Fr. Greve var i mange Henseender en ejendommelig Personlighed, flittig og sparsommelig, nøjsom og jævn i sin Færd. Han var i en Valgperiode Medlem af Byraadet. Nu er Forretningen helt ud moderniseret, men vil sikkert blive ført videre efter dens gamle, solide Grundsatninger.

Omme i Søndergade er der ogsaa en ret betydelig Skotøjs-handel, og endelig er der Skomagere med Værksted spredt over hele Byen.

H. C. Greve & Søn's Skotøjsforretning
(Indehaver M. Greve).

Interior fra H. C. Greve & Søn's Skotøjsforretning (M. Greve).

Vor daglige Føde.

Der er jo her som i enhver By en hel Mængde Forretningsmænd, hvis Forretninger er af en saadan Art, at de kan betegnes som nødvendige for Befolkningens daglige Ernæring. Der tænkes her paa Forretninger, der forsyner Byen med Mælk, Brød og Kød. Gennem mange Aar var Middelfart Mejeri nede i Søndergade og Fredenslund Mælkevogn ene om den særdeles vigtige Ting at forsyne Byen med god og rigelig Mælk. I de senere Aar er dertil kommet Skrillinggaards Mejeri inde paa Algade. Forsøgsvis sendte Stribgaarden i nogle Aar en Mælkevogn til Byen. Men det hørte op, da Krigen medførte, at Hesteholdet blev for dyrt. Og noget lignende gik det med Arbejdernes Mælkeforsyning fra Jylland.

Brødforsyningen hviler paa et noget bredere Grundlag. Der er nemlig Bagere i omtrent alle Gader, paa Algade endda hele 4. Og Byen er ligeledes rigelig forsynet med Slagtermestre og Kødudsalg. Derimod savnes der en moderne Fiskehal. Fiskehandelen foregaar her endnu paa den gammeldags Maade fra Trækvogne rundt i Gaderne. For Byens Forsyning med Havesager sørger 5 Gartnere, ligeledes jævnt fordelt over hele Byen.

For den mere aandelige Side af vor Ernæring sørger Byens Boghandlere og saa Bogsamlingerne, som før er omtalt. Byens ældste Boghandler er Boghandler *Ladehoff*, hvis gamle Forretning midt paa Algade er kendt over hele Egnen. For omtrent en halv Snes Aar siden kom Boghandler *E. Harder* til Byen. Han slog sig ogsaa ned paa Algade, og hans altid smukt pyntede Vindue tiltrak sig snart almindelig Opmærksomhed.

Den Butik i Byen, der helt igennem er mest moderne indrettet, er vist Isenkræmmer *Jens Clausens*. Den er tillige stilfuld og smuk. Foruden denne har Byen midt i Algade en gammel Isenkramforretning, der nu indehaves af *Alf. Halvorsen*.

Fremtidsmusik.

Der er før i dette Hæfte peget paa, at de stedlige Muligheder for Middelfart som Forretningsby er meget beskedne og meget begrænsede. Og synderlig megen Udsigt til, at de kan udvides, er der jo ikke. Den daglige Færgeforbindelse med Snoghøj kan maaske trække endnu nogle flere

C. Knudsen, Sognepræst.

J. Vestergaard, Købmand.

M. Bruun, Skræddermester.

I. Jørgensen, Tømrermester.

V. Spøer, Tømrermester.

Th. Olrik, Købmand.

jydske Kunder herover, og naar endelig den Dag kommer, da Hindsgavl ikke er mere, men kun Hovedbygningen og den henrivende Have tilbage, mens der i Stedet spredt rundt paa Markerne ligger 50 Husmandshjem, jo, saa er der jo flere Muligheder for Forretning mod vest, end der nu er. Og dersom det engang gaar noget lignende med Fænøgaard, vil det jo ogsaa øge Omsætningen.

Saa bragte Bladene forleden Bud om, at A/S. Nordiske Traad- og Kabelfabrikker havde købt Kappelbjerg. Det er jo baade glædeligt og vemodigt. Det glædelige ligger i, at det fortæller os, om vi da ikke vidste det ad anden Vej, at denne store Virksomhed, Kabelfabrikken, derved har faaet Udvidelsesmuligheder, at den tænker paa at blive større endnu, at der er Liv og Grøde i den. Vi har jo tidt i Teorien prist den danske Foretagsomhed, ønsket godt for den, takket den for, hvad den til nu har udrettet for Land og Folk og sat store Forhaabninger til den i Fremtiden, naar efter Krigen det store Kapløb begynder, og saa maa vi jo heller ikke i Praksis fornægte den.

Kappelbjerg er ca. 40,000 Kv.-Alen stor. Der kan staa mange Fabriksbygninger, surre mange Maskiner rundt, blive Plads til mange Hænder for at betjene dem. Der vil da atter i de kommende Aar rejse sig nye Arbejderhuse i og ved Middelfart. Kabelfabrikkens Vækst betyder Byens Vækst. Raaprodukter fra Udlandet vil strømme ind i denne Fabrik, og de færdige Produkter ud af den, ud over Landet og ud af Landet. Pengene vil stadig rulle den modsatte Vej af Varerne og mange, forhaabentlig de fleste, bliver hængende herhjemme i Form af Arbejdsløn og Fortjeneste. Javist er alt dette et Livstegn. Og forsaavidt kun glædeligt. Men hvad vilde gamle Grosserer Rasmussen, Bro Humlemagasin, sige til den Anvendelse af Kappelbjerg, om han kunde se op af sin Grav. Han elskede jo denne Strand, fik den tilplantet, fik lavet Gange, fik det hele lavet til et Anlæg. Det stod sikkert for hans Fantasi og Tanke, at der engang i Fremtiden skulde blive noget overordentligt smukt ud deraf. Det var der vel nu næppe blevet, uden at der skulde have været gjort andet og mere. Der saa i de senere Aar slemst forsømt ud deromme. Hyggeligt var der egentligt ikke. Men alligevel. Det var dog en Smule Strand, den eneste og sidste, Byen havde tilbage. Og hvor skal de unge forelskede nu gaa hen! De maa jo helt ud i Kongebroskoven. En-

N. Søgaard Mortensen, Købmd.

Rasmus Porse, Købmd.

Th. W. Toubro, Forretningsfører.

I. Plaetner Møller, Materialist.

Jens Clausen, Isenkræmmer.

gang for nogle Aar siden havde Middelfarts Venstreblads tidligere Redaktør, C. Trap, og Kabelfabrikkens tidligere Direktør, Engel — ja, det er jo altsammen forhenværende — store Planer med denne Strandbred. Der skulde fyldes op, laves Anlæg og bygges Pavillon. Der skulde saa Middelfarterne gaa ud og drikke deres Søndag-Eftermiddagskaffe. Nu sidder Trap i Næstved og Engel i København, og Direktør Tuxen har rendt med det hele. Det bliver Maskinernes Musik, der engang i Fremtiden vil komme til at spille op deromme, og ikke Musikdirektør Møllers Orkester. Der kunde ogsaa været bygget 20 Villaer omme paa Kappelsbjerg, og ind i dem kunde man have puttet 20 Partikuliers, hver med 200,000 Kr. paa Rente. Det havde givet noget i Kæmnerkassen. Ja, maaske!

Men det er altsaa nu en Kendsgerning, at skønt Middelfart fra Naturens Haand var rigere udstyret med Strand, vidunderlig dejlig Strand, end vist nogen anden By i Kongeriget Danmark, saa er der nu intet, intet tilbage. Det er vemodigt. Der er paa Lossepladsen mellem A. C. Hansens Kulplads og A. P. Hansens Tømmerplads Plads til et Skibsværft. Se det er dog lidt Fremtidsmusik. Det er jo en Mulighed, der kan blive Virkelighed. Og dermed er vi saa ved Havnen. Den er ogsaa rig paa Fremtidsmuligheder. Den kan jo udnyttes mange Gange mere, end den hidtil er blevet.

Det er jo dog ikke de ydre Omstændigheder, der til syvende og sidst afgør, hvad et Menneske bliver til. Det er Mennesket selv. Det egentligt bestemmende er Villiens Styrke, Tankens Klarhed og Hjertets Renhed. Og noget lignende gælder for denne lille By. Saa længe den har en vaagen og dygtig, en villiestærk og handlekraftig, en klarhovedet og varmhjertet Befolkning, saa længe vil Byen ikke forsumpe. Saa vil den vide stadig at skabe sig nye Fremtidsmuligheder, og saa vil den selv kunne bestemme Tonerne i den Musik, der skal lyde over dens Liv ind i Fremtiden, over dens kommende Slægter.

Middelfart, i Oktober 1917.

J. P. Mosegaard.

KENDTE NAVNE OG DATOER.

Conrad Knudsen, Sognepræst og Provst, f. 1857 i Hjortvad ved Ribe. Fra 1887--95 Kapellan for Hillerød og Herløv Menigheder i Sjællands Stift, fra 1895 Sognepræst i Middelfart, fra 1910 Provst for Vends Herred.

J. Jørgensen, Tømrermester og Maskinsnedker, f. 1859 ved Horsens. Uddannet som Tømrer og Snedker; begyndte som Mester i 1888, har nu 25 Mand i Arbejde og et stort Maskinsnedkeri. Har været 6 Aar i Ligningskommissionen, har været Formand i Haandværkerforeningen, nu Formand i Industriforeningen, i Direktionen for Middelfart Sparekasse, Vicebrandinspektør, har været 30 Aar i Brandvæsenets Tjeneste. Har 25-Aars Fortjeneste-Medaille fra Brandvæsenet. Æresdiplom for Møbler, modtaget i 1913 fra Udstillingen i Ejby.

J. Vestergaard, Købmand, f. 1864 i Vesterhassing, Kjær Herred. Lært hos Købmand Hans Teisen, N. Sundby; frekventeret Aalborg Handelsskole & Handelsinstitutet og udgik derfra 1884 med første Karakter. Startede i Kompagni med Købmand H. P. Hansen Forlystelses-Etablissementet „Snoghøj“ i Aaret 1900. Kom til Byen 1. Novbr. 1884, etableredes 19. Aug. 1891 i Brogade (Henner Frisers gamle Gaard), købte efter ca. 6 Aars Forløb den gamle Lade, tilhørende Behrendts Hotel, og ombyggede den til Butik (Købmand Martin Hansen bor der nu), købte Ejendommen her i 1904, som nu tildels ogsaa er helt ombygget. Har tidligere været i Ligningskommissionen.

Th. Stensgaard, Maskinfabrikant, f. 1866 i Ølgod. Lært som Smed fra 1880—83 hos F. Olsen, Varde, senere gaaet til Maskinfaget; har i flere Aar rejst som Montør for forskellige af Landets største Maskinfabriker, har i 2 Halvaar taget Kursus paa Vallekilde Haandværkerskole og Hoven Højskole; begyndte selvstændig Forretning i Middelfart 4. April 1898 i Maskinfaget, aut. Vand- og Gasmester, elektrisk Installatør. Maskinsynsmand fra 1914.

V. Spøer, Tømremester, f. 1868 i København. Lært Tømrefaget i København, frekventeret Teknisk Skole i København; derefter arbejdet ved et af Landets største Entreprenørfirmaer i 27 Aar, hvorefter han startede sin Virksomhed, som foruden almindeligt Byggearbejde er baseret paa Materiale som Trollier, Trillebøre, Tipvogne og andet Materiale, som bruges ved Jernbaners Bygning og Drift.

N. M. Skov, Lervarefabrikant, f. 1871 i Tyrstrup.

Hans S. Hess, Ingeniør & Direktør, f. 1874 i Middelfart. I Formerlære her; har arbejdet i Harzen og Berlin; endvidere uddannet paa Højskolen i Hannover og Cöthen i/A. Specialitet: Ovne, Komfure og Kaminer; Virksomheden er anlagt 1862 af J. S. Hess; der formes hovedsagelig kun paa Maskiner og der beskæftiges ca. 150 Mand.

N. Søgaard Mortensen, Købmand (Manufaktur), f. 1875 paa Thyholm. Uddannet hos L. C. Lassen, Svendborg, A. C. Hyldahl, Sæby og Holger Petersen, København; Aarskursus paa Grüners Handelsakademi fra 1. Novbr. 1898 til 31. Oktbr. 1899; hans Forgænger, Ludvig Storm, etablerede Forretningen under meget smaa Forhold i 1877; han overtog den 1. Jan. 1906, og den er i stadig Fremgang.

J. Plaetner-Møller, Købmand, f. 1878 i Ebeltoft. Lært i Grenaa hos Apotheker Th. Thomsen, senere Uddannelse hos C. D. Buscharth & Søn, Kolding, Th. Busse, Horsens, og Sixtus Hannig, Fredericia. Forretningen er 14 Aar gammel; har 1. April iaar overtaget Købmand Brüngers Forretning og Ejendom, som fortsættes under eget Firma: „Middelfart Materialhandel“.

Jens Clausen, Isenkræmmer, f. 1881 i Kolding. Lært i Haderslev; derefter flere Aar som Kommis i Lübeck, Olden-

borg, Flensborg, Helsingør og Kallundborg; ombyggede og tilflyttede Forretningen til Algade 1912 (var først etableret paa Torvet 1908). Bestyrelsesmedlem af Turistforeningen siden 1914, af Handelsforeningen fra 1917.

Rasmus Porse, Manufakturhandler, f. 1882 i Munkeby pr. Nakskov. Lært hos Harald Cohn, Nykøbing F.; 5 Aar Kommiss hos Ludvig Storm, Middelfart; startede nuværende Forretning 12. April 1907; har fra en lille Begyndelse oparbejdet en betydelig Forretning. Medlem af Handelsforeningens Skoleudvalg og af Lotteriudvalget.

M. Greve, Indehaver af Firmaet H. C. Greve & Søn, Læder- & Skotøjshandler, f. i Middelfart 1882.

H. MATHIASSEN:

ASSENS BY

*A*ssens er Fyns fjerdestørste By og ligger ved Lillebælt; tidligere var her Overfart til Sønderjylland! Dette er, hvad der staar at læse om Assens i en større Geografi, der for kort Tid siden benyttedes i vore Skoler. Det er jo ikke meget, og den Skildring vil næppe virke magnetisk dragende paa en „globe-trotter“, ja næppe en Gang paa en jævn dansk Turist i almindelig borgerlig Stil, med mindre han er en af disse sjældnere stille, poetiske Naturer, der af egen Drift søger de mere afsides liggende, de stille Steder i vort Land, fordi han ved, at netop disse Steder saa ofte har „Guld i Gemme“.

Denne lille Bog vil prøve paa at give et lidt mere fyldigt Billede af et af disse „stille Steder“ og prøve at vise, at ogsaa det har „Guld i Gemme“, baade Historiens, Poesiens og Naturskønhedens og til en vis Grad ogsaa Forretningslivets.

Og enhver fremmed, det være sig en „stor“ eller en „lille“ Turist, der kommer til Assens, navnlig i Højsommeren, naar det vestlige Fyn ligger i al sin sollyse Dejlighed, vil ikke fortryde Besøget.

Assens

ligger altsaa ved Lillebælt, den ene af de tre blaa Bølgelinier, som den kongelige danske Porcellænsfabrik har i sit Vaaben.

„Grænse, som skiller ej,
gyngende Landevej —“

synger Digteren om en anden af disse Bølgelinier. Ja, en gyngende Landevej er ogsaa Lillebælt for store og smaa Skibe med Sejl og med Damp, i Flok og Følge, men desværre nu en Grænse, der skiller, skiller os haardt og dybt fra dem derovre paa den anden Side.

Bæltet er ved Assens ca. $1\frac{1}{2}$ Mil bredt og sender ind til Byen en lille, venlig Bugt, der mod syd afgrænses af en Halvø, der kaldes Næs, og inde ved Byen danner Bugten en fortrinlig, naturlig Havn, der fra gammel Tid har været anset for en af de bedste paa den fynske Kyst. Fra Assens Havn gik fra Arilds Tid og tæt op til Nutiden Hovedfærdselsvejen mellem Fyn og Sønderjylland, og det er enhver retskaffen Assens Borgers sikre Haab, at hvad Assens var, skal den atter blive: Han ser i Aanden det brede, blinkende Køl-vand af en mægtig Dampfærge, der fuldt ladet med Passagerer og Gods stævner over mod Aarøsund.

Kommer De i Fredstid derovre fra, Fremmede, maa De foreløbig nøjes med en Tur med en af de raske, smaa Dampere, der hver Dag om Sommeren gaar fra Haderslev til Assens. Men en smuk og interessant Sejlads faar De en køn Sommerdag, og De vil faa udmærket Lejlighed til at beundre Assens fra Søsiden.

Kommer De hertil med Assens—Tommerupbanen, trækker de mange Mellestationer Turen noget i Langdrag, og De kan da passende underholde Dem med nedenstaaende lille Uddrag af

Assens Bys Historie.

Naar Assens er grundlagt, kan jeg ikke fortælle Dem. Tidspunktet ligger saa langt tilbage, at det forsvinder i Sagn-tidens Taage, hvor jo ogsaa vor store Naboby, Odense, begynder sin Saga.

Sagnet fortæller, at da Aserne, ført af Odin, kom her til Landet, fortrængte Hertadyrkelsen og indførte Agerbruget, da bosatte de sig først paa Landpynten, der ragede ud midt i Lillebælt, og den fik saa Navnet Asness (Asernes Næs). Deres første faste Bo, føjer Sagnet til, var dog Asborg (Landsbyen Aborre nord for Assens), og herfra udsendte Odin sine Ravne for at spejde: Hugin fløj mod syd til Huginskov (Hagenskov), Mumin mod nord til Mygind.

Biskop Engelstoft fortæller, at Aserne fra Asborg forstyrrede Gudinden Hertas Helligdom paa Hertabjerg (Ertebjerg) med Øksnebjerg, hvor de til Herta helligede Øksne blev ofrede. Paa den højeste Banke mellem Asness og Odinsnæs (Odense) — Frøbjerg Bavnehøj — opførte Aserne Friersborg, senere Herregaarden, nu Landsbyen Frøbjerg. En Mængde Steder i Assenseggen er kaldt op efter Thor (Torø. Torup, Thurup, Taarup o. fl.), og Navnene Beldringe og Bolbro minder om Balder. — Det er givet, at en saa klassisk Egn maa være rig paa Oldtidsminder, og der er da ogsaa i Baag Herred (Herredet omkring Assens) fundet 130 Gravhøje, 4 Langdysser og 15 Runddysser. Af disse er i den nyere Tid ca. 100 sløjfet, medens en Del nu er fredlyst. De fleste er fundet i Sognene Flemløse, Dreslette, Gamtofte og Søby. Som mange andre danske Byer ved Havet er Assens sikkert begyndt som Fiskerleje, der med Tiden voksede op til „Købing“. Første Gang Assens By nævnes i Historien er vistnok i Kong Valdemar Sejrs Jordebog 1231, men Købstadsret havde Byen ikke dengang. Senere hen i Middelalderens Historie omtales Assens flere Gange: Her opholdt Erik Menved sig, da han gav Svendborg ny Privilegier, hvilket kunde tyde paa, at Assens saa havde Købstadsret paa den Tid, og her underhandlede Dronning Margrethe og den unge Kong Erik af Pommern med de holstenske Grever.

Naar Assens fik Købstadsret, kan ikke oplyses, men vi ved, at Chr. II. stadfæstede de Privilegier, der af Kong Hans og fremfarne Konger var givet Borgmester, Raad- og Menig-

hed ude Assensxe". Grunden til vort Ukendskab til disse Privilegier er den, at Svenskerne under Krigen 1657—60 bortførte Assens Bys Arkiv — efter sigende til Gøteborg, hvor det maaske endnu findes.

At Assens i ældre Tider havde en i Forhold til Byens Størrelse ret stor Betydning laa i, at her var det almindelige Overfartssted fra Fyn til Sønderjylland, hvilket nemlig i Krigstider havde meget at sige.

I den katolske Tid var her som nu kun én Sognekirke, „Vor Frue“, men den havde, som almindeligt var og er i større katolske Kirker, flere Altre foruden Højaltret, og flere „Gilder“ var knyttet til den, deriblandt et St. Jørgensgilde. Der fandtes ogsaa et „Helligaandshus“, d. v. s. en Stiftelse for fattige, syge og vanføre, og et Kloster. Klosteret blev nedbrudt straks efter Reformationens Indførelse, der hurtigt vandt Indgang i Assens.

Tiden forud for Reformationens Indførelse var en drøj Tid for Byen, „Grevefejden“s Tid, da de Assens Borgere og Omegnens Bønder med Iver sluttede sig til den fangne Kong Chr. II.s Sag.

Natten mellem den 17. og 18. Marts 1535 gik den nyvalgte Konge, Chr. III.s udmærkede Felthær, Johan Rantzau, med en Hær fra Als over til Halvøen Helnæs mellem Assens og Faaborg, og Rantzau slog den forenede Styrke af lybske Soldater og fynske Bønder i et blodigt Slag paa Faurskov Banker i Kerte Sogn. De flygtende Lybækker kastede sig ind i Assens og lod Bønderne i Stikken. Om denne Kamp synges i en gammel Vise:

En Mil fra Meilfart stod dette bad,
de kvaste vare saa skarpe.
der blev saa mangen en bonde uglied.
som der blev død paa mark.
Tretusind mand der lagdes ned,
de andre ad Assens lod stande.
de gik dem saa ilde tilhænde.

Saa belejrede Johan Rantzau Assens, der den Gang var ret stærkt befæstet med Ringmure og Porttaarne. Et Par Stormløb prøvede han, men blev slaaet tilbage med Tab.

Saa er det, den store lybske Hær rykker frem fra Sydbyn for at falde Johan Rantzau i Ryggen, men Planen røbes for Rantzau af den gæve Præstemand, Hans Madsen fra Svaninge.

Johan Rantzau bryder op med sin Hovedstyrke, rykker Lybækkerne i Møde gennem de store Skove, som den Gang strakte sig fra Brahesborg langt mod Øst og Syd, og tilføjer Fjenden et knusende Nederlag paa Øksnebjerg Højder, ca. $\frac{3}{4}$ Mil fra Assens, Fredag den 11. Juni 1535. Den Sejr befæstede Kronen paa Chr. III.s Hoved. En gammel Krønike fortæller, at det Bæger, hvoraf Johan Rantzau drak Sejrens Skaal, endnu opbevares paa Herregaarden Brahesborg.

Dagen efter Øksnebjergslaget blev Assens stormet og plyndret af Sejrherreerne, og en Del af Murene og Taarnene blev revet ned. Flere af Chr. II.s ivrigste Tilhængere maatte bøde med Livet; blandt disse, fortælles der, var Bondeføreren Hans Nielsen Lunde fra Ebberup, der blev stejlet paa en Banke udenfor Assens, der endnu kaldes Stejlebjerg, og gennem hvilken Banen nu gaar til Assens paa Bunden af en vældig Gennemskæring.

I Tiden efter „Grevens Fejde“ blomstrede Byen dog snart op igen, og senere hen i det 16. Aarhundrede skal den endog have gjort Nyborg Rangen stridig som Fyns anden By.

Men saa kom den ulykkelige Svenskekrig 1657—60, under hvilken Assens led mere end nogen anden fynsk By. 1658 gik Svenskekongen, Karl Gustav, med sin Hær paa Isen over Lillebælt fra Heils paa den jyske Kyst over den lille Ø Bramsø til Halvøen Ivernæs (Wedellsborg) Nord for Assens. Den svage danske Forsvarsstyrke under Anførsel af Jens von Hadersleben blev forjaget eller fanget. Svenskerne skændte og brændte vidt og bredt og udplyndrede bl. a. Assens By. Da blev den Assens Præst, Ditlev Monrad, haardt saaret foran Alteret i Assens Kirke, da han vilde værge Kalken mod svenske Soldater, og senere hen red en Trop polske Ryttere ind i Dreslette Kirke Syd for Assens og udplyndrede Præsten og hele Menigheden.

Saa gaar der fra Svenskekrigens haarde Tid op mod 200 Aar, hvor Livet i Assens uden kendte mærkbare lokale Begivenheder glider jævnt af Sted med Tidens Strøm gennem de haarde Krigstider i Begyndelsen af forrige Aarhundrede med Peter Willemoes korte lysende Heltebane og gennem de mange paafølgende Fredens Aar til den sønderjydske Trearskrig 1848. Assens, der laa saa nær ved „det omstridte Land“, grebes stærkt af Tidens Spænding og varme patriotiske Følelse. Soldatertrin og Vaabenklang lød ofte i Byens Gader, og fra Lazarettterne hørtes de Saaredes Klager, men

Begejstringens Aand raadede overalt. Saa kom Junigrundloven, og det første Valg til det første Folketing foregik for Odense Amts 3. Valgkreds paa Assens Torv den 4. December 1849. Af de 5 opstillede Kandidater: Justitsraad, Borgmester Buchwald, Gaardejer Dinesen, Saltofte, Prokurator Ettrup, Gaardejer Friis, Akkerup og Postmester *Ove Thomsen*, valgtes den sidste med 396 af 700 afgivne Stemmer og blev saaledes Assenskredsens første Folketingsmand.

I hele den første Halvdel af det 19. Aarhundrede skete der en stærk Fremgang i Assens, og den fortsattes lige til det ulykkelige Aar 1864. I dette Aar lød der ogsaa ofte Klang af Vaaben og Larm af Soldater i Assens Gader og Klager af de saarede paa Lazaretterne; men den Begejstring, der i Trearskrigen gav Sejr i Kampen og fik den saarede til at glemme Angst og Smerte, den var der ikke.

Den ulykkelige Krig og den tunge Fred ramte Assens haardere end nogen anden By i Kongeriget, maaske med Undtagelse af Ribe. Ved Sønderjyllands Adskillelse fra Moderlandet fik Assens en Hovednerve overskaaret. Det gamle, sønderjydske Opland gik tabt, den regelmæssige Dampskibsforbindelse med Sønderjylland ophørte, og Byen var i lang Tid som lammet.

Assens havde Aar 1672 et Folketal af 1084, og ca. 100 Aar senere var Tallet kun vokset til 1139. Men under den stærke Opgang i det 19. Aarhundrede steg Indbyggerantallet betydeligt; man ved, at det fra 1840—1860 for hvert Aarfem voksede med ca. 300 Mennesker. Med 1864 kom Tilbageslaget. Allerede 1870 kan paavises en betydelig Nedgang fra 1860, og det er utvivlsomt de sidste 6 Aar, der har opslugt langt mere end de første 4 Aars Fremgang. Men saa kommer der endelig igen en Opgangstid. Først i Firserne bygges Assens—Tommerupbanen, den store Sukkerfabrik og Svineslagteriet anlægges, og der kommer forskellige andre Udslag af fremmed og lokal Foretagsomhed og Energi, og nu gaar det fremad paany.

Og nu vil vi slutte denne lille historiske Oversigt med at nævne en Række kendte Mænd, hvis Navne er knyttet til Assens By og dens nærmeste Omegn.

Ordsprogsamleren *Peder Laale*, hvis mærkelige Samling af gamle danske Ordsprog udkom 1506, baade paa Latin og Dansk som Lærebog i det latinske Sprog, er født i Assens.

Sjællands første evangelisk-lutherske Biskop, *Peder Plade*,

(1537) har gaaet i Skole her. Den berømte Professor i Botanik, *Peder Kylling*, er født i Assens 1640. Ved hans Begravelse i Frue Kirke i København skrev en anden lærd Mand følgende pudsige Mindevers:

En morsom Knart
her sofver hart,
fra Kyllingsorg og Møde,
som treves snart,
men uden Art:
en gammel Kylling døde.
Han bar ej Dun,
men hans Fasun
var baldet, lang og maver;
hos ham og hun
som en Kapun
han tripped om i Haver.
Han var saa klog
i Urtebog
som Mæster Fix at sige,
men døde dog,
og Graven tog
hans Konst og ham tillige.
Det skrev jeg kort
paa hvidt med sort!
Giv Læser det din Hyldning!
Bag Assens Port
det Æg blev gjort:
Vor Storprofessor Kylling!

Vor første lyriske Digter, *Ambrosius Stub*, Holbergs Samtidige, var en fattig Væversøn fra Gummerup i Køng Sogn (f. 1705). En Mindesten er for nogle Aar siden rejst for ham ved Køng Højskole. Forfatteren, Professor Chr. K. F. Molbech skrev sit berømte Skuespil „*Ambrosius*“ i „Provstegaarden“s Have under et Ophold i Assens 1878.

Professor *Rasmus Nyerup* er født 1759 i Nyerup i Ørsted Sogn. Astronomen *Peder Jakobsen Flemløse* og Professor i orientalske Sprog, *Th. Bang*, er begge født i Flemløse Sogn (Bang i Flemløse Præstegaard). Rigshofmester *Korfitz Ulfeldt*, der var gift med Chr. IV.s Datter, Leonore Kristine, fødtes paa Hagenskov Slot (nu Frederiksgave) ved Assens, hvor ogsaa Kong Erik Lam skal være kommet til Verden. Admiral og senere Minister *Sten Andersen Bille*, f. i Assens 1751, deltog med Dygtighed i Københavns Forsvar baade i 1801 og navnlig 1807. Billedhuggeren *J. A. Jerichau* (17. April 1816 † 24. Juli 1883), Maleren, Dankvart *Chr. Dreyer*

(1816—1852) og Maleren *Thorvald Niss* (1842—1905) er alle tre Assensbørn.

Og saa endelig den i Assens fødte Berømt, som unge og gamle kender bedst, vor egen *Peter Willemoes*, der fødtes i det gamle Hus paa Hjørnet af Østergade og Kindhestegade 11. Maj 1783 og faldt ved Sjællands Odde den 1. Marts 1808.

Naar De nu, Fremmede, efter at have studeret dette lille Uddrag af Assens Bys Historie, kommer hertil, lad os sige en skøn Sommerdag, saa kommer De til en jævn Købstad af dansk Mellemstørrelse, i Øjeblikket med ca. 4600 Indbyggere, i jævn Fremgang og med Blikket aabent for de Fremtidsmuligheder, som Traditionen, Beliggenheden, Trafikforholdene — og den gode Lykke vil stille i Perspektiv. Jævn og bramfri er ogsaa Beliggenheden ved Stranden; men mod nord, øst og syd knejser Bakkerne, og lyser de grønne Skove, og foran ligger Bæltets soltindrende Spejl. —

„Assens“! raaber Konduktøren, og De stiger ud af Kupeen for straks at begynde en

Vandring gennem Byen.

Deres Sans for Symetri lader Dem omfatte Banegaardens og Posthusets røde Murstenskompleks med et anerkendende Blik, før De gaar ind gennem Ventesalen. De træder ud af Stationsbygningen og kaster et Blik omkring Dem. Til højre har De Sukkerfabrikkens vældige gule Murstensmasser, hvorfra den mægtige Skorsten rager i Vejret som en Kæmpeobelisk. De ser til venstre, og der, midt paa Banegaardspladsen paa en blomsterklædt Trekant, knejser en Statue, en virkelig kunstnerisk udført Broncestatue i overnaturlig Størrelse, et Syn, man desværre ikke møder meget ofte i en dansk Provinsby.

Det er Assens Stolthed, Professor Peters Statue af Byens vigte unge Søn, Søhelten *Peter Willemoes*.

Ung og slank staar han der mellem Roserne med den ene Haand paa Dolkeheftet og med den anden knuget om Luntestokken, klar til at brænde Kanonen af mod Admiral Nelsons mægtige „Elephant“.

Den prægtige Sokkel af poleret Granit bærer den simple Indskrift: *Peter Willemoes 1783—1808*.

Den første ældre Assens Borger, De træffer paa, vil kunne fortælle Dem om Willemoeskomiteen og dens ihærdige Arbejde for at rejse Statuen. Han vil nævne Dem Forret-

ningsudvalgets Formand og Kasserer, Justitsraad, Apoteker *Strøyberg* og Hattefabrikant *Nielsen*, der nu begge er døde, og daværende Redaktør af „Assens Avis“, *C. A. Ægidius*,

der først bragte Tanken om en Willemoesstatue frem og med stor Energi arbejdede for Tankens Virkeliggørelse. Ja, den gamle Borger vil maaske endnu kunne give Dem et Referat af den store Willemoesfest den 11. Maj 1902, da Statuen blev afsløret.

Jeg skal af de mange Sange, der ved den Lejlighed blev afsunget, citere et enkelt Vers, der maaske kan bidrage til at fæstne Willemoes-Skikkelsen i Deres Bevidsthed:

„I Malm nu Helten staar nær Bæltets Strande
saa rank, saa ung og kæk med løftet Pande.
I Aar og Sind en Yngling, men Helt og Mand i Daad!
Han knejser der og giver sit Folk det Fremtidsraad:
„Tænk som jeg Tanker lyse, unge;
kommer Nød, kommer Tider tunge,
kæmp som jeg.

Ung og kæk som Peter Willemoes staar her i Bronze ved Byens Indgang, saaledes lever hans Ry og Mindet om hans unge, daadrige Liv, friskt og uforgængeligt i enhver god Assenits Hjerter. Og de skønne Ord, som Grundtvig skrev i Mindesangen om sin unge Ven, glemmes ikke:

Hører det, I Piger smaa,
I maa ikke græde;
men naar over Eng. I gaa
mellem Vaarens spæde,
binder da af dem en Krans.
passer Blomsterne med Sans
til den faldnes Ære!

Hver 11. Maj lægges der Blomster for Heltens Fod. — Naar Deres Blik forlader Willemoes og glider op i Byen, forbavses De maaske nok igen, thi det Prospekt, der aabner sig for Dem, minder næsten mere om en Storstads-Avenue end om Hovedgaden i en mindre Provinsby — kun Folkevrimlen mangler!

Det er den korte, brede Jernbanegade og det aflange Torv, De ser op igennem. Østergade, Assens Hovedgade, danner Fortsættelsen, og „Strøget“ strækker sig bredt og velbrolagt fra vest til øst gennem hele Byen og fortsættes videre ud i Landet af Odense Landevej. Omtrent parallel med Torvet og Østergade og forbundet med dem ved flere Tværgader, Sidegader og Stræder ligger Ladegaardsgade mod nord, Adelgade og Ny Adelgade mod syd.

Willemoes' Monument paa Odense Kirkegaard.

Gennem „Strøget“ vandrer De nu op i Byen. De kan godt efter gammel Assensskik spadsere paa selve Gaden; Fortovene har med deres tidligere saa knudrede og ujævne Brolægning sikkert ikke været beregnet til Spadserebrug. Nu

kappes Østergades Beboere om at anlægge pæne og let pas-
 sable Flisefortove udenfor deres respektive Forretninger;
 men Hovedmængden af Assenitterne gaar vedblivende paa
 selve Gaden. Gammel Vane! Til venstre ud mod Torvet
 ligger Hotel „Phønix“ med den statelige, hvidtskinnende
 Facade. Der slaar De Dem maaske foreløbig lidt til Ro for
 at styrke Deres indre Menneske, og De vil da komme til
 Erkendelse af, at med Hensyn til Hotelhygge kan Assens
 nok taale Sammenligning med en hjemlig „Storstad“. Ved
 Siden af Hotellet vil De lægge Mærke til Assens Raadhus,
 en Bygning paa to Stokværk af røde Mursten og med Re-
 naissancegavle, den saakaldte Rosenborgstil. 1891 blev Raad-
 huset underkastet en gennemgribende Restauration og ind-
 rettedes til at rumme Thingstue, Byraadssal, Byfoged- og
 Borgmesterkontor, Kæmnerkontor og Forligslokale. Nu i
 1917 er dog Byfogedkontoret og Borgmesterens Kontor flyt-
 tet til særskilte Lokaler i en Bygning i Kindhestegade, og
 Raadhusets Indre undergaar for Tiden en betydelig Foran-
 dring: Det gamle Byfogedkontor omdannes til en smuk og
 stilfuld Byraadssal, og i den gamle Byraadssal bliver ind-
 rettet et moderne og tidssvarende Retslokale. Ligningskom-
 missionen, der før har været temmelig husvild, faar ogsaa et
 nyindrettet Lokale deroppe i det tidligere Borgmesterkontor.

Overfor Raadhuset ligger en anselig Bygning med en
 Merkur paa Facaden. Det er Assens og Omegns Spare-
 og Laanekasse (Den store Sparekasse) paa Hjørnet af
 Lille Kirkestræde.

Paa venstre Haand har De endvidere en rød Bygning,
 Nr. 11, der skal være fra 1550, men af hvis ældste Del der
 dog kun er bevaret 2½ Fag. „Knægtene“ er prydet med
 gotisk Snitværk og paa et Par af Stolperne findes Rester af
 en Indskrift. Gennem Porten her gaar Vejen ind til „Assens
 Amts Dagblad“s Lokaler.

I Huset Nr. 23 fødtes Billedhuggeren *J. A. Jerichau*; over
 Porten sidder en Mindetavle, indsat paa Foranledning af As-
 sens Turistforening. Længere fremme paa samme Side lig-
 ger Apoteket, der har en særdeles smuk Trappe og Ind-
 gangsdør.

Skraas overfor Apoteket finder De Peter Willemoes'
 Barndomshjem, Østergade 36, et ejendommeligt, stort
 Bindingsværkshus i 2 Stokværk, opført i Aaret 1675 af Erik
 Nielsen og Hustru Anna Sørensdatter Leth. Overgangsfoden

er prydet med rigt Snitværk i Barokstil, og Porthammeren bærer en Indskrift fra 1675. Bygningen er i sin Helhed sjældent vel bevaret, og som den ligger der fornemt tilbagetrukket med de smaarudede Vinduer og den morsomme Trappe, gør den et særdeles stemningsfuldt Indtryk. Den 11. Maj 1883, Hundredaarsdagen for Peter Willemoes' Fødsel, blev der i Muren indsat en Mindetavle. Kaster De et Blik ind ad Porten, kan De maaske faa Øje paa den Loftsluge, gennem hvilken Peter i sin Drengetid under en Tagfat paa Lofterne med sine BrødregjordeetSpring paa 16 Fod ned i Gaarden uden at komme til Skade. Peter vilde ikke lade sig tage — og det vilde han heller ikke siden.

Peter Willemoes' Barndomshjem.

Baade fordi Bygningen er Willemoes' Fødested og fordi den er en saa smuk og værdig Repræsentant for Bygningskikken i danske Købstæder efter Enevælden, erhvervedes den af Assens Kommune 1913, idet de tidligere Ejere, Firmaet N. M. & F. Plum, afstod den til Kommunen for 13,000 Kr. „Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse“ i København, paa hvis Initiativ Erhvervelsen fandt Sted, ydede 3000 Kr., paa Finansloven blev der givet en Bevilling paa 5000 Kr., ad privat Vej indkom ca. 1200 Kr., Resten betalte Kommunen.

Ejendommen er fredlyst og stillet under Statens Tilsyn, og større Reparationer maa kun foretages med Nationalmusæets Tilladelse. Ejendommen er udlejet; Overskudet henlægges til et Fond, der kan bruges ved større Reparationer. Den administreres af Byraadets Udvalg for de offentlige Bygninger, der for Tiden bestaar af Lærer H. A. Rasmussen (Fmd.), Detaillist M. P. Pedersen og Muremester H. Rasmussen. — Ved Siden af Willemoesgaarden ligger Firmaet N. M. & F. Plums store Købmandsgaard. Den næste Bygning paa samme Side er et anseligt, fornemt Hus i italiensk Stil, der er bygget ca. 1780 af den rige Købmand Bryde Holst og nu ejes af Købmand Th. Plum. I Stueetagen har Assens Bank sit Lokale. Oppe ved Enden af Østergade,

hvor den gamle Østerport stod, der, hvor de tre Landeveje, Odense, Faaborg og Middelfart (Fortsættelse af Nørregade) skærer hinanden, ligger Assens Præstegaard med sin store, dejlige Have.

Gaar De et Stykke videre lige frem ad Odense Landevej, kommer De til det anselige Amtssygehus, der for faa Aar siden blev forøget med et Tuberkulose-Hospital.

Drejer De paa Tilbagevejen til venstre mellem Præstegaarden

og Cyklehandler *Thomsens* Værksted og Garage, befinder De Dem paa Møllevejen, der er rundet med pæne Villaer, blandt hvilke De vil lægge Mærke til fhv. Forpagter Hvenegaards hvide, statelige Hus, og De staar snart ved „Den ny Kirkegaard“, der blev anlagt 1888 og ligger til venstre for Vejen. De gaar op til Kapellet og ser deroppe fra ud over en ren Idyl: Syd fra bugter Kærum Aa sig frem mellem unge Træplantninger og store Sivskove, indtil den udmunder i Kaals Mølledam, en hel lille Sø, der ligger lige nedenfor Kirkegården. Mod vest og nord ligger Plantagen („Skoven“), ovre paa den anden Side af Dammen pynter „Bryggeriet Vestfyn“s røde Mure i Landskabet, og længere mod nord ser De ud over Assens røde og graa Tage, over hvilke Sukkerfabrikkens vældige „Obelisk“ rager i Vejret. Den gamle hyggelige Kaals Mølle, baade Damp- og Vandmølle, ligger ved Aaens Udløb af Dammen, og Turbinernes og Vandhulets summende Lyd fuldstændiggør Stemningen.

„Den gamle Kirkegaard“ træffer De, Fremmede, naar

De fra Kaals Mølle gaar et lille Stykke op ad Ny Adelgade. Assens ældste Kirkegaard omkring Kirken blev nedlagt 1820. Den, der nu kaldes „den gamle“ og ligger mellem den tidligere „Kongens Port“ i Ny Adelgade og Kærum Aa, er anlagt 1810 og anses baade af Fremmede og Indfødte for en af Landets smukkeste Kirkegaarde.

Fra Hovedindgangen i Ny Adelgade sænker Terrainet sig i brede Terrasser ned mod Aaen, og mægtige Kastanier hvælver deres tætte Bladhang over Gange og Grave.

To anselige Sandstens-Monumenter med Faner og Vaaben i Relief er rejst derude over faldne Soldater fra de to slesvigske Krige.

Monumentet fra den første Krig bærer følgende Indskrift:

Paa Forsiden:

„Fire og Halvfjerds af Fædrelandets heltedige Forsvarere, som ofrede Livet i Danmarks Kamp for Slesvig i Aarene 1848—49—50, sættes dette Hædersminde af Byens og Omegnens erkendtlige Beboere.“

„Følg Moder, dine Smaa
til Heltegraven hen,
og nævn dem deres Daad,
som Hvile fandt i den.“

Paa Bagsiden:

„Fredericia, Isted, Mysunde, Frederiksstad.“

Slumrer sødt i Moderfavn,
Kække Brødre, Danmarks Sonner,
Verden gav Jer Heltenavn,
Sildigst Slægt Jer Daad paaskjønner.
Fast i Kampens Stund I stod,
Frelste Fædrelandets Ære,
Sejren købte I med Blod,
Helligt Eders Minde være.

Indskriften over Mændene fra 1864 lyder saaledes:

Forsiden:

„Her hviler 50 af den danske Armés Soldater, som døde paa Assens Lazaret 1864.“

2. Macc. 7. 37.

Men jeg som mine Brødre giver mit Liv
og min Sjæl for mine Fædres Love
og paakalder Gud, at han snart
blive barmhjærtig, min Frelser.

Bagsiden:

„Dette Mindesmærke er rejst ved frivillige Bidrag af Assens og Omegns Beboere.“

Jeg anfører Indskrifterne paa de to Monumenter, fordi de giver Udtryk for en vidt forskellig Stemning og den deraf følgende uretfærdige Bedømmelse af Soldaterne fra 1864.

Medens Mændene fra 48—49—50 faar et „Hædersminde“ og prises med skønne, begejstrede Ord, maa Soldaterne fra 64 nøjes med et „Minde“, et barsk Citat af 2. Macc. Bog og en simpel Meddelelse om, hvormange her ligger, og hvor de er døde.

Godt, at Danmark dog senere har erkendt den Uret, Samtiden viste mod vore tapre, trofaste Soldater fra 1864, der maatte bøde for Folkets Forsømmelser.

Der er mange kønne Gravsteder og Mindestene paa den gamle som paa den ny Kirkegaard, og alt er smukt holdt.

De gaar ned over Kirkegaardens Terrasser, ud ad en Laage til venstre og befinder Dem saa i Skovanlægget, som Assenitterne er næsten lige saa stolte af som af Willemoesstatuen og Willemoeshuset. Det blev anlagt 1827—29, er udvidet flere Gange, navnlig 1881 og 1887, og omfatter vel nu ca. 20 Td. Land; dets nuværende Form skyldes navnlig afdøde Forstraad Schrøder fra Wedellsborg. Terrainen er stærkt kuperet, og Beplantningen er overordentlig rig og afvekslende med mange fremmede Træer og Buskvækster sammen med mægtige Bøge, Elme og Ege, pyntelige hvide Birke og andre Nordens Børn. En Del af de fremmede Gæster siges at være ført hertil fra Hirschholm. En anden Version fortæller, at Hertugen af Augustenborg skal have overladt en Del af dem til Byen, da han foretog en større Reform af sin Slotshave. Det bakkede Terrain og de bugtede Gange med den rigt vekslende Ramme giver Dem Indtrykket af større Udstrækning, end Virkeligheden svarer til. Blandt de mange Gange og Alleer maa særlig fremhæves en Alle af forholdsvis nyere Oprindelse, der ligger med sine Udsigtsbænke i Anlæggets Udkant med glimrende Udsigt ud over Bæltet mod Halk Hoved, Aabenraafjord og Als.

Oppe paa en Banke i „Skoven“ ligger den pyntelige Skovpavillon, der en varm Sommerdag byder den hungrende og tørstende Vandrers Hvile og Vederkvælgelse, og hele Sommeren igennem er Midtpunkt for Koncerter og selskabe-

lige Sammenkomster. Lige over for Pavillonon ligger Byens Vandværk. Det pynter just ikke paa det Sted, og man mindes med Vemod det prægtige „norske Anlæg“, som Vandværkets Anbringelse ødelagde. Nu faar Nyttens gøre Bod for Skønhedens Brist! Maskineriets Støj syntes de første Aar at have fordrevet Nattergalene fra Anlægget; heldigvis kom de dog igen. — Senere hen er Roebanen blevet ført igennem Skov anlægget og hen over Engen mellem Anlægget og Kirkegaarden; men Roetogenes Klokkeklemte og Sirenetoner generer heldigvis ikke Fuglelivet, da Sukkerkampagnen jo finder Sted i Efteraarsmaanederne.

Naar De nu, Fremmede, en dejlig Sommeraften sidder oppe udenfor Pavillonon og i hvilende Velvære nyder Deres „Vestfyn“ og Deres Cigar, vil De overraskes af en Koncert, som De maaske ikke før har hørt Mage til, et jublende Nattergalekor! Nattergalen er nu igen stadig Sommergæst i Assens Skov anlæg.

Naar De vandrer ud af Skoven gennem Passagen ved Sukkerfabrikken, har De paa højre Side Strandmølle dammen, som Kærumaa ogsaa løber igennem — efter at have gennemskåret Skov anlægget — for kort efter at forsvinde i Stranden. Paa den anden Side af Dammen hæver sig i skraanende Terrasser den smukke Skolehave, over hvilken Borgerskolen og Gymnastikhuset knejser.

Baade Skraaningerne og begge Mølle dammene er Levninger af de gamle Volde og Grave fra Grevefejdens Tid. Nu bugner de gamle Voldskrænter af Frugttræer og Blomster, og paa Dammen sejler de hvide Svaner.

Fra Strandmølle dammen fører Damgade op i Byen, og ved den ligger Kirken.

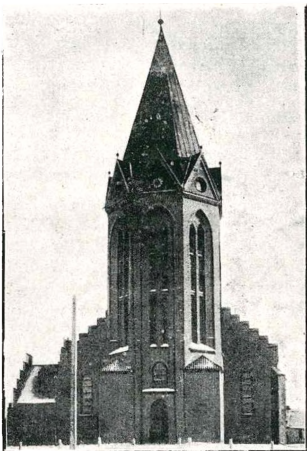
„Vor Frue“ i Assens er Fyns næststørste Kirke, der kun overgaas af „St. Knud“ i Odense, og den er fuldendt i sidste Halvdel af det 15. Aarhundrede. Den udvendige Længde er 94 Alen, Bredden 32 Alen. Kirken er treskibet med Langskib og Kor ud i et. Højden i Midtskibet er 27 Alen, i Sideskibene 15 Alen; Spidsbuestilen er fremherskende.

Det svære, men lave Taarn er ottekantet med forholdsvis højt Pyramidetag; Højden fra Jorden til Spirets Top er 75 Alen. 1881—84 blev Kirken restaureret under Ledelse af Arkitekt Lendorf, og under denne Restaurering blev Murværket i Ydermuren synligt med de rigt takkede Kamgavle, og det Indre fik en Dekoration i lette, lyse Kalkfarver, der

harmonerede med de fundne Spor af tidligere Dekoration.

Altertavlen er i udskaaret Renaissancearbejde fra det 17. Aarhundredes Midte, skænket af Borgmester Jens Mand og Hustru Karen. Maleriet er malet af Jes Bundsen 1826.

Ved Opgangen til Koret staar en Døbefont af brændt Ler og ligeoverfor denne en Daabsengel i Marmor af Jerichau. I Kirken findes to Epitafier og flere Malerier, og i Grav-

kapellet, der er skilt fra Kirken ved et smukt, smedet Jerngitter, staar tre Kister med Ligene af Generalmajor Hans v. Rømer og Hustru Anne Elisabeth, f. Trampe samt Generalinde Susanne v. Elbrecht, f. Trampe.

En Del gamle Ligesten er i sin Tid optaget og indsat i Kirkens Indervægge; en af dem er over den bekendte Reinwald v. Heidersdorf, Lensmand paa Hagenskov.

Assens Kirke har et fortræffeligt Orgel. Der er nu indlagt elektrisk Lys i Lysekronerne. I

en af Kirkens Ydermure er indsat en Kanonkugle, der skal være fra Grevefejdens Tid. Omkring Kirken laa Byens ældste Kirkegaard, der blev nedlagt 1820. Den derved fremkomne Kirkeplads var tidligere baade ud mod Ny Adelgade og Damgade lukket med meget gamle og meget grimme Huse og Rønner, der gjorde deres til at tage Synet fra Kirken. For nogle Aar siden fjernedes Husene ud mod Ny Adelgade, og nu i 1916 og 17 er der sket en gennemgribende Forandring med Kirkepladsen. De gamle, grimme Bygninger ud mod Damgade er revet ned, og hele Pladsen er blevet reguleret. Baade langs Damgade og Ny Adelgade er den ind-

rammet med to Rækker smukke, slanke Alletræer. Fra Damgade fører en bred Passage med Flisebelægning i smukt Mosaikmønster ind til den nye monumentale Granittrappe, der fører op mod Hovedindgangen til Kirken. Hele Kirkepladsen er ved Sommertid klædt i det fineste Grønsvær med enkelte spredte Træer, Buske og Blomsterpartier. Det hele giver et overordentligt tiltalende Skue, og den stolte Kirkebygning kommer nu først rigtig til sin Ret. —

I R. Meiborgs „Gamle danske Hjem“ findes bl. m. a. ogsaa en Beskrivelse af

Gamle Huse i Assens.

Mange af de gamle Bindingsværkshuse, som Meiborg skildrer i sit bekendte Værk, er nu forsvundet, men adskillige er dog tilbage, og Assens er vel nok efter Odense den By paa Fyn, der rummer de fleste. Willemoeshuset, Perlen blandt dem alle, og adskillige andre har vi set paa vor Tur gennem Østergade. Omme i Korsgade Nr. 11 ligger et mærkeligt gammelt Gavlhuse paa to Stokværk med Gyde paa begge Sider med Skraastivere og Stolper prydede med Halvrosetter. Andre interessante gamle Huse findes i Damgade 1, Rams herred 1 (Indskrift og Aarstallet 1635), Strandgade 1 og Hjørnedet af Ramshered og Ladegaardsgade. Hotel „Postgaarden“ i Strandgade, hvis tidligere saa smukke Have ud mod Banegaarden og Willemoespladsen nu er udstykket til Byggepladser, har sine otte Midtfag fra ca. 1700, medens de øvrige Fag og Karnappen er bygget til noget senere.

Omme ved Ny Adelgade, der hvor nu den ny „Provstegade“ fører ned mod Borgerskolen, laa indtil for nogle Aar siden en stor, gammel Gaard, der kaldtes „Provstegaarden“, hvor i sin Tid baade Borgmesterkontoret og Amtsstuen havde tilhuse. Nu er den gamle „Provstegaard“ totalt forsvundet, og Pladsen optages foruden af „Provstegade“ af nye Huse og Villaer med deres Haver.

Ved Gadenavnene i Assens er der intet særligt at bemærke uden ved „Kindhestgade“ og „Ramshered“. Om det første Navn skulde minde om en eller anden „historisk Kindhest“ er endnu et brændende Spørgsmaal. Gadens Beboere ynder ikke Benævnelsen „Øretævegade“. „Ramshered“ er Navnet paa den gamle Gade, der gaar i Forlængelse af Damgade mod nord. „Ramshærith“ betyder egentlig „Forstad“, og Navnet forekommer i enkelte andre gamle danske

og sønderjydske Søstæder, bl. a. i Svendborg, Næstved, Flensborg og Aabenraa. Gaden burde altsaa hedde Rams-herredsgade (Forstadsgaden).

Jeg har kaldt Willemoeshuset og Willemoesstatuen Assens Stolthed, og jeg har kaldt Skovanlæget det samme; nu kommer jeg til at nævne Assens Stolthed Nr. 3 — Havnen.

Oppe fra Byen gaar De ned til Peter Willemoes, drejer til højre og staar saa straks efter ved den udstrakte Havne-

Strandgade med Hotel „Posthuset“.

plads, der i Aarenes Løb ved Opfyldning har vokset sig større og større. Er det hen imod Aften, og De følger Strømmen af promenerende Assensfolk, kommer De ned paa „Broen“, den lange Mole, der danner det store Havnebassins nordre Side, i Form af en bøjet Finger rager ud i Bæltet og synes at vinke ad de passerende Dampere og Sejlere. Her er Assenitternes Yndlingssted til en Aftentur, og hyggeligt og idyllisk er der en smuk Sommeraften ved Solfaldstid. Vandet klukker og mumler saa smaat nede mellem Stenene under Brodækket, den synkende Sols Straaler brydes i Bæltets blanke Flade med mangehaande Farvetoner, ude i Bæltet ligger store og smaa Fartøjer i hvilende Ro, og ovre mod nordvest tændes Baagø Fyr.

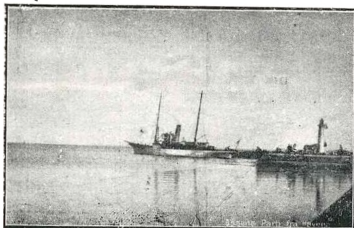
Alt i og ved Assens Havn holdes i mønsterværdig Orden af vor dygtige Havnefoged, *Th. Jacobsen*, og det er ogsaa ham, der fortæller Dem om

Havnen og dens Omgivelser i Fortid og Nutid.

Saa sent som i Begyndelsen af forrige Aarhundrede eksisterede der endnu ingen rigtig Havn ved Assens. Byen laa før den Tid omgivet af Levninger af de gamle Volde, og Adgangen skete gennem 5 Porte: Strandporten, Ramsherredsporten, Ladegaardsporten, Østerport og Kongens Port. Fra Strandporten, der stod tværs over Strandgade ved Restauratør J. Niensens og Toldbetjent P. Jensens Huse, var der efter-

haanden blevet dannet en kortere Stenmole. Det var dens vigtigste Bestemmelse at danne Læ for Færgesmakken, som besørgede Overfarten mellem Assens og Aarøsund og laa fortøjet ved en Pæl enten nord eller syd for Molen, efter som Vinden blæste. I Tidens Løb forlængedes denne Mole, og det skete paa den for Byen nemme og billige Maade, at Byens Borgere fik Ordre til at bringe Sten til Molen. Samkvemmet mellem Fyn og Sønderjylland blev dog snart saa stort, at den ene Smakke blev til to, og Stenmolen maatte gøres baade bredere og længere.

Paa denne Maade er Havnens Midtermole i Tidernes Løb blevet dannet. At den er solid, borger alle de Sten

for, som vore Fædre har gaaet og slæbt sammen til den.

Trangen til en rigtig Havn blev dog snart følelig, og omkring 1822, da Stenmolen var kommet langt ud, blev den forsynet med Bolværk, og der dannedes en Havn ved, at der blev fyldt en ny Mole ud Syd for den gamle. Den ny Mole endte med en lille, mod Nord udgaaende Arm, der sammen med den anden Mole dannede et Havneindløb omtrent som det nuværende. Paa det Tidspunkt var Assens Havn altsaa som den nuværende Mellemhavn, men Smakkerens Fortøjningspæle Nord for Havnen blev bibeholdt.

Omkring Havnen opstod efterhaanden forskellige Virksomheder. Hvor Toldboden nu ligger, blev der bygget Skibe, der fra Stabelen gled lige ud i Havnen, og ved Havnefogdens Have laa et Kalkbrænderi. Hovedvirksomheden var dog stadig Overfarten til Slesvig, og der var ansat en ret stor Stab af Mandskab ved Smakkerne. Der cirkulerer endnu ved Havnen Historier om Smakkerens og deres Besætningers Bedrifter.

Et stort Fremskridt blev gjort, da der blev bygget Fyr paa Baagø, og der blev anbragt Fyrlygter ved Aarøsund og i Assens Strandport. Ovenover den solide, murede Strandport var der indrettet nogle smaa Værelser til Opholdssted

for Fyrpasseren og Lodsens. Et af disse Rum havde en Tid først i Halvtredserne en ejendommelig Anvendelse, idet det tjente som Fængsel for en Morder, den i de Dage vidt berygtede Bøie, der havde begaaet det paa den Tid meget omtalte „Broende-Mord“. Der var ikke Plads til ham i Arresten eller den var ikke stærk nok. Gamle Assenitter husker endnu at de har set Bøie under skarp Bevogtning vandre op til Raadhuset til Forhør med Lænker fra Haand til Fod. Morderen blev senere henrettet tæt ved Mordstedet. Fyret i Assens blev bygget 1854. Til Vejledning i Taage blev der ringet med en Klokke paa Baagø Fyr; den Klokke findes endnu derovre.

I Slutningen af Fyrerne kom der nyt Liv i Tingene, ogsaa her i Assens. Skibsbyggeriet blev ret betydeligt, og der blev livlig Trafik paa Aarø Sund, Haderslev, Flensborg og Kiel. Havnen viste sig derfor snart for lille, og omkring ved 1850 blev den sydlige Havn bygget, ved at der blev gravet igennem den sydlige Mole og fyldt op der, hvor nu Tømmerpladserne findes. Grænsen mod Vest dannedes som nu af en stenfyldt Pælebro. Adgangen til Havnen skete dels gennem det gamle Havneindløb, dels gennem et mindre Indløb, omtrent hvor nu den kommunale Badeanstalt ligger. Da derved Vestmolen blev gjort til en Ø, var der i Gennemsejlingshullet mellem de to Havne anbragt en Vindebro, hvortil Spillet endnu findes ved Havnen. Efter Byens Størrelse havde den allerede nu en ret anelig Havn med 12 Fod Vanddybde. Der var god Brug for den, da Assens Sejlskibsflaade var blevet betydelig. De store Skibe gik paa Langfart, nogle fo'r paa Nordsøen, og de mindre gik i Fart paa Sønderjylland, og i Paketfart paa København. Mange af disse Skibe laa optaget her om Vinteren, og saa fyldte de godt i Havnen; man kunde ofte fra Skib til Skib gaa fra den ene Side af Havnen til den anden.

Det haarde Slag, som Sønderjyllands Tab 1864 var for Assens, mærkedes ikke mindst ved Havnen; alt stagnerede, og der gik ca. 20 Aar, før der atter kom Gang i Tingene. Særlig var Aarene 1883—84 og 85 store Aar for Assens: Da kom Assens—Tommerupbanen, Sukkerfabriken, Svineslagteriet, Bryggeriet „Vestfyn“, og da kom ogsaa Havnens Udvidelse.

Havneudvidelsen i 1884 gik i nordlig Retning, idet man byggede en Havn Nord for Midtermolen med en Dybde af

16 Fod langs Midtermolens Nordside, medens den øvrige Del af Havnen ikke blev opmudret. Der vandtes ikke megen Bolværkeplads for større Skibe, men en Del Havneplads, idet Pladsen, hvor nu Plums Foderstofpakhus og Vejerboden ligger, blev opfyldt. Begrænsningen af Havnen udefter dannedes af en stenfyldt Pælebro („Broen“) Assenitternes Yndlingspromenade. Bolværksplads var der dog nok af i en Aarrække, idet Byens Sejlskibsflaade svandt stærkt ind, dels ved Forlis og dels ved Salg. Her som saa mange andre Steder solgte man Sejlskibene uden at faa Erstatning i Dampskibe, hvis Anskaffelse kostede større Kapital.

Ved de hidtil byggede Bolværker havde man benyttet runde Bøjepæle og rammet dem ned tæt ved Siden af hinanden. Denne Konstruktion viste sig god, og Bolværkerne staaer den Dag i Dag. I 1884 benyttede man pommerske Bjælker beslaaet med Jernplader. Indenfor Pælerækken blev anbragt en Træflage, som skulde tætte for Fylden, men denne Flage fortæredes efterhaanden af Pæleorme og kunde vanskeligt erstattes, hvorfor Fylden gled i Havnen.

Assens Havn var og er fremdeles en ret velstaaende Institution. Sukkerfabrikens Virksomhed giver Havnen gode Indtægter, og da der i 1905 var en Del Penge i Kassen, besluttede Havneudvalget at udvide Havnen i nordlig Retning og skabe en moderne Kaj ved Havnens Østside. Havneudvalget dristede sig her til at anvende en Konstruktion af det da nylig fremkomne Jernbeton til Bolværket, skønt dette nye Stof kun var anvendt et Sted tidligere her hjemme, nemlig ved Cementfabriken „Norden“s Kaj i Aalborg.

Forsøget faldt heldigt ud. Vi fik en moderne Kaj af 500 Fods Længde og 20 Fod Vand saavel i Havnen som i Indsejlingsrenden. I det nordlige Hjørne dannedes en Anlægsbro for Fiskehandlere og der skabtes en asfaltbelagt Promenade, det inderste Stykke af „Broen“, der flyttedes længere mod Nord. En Del af den opgravede Fyld sprøjtedes ind Nord for Havnen, saa der indvandt et Areal paa ca. 4 Td. Land.

Byens Kulhandlere var ikke sene til at indse Nyttens af at have deres Kulpladser liggende ved en moderne Kaj, og saavel Firmaet Plum som Kulhandler Harder lejede Pladser til deres Oplag. Plum byggede ogsaa et stort Silopakhus med tilhørende Kornelevator og et stort Foderstofpakhus.

Da Bolværket paa Midtermolens Nordside trængte til For-

nyelse, sluttede Havneudvalget i Sommeren 1914 Kontrakt med de samme to Firmaer, som havde haft Udvidelsen 1906 i Entreprise, N. C. Monberg til Uddybning og Christiani Nielsen til Bolværksarbejde. Arbejdet begyndtes 1. Juli 1914 og blev fuldført i September 1915. Midtermolen er nu paa ca. $\frac{2}{3}$ af sin Omkreds forsynet med Bolværk af Jernbeton med Granitkantsten for oven, slaet til 24 Fod Vand, og saavel nordre Havn som Indsejlingsrenden og Svejebassinnet er uddybet til 22 Fod. I den sydlige Havn er der udført Op- mudringsarbejde til en Ophalingsbedding, saa at denne kan bygges, naar Tiden synes belejlig.

Til „Det forenede Dampskibsselskab“ har Havnen ladet opføre et nyt Varehus, som tager sig rigtig pynteligt ud. Huset er bygget af de Herrer Tømrmestre *Bruus, B. Hansen* og *Larsen*. Tilsynet med hele Arbejdet er udført af Ingeniør *Dejn*, som ogsaa har leveret Tegningen til Huset.

Ved at betragte det færdige Arbejde maa man indrømme, at de forskellige Firmaer har udført et smukt og samvittighedsfuldt Stykke Arbejde, og Assens Havn fremtræder nu saaledes, at næppe nogen anden By i Danmark af tilsvarende Størrelse har en saa udmærket og smuk Havn.

De sidste to Udvidelser har kostet ca. 200,000 Kr. hver, og disse ca. 400,000 Kr., som man har anvendt paa Havnen i mindre end 10 Aar, har kunnet ofres, uden at Havnens Gæld er blevet synderligt forøget.

I Forbindelse med Havnen maa omtales, at der i Tidens Løb er bygget en *Mængde Skibe* i Assens saavel større til Langfart som mindre til Indenrigsfart. Særlig var Assens kendt for de paa Skibsbygger *Christoffersens* Værft byggede smukke Fiskekuttere. Julius Christoffersens Skibsbyggeri er i Aar flyttet til Korsør, hvor Christoffersen har overtaget en Stilling som Direktør.

En Spadseresti fører langs Stranden forbi Badeanstalterne og fortsættes ad Kystskrænten ud mod Proprietærgaarden „Mariendal“. Det er Assens „Langelinje“, en Strandpromenade, der endnu er i sin Vorden, og om hvilken en Assens Poet synger i en lokal Vise:

„Højt jeg priser Langelinje,
hvor der gror en ensom Pinje.
sikken Linje, sikken Pinje, siger jeg!“

Ja, med Beplantningen er det ret smaat endnu, og den i

Skrænten gravede Sti er kun smal, men Udsynet der oppe fra er henrivende, navnlig en skøn Sommeraften.

Solen sender Dem sit sidste Smil, idet den synes at synke i Bæltet ovre ved den sønderjyske Kyst, og Baagøs lave Land ligger i Straalestriben. Ude ved „Mariendal“ beundrer De de smukke Plantninger omkring Gaarden og navnlig den dejlige „Dybdal“, en smukt beplantet Slugt, fra hvis Top De har det herligste Rundskue op mod Wedellsborg Skove, over til Skamlingsbanken, Brandsø og Baagø og ned over Thorø til Helnæs og Als.

Runder De Havnebassinerne i sydlig Retning, kommer De forbi det nu tomme Skibsværft, der forhaabentlig snart kommer i Virksomhed igen. De gaar forbi Savværket, passerer den nye Bro, der er bygget over Aamundingen og følger den nye Vej, der paa opfyldt Grund er anlagt over den inderste Del af den lavvandede Bugt, „Krabbeløkken“, mellem Assens Havneanlæg og „Næs“. Broen og den nye Vej er anlagt for fremtidig Transport af Kul og andre grove Varer fra Havn og Banestation til Sukkerfabriken, en Forandring, der imødeses med særlig Glæde af Damgades Beboere, da Damgade hidtil har maattet optage al Trafikken til og fra Sukkerfabriken.

Ovre paa „Næs“ ser De det gamle Epidemihus, et tidligere Saltværk. Derovre finder De endvidere „Feriekolonien“s Træbygninger, der hver Sommerferie huser en Skare af københavnske Pigebørn fra Smaakaarshjem, som under et Par flinke Lærerinders Ledelse fører et virksomt, sundt og muntert Friluftsliv. Her ved „Næs“ pirrer Tang og Saltvand maaske Deres Lugteorgan, som oppe blandt Byens mange Haver vederkvæges af Rosenduft. Han har Ret, den Assens Poet, der en Gang skrev:

„Ja, Assens er en dejlig lille Plet,
her dufter. aa saa sødt, af Tang og Roser.“

Og naar De nu, Fremmede, har gennemvandret Byen og har set Dem godt om, vil jeg foreslaa Dem en Fodtur til det nærliggende Brahesborg. De gaar Nord paa gennem Nørregade og ad Middelfart Landevej. Tæt udenfor Byen stiger Terrænet, og naar De staar paa Stigningens Top har De et Rundskue, der er ligesaa malerisk som imponerende: Mod Vest og Syd ser De vidt ud over Bælt og By, og mod Nord og Øst ligger det frodige, smilende vestfynske

Bondeland med rødt Kvæg og velnærede Heste, med pyntelige Gaarde og hvide Kirker. Snart drager Vejen til højre og er nu mest indrammet med levende Hegn af Brombærbuske og vilde Roser. Klippede Hække bebuder Herregaardens Nærhed, og pludselig ser De gennem en af de i Hækken klippede Bastioner Brahesborg Slottets pyntelige hvide Mure med de vandfyldte Grave, den prægtige Vindebro og den dejlige Have ligge for dem.

Brahesborg er bygget 1638—56 af den rige Jørgen Stemen Brahe til Hvedholm, der kaldtes „den lille Konge paa Fyn“, og Hustru Anne Gyldenstjerne, hvis Navn staar paa Hovedbygningen. Højere oppe paa Muren staar 1756 og Bogstaverne G. C. R. og E. H. P., d. v. s. Christian Rantzau og Eleonora Hedevig Plessen. 1716 kom Gaarden i Familien Rantzaus Besiddelse, hvor den forblev, indtil den ca. 1814 blev afstaaet til Statskassen, der saa 1828 solgte den til Geheimekonferensraad W. F. Treschow for 228,000 Rigsdaler. Kammerherre C. A. R. Treschow, der har ejet Brahesborg i en Aarrække, afstod for faa Aar siden Gaarden til sin Søn, den nuværende Ejer, Godsejer Treschow.

De faar let Tilladelse til et Besøg i Haven, hvor De vil kunne spadserere i Timer uden at mærke Tidens Gang.

Inde i Havestuen findes Thorvaldsens skønne Merkurstatue, hugget i Marmor af Bissen.

I den mærkelige Gamtofte Kirke vil De blive mindet om de Braher og Rantzauer fra Brahesborg. Kalk og Disk bærer Jørgen Rantzaus og Anne Gyldenstjernes Navne og Vaaben, og i Gravkapellet og Kælderen findes flere Kister af Sandsten og Træ med de jordiske Levninger af adskillige „gode Mænd og Kvinder“ af de Rantzauers Æt.

Forøvrigt er Landsbyen Gamtofte ved Sommertid en dejlig landlig Idyl. Digteren, Professor *Nikolaj Bøgh*, der er født i Gamtofte har skrevet et Digt til den vestfynske Skønheds Pris, og ikke uden Føje slutter han et Vers med Linien:

„Men dejligst der er i Gamtofte“.

En anden prægtig Spadseretur har man ud til Fiskerlejet Thorøhuse Syd for Assens. Man gaar Vest om Sukkerfabriken neden om Kolonihaverne. Saa stiger Vejen og Udsynet bliver vidt og skønt: Man ser Fiskerlejets mange smaa Huse nede ved det smalle Sund, der skiller det fra den lille Ø, Thorø, med dens enlige, gamle Gaard. De mange

større og mindre Fartøjer fortæller om det betydelige Fiskeri, der drives af Thorøhusefiskerne. Og Blikket gaar over til den sønderjyske Kyst, glider langs med den ned over Aabenraafjord og Kysten af Als til det hele langt nede mod Syd-vest opløses i en blaanende Taagedis.

Efter disse smaa Udflugter vender vi tilbage til Assens By, og nu vil vi se lidt paa

Byens Forbindelser med Omverdenen før og nu.

„Danskene fra Lodbrog's Tid husvant plasker til Søs!“

Havet, der med en Vrimmel af Bælter, Sunde og Stræder skærer sig ind i vort Land, har fra Arilds Tid været den vigtigste Forbindelsesvej baade mellem Danmark og Udlandet og mellem de forskellige danske Landsdele indbyrdes.

Assens Bys Forbindelse med Omverdenen ad Søvejen er omtalt under Havnens Historie. Forbindelsen til Lands besørgedes her som andet Steds, før Jernbanernes Tid rigtig gik ind, af Postvæsenet.

Assens Postkontor blev oprettet Aar 1694; der findes i hvert Tilfælde ingen officielle Dokumenter om Postvæsenet i Assens før dette Aar. Indtil 1731 hed Postmesteren i Assens Bohan. til 1751 Frausing, til 1773 Langhof og til 1789 Holm, og Rækken kunde fortsættes lige til 1917, da *Antho'n Mohr* er Postmester i Assens. — Postvæsenets Udvikling har her som i det øvrige Land, ja, som i hele den civiliserede Verden, i Aarenes Løb været meget betydelig. I tidligere Dage, lige til Jernbanerne kom, var Befordring af Rejsende Postvæsenets vigtigste Afdeling; Aviser og Breve spillede jo dengang ikke nær den Rolle som nu tildags. Passagererne skulde i god Tid, senest en Time før Postens Afgang, melde sig paa Postkontoret og af Postmesteren eller dennes Fuldmægtig føres paa Personkortet eller, som det gerne kaldtes, indskrives som Rejsende. De ikke meget talrige almindelige Breve blev efter en omstændelig Kartering under Transporten opslaaet i en Kasse, saa Assenitterne selv kunde afhente dem paa Posthuset. Pengeforsendelser var, naar man undtager de kongelige Skatters Forsendelse, ikke meget almindelige, og Postanvisnings-Systemet er først indført i Aaret 1855. Indtil Assens fik Jernbane i 1884, udgik der herfra daglig Diligence til Middelfart, Odense og Faaborg, og indtil 1864 blev den kongelige Post regelmæssig overført pr. Sejlbaad fra Assens til Aarøsund, hvorfra den pr. Vogn førtes videre

til Haderslev. Der var mere Poesi over Rejserne i Diligencernes Dage end i vor forjagede Tid. Højtideligt og festligt var det, naar Postvognen med flere Bivogne efter sig drog ind i Byen under Posthornets smældende Toner, der bl. a. forkyndte, at nu kunde Folk i Løbet af en Timestid høre efter Brev paa Posthuset.

Jernbanen.

Den fynske Hovedbane eller Stambane, der blev aabnet 1865, kom ikke til at gavne Assens — tværtimod. Den blev lagt saaledes, at den sendte en stor, drilagtig Bøjning mod syd, saa stor, at der kun blev en Afstand af $2\frac{1}{2}$ Mil mellem Stambanestationen Aarup og Assens. Det var akkurat, som om det var Stambanens Hensigt med sine Stationsbyer at bortskære et Stykke af Assens Bys Opland, og den gjorde det ogsaa.

1884 fik saa endelig Assens efter megen Snak og mange Drøftelser sin egen Bane, og selvfølgelig var en direkte Jernbaneforbindelse med Omverdenen en Nødvendighed for Byen, men Banen kom forøvrigt ikke til at svare til Forventningerne, og noget nyt Opland skaffede den næppe Assens By. Der hersker vist nu en almindelig Erkendelse af det mindre heldige i, at Assensbanen fik den Retning, den har, og kom til at støde til Hovedbanen ved Tommerup. — Assens—Tommerupbanen er jo en Sidebane og er vel ikke særlig rentabel, men er da ogsaa blevet meget stedmoderligt behandlet af den høje Jernbanestyrelse, baade med Hensyn til Materiel og Togplan. Havde Banen været Privatbane som f. Eks. de sydfynske Baner, havde Forholdene sikkert været betydeligt bedre. Det har været under Ventilation at indføre Motordrift paa Assens—Tommerupbanen. Forhaabentlig bliver denne Plan under mindre abnorme Forhold realiseret med en væsentlig Bedring af Forholdene som Resultat. Assens Bane-stations Leder har hele Tiden været og er endnu Stationsforstander *Irminger*.

Telegraf og Telefon

har ikke i Assens som saa mange andre Byer tilhuse paa Posthuset, men bor i sine egne Lokaler paa Østergade. Den første Telegrafstation, der oprettedes 1857, var et privat Anlæg og havde Arrestforvarer Hindsgavl til Bestyrer, til Staten overtog Stationen 1870. Det var ved den Tid, at Statstele-

grafen begyndte at anvende Kvinder i sin Tjeneste, og en Datter af den første Bestyrer, Frk. Julie Hindsgavl, kom til at bestyre Stationen til 1. August 1871, da en uforudset Omstændighed nødte Frk. Hindsgavl til at trække sig tilbage. Frk. *Pauline Kofoed* blev nu Stationens Bestyrerinde og var det til sin Død 1909. Den afdødes Søster, Frk. *Juliane Kofoed*, blev hendes Efterfølger og styrer endnu Stationen.

I Maj 1885 stiftedes det private „Assens Telefonselskab“, der senere gik op i „Fyns Telefonselskab“, medens Stats-telefonen først aabnedes den 1. April 1907. Frk. Kofoed er ogsaa Bestyrerinde af Telefonstationen.

Her som alle Vegne er Telefonsamtalerne fra en svagt stammende Bæk vokset til en svulmende Flod af Forretningstale — og Snakkesalighed.

Toldvæsenet.

Ældre Folk i Assens kan endnu fra deres Barndom huske de gamle Porte, der gav Adgang til Byen, og de husker Tolderne, de saakaldte „Consumptionsbetjente“, der havde deres Stade ved alle Portene. Nede ved Strandportens murede Hvælving, ude ved Østerports store Gitterlaage og ved de andre „Porte“s spærrende Bomme sad Betjenten og lurede som en Edderkop i sit Skjul, ventende paa, at der skulde komme en Flue i Nettet. Fluerne var Landboere og Søfolk med Varer til Byen, og saa snart saadan en „Flue“ kom til Byporten, kom Tolderen frem og gennemrodede Vognlæsset eller de store Pakker med sin lange „Søger“ for at søge efter „forbuden Frugt“. — Betjentens Gage var nok i høj Grad afhængig af, hvor stor en Fangst han kunde gøre ved Porten — en „Bitte“ Stikpenge faldt der vel ogsaa af nu og da? Baade Byportene og Consumptionsbetjentene hører nu til „det forsvundne“, og det samme gør de raske Toldkrydsere, der endnu for faa Aar siden passede paa ude i Bæltet. Vor Tids Toldere i Assens er pæne, korrekte „Tjenestemænd“, der med Toldforvalter *Gjedsted* som Chef har tilhuse nede i den gamle Toldbodbygning med Stormflodsmærket fra Oversvømmelsen i 1872, og de er vidt forskellig fra gamle Tidens „Edderkopper“. Men Historien gentager sig tildels. Noget af de gamle Kollegers Snedighed og fine Næse faar vore Toldere mere og mere Brug for i disse Krigens Tider — men nu gælder det rigtignok mest de Varer, der udføres.

Præster i Assens Sognekald.

Den ældste Sognepræst i Assens, som de ældste af Byens Beboere har en tydelig Erindring om, er vel nok „Gamle Schaldemose“.

Mathias Christian Schaldemose blev født i Kirke-Søby ved Assens 1810 som Søn af Sognepræst Niels S. 1834 blev han kaldet til Sognepræst for Søby-Thurup efter Ansøgning fra Beboerne, og han blev 1859 kaldet til Assens Sognekald. Han døde i Assens den 26. Juni 1885. Var første Gang gift med Cordelia Emilie Antonie Bülow, † 1851, anden Gang med Charlotte Vilhelmine Sophie Bülow, † 1882. Ved Pastor Schaldemoses Død udtalte Provst Tobiesen følgende: „Med sjælden Kærlighed, Troskab og Ærlighed har han forkyndt Guds Ord og pligtro røgtet sit Kald“.

Ole Carl Ipsen, f. 1831 i Rønne, Søn af Overtoldinspektør, Etatsraad Lars Ipsen. 1862 Sognepræst for Hjerpsted ved Tønder, afsat af den prøjsiske Regering 1867 paa Grund af Edsvægring. Sognepræst for Nordby paa Fanø 1867—74, i Hjerm 1874—77 og i Øster Snede 1877—86. Ipsen blev kaldet til Sognepræst i Assens 1886 og døde paa en Rejse 1897. Pastor Ipsen tilhørte Indre-Mission, og en Del betydelige Skrifter udgik fra hans Haand, det første: „Fra Getsemane til Golgatha“ 1874, det sidste: „Daabens og Alterens Sakramenter“ 1897. Han var gift med Juliane Marie Kragh.

Ingvard Hansen Beyer, f. paa Aasgaard ved Tønder den 24. Juni 1853, Søn af Proprietær Claus Beyer. Kandidat 1879, Manuduktør, Lærer ved Borgerdydskolen. Kaldet til Sognepræst i Assens 1897, Provst for Baag Herred 1911. Han var R. af Dbg. Ugift.

Assens Kapellani pro loco (Resid. Kap. 1902) blev oprettet 1885, men først besat 1891 med Pastor *Knud Gotfred Knudsen*, som 1895 blev forflyttet til Nykøbing S.

Derefter kom *Niels Chr. Knudsen*, der tog megen Del i Byens offentlige Liv. Han var Formand for Tilsyn med Plejebørn, Formand for „Sønderjydske Forening for Assens og Omegn“, Leder af Foreningen „Børnenes Vel“, Leder af „Det blaa Kors' Assensafdeling“ og Medlem af Assens Byraad. Pastor Knudsen blev 1912 kaldet til Sognepræst i Næstved. Han var gift med Christine Marie Jensen.

Knud Haslind (Søn af Læge H. i Odense), kaldet 1912, død i Assens 1. April 1916 (ugift).

Andreas Holm Becker, f. i Randers 1872, Søn af Sagfører R. Becker, fra 1910 Sognepræst i Vitken, Haldum, Hadsten, Kapellan i Assens 1916. Gift med Forfatterinden Jenny Becker (Forf. af „Lise Børner“ og „Den gamle Kremoneser“).

Det kommunale Skolevæsen.

At Assens som adskillige andre Provinsbyer omkring ved Reformationstiden har haft en latinsk Skole fremgaar bl. a. af, at Danmarks første evangelisk-lutherske Biskop, *Peder Plade*, har gaaet i Skole her. Senere hen i Tiden kom der saa ogsaa en sølle kummerlig dansk Skole, hvor der undervistes i Kristendom og Læsning. Den latinske forsvandt i Tidens Løb, men den danske holdt Stand. Skrivning og Regning kom til som Undervisningsfag og senere hen ogsaa en Smule af andre „Videnskaber“, og saaledes blev Skolen da efter 1814 til en almindelig Købstad-Borgerskole.

I Slutningen af Fyrrerne blev Børneantallet i Borgerskolen saa stort, at Skolen ikke kunde rumme dem. En kgl. Resolution af 17. Januar 1838 gav Anvisning paa to Udveje: 1) at indrette en højere Borgerskole med Skolepenge og bedre Undervisning. 2) at afsondre de Børn, der kunne behøve en mere udvidet Undervisning fra simple Almuebørn i særskilte Skoler, uden at der i nogen af disse betaales Skolepenge. Man valgte nu en Udvej, der betød en Forringelse i Stedet for en Forbedring af Undervisningen, idet man indrettede en „Hjælpskole“ eller „Fattigskole“, hvortil ca. $\frac{1}{4}$ af Eleverne, Børn af Arbejds mænd, Daglejere, Fiskere og andre Folk uden Borgerskab blev henvist. Kun een Lærer underviste i denne Skole, der laa i Damgade i Nærheden af Strandmølle dammen, medens den egentlige Borgerskole laa i Adelgade 26, hvor nu Mellem- og Realskolen er. En Kreds af Borgere med Redaktør Karup i Spidsen, der indsaa det uheldige i denne Ordning og ønskede en fyldigere Undervisning for bedre begavede Børn, fik sat igennem, at der 1853 oprettedes en kommunal betalende Borgerskole, almindeligt kaldet „Realskolen“, skønt den ikke førte til nogen af de to afsluttende Eksaminer, man dengang havde: den „lille“ og den „store“ Præliminæreksamen. — Denne Skoles Oprettelse førte mærkeligt nok til saa kraftige Demonstrationer fra „Proletariatets“ Side, at Redaktør Karup fik sine Vinduer slaaet ind, og Borgmester Buchwald mødte i fuld Uniform og prøvede forgæves paa at dæmpe de oprørte Vande.

Nu gik den mindre heldige „Fattigskole“ igen op i Borgerskolen, og man havde fra nu af kun den gamle Borgerskole i Adelgade 26 og den betalende Borgerskole, der fik Bolig i „Rybergs Gaard“, Adelgade 18, som Kommunen købte og indrettede til Skolebrug. Den „betalende“ fik sin egen Leder, Byens Kateket, og sine egne Lærere. Den begyndte med 3 Drengeskoler og 2 Pige-skoler, men de sidste Piger forsvandt allerede 1858, og Skolen fik nu 4 Drengeskoler. Efter 1864 gik Skolen tilbage, Elevantallet sank, og Interessen gjorde det samme, og det blev efterhaanden klart, at enten maatte Kommunen nedlægge en Skole, der spærrede Vejen for en privat Realskole, eller ogsaa maatte man selv byde en virkelig Realundervisning med afsluttende Eksamen. 1881 var netop de to Præliminæreksaminer blevet smeltet sammen til „Almindelig Forberedelseseksamen“. Da Kateket *Jensen* 1881 blev kaldet til Sognepræst, blev Kateketembedet i Assens ophævet, og Kommunen besluttede sig til at omdanne den betalende Borgerskole til en kommunal Realskole. En ny Skoleplan gav hver Skole sit Lærerkorps og sin Leder, og til Inspektør for Realskolen ansattes, cand. phil. *N. Th. A. Thomsen*. Lederen af Borgerskolen var fra 1882 Inspektør *C. Wittrup*. — Realskolen afholdt sin første Afgangseksamen 1885 med 4 Demittenter.

I Maj 1893 blev Inspektør Thomsen beskikket til Inspektør ved det offentl. Skolevæsen i Vejle, og en af Realskolens Lærere, *A. L. P. Nielsen*, blev beskikket til Inspektør ved Assens kommunale Realskole. Samme Aar byggedes en ny, mere tidssvarende Borgerskole omme ved Provstistræde, og Realskolen fik nu Lokaler i den gamle, restaurerede Borgerskole. Den første kvindelige Elev demitterede 1893 (122²/₃ Points). I Henhold til Lov om højere Almenskoler optoges Mellemskoleordningen, og 1. Mellemskoleklasse indførtes ved Realskolen 1904. Et Udtog af Assens ny Skoleplans 1. Af-snit lyder saaledes:

„Assens offentlige Skolevæsen udgør et samlet Hele, der falder i to Afdelinger: 1) Grundskolen, der bestaar af 4 fortløbende Klasser med saa mange Parallelklasser, som Børneantallet kræver. 2) Hovedskolen, der deles i a., Den almindelige Afdeling (Borgerskolen), der har 3 fortløbende Klasser med saa mange Parallelklasser, som Børneantallet kræver, og omfatter Børn fra 11—14 Aar, b., Den udvidede Afdeling (Mellemskolen) med tilhørende Real-

klasse. Den har 4 fortløbende Klasser (event. Parallelklasser) og omfatter Børn fra 11—15 og 16 Aar, og den fører til de i Loven nævnte Eksaminer (Mellemskole- og Realeksamen). I alle Skolens Afdelinger er der Fællesundervisning for Drengene og Piger."

Ved Mellemskolens Indførelse bortfaldt Realskolens to Forberedelsesklasser. — Mellemskoleeksamen afholdtes første Gang 1908, Realeksamen 1909. Skolevæsenets to Afdelinger beholdt foreløbig hver sin Inspektør.

Den 24. Juli 1910 døde „Borgerskolen"s Inspektør, C. *Wittrup*, der blev ansat ved Assens Skolevæsen 1864, senere blev Kordegn, og 1882 blev Inspektør. Inspektør Wittrup var en fremragende, musikalsk Begavelse og vistnok en af Landets første Amatør-Violinister.

1911 blev Mellem- og Realskolens Inspektør, *A. L. P. Nielsen*, Inspektør for det samlede Skolevæsen.

I Skoleaaret 1916—17 havde Mellem- og Realskolen foruden Skoleinspektøren 4 Lærere og 1 Lærerinde og 80 Elever (59 Drengene og 21 Piger), „Borgerskolen" 8 Lærere og Lærerinder (2 af Lærerne havde dog Hovedvirksomhed ved Mellem- og Realskolen) og 465 Elever.

Privatskoler.

Frøken *Sands* Forberedelsesskole for Drengene til Realskolen begyndte 1. September 1888 med 2 Elever, i Aarets Løb steg Antallet til 8. Som Aarene gik, blev Eleverne flere, og Frk. Sand fik en Lærerinde til Hjælp. For Tiden har Skolen 32 Elever, der undervises af Frk. Sand og 2 Lærerinder. Siden Mellemskolens Indførelse i Realskolen, forberedes Eleverne til Optagelse i 1., undtagelsesvis 2. Mellemskoleklasse.

Frøknerne *I.* og *J. Christensen* oprettede den 7. Januar 1892 en Forberedelsesskole for Drengene og Piger. De begyndte med 1 Elev, men 1. Maj var der 10, og efter Sommerferien kunde der begyndes med 15 Elever. Som Regel har der senere været mellem 30 og 40. Tallet er for Tiden 35. Skolen forbereder nu Eleverne til Optagelse i Mellemskolens 1. Klasse. De to Frøkner Christensen besørger selv Undervisningen med en Lærerinde til Hjælp.

Brauns Drengeskole blev oprettet 21. August 1904. Den begyndte med 5 Elever og har nu 27, der er fordelt i 2 Klasser. Der undervises i samme Fag og i samme Om-

fang som i Kommuneskolen. Af Staten fik Skolen sidste Aar 300 Kr. i Understøttelse. Der afholdes hvert Aar Ekstamen i Juli Maaned.

Assens Forberedelses- og højere Pigeskole blev oprettet af Frk. *C. Møller* 1873, overtaget af Frk. *L. Lund* 1905 og overdraget til den nuværende Leder, Frk. *A. Rinck-Hansen* 1915. Skolen har 7 etaarige Klasser; i Underklasserne optages ogsaa Drengene, der forberedes til Optagelse i Mellemskolen. I de øverste Klasser, der kun er for Piger, undervises efter en lignende Plan som i Mellemskolen. Skolen har i en Række Aar faaet Understøttelse baade af Kommunen (300 Kr. plus 4 Fripladser) og af Staten (sidste Aar 875 Kr.).

Teknisk Skole.

Den 2. November 1876 stiftedes i Assens en Forening med et forskrækkeligt langt Navn, men med et særdeles godt Formaal: „Foreningen til Fremme af Lærlinges gode Uddannelse i Haandværk og Industri i Assens“. Dens Formand var Hattefabrikant *N. P. Nielsen*, og dens vigtigste Gerning blev at fremme Sansen for den tekniske Undervisning baade hos Mestre og Lærlinge. Der fandtes dengang en „Søndags- og Aftenskole“, oprettet 1859, hvor der i Vinterhalvaaret gaves nogen Undervisning i Tegning, Dansk, Regning og Skrivning, og som allerede 1877 gik op i den ny Forening. I den udvidede Skikkelse aabnedes Skolen den 8. Oktober 1877 i Lokalerne paa Borgerskolen med 25 Elever og 4 Lærere. Skolens første Forstander blev Lærer *L. Nielsen-Damsbo*. Paa Generalforsamlingen 1880 blev der henlagt 50 Kr. til Dannelsen af et Fond til Opførelsen af en „Bygning for teknisk Skole“. Naar der kun forløb 8 Aar fra denne lille Begyndelse, til der kunde fremlægges Tegninger og Overslag til en Skolebygning, skyldes dette, at Justitsraad, Apoteker *Strøyberg* skænkede en Byggegrund, at Byraadet lovede 2500 Kr., og at Haandværker- og Industriforeningen gav hele sin rørlige Formue, 600 Kr.

Det lykkedes den energiske Bestyrelse at skaffe de manglende Penge til Veje.

Sidst i 1888 blev *L. Nielsen-Damsbo* Overlærer i Stege, og Lærer *A. L. P. Nielsen* blev ansat som Forstander for den tekniske Skole 3. Januar 1889. Samme Aar indviedes den ny Skolebygning 14. Oktober ved en smuk Festlighed. Efter den ny Skole- og Undervisningsplan undervistes der

5 - 6 Søgneaftener a 2 Timer om Ugen fra Oktober til April. Tegning fik 4 Klasser, Dansk, Regning og Skrivning 2 Klasser, Bogholderi 1 Klasse. Senere er oprettet en Eftermiddagsklasse for ukonfirmerede Dreng og Piger i 12—14 Aars Alderen.

1900 fik Bygningen en Udvidelse, der kostede 8824 Kr. I Aaret 1914 -15 var Elevantallet ialt 86 og Lærernes Antal 7 foruden Forstanderen, Skoleinspektør A. L. P. Nielsen. Ved Skoleaarets Slutning uddeles der Præmier for „stadigt Skolebesøg“, Flid og god Opførsel. Foreningens nuværende Formand er Konditor *J. Østerbye*. Assens tekniske Skole har nu, foruden sine Tilskud fra Stat, Amt og Kommune, Støtte fra mange Sider og staar som et Vidnesbyrd om, at Foreningen med det lange Navn med Tilfredshed kan se tilbage paa det Arbejde, den i 41 Aar har udført til Fremme af den tekniske Undervisning i Assens.

Handelsskolen.

Assens Handelsskole oprettedes 1899 og begyndte med 1 Klasse paa 10 Elever. 2 Medlemmer af Handelsforeningens Bestyrelse stod for Skolen.

1900 blev Assens Handelsskole indmeldt under de statsunderstøttede Handels-Aftenskoler, og samtidig blev Lærer *Fr. Schmidt* antaget som Skolens Lærer og Forstander.

1908 indstilledes det første Hold Elever til Eksamen, og der er siden den Tid afholdt Eksamen hvert Aar.

Skolen har nu 30 Elever, der er fordelt i 3 Klasser; der optages baade mandlige og kvindelige Elever, og Undervisningspengene er kun 20 Kr. pr. Vinter. Skolens første Bestyrelse bestod af Købmændene *Carl Andersen* og cand. pharm. *A. Poulsen*. Ved *Carl Andersens* Død 1913 valgtes Købmand *K. Plum* i hans Sted.

Lægevæsenet.

Assens har nu 1 Embedslæge, 1 Sygehuslæge og 3 andre praktiserende Læger samt 1 Reservelæge ved Sygehuset. I ældre Tider var Adgangen til Lægehjælp og Brugen deraf ikke stor. Den første Embedslæge i Assens var Holsteneren *P. J. Baumann*, der var Distriktskirurg i Assens 1791—1844 og døde 1847.

Privat praktiserende Læger nævnes først fra 1822. Disse ældre Læger, baade Embeds- og Privatlæger, var allesammen

Kirurger. Den første Mediciner, der slog sig ned i Assens, var *Søren Hempel*, der var Distriktslæge her 1844—66, og de senere Læger havde alle medicinsk Eksamen. Som den sidste Assens-Læge af den gamle Skole skal nævnes *Hans Jørgen Grønholtz*, der endnu mindes af ældre Assenitter. Han var Husmandssøn, 1814 Underofficer, 1818 Landmaalerek-samen, studerede Kirurgi 1823 og var 1839 Bataillonskirurg i Slesvig; flyttede 1857 til Assens og døde der 1880. G. var Krigsraad og har udgivet nogle Digtsamlinger.

1860 kom *Daniel Theodor Lawætz* til Assens. L. var født i Nyborg 1824 og var som Underlæge med i Slaget ved Fredericia 1849. I Assens virkede Lawætz som Læge til sin Død 1903. Hans rolige, bramfri Optræden, hans Ret-sindighed og Omhyggelighed gjorde ham almindelig agtet og afholdt af alle i Byen og dens Omegn.

1867 var *Viktor Edvard Blom*, praktiserende Læge i Odense, blevet udnævnt til Distriktslæge i Assens. Endnu havde Byen ikke Plads til mere end 3 Læger, skønt der ikke var nærmere Landlæger end i Tybrind, Aarup og Kjøng. Først i 1877, da Grønholtz var 84 og Blom og Lawætz i Halv-tredserne, satte en ung Mand, *Karl Marius Lind* (f. 1850 paa Ulvsund ved Lemvig), sine friske Kræfter ind og fik snart en anset Stilling ikke blot ved sin Dygtighed som Læge, men ogsaa ved sin Deltagelse i det kommunale Liv og For-retningstilivet. Han blev Jernbanelæge, Medlem af Sundheds-kommissionen og Medlem af Byraadet, og disse Stillinger beholdt han til sin Død 1910. Lind var Medstifter af Assens Bank, og der var i de Tider ikke mange betydelige Fore-tagender i Gang i Assens, uden man skulde have Doktor Lind med. Han blev ikke fast Sygehuslæge, men det Ar-bejde, han gjorde der, var betydeligt og til en vis Grad bæ-rende for Sygehuset.

Da Blom døde 1883, blev *Mauritz Gotthold Ivar Vilhelm Krag* Distriktslæge. Krag, der var født 1841 i Sønder Broby, flyttede 1866 fra Holstebro til Assens, hvor han udfoldede en betydelig Virksomhed, navnlig som Landlæge, men ogsaa som Læge ved det gamle Sygehus med dets ringe Hjelpe-midler gjorde han sine gode kirurgiske Anlæg gældende. Krag var Medlem af Byraadet 1884—1890 og gjorde der et Arbejde for at opnaa forbedrede Sygehusforhold. 1897 tog han sin Afsked og trak sig tilbage til privat Praksis i Dreslette.

Opførelsen af et nyt Sygehus havde givet Plads for en

Læge til i Assens, og 1891 flyttede *A. M. Stub* fra Aarup til Assens, hvor By- og Amtsraad antog ham til Sygehuslæge, i hvilken Stilling han forblev til 2¹/₂ Aar før sin Død 1911. I 1896 nedsatte *P. K. Pedersen* (f. 1866) sig i Assens som nu havde 5 Læger, hvormed Byen maa anses for at være velforsynet, navnlig da der siden er oprettet 2 ny Lægepladser i det nærmeste Opland.

Efter Krag's Afsked 1897 blev *Otto J. Fiedler* (f. 1849), prakt. Læge i Skel-skør, Distriktslæge i Assens. I 1903 kom efter Lawætz Død *C. L. S. Poulsen* (f. 1778) i København) som Læge til Assens, først som Kompagnon med Lind. Ved Stubs Afgang 1. April 1909 blev *A. R. Jensen* (f.

Tuberkulosehospitalet

1868 i Frederiksberg) Sygehuslæge, og efter Linds Død flyttede i Januar 1911 Læge *Jens Chr. Jørgensen* (f. 1878) fra Sandager ind til Byen.

For at gøre Listen fuldstændig, maa nævnes, at der findes 2 Tandlæger og en Distriktsjordemoder i Assens.

Sygehuset.

Assens fik først Sygehus 1853, efter at der under Trearskrigen havde været Lazaret i Byen. Dette første Sygehus „Assens Kjøbstads og Baag Herreds Sygehus“ og havde sin egen Bygning i en Udkant af Byen paa Hjørnet af Ramshered og Banggyden. Det var paa 12 Senge i gode, lyse og rummelige Stuer, hvor Ventilationen besørger ved Udfaldsvinduer. Det havde varme Bade og Styrtebade, Natskrin og iøvrigt simple Gaardlatriner. Eneværelser, Celler for Sindsyge, særligt Epidemilokale eller Desinfektionsovn fandtes ikke. Distriktslægen var selvskreven Sygehuslæge med 200 Kr. i aarlig Løn. Dermed nøjedes man med i henved 40 Aar, men Tidens fremadskridende Krav gjordes gældende af Distriktslæge Krag, der ligesom Læge Lind havde baade Lyst og Evne til større kirurgisk Virksomhed. Da saa den ny

Epidemilov begunstige Anlæg af Epidemisygehuse ved stort Statstilskud til Driften, vedtog Amdsraad og Byraad i Forening at bygge et nyt, tidssvarende Sygehus med Operationsstue, 16 Senge til medicinsk-kirurgiske Patienter i en Fløj, 2 Senge i Celler til sindssyge og 22 Senge til epidemiske Patienter i en anden Fløj med fælles Økonomi, Desinfektionsovn m. m. Sygehuset toges i Brug i April 1892. Lægelønningen sattes til 400 Kr. fast plus Operationshonorar, men bares væsentligt af Epidemifdelingen, hvorfra Lægen desuden havde 50 Øre pr. Patient, dog ikke ud over 8 Kr. daglig. Byens Læger beholdt Ret til, naar Plads haves, selv at behandle deres Patienter paa Sygehuset, men Distriktslægen blev ikke længere selvskreven Sygehuslæge. Denne skulde nu vælges af Byraad og Amdsraad blandt de i Assens boende Læger, og Valget faldt paa Læge *Stub*. Distriktslæge Krag, hvis øvrige Forretninger ikke mentes at levne ham Tid, mistede foruden Sygehuset en betydelig Del af Epidemibehandlingen, men blev R. af D.

Da Tuberkuloseloven i 1905 aabnede Adgang til Statstilskud baade til Bygning og Drift af Tuberkulosehospitalet, vedtog Amds- og Byraad at bygge et saadant paa 20 Senge i egen Bygning, men med Læge og Økonomi sammen med Sygehuset. Den 21. Januar 1908 toges Tuberkulosehospitalet i Brug. Udvidelsen medførte et nyt Regulativ, hvorefter Assens Lægernes Eneret til Sygehuslægestillingen bortfaldt, en Lægekandidatplads oprettedes, og Lægelønningen ordnedes paa en heldigere Maade. Da *Stub* fratraadte 1. April 1909, blev *A. R. Jensen*, tidl. i Maribo, efter Studieophold i København, hans Eftermand.

Operations-Kirurgiens store Fremskridt, Sygekassernes Virksomhed og Befolkningens villige Brug af Epidemisygehuset lod snart under den ny Ledelse en stærk Trang til Udvidelse af Sygehuset gøre sig gældende. Det vedtoges at opføre et nyt Epidemisygehus med normeret 22 Senge i 3 Afdelinger og med Operationsstue. Den tidligere Epidemifdeling lagdes ved delvis Ombygning til den med.-kir. Afdeling, som nu fik 58 Senge foruden Operationsstue, Forbindingsstue, Røntgeninstallation og Laboratorium. Den fælles Økonomi er i den oprindelige Bygning fra 1891, men hver Afdeling har sit eget Sygeplejepersonale, Værelser til dette, Lægeværelser, Bade, Skyllerum og W. C. Hele Sygehuset, der er højt, frit og godt beliggende ved Assens—Odense

Landevej, har Centralvarme, Ventilation med Træskorstene, Vandværksvand og elektrisk Lys. I 1916 behandlede ialt 603 Patienter, hvoraf 515 udskreves, 32 døde, og 55 var tilbage ved Aarets Slutning. Det samlede Antal Sygedage var 25,824, den daglige Middelbelægning 70,55, og den daglige Driftsudgift pr. Patient 3 Kr. 75 Øre.

Apoteket.

Assens Apotek blev oprettet den 17. August 1687 og kom 1832 i Slægten Strøybergs Eje, idet *J. L. Strøyberg* købte det den 22. Maj dette Aar. Apoteker *J. L. Strøyberg* var Medstifter af „Assens og Omegns Spare- og Laanekasse“ og Medlem af dens Bestyrelse. 22. November 1867 overtoges Apoteket af *J. L. Strøybergs Søn, J. N. H. Strøyberg*. Apoteker *J. N. H. Strøyberg*, der var R. af Db. og Justitsraad, var i mange Aar en af Byens ledende Mænd. Han var i en Aarrække Medlem af Assens Byraad, Overligningskommisær, Medlem af ovennævnte Sparekasses Bestyrelse, og senere Bestyrelsens Formand, og Medlem af Danmarks Apotekerforenings Bestyrelse. Han var ogsaa med til at oprette Bryggeriet „Vestfyen“, af hvis Bestyrelse han var Medlem til sin Død 1905. Apoteker, Justitsraad *Strøyberg* var en varm Fædrelandsven og omfattede det sønderjyske Spørgsmaal med stor Kærlighed og Interesse. Efter Justitsraad *Strøybergs* Død blev Apoteket 24. April 1906 overtaget af hans Søn, Cand. pharm. *J. V. Strøyberg*, der er Medlem af Assens og Omegns Sparekasses Bestyrelse og siden 1913 Medlem af Assens Byraad.

Byens Pengeinstitutter.

Aktieselskabet Assens Bank. Den Fremdrift og Udvikling, som man gennem den sidste Snes Aar kan spore i Handelslivet i Assens, har ret naturligt sat sit Spor i Byens Pengevæsen, og det har i denne Forbindelse haft sin Betydning for Erhvervslivets sunde Udvikling, at man i A/S Assens Bank ejer et lokalt Pengeinstitut, som drives med lokal Kapital og arbejder i nøje Føling med Befolkningen i By og Omegn.

Assens Bank blev stiftet i 1896 paa Initiativ af d'Hrr.
Jernstøber A. Mikkelsen, Dr. K. M. Lind, Isenkræmmer N.

Bankens afdøde Direktører:

Dr. K. M. Lind †

N. Th. Jepsen †
Isenkræmmer

A. Lund, Rentier †

Chr. Olsen, Købmand †

Th. Jepsen, Købmand Chr. Olsen og Kreaturexportør A.
Lund, alle af Assens, og de dannede Bankens første Direk-

Bankens nuværende Direktion:

A. Mikkelsen. Landstingsm.

Ludv. Bergh.

A. Beierholm

P. Jørgensen,
Bankfuldmægtig.

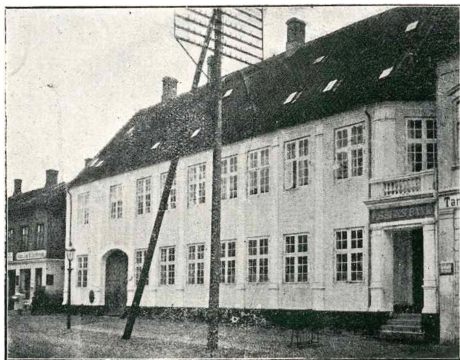

S. Storm-Andersen,
Bankkasserer.

tion. Af disse Herrer er de sidstnævnte 4 i Aarenes Løb afgaaet ved Døden, og nu bestaar Direktionen af: Landstingsmand *A. Mikkelsen*, R. af Dbg., fhv. Købmand *Ludvig Bergh* samt Bankens mangeaarige Bogholder *A. Beierholm*.

Bankens Revisorer er d'Hrr. By- og Herredsfuldmægtig *A. Mencke* og Materialist *A. Poulsen*.

Banken begyndte sin Virksomhed den 1. Oktober 1896 med en Aktiekapital paa Kr. 100,000, hvilken siden er for-

Aktieselskabet Assens Bank.

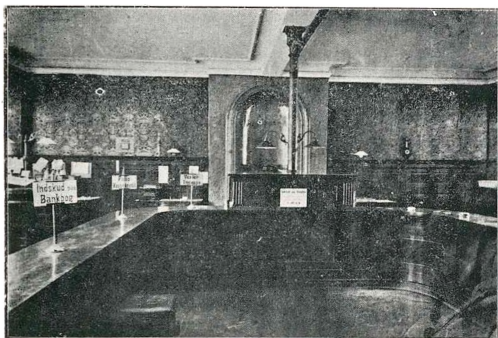
højet til Kr. 200.000. Banken havde først Kontor i beskedne Lokaler i Kindhestegade, men efterhaanden som Forretningerne steg, blev Lokalerne for smaa, og i Oktober 1906 flyttede Bankens til Østergade Nr. 42, hvor Bankens raader over smukke, tidssvarende Lokaler, og desuden har en med alle moderne Sikringer forsynet underjordisk, brandfri Hvælvning, i hvilken er indrettet en Boxafdeling.

Som det fremgaar af nedenstaaende Oversigt har Bankens haft en smuk Udvikling, og det har vist sig, at der virkelig har været Plads for den og Trang til den.

Bankens har desuden Filial i Haarby med Kontor hos fhv. Dyrslæge Hasle, med daglig Ekspeditionstid Kl. 10—12 og Kl. 4—5 samt hver Tirsdag Kl. 11—1.

Oversigt over Bankens Virksomhed.

Ultimo	Aktiekapital	Indlaan og Folio	Vexler. Udlaan og Kassekredit
1897	100.000	192.685,23	297.693,36
1916	200.000	3.327.112,18	2.156.920,46
		Samlet Reserver	Total Omsætning
		1897 2.000	13.723.855,05
		1916 90.000	109.661,821,63

Interiør fra Aktieselskabet Assens Bank.

Assens og Omegns Spare- og Laanekasse (Den store Sparekasse) ved Assens Torv blev grundlagt 1852, og havde Lokaler paa Raadhuset til 1855. Den fik da sin egen Ejendom, der blev udvidet 1883 og ombygget i sin nuværende Skikkelse 1911.

Den nuværende Direktion er: Købmand Chr. Rønning (Formand), Købmand L. Fentz, Apoteker J. V. Strøyberg, fhv Proprietær K. Schmidt og Branddirektør Joh. G. Petersen. Sparekassens mangeaarige Bogholder: A. Fog.

Haandværkersparekassen („Den lille Sparekasse“) i Korsgade blev stiftet 1867 og har altsaa nylig fejret sit 50 Aars Jubilæum. Direktion: Fhv. Sadelmager J. Sørensen (Fmd), fhv. Ølhandler Christiansen, Sadelmager Lino, fhv. Bager Møller og Lærer Albrechtsen.

Godsforvalter A. H. Nielsen er og har i mange Aar været Sparekassens Bogholder, assisteret af sin mangeaarige

Fuldmægtig Fr. Hansen. Indskudskapital nu 3 Mill. Kr., forskellige Sikringsfonds over 300,000 Kr.

Landbosparekassen, Assens Afdeling af „Landbosparekassen for Fyn“, blev oprettet i 1901 med Lokale i Østergade. Den første Bestyrer var Gaardejer, Sogneraadsformand Niels Hansen, Kohavegaard. Ved Niels Hansens Død efterfulgtes han som Kontorets Bestyrer af Bogholder N. P. Petersen, den nuværende Bestyrer.

Den stedlige Presse.

Den 1. Januar 1849 udkom det 1. Numer af det første lokale Blad i Assens: „Vestfyenske Avis eller Odense Amts Tidende“. Redigeret og udgivet af Chr. Karup. Trykt i Udgiverens Officin i Assens. Den særdeles velskrevne indledende Artikel viser hen til de mange store og vigtige Begivenheder i det afsluttede betydningsfulde Aar 1848 og deres Betydning ogsaa for vort Land og Folk, og den priser den Fædrelandsaad, det Brodersind og den Selvbevidsthed, som Aaret og dets Begivenheder har fremkaldt i Folket. Redaktøren lover „at kæmpe for Sandhedens, Frihedens og Folkesagens Fremgang uden at gøre Bladet til et ensidigt Partiorgan“ samt „i en fattelig Fremstilling og hurtigst muligt at meddele Læserne det Vigtigste og Videværdigste af, hvad der sker, saavel herhjemme som i Udlandet.“ Han vil „søge at gøre Bladets Indhold baade afvekslende og underholdende og gøre sig Flid for at meddele Alt af stedlig (local) Interesse“. Redaktør Karup og hans „Vestfyenske Avis“ holdt deres Løfter, og Avisen blev snart et af de bedste blandt Tidens mindre Provinsblade. Det udkom i Begyndelsen 3 Gange om Ugen og kostede 1 Rbd. „kvartaliter“, senere paa Aaret 4 Gange om Ugen plus $\frac{1}{2}$ Nr. om Søndagen. Avisen var en Tid kun tospaltet, men voksede sig større i Aarens Løb, og den sluttede sig efterhaanden til Højres Politik. Redaktør Karup optog 1877 sin Søn i Redaktionen, og 1881 overtog Sønnen, F. E. Karup baade Redaktion og Udgivelse af Bladet. Det havde allerede 1. Oktober 1864 faaet Navneforandring og hed „Assens Avis (Vestfyenske Avis) Politisk og Avertissements-Tidende for Assens Kjøbstad, Baag Herred og Wedellsborg Birk“. F. E. Karup vedblev at redigere Bladet i ren Højre-Retning til Aarhundredskiftet, da han solgte baade Avisen og Trykkeriet til C. A. Ægidius, tidl. Redaktionssekretær ved „Fyens Stiftstidende“.

Redaktør *Ægidius*, der vedblev at lede Bladet som udpræget Højreblad, var en fortrinlig Taler og Skribent, men maatte stadig kæmpe med økonomiske Vanskeligheder, og 23. September 1911 solgte han „Assens Avis“ til den radikale Redaktør *Fr. Aubech* fra Hobro. Hr. Aubech, der er gammel Assenit, kunde trods sin uomtvistelige Dygtighed og Energi ikke faa et levedygtigt radikalt Organ ud af det gamle Højreblad her i den paa Radikale ret fattige Assens Egn, men solgte det i Decbr. 1912 til Redaktør *Laursen*, der holdt det gaende endnu en kort Tid, men saa maatte give op. „Assens Avis“ findes nu som „Hoved“ paa et Aftryk af det radikale „Midelfart Venstreblad“.

Assens Egnens Konservative fandt sig ikke længe i Savnet af et lokalt Højreblad, og 1. April 1913 var der af Vestfyens konservative Befolkning dannet et Interessentskab, der udsendte det første Nr. af „Assens Amts Dagblad“. „Konservativt Organ for det vestlige Fyn“, med *Gustav Vejle* som Redaktør. „Dagbladet“, som det kaldes til daglig, har i sin 7-aarige Levetid under den unge, energiske Redaktørs dygtige Ledelse forstaaet at indarbejde sig godt overalt paa Vestfyen saavel som i Assens By, og har altid været en vaagen Talsmand for Befolkningens Interesser — ikke mindst for en forbedret Toggang paa Assensbanen.

„Assens Amts Avis“ blev i Foraaret 1887 oprettet af *Klaus Berntsen*, der Aaret efter blev valgt første Gang til Folketingsmand for Assens Kredsen, og Bladet vandt snart stor Udbredelse særligt blandt den talrige moderate Venstre-Landbobefolkning i Klaus Berntsens Valgkreds. Den første Redaktør var *Kr. R. Stenbæk*, der allerede September 1888 afløstes af Redaktionssekretær ved „Svendborg Avis“, *H. Klausen*. Da Redaktør Klausen i 1907 valgtes til Kæmner i Assens, overtoges Bladets Redaktion af Forretningsfører, Faktor *Hans L. Jensen*, der hele Tiden havde været den økonomiske Leder. 1910 købte Redaktør *Jensen* Bladet med Ejendom og Trykkeri, og 1. Oktober 1917 solgte han det hele til Redaktør *Kr. Røsted* (tidl. Red. af Møens Dagblad), Assens Amts Avis' nuv. Udgever og Redaktør.

„Assens Socialdemokrat“ er som de andre mindre fynske Byers socialdemokratiske Blade en ganske anselig Aflægger af Odensebladet „Fyns Socialdemokrat“. Den lokale Redaktør i Assens er Byraadsmedlem *M. P. Sørensen*.

Byens Foreninger.

Der skal være ca. 80 Foreninger i Assens, saa det er haabløst at prøve paa at nævne dem alle.

En af de største og vigtigste og vel ogsaa den ældste er Haandværker- og Industriforeningen. Den 24. November 1853 samledes en Del Assensmænd i Pavillonon „Sophienhøj“ og stiftede et Selskab, der fik Navnet „Haandværkerforeningen i Assens“. Formaalet skulde være „dels at fremme ethvert Anliggende, som kan have Interesse for Kommunen i Almindelighed eller Haandværkerne i Særdeleshed, dels at forskaaffe Haandværkerne i Assens Lejlighed til at træde sammen et Par Dage i Ugen for at udveksle Ideer, hvis Drøftelse turde være til Nytte for enhver i sit Fag, dels endelig for at frembringe en passende selskabelig Underholdning og Sindsadspredelse efter Dagens for mange maaske mødefulde Arbejde“.

Følgende 4 Mænd valgtes til Foreningens „Direktion“: Skræder *R. Meiborg*, Bødker *F. Jørgensen*, Købmand *L. T. Holtz* og Pottemager *D. J. Bekker*. Meiborg blev Formand. Ikke blot Haandværkere, men ogsaa andre „pletfri, fredelskende“ Borgere kunde blive Medlemmer. Ethvert Medlem skulde ved Indtrædelsen erlægge en Mark i Foreningens „Lade“ og betale en Mark fjerdingaarlig til Værten for Lokale, Lys og Varme. Kontingentet var altsaa overkommeligt.

Ved det første Regnskabsaars Slutning var der 50 Medlemmer.

1856 arrangerede Foreningen en Udstilling af Haandværkergerstande, der gav et Okerskud af 362 Rdl. 1 Mark 6 Skilling. 1861 vedtog en Generalforsamling, at „Foreningen skulde hedde „Haandværker- og Industriforening“ og slutte sig til Fyns Industriforening i Odense for derfra at erholde Skrifter, Tegninger og deslige“. Samtidigt forøgedes Direktørernes Antal til 7. I de nærmest følgende Aar lagdes Grunden til Biblioteket. 1876 dannede man en „Forening til Fremme af Lærlinges gode Uddannelse i Haandværk og Industri“, Begyndelsen til „Teknisk Skole“, og 1888 oprettedes et Sangkor med Skoleinspektør *Wittrup* som Dirigent.

Foreningen arrangerede Sommeren 1890 en Haandværkerfest, hvis eventuelle Overskud skulde danne et Fond til Opførelse af en Bygning for gamle, værdige og trængende Haandværkere og deres Enker. Komiteen med Lærer *A. L. P. Nielsen* (Fmd. i Foren. 1886—88) i Spidsen udfoldede et

energisk Arbejde, Festen blev en stor Sukces, og den gav et Overskud paa 5043 Kr. 56 Øre. Friboligbygningen kunde allerede rejses 1892, da Kommunen gav Byggegrund og Have.

1906 afholdtes ved Samvirken mellem By og Opland en smuk og righoldig Udstilling omfattende Industri, Haandværk, Husflid og Landbrug for Assens og Omegn.

Foreningen bor endnu til Leje, men allerede 1899 danndes Grundlaget for et Byggefond til Erhvervelse af en egen Foreningsbygning. Til dette Fond henlægges hvert Aar et et Beløb, en vellykket Bazar giver. 1900 indbragte det 2515 Kr., og naar normale Tider oprinder, vil den Dag ikke være fjern, da man kan begynde at realisere Planen.

Assens Haandværker- og Industriforening har i de 64 Aar, den har levet, skaffet sine Medlemmer megen fornøjelig og gavnlig Underholdning, men den har tillige arbejdet for at skaffe de unge Haandværkere en bedre Uddannelse og for at give de gamle og trængende gode Boliger og anden Hjælp og Støtte.

Medlemsantallet er ca. 300. Den nuværende Formand er Murermester *H. Rasmussen*.

Assens Handelsforening blev stiftet den 18. Febr. 1874. Medlemsantallet var det første Aar 36, og Foreningens første Bestyrelse bestod af Købmændene F. W. Andersen, F. Jochimsen, P. Møller, N. M. Plum og P. Waidtløv.

Da Handelsforeningen 1899 fejrede sit 25 Aars Jubilæum ved en smuk og vellykket Fest, sad N. M. Plum endnu i Bestyrelsen, som den eneste af det første Holds Bestyrelsesmedlemmer.

Ved Siden af Handelsstandens indre Anliggender har Foreningen sammen med Haandværker- og Industriforening virket for en Ringe—Assensbane og en Dampfærgeforbindelse Assens—Aarøsund, en Plan, der ogsaa mødte Sympati paa den anden Side Bæltet, men som desværre ikke blev realiseret. Foreningerne har ogsaa gentagne Gange uden synderligt Held gjort Forsøg paa at opnaa en forbedret Toggang paa Assens—Tommerupbanen. Derimod ligger nu Assens udmærkede Havn som et Vidnesbyrd om, at Lykken har været bedre ad Søvejen, og at Handelsforeningen har haft Glæde og Udbytte af sit Arbejde for Havnens Uddybning og Udvidelse.

1899 blev der paa Foreningens Initiativ oprettet en Handelsskole, der fremdeles er i god Gang. Det sidste Aar før

Krigen lykkedes det Handelsforeningen at faa oprettet en Vinter-Dampskibsforbindelse mellem Assens og Haderslev, der nu naturligvis er ophørt igen, og i dette Aar under de vanskelige Transportforhold har Foreningen faaet to Paketbaade sat i Fart mellem Assens og København. Handelsforeningen optog 1910 Detailhandlerforeningen i sig og har nu 49 Medlemmer. Den nuværende Bestyrelse bestaar af følgende 7 Herrer: Købmand K. Plum (Fm.) Boghandler Fr. Plum (Kasserer), Materialist A. Poulsen (Skr.), Landstingsmand A. Mikkelsen, Købmd. Jens Nielsen, Købmd. H. Beierholm og Købmd. M. Knudsen.

Af de øvrige Foreningers brogede Vrimmel skal nævnes de 4 politiske Foreninger og en Foredragsforening, der nu i en Aarrække for et ringe Kontingent eller gratis gennem gode Foredrag og 1. Klasses Oplæsning har givet en Mængde Mennesker baade Underholdning, Oplysning og Udvikling. Saa er her Afholdsforeninger og en Anti-Forbudsforening, her er „Dansk Kvindesamfund“ og en stor og livskraftig „Sønderjysk Forening,“ her er en Sømandsforening, her er Sangforeninger, en hel Buket af selskabelige Foreninger osv. osv. Her var endogsaa en Gang en „Gaa Morgenturforening“, men den er nok nu gaaet sig en Tur. Adskillige andre Foreninger kunde uden Skade gøre det samme.

Byens Styrelse.

Borgmestre. Assens er endnu ikke blevet saa moderne, at den har faaet sig en folkevalgt Borgmester. Et Flertal i Byraadet har ved en Afstemning forkastet Tanken. Raadets Forhandlinger ledes stadigt af den kongevalgte, og man synes at befinde sig vel ved det.

Af Byens tidligere Borgmestre erindrer ældre Assenitter endnu Borgmester, By- og Herredsfoged, Etatsraad *Lindbergs* statelige Skikkelse, fra han kom til Assens sidst i Halvtredserne, til han gik af og rejste til København i 1890. Etatsraad Lindberg huskes som en dygtig og striks Politimester — en Skræk for slemme Gadedrenge — og en myndig, noget bureaukratisk Borgmester.

Lindbergs Afløser var *P. M. Andersen*, tidligere Overdommer i Dansk Vestindien. Overdommeren, der i det Ydre havde nogen Lighed med gamle Kong Christian d. IX, var mindre striks som Politimester, mindre myndig og stejl som Byraadets Forhandlingsleder. Overdommer Andersen fra-

traadte sin Stilling i 1914, og hans Eftermand blev *J. Feddersen*, tidligere Byfoged i Slagelse. I den ret korte Tid Byog Herredsfoged Feddersen har været i Assens, har han erhvervet sig et godt Navn som en fortræffelig Politimester, der i sin Virksomhed er lige langt fra Sløseri og Smaalighed, og Borgmester Feddersen har vundet et ikke mindre godt Ry som den klare og kyndige Leder af Byraadets Forhandlinger.

Byraadet. Assens Byraad bestaar f. T. foruden den kongevalgte Formand af 11 Medlemmer: 4 Konservative, 4 Socialdemokrater og 3 Venstre, et Udtryk for de respektive Partiers Styrke i Byen, da de kommunale Valg i Assens, uden Forholdstalsmaadens Indførelse foregaar efter politiske Linier. Konservative: Lærer Albrechtsen, Kbmd. Th. Plum, Murermester H. Rasmussen og Apoteker J. V. Strøyberg. Socialdemokrater: Depotarbejder R. Jensen, Typograf Kjærgaard, Detaillist A. P. Petersen og Redaktør Sørensen. Venstre: Urmager Th. Jensen, Direktør A. Mikkelsen og Lærer H. A. Rasmussen.

De vigtigste Udvalg: 1. Kasse og Regnskabsudvalget (Fm. Borgmester Feddersen). 2. Havneudvalget (Fm. Borgmesteren). 3. Dyrtidsudvalget (Fm. Borgmesteren). 4. Fattigudvalget (Fm. Depotarbejder R. Jensen). 5. Alderdomsunderstøttelsesudvalget (Fm. Lærer Albrechtsen). 6. Bygnings- og Belysningsudv. (Fm. Lærer Rasmussen). 7. Vandværksudvalget (Fm. Murermester Rasmussen). 8. Skoleudvalget (Fm. Redaktør Sørensen). Markudvalget (Fm. Urmager Jensen).

Forslaget til Kommune ns Budget for 1918 —19 balancerer med 298.660 Kr. 60 Øre. Indtægtsposterne er følgende: 1. Overskud fra forrige Aar 75.000 Kr. 2. Indtægter af Kommunens Kapitaler og Ejendomme 31.750 Kr. 3. Forskellige Afgifter og Tilskud 15.620 Kroner. 4. Skatter: Af Ejendomme 10.800 Kr., af Aktieselskaber 14.000 Kr., af Erhverv 1000 Kr., af Formue og Lejlighed 150.490 Kr. 31 Øre, Skat ialt 176.290 Kr. 31 Øre.

Udgiftposterne: 1. Byens Bestyrelse i Almindelighed 13.600 Kr. 2. Fattigvæsen, Hjælpe- og Arbejdsløshedskassen, Alderdomsunderstøttelse, til Børn og Enker efter Fradrag af Refusion 74.250 Kr. 3. Skolevæsen 42.820 Kr. 4. Rets- og Politivæsen 11.850 Kr. 5. Medicinalvæsen 14.700 Kr. 6. Gader, Veje og Belysning 10.450 Kr. 7. Den offentlige Renlig-

hed 9550 Kr. 8. Brandvæsenet 1670 Kr. 9. Indkvartering 1000 Kr. Lystanlægene 3000 Kr. Renter af Gæld 10.417 Kr. 67 Øre. 12. Afdrag 11.652 Kr. 62 Øre. 13. Bidrag til Institutioner 2290 Kr. 14. Andre Udgifter og ikke indgaaede Skatter 16,400 Kr. Overskud ved Aarets Udgang 75.000 Kr.

Til Sammenligning anføres, at Regnskabet for 1913—14 balancerede med 275.306 Kr. 59 Øre. Regnskabet for 1900—01 med 111.142 Kr. 57 Øre. Assens Kommunes Status var ifl. det sidste offentlig fremlagte Regnskab saaledes:

Aktiver..... 944.255 Kr. 59 Øre.

Passiver 235.523 — 96 —

Kommunen ejede altsaa ialt 708.731 Kr. 63 Øre.

Assens Kommune maa efter dette siges at være ganske godt stillet i økonomisk Henseende. Forholdene har ogsaa været taalelige for Skatteyderne, idet den personlige Skatteprocent i flere Aar har været nedadgaaende — i hvert Fald ikke stigende. Nu har Dyrtiden med et Slag bragt Forandring i dette rare Forhold, og navnlig de vældige Brændselsudgifter til Skolerne, Sygehuset og andre Institutioner bevirker en mægtig Stigning i Budgettet for Finansaaret 1918—19.

Skatteprocenten har været saaledes:

	For Personer	Kommunens Procent
1913—14.....	7,5	4,5
1914—15	7,5	4,5
1915—16.....	7	4,26
1916—17.....	6,8	4,5
1917—18.....	6,4	4,5
1918—19 omkring ved	10	

Kæmnerkontoret styres dygtigt af Kæmneren, Frk. *Jacobsen*, med et Par andre flinke unge Damer til Hjælp.

Legater. Byraadet bestyrer 26 Legater med en samlet Kapital af ca. 155,000 Kr., der aarlig indbringer ca. 6600 Kr., som uddeles til forskellige trængende Personer, mest hjemmehørende i Assens Kommune.

Kommunens Markjorder. Assens Kommune er en af de mindre Købstadkommuner, der ejer det største Areal af Markjord. Foruden Skovanlæget, der omfatter ca. 20 Tdr. Land, ejer Kommunen over 300 Tdr. Land, hvoraf nu ca. 10 Tdr. Land er beplantet og danner en smuk og beskyttende Ramme om den ny Sportsplads. Andre 10 Tdr. Land mellem Skovanlæget og Thorøhusevejen er udlagt til Kolonihaver. Hver Have er paa omtrent 1000 Kv. Alen, og der

betales i aarlig Leje for en Have kun 10 Kr. foruden 3 Kr. for Hegn og Vand. Foraar og Efteraar er Havernes Lejere i travl Virksomhed, og om Sommeren, naar Mo'r har fremmede og „store Bror“ kommer hjem og naar „Tulle“ har Fødselsdag — ja og saa i de milde Sommeraftener, nyder Familierne i de mere eller mindre skønne Lysthuse Arbejdets Frugter. Kolonihaverne har foruden den økonomiske ogsaa en social Betydning, og ikke uden Grund er de Markudvalgets Formand, Uhrmager Jensens Kælebarn.

Resten af Byens Jorder er udstykket i Parceller, der varierer i Størrelse fra 4 til 8 Tdr. Land og ved Auktion bortlejes for 10 Aar ad Gangen. Indtægten er for Tiden ca. 20,000 Kr.

Kommunens Fattiggaard ligger siden 1825 ude i Ramsherred, hvor man købte en gammel Købmandsgaard til det Brug. Anstalten trænger i høj Grad til Fornyelse, men kan bruges under de nuværende Forhold, da den som Regel kun har Indkvartering af ganske enkelte Personer. Der er saa megen ledig Plads tilovers, at „Arbejde adler“ nu har slaaet sig ned derude. — I det gamle Sygehus ved Siden af Fattiggaarden er der indrettet et Plejehjem for enlige gamle, der faar Alderdomsunderstøttelse.

Assens Vandværk

er anlagt af Kommnen Aar 1903. I Efteraaret 1902 var der foretaget Boringer først paa den saakaldte „Blegplads“ Vest for Sukkerfabrikken, senere i Skovanlæget. Medens de første Boringer ikke gav meget Vand, gav de sidste saa rigeligt, at man mente paa Grundlag deraf at kunne bygge et Vandværk, og i Foraaret 1903 vedtog Byraadet Anlæggelsen. Pumpestationen ligger i Skovvænget. Kraften faas dels fra en 80 Fod høj Vindmotor, dels fra 2 Gasmaskiner hver paa 7 Hestes Kraft. Vandet pumpes først over i et Filterhus og derfra ud i Rørnettet, hvis samlede Længde er ca. 31,000 Fod. Det Vand, der ikke bruges, føres op til en Beholder, der kan rumme 12,000 Tdr. Vand og ligger paa et Bakke-drag Nord for Byen, ca. 140 Fod over Havfladen. Vandforbruget svinger mellem 3000 og 5000 Tdr. i Døgnet. Vandværkets Anlægssum i 1903 var ca. 13,000 Kr. Hertil kom i 1912 en Bolig for Vandmesteren, der kostede 5300 Kr.

Da Vandtilførselen fra Boringerne nu efterhaanden aftog, skred man i 1915 til nye Boringer, dels i Skovanlæget, dels

længere borte fra Pumpestationen baade Syd og Nord for Byen. Ingen af disse Boringer gav dog nævneværdigt Resultat, og man maatte derfor søge at udnytte de ældre Boringer stærkere. Hele Rørnettet ved disse blev nu omlagt, og medens tidligere Vandet fra Boringerne ved Overløb samledes i en Brønd, hvorfra Sugepumperne tog det, suges det nu op af Boringerne.

Den samlede Udgift ved disse Foranstaltninger beløb sig til ca. 23,000 Kr.

Assens Vandværk administreres af Vandværksudvalget, der f. T. bestaar af Murerm. H. Rasmussen (Form), Lærer H. A. Rasmussen og Typograf Kærgaard.

Gasværket.

Var Assens sent paa Færde med at faa Vandværk, saa var det til Gengæld en af de allerførste Byer i Danmark, hvor Gasblussene afløste de gamle Petroleumslygter. Assens Gasværk blev nemlig anlagt allerede 1854, og den første Gaslygte blev tændt i Februar 1856. Assens Gasværk er ikke kommunalt, men blev anlagt af „Dansk-Engelsk Gas-kompagni“ samtidig med, at dette Selskab byggede Gasværket i Odense. Gasværket blev i 1895 udvidet med et nyt Rensehus, i 1919 med en ny, stor Beholder og 1912 med et nyt Ovnanlæg. Siden Midten af 80'erne har Gasproduktionen været i stærk og stadig Stigning. Direktør Cridland er Gasværkets Bestyrer.

A/S Assens Elektricitetsværk.

Som en af de forholdsvis nye Virksomheder, der har sat et Præg paa Byen og Egnen kan fremhæves A/S Assens Elektricitetsværk.

Selskabet startedes i 1910 paa Grundlag af en Koncession, som „A/B Skandinaviska Elektricitetsværk“ i Stockholm fik af Assens Byraad paa Anlæg og Drift af et Elektricitetsværk i Assens By med en Aktiekapital paa 300,000 Kr.

Elektricitetsværkets Bygninger ligger lige overfor Sukkerfabrikken ved Vejen til Næs. Værket er bygget som en moderne Overlandscentral, som foruden Assens By gennem sine 70 km Højspændingsledninger og 60 km Lavspændingsledninger forsyner 49 Landsbyer, Stationsbyer og Herregaarde i Omegnen med elektrisk Strøm.

Værket har saaledes faaet en meget stor Tilslutning, der

ultimo November 1917 androg ca. 23,000 Lpr. og ca. 2700 H. K. i Motorer, fordelt paa 1450 Abonnenter.

Selskabets Bestyrelse bestaar af: Direktør H. C. Petersen, København (Formand), Bankdirektør A. Beierholm, Assens (Næstfm.) — har tillige siden Værkets Start været Selskabets Forretningsfører —, Byraadsmedlem, Urmager Th. Jensen, Assens, Direktør John Fredholm, Stockholm, og Overingeniør Torsten Ericson, Stockholm.

Industrielle Virksomheder.

Assens er vel ingen udpræget Fabriksby, men har dog flere industrielle Virksomheder, hvoraf enkelte hver i sin Art hører til de største i Landet.

Paa et udstrakt Areal mellem „Skoven“ og „Næs“ ligger med sit vældige Bygningskompleks og sin Kæmpeskorsten Assens Sukkerfabrik, der i Aarene 1883—84 blev anlagt af Aktieselskabet „De danske Sukkerfabrikker“. Fabrikken oparbejdede i sin Roekampagne 1884 Sukkerroer fra ca. 1800 Tdr. Ld. Roerne leveredes paa Hestevogn til Saftstationerne i Assens, Haarby, Uglebjerg og Salbrovad, og fra Stationerne ude paa Landet førtes Saften gennem Rørledninger ind til Fabrikken i Assens. Saftstationerne forøgedes 1899 med en Station i Kolding, hvorfra Saften transporteredes til Assens pr. Tankdamper.

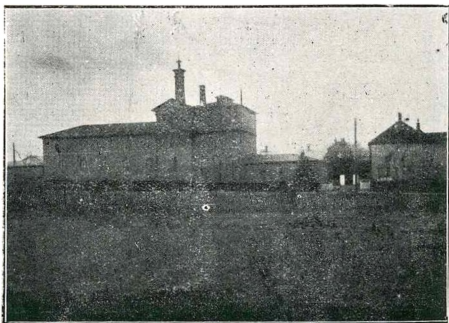
I Aaret 1899 var Fabrikkens samlede Roearreal ca. 4400 Tdr. Land; men i de følgende Aar aftog Arealet betydeligt, indtil man i 1910 ved Bygning af 68 km smalsporede Roebaner inddrog betydeligt forøgede Arealer under de fynske Stationers Omraade, hvorefter Fabrikken aftager Sukkerroer fra ialt 6500 Tdr. Land. Under Roekampagnen i Oktober—December Maaned beskæftiger Virksomheden 450 Mand, Funktionærer og Arbejdere.

En fremmed, der faar Lov til at se Fabrikkens Virksomhed under Kampagnen, tør jeg love en varm og noget anstrængende, men meget interessant Vandring fra det Sted, hvor de snavsede Roer faar den første Stovask til han naar Sukkerets mægtige, hvidgule „Klitbanker“ oppe paa Lofterne.

Svineslagteriet, der ligger skraas overfor Sukkerfabrikken, blev oprettet i 1884 som Aktieselskab, men allerede i 1886 blev det overtaget af Firmaet Ph. Heymann, og i 1897 indgik det under Navnet „Fyns Svineslagteri“ i Aktieselskabet „De danske Svineslagterier“.

D'Hrr. Dessau, Houmann og den nuværende Leder *Joh. Petersen* har i de forløbne Aar efterfulgt hinanden som det veldrevne og velledeede Slagteris Bestyrere.

A/S Bryggeriet „Vestfyen“. Den 16. Maj 1886 bragte Bryggeriet „Vestfyen“ i Assens for første Gang sit Øl i Handelen. Allerede den 27. Maj 1884 var Aktieselskabet dannet, og kort Tid efter begyndte man paa Opførelsen af Bryggeriet. I November samme Aar begyndte Maltningen, i De-

Bryggeriet „Vestfyen“.

cember Hvidtølsbrygningen og i Januar 1886 Lagerølsbrygningen. Da Planen kom frem, viste det sig vanskeligt at rejse den nødvendige Kapital, men under den fortrøstningsfulde Stemning, som herskede i de Opgangsaar for Assens, da Jærnbanen, Sukkerfabrikken, Slagteriet og Havneudvidelsen kom, udfoldedes der en betydelig Energi for at overvinde Vanskelighederne. Projektet blev omarbejdet med stor Sparsommelighed uden dog at slaa af paa Soliditeten, og der blev iværksat en kraftig Agitation. Og saa blev virkelig den nødvendige Kapital rejst til Trods for advarende Røster mod „samvittighedsløs Aktiesvindler“ m. m. Aktionærerne har ikke lidt Tab ved at sætte Penge i Bryggeriet, Udbyttet har været godt, og der er blevet oparbejdet et betydeligt Reserverfond, der atter er anvendt til de Udvidelser og Forbedringer, Tiden krævede.

Det, der har endnu større Betydning for By og Egn, er,

at næsten alle Produktionsomkostninger ved Øllets Tilvirkning kommer Byen og Oplandet til Gode, medens Pengene før gik andre Steder hen.

Den første Bestyrelse for Bryggeriet bestod af Apoteker, Justitsraad *Strøyberg*, Herredsfuldmægtig, Kancelliraad *Maaløe*, Sognefogderne *P. Hansen*, Blengstrup, og *R. Hansen*, Mosebo, samt Møller *Kjørboe*, der senere afløstes af Kbmd. *N. M. Plum*.

H. Bayer, Direktør †

Otto Fabricius, Direktør

Bryggeriet „Vestfyen“ har holdt fast ved sit oprindelige Program, at tilvirke Øl til Byens og Egnens Forbrug, og at pleje og værne dette hjemlige Marked og ved gode Varer og et godt Forhold til Kunder og Konkurrenter. Dette Maal er i det store og hele naaet.

Sidst, men ikke mindst har Bryggeriet sin Styrke i sine hæderlige og paa-lidelige Arbejdere, der forstaaer, at deres Interesser falder sammen med Bryggeriets. Adskillige af

Arbejderne har mange Aars tro Tjeneste bag sig, men kun een har været med fra første Beførste Læs, Bryggeriet sendte ud. Betydning ud over den lokale Kreds har Bryggeriet „Vestfyen“ som Eksempel paa Levedygtigheden af et med Økonomi og Begrænsning an-

Chr. Hansen

gyndelse, nemlig Øl-kusk *Chr. Hansen*, der er almindelig kendt for den Omhu og Troskab, hvormed han har røgtet sit Hverv, ligefra den Dag, da han første Gang besteg den høje Buk og svingede ind i Assens med det

lagt og gennemført mindre industrielt Foretagende. Bryggeriets Rejsning ved Samvirken mellem Land og By har hele Tiden været kendetegnet ved, at to Landboere har Sæde i Bestyrelsen.

Den nuværende Bestyrelse dannes af: Godsejer *Brünnings-Hansen*, Agernæs (Fmd.), Godsforvalter *Axel Hvid Nielsen*, Sparekassedirektør *K. Schmidt* og Sognefoged *Anders Larsen*, Voldtofte. Cand pharm. *Herman Bayer* var med til at anlægge Bryggeriet i Forening med Ingeniør *F. Johansen* og har været Bryggeriets Bestyrer og Selskabets administrerende Direktør, til han i November 1916 paa Grund af Sygdom trak sig tilbage fra den daglige Ledelse, men fungerede dog nominelt til 1. Oktober 1917. Hr. Bayer er nylig afgaaet ved Døden i København. Bryggeriets Leder og Selskabets administrerende Direktør er nu Direktør *Fabricius*.

Hesseldals Konservesfabrik ligger inde i Byens nordlige Udkant ved „Skillevejene“.

R. J. Hesseldal, Gaard- & Fabrikkejer

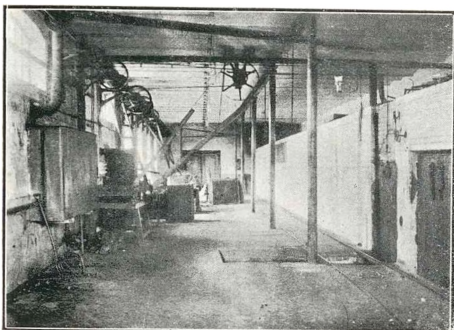
Fabrikken blev startet 1906 som et Akieselskab med Proprietær *R. J. Hesseldal*, Aborre, som Formand. 1911 overtog Hesseldal hele Virksomheden for egen Regning. Fabrikken har hele Tiden udelukkende arbejdet med Fremstilling af alle mulige tørrede Grøntsager fra Kartotter og op ad til finere Ting — kun Asparges undtagen, der ikke kan tørres. Den første Bestyrer hed Poulsen, der ledede Driften til Februar 1907, da han afløstes af

Fabrikkens nuværende Bestyrer, *Quade*.

Der er i de forløbne 11 Aar foretaget adskillige Udvidelser, bl. a. er Fabrikkens Tørreovn nu flere Gange større end i Begyndelsen, et Tegn paa den stærkt stigende Produktion, der nu er oppe paa ca. 100 Tdr. friske Varer i Døgnet. Der arbejdes f. T. Døgnet rundt, og Fabrikken beskæftiger ca. 35 Arbejdere. Før Verdenskrigen blev en mindre Del af Produkterne afsat herhjemme, nu eksporteres det hele, det meste til Tyskland, en Del til Norge og Sverrig. Fabrikken maa under Krigen have sine Kul fra Tyskland i Forhold til de dertil eksporterede Varer.

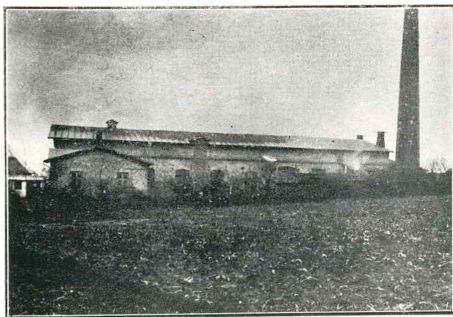
Ude i Ramsherred ligger en Virksomhed, der paa sit Om-

raade er en af de største i Landet, det er Emil Nielsen & Søns Olietøjsfabrik, der den 12. Decbr. 1905 fejrede sit 25 Aars Jubilæum

Interior fra Hesseldals Præservesfabrik.

Fabrikken blev i 1880 grundlagt af en gammel anset Assens-Borger, Dyr læge *Emil Nielsen*, og Begyndelsen var saa

Hesseldals Præservesfabrik.

beskeden som muligt, idet der kun var een Syerske, nu anvender Fabrikken ofte ca. 50. De første Aar gik Virksom-

heden kun ud paa at tilfredsstille det lokale Forbrug, men Varernes udmærkede Kvalitet bragte snart Omsætningen langt ud over Byens Grænser. Nu tæller Fabrikken sine Kunder

Emil Nielsen & Søn's Olietøjsfabrik

paa alle danske Havnepladser og paa mange skandinaviske, den har leveret Olietøj til den russiske Marine og har Leverancen til adskillige oversøiske Pladser. Emil Nielsen over-

Emil Nielsen, Dyrlæge. †

Chr. Nielsen, Fabrikant.

drog 1894 Fabrikken til sin Søn, *Chr. Nielsen*, og under hans Ledelse er den gaaet stærkt frem; bl. a. er Fabrikationen ogsaa kommet til at omfatte Presenninger og vandtætte Hestedækkener.

Emil Nielsen & Søns Fabrikata har vundet Anerkendelse paa mange Udstillinger og er bl. a. præmieret paa den store internationale Fiskeriudstilling i Bergen, paa Udstillingen i Lysekil i Sverrig samt i Aalborg, Randers, Odense og Assens.

I Aar har Chr. Nielsen optaget sin ældste Søn, *Emil Nielsen*, som Kompagnon i Forretningen, der stadig fortsættes under det gamle kendte Firmanavn.

J. Ernsts Sølvvarefabrik i Assens Østergade er grundlagt af Ejeren, J. Ernst, i 1890 og er i de forløbne Aar vokset op til at blive en af Landets største Virksomheder indenfor sin Branche.

Fabrikkens Specialitet er Fremstilling af Sølv- og Bestikvarer (Skeer, Gafler og Knive), som alt udføres i ægte Sølv saavel i almindelige Mønstre som efter kunstneriske Tegninger. Disse Mønstre, som Fabrikken har Eneret paa og har i stort Udvalg, gør, at næsten alle Landets Guldsmedforretninger faar en stor Del af deres Forbrug af Sølvvarer fra Assens.

Assens Tobaksfabrik, der ligger midt i Østergade, er grundlagt af Fabrikant *G. Gundersen* i 1864 og drives nu af Grundlæggerens Søn, *Alexander Gundersen*. Gundersens Skraa- og Røgtobakker og Cigarer er kendt og anset langt udenfor Vestfyn, og Fabrikken har som Regel kunnet afsætte mere, end den har kunnet producere.

Af Haandværkere har Assens en dygtig og solid Stab i alle Fag, og det vil sikkert sjældent være nødvendigt at søge udenfor Byens Ramme for i de forskellige Fag at faa godt og smukt Arbejde udført til moderat Pris.

Haandværker- og Industriforeningens og Teknisk Skoles Arbejde for Assens unge Haandværkeres Dygtiggørelse er allerede omtalt.

Handelen.

Ligesom de lokale Blade har Handelsstanden i Assens en haard Konkurrent i den store Naboby, Odense.

Konkurrencen har imidlertid gjort de Assens Købmændaarvaagne og energiske, og det gaar mere og mere op for Publikum, at den gode Borger handler i sin egen By, og at han er vel tjent dermed.

De fleste af de gamle Købmandsgaarde, hvor der navnlig i den Tid, da Landboerne pr. egen Befordring kom til Byen, rørte sig et muntert Liv paa Torve- og Markedsdage, er nu

forsvundet, og de fleste Kolonial- og Produktforretninger er nu kun Butiksforretninger.

N. M. & F. Plum. I Forretningslivet i Assens indtager det landskendte Firma N. M. & F. Plum Førstepladsen. Firmaets Stiftere er Brødrene *Frederik Plum* og *Niels Munk Plum*, Descendenter af en Præste- og Embedsmandsslægt, hvis Mandslinje gennem 11 Slægtled kan følges 400 Aar tilbage i Tiden. Brødrenes Farfader var den kendte Fyns Bisp,

F. Plum †

N. M. Plum †

Dr. theol. Fr. Plum, hvis Søn, N. M. Plum, Præst i Roslev og Rybjerg i Salling, havde 13 Børn, af hvilke Frederik Plum var den ældste.

Som ungt Menneske kom *Fr. Plum* paa Kontoret hos Grosserer Westermann i Randers, senere i J. P. Petersens Kolonialforretning i Aalborg, og kun 20 Aar gammel kom han til at forestaa Konsul B. Bruuns Købmandsforretning i Assens. Der er skrevet om N. M. Plum, at han gik ligesaa fuldt og færdig fra Theologien til Handelen som Dr. Ryge fra Medicinen til Tragedien, og sikkert er det, at den tidligere theologiske Student havde sin store Andel i det ualmindelige Opsving, Forretningen tog.

Det er ikke blot en af de gamle store Købmandsgaarde, man her træffer paa, men noget efter Provinsforhold storstilet og ualmindeligt, og Ledelsens overlegne Dygtighed har utvivlsomt været en væsentlig Faktor i Udviklingen. Firmaet N. M. & F. Plum sad først til Leje i Willemoesgaarden, 1875 købtes Agent Bruuns betydelige Ejendom, faa Aar efter erhvervedes Willemoesgaarden, og senere købte Firmaet Elias

B. Møllers gamle Gaard. Alle disse Ejendomme ligger ved Siden af hinanden i Hjærtet af Byen og optager et Fladerum af ca. 7 Tdr. Ld. Desuden ejer Firmaet Kaals Mølle og driver en meget stor Korn- og Foderstofforretning under Firma: Brødrene Plum. I Stationsbyen Glamsbjerg har N. M. & F. Plum en stor Købmandshandel, og det er Parthaver i et dér beliggende Teglværk og Cementtagstensfabrik. I Kolonial, Kul, Trælast, Bygningsmaterialer, Markfrø og Kunstgødning, Jern og Staal, Æg- og Smørekspert, Korn- og Foderstoffer, driver Firmaet ikke blot Egnens, men en af Landets største Forretninger, der til Hverdagsbrug beskæftiger ca. 100 Mennesker. Til Købmandsgaarden drives et Landbrug paa godt 100 Tdr. Land.

N. M. Plum havde i en Aarrække Sæde i Byraadet og var Formand for Handelsforeningen og for Repræsentantskabet for Assens og Omegns Sparekasse. Han har været Medlem af Næringskommissionen og Toldkommissionen og baade han og F. Plum har deres store Del i Sukkerfabrikkens, Svineslagteriets og Ølbryggeriets Anlæggelse. Begge Brødrene interesserede sig meget for en Dampfærgeforbindelse Assens—Aarøsund.

Staten hædrede N. M. Plum med Ridderkorset, F. Plum med Agenttitlen.

Begge Brødrene afgik ved Døden i Aaret 1905, og Forretningen overtoges da af *Thorvald Bretleville Plum* (Søn af F. P.) og *Kaj Munk Plum* (Søn af N. M. P.)

Th. Plum (f. 1876) tog Præl.-Eksamen ved de Brockske Handelsskoler og tog Afgangseksamen ved Grüners Handelsakademi 1896, var i nogle Aar ansat hos Burns & Lindemann i Glasgow og blev Prokurist i Firmaet N. M. & F. Plum 1905.

K. Plum (f. 1876) tog Præl.-Eksamen ved de Brockske Handelsskoler, lærte Handelen et Par Aar og tog saa Afgangseksamen ved de Brockske Handelsskoler Højskole. Foretog en Uddannelsesrejse i Tyskland og blev derefter Prokurist hos N. M. & F. Plum.

Th. Plum er Medlem af Assens Byraad og Formand for Sømandsforeningen. K. Plum var Medlem af Byraadet 1913—17, er Medlem af Bryggeriet „Vestfyen“s Bestyrelse, Formand for Handelsforeningen og Medlem af Bestyrelsen for Centralforeningen for fyenske Handelsforeninger.

De to unge Chefer har fortsat og udvidet den store For-

retning med megen Dygtighed og Energi og har i enhver Henseende holdt det ansete Firmas gode Navn i Ære.

En anden gammel Købmandsgaard, hvor der endnu drives en ret betydelig Forretning, ligger ude i Østergades Forlængelse og kaldes nu „Landbogaarden“. Blandt Forretningens Indehavere i de sidste 50 Aar huskes endnu Købmændene Korch, Chr. Schmidt, A. Jørgensen og Aug. Justesen. I 1910 solgte Købmand Justesen Gaarden til et Aktie-

Hegermann Larsens Kolonial- og Isenkramforretning.

selskab, der oprettede en Brugsforening derude, der drev en omfattende Forretning indtil 1910. Da ophævedes Brugsforeningen, dens Bestyrer, Sofus Madsen, overtog Forretningen og drev den for egen Regning til 1914, da Købmand *Hegermann Larsen* lejede Kolonial- og Isenkramafdelingen, medens Madsen selv fortsatte Korn- og Foderstofforretningen. 1916 købte *J. C. Christensen* Gaarden og driver fremdeles Forretningen med Korn, Foderstoffer m. m., medens Hegermann Larsen stadig er Indehaver af Kolonial- og Isenkramforretningen.

Af Byens mange Butiksforretninger i Kolonial og Urtekram m. m. skal kun nævnes nogle enkelte Specialforretninger:

I Østergade ligger Assens Materialhandel, der blev oprettet 1888 af den nuværende Ejer, cand. pharm. *A. Poulsen*, og som i Aarenes Løb under Poulsens kyndige Ledelse har taget et betydeligt Opsving. *Martin Høyer* ved Stranden

Johs. Holbæk, Købmand.

Fr. Jensen,
Urn. & Guldsmid.

J. Ernst, Fabrikant.

Jul. Christoffersen,
Skibsbygmester.

R. C. J. Egelund,
Isenkræmmer

Hegermann Larsen,
Købmand.

B. Egelund,
Isenkræmmer.

E. Ring Petersen,
Købmand.

Emil Nielsen,
Fabrikant

Sivardt Birk, Kbmnd.

S. Levin, Kbmnd.

og *Severin Fentz* driver begge Skibshandel og har alt til en Skudes Proviantering henhørende lige fra Tovværk til Gammelrom.

Manufakturforretningerne ligger alle paa Strøget og synes at trives fortræffeligt. Som Forretninger, hvor man altid kan faa gode danske Varer, maa nævnes de respektive Udsalg for Firmaerne Th. Wessel & Vett, „Messen“ og Crome & Goldschmidt, der nylig alle tre er overtaget af unge, ener-

Vett & Wessels Udsalg (Magasin du Nord)
ved E. Ring Petersen.

giske Mænd. Th. Wessel & Vett's Forretning i Assens blev aabnet den 1. Marts 1895, og dens første Indehaver var Ejnar Madsen. Senere blev Forretningen overdraget til Orla Møller, der førte den i en Række Aar og ved sin Bortrejse afstod den til With Eghoff. Siden Foraaet 1917 drives den ansete Forretning af *G. Ring Petersen*. Den Forretning paa Østergade, hvor nu „Messen“ har til Huse, blev i sin Tid aabnet af nuværende

Dampskibsekspeditor, tidl. Manufakturhandler *J. Jacobsen*. Den første, der fik Udsalg for Messen, var *Chr. Christiansen*. Efter dennes Død overtoges Forretningen af *Alfred Christensen*, der 1. Septbr. 1917 afstod Forretningen til den nuværende Indehaver, *Siegfred Levin*. Allerede 1860 grundlagde *Edvard Sand* den Forretning i Østergade, der nu i over 25 Aar har haft Oplag og Udsalg for *Crome & Goldschmidt* samt *Horsens Tugthus*. 1884 blev Forretningen overdraget til *Johs. Scheibel*, der 1892 afstod den til *Ludvig Bergh*, som drev den i en lang Aarrække og først i September 1917 afstod den til *Sivardt Birk*.

1. Marts 1896 begyndte *Johs. Holbæk* i Assens Østergade

en Herreekviperingsforretning, der gik saa godt, at Holbæk 7 Aar senere kunde supplere den med en Manufakturforretning og samtidig udvide Ejendommen betydeligt. Denne Udvidelse er blevet fulgt af flere andre, sidst 1909 med en Sidebygning til færdigt Herretøj og Sengeudstyr. „Varehuset Johs. Holbæk er vistnok nu Vestfyns største Forretning indenfor sin Branche.

En velanset Specialitetsforretning, *Valdemar Hansens* Herreekvipering ligger paa den anden Side af Gaden. Den ældste Manufakturforretning i Assens er vel nok *F. W. Andersens* gamle For-

Messen" ved Siegfred Levin.

Crome & Goldsmidts Udsalg ved Sivardt Birk.

retning, Østergade 34, der blev grundlagt 1847, og nu drives

af *Andr. C. Knudsen*. En anden gammel Forretning, der i en Aarrække ikke har skiftet Ejer, er *Hans Storms* Forretning paa Torvet, hvorimod *M. Madsens* gamle Manufaktur-

Johannes Holbæks Manufaktur- og Herreckviperingsforretning, handel paa Hjørnet af Østergade og Korsgade nu indehaves af *Ejnar Ellekjær*.¹

Østergade 15—17 ligger Byens første Specialforretning

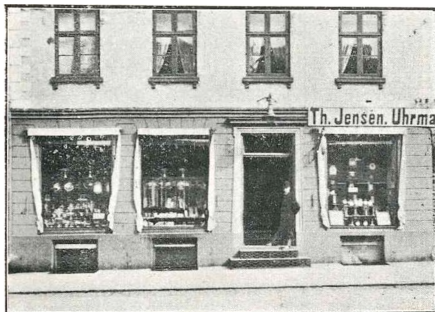

R. C. J. Egelunds Køkkenudstyrforretning.

sin Slags, *H. M. Beierholms* Forretning for Tricotage, Børneudstyr, Damelingeri og Modeartikler.

Andre Forretninger. Østergade 41 ligger *R. C. J.*

Egelunds Forretning i Køkkenudstyr, Glas og Porcellæn m. m. Egelund begyndte 1885 en Forretning med Træsko og Trævarer, købte 1888 Ejendommen Østergade 47 og udvidede Forretningen først med Legetøj, senere ogsaa med Køkken-

Th. Jensens Urmager- og Guldsmedeforretning.

udstyr, Glas, Porcellæn og Galanteri. 1894 købte E. sin nuv. Ejendom, flyttede Forretningen dertil og opgav Træskohandelen.

H. Jørgensens Møbelforretning.

Th. Jensens Urmager- og Guldsmedeforretning er sikkert den ældste i Assens paa sit Omraade, idet den

blev grundlagt i Begyndelsen af forrige Aarhundrede og er vel nok Byens største Forretning i Ure, Optik samt Guld- og Sølvvarer.

Snedkermester *H. Jørgensens* Møbelforretning og Maskinsnedkeri i Nørregade 5 blev grundlagt i 1884 og overtaget af Jørgensen 1902, og den anses nu for at være Byens største og bedste Møbelforretning. Den rummer altid et stort og godt Lager af Møbler i alle Stilarter, lavet paa eget Værksted, og har ogsaa et stort Salg af Ligkister.

To velassorterede Isenkramforretninger: *Mic. Hansens Efterfølger* (Frede Nielsen) og *Krusell og Jepsen* (Otto Jepsen) forsyner By og Egn med alle Branchens Enkeltheder fra Smaasøm til Landbrugsmaskiner, og vore to paa deres Omraade ligesaa velforsynede Boghandlere: *Fr. Plum* og *R. Hertel* sørger for Befolkningens aandelige Næring.

Der kunde endnu være mangt og meget af Byens daglige Handel og Vandel, der fortjente hæderlig Omtale, men denne lille Bogs Anlæg og Rammer sætter lidt snævre Grænser. Og nu vil vi saa tilsidst paa Grundlag af Stillingen i Fortiden og den vanskelige Nutid vove at kigge lidt paa

Byens Fremtid.

Verdenskrigens Følger mærkes i Assens som saa mange andre Steder bl. a. i Form af en forringet Trafik. Toggangen er blevet yderligere indskrænket, og Minespærringerne i Bæltet har afbrudt Dampskibsforbindelsen med de sønderjyske Byer, Forbindelsen med Hamborg og den regelmæssige Dampskibsforbindelse 2 Gange ugentlig med København, naturligvis til megen Skade for Havnen. Heldigvis er dog baade Havnens og Byens finansielle Status saa god, at Assens endnu med Fortrøstning tør se Fremtiden i Møde og haabe paa ny Udviklingsmuligheder, naar Krigen en Gang faar Ende. Bedre Forbindelse til Lands med forbedret Materiel og Toggang paa den Jernbane, vi har, og muligt Anlæg af ny Banelinjer er vel nok et almindeligt Ønske. Men først og fremmest er Assens en Havneby og har en ganske fortrinlig Havn, og Fremtidens Varetrafik bør sikkert mere og mere baseres paa denne Havn, som vel nok tør kaldes Byens Livsnerve. Havnen er Assens Bys naturlige Forbindelse med Omverdenen, og Havnetrafikken giver desuden Byen en stor Indtægt baade direkte gennem Havneafgiften og indirekte gennem Arbejderlønnen, der f. Eks. for en enkelt

Kuldampner kan løbe op til flere Tusinde Kroner. Naar Freden igen hviler over Lande og Have, ligger Assens Havn der og vinker med sine Moler Skibene til sig, der nu igen haster igennem Bæltet mod Nord og Syd som for at skynde sig at være med til at læge de Saar, Krigen har slaæet. Og Havnen vender sin aabne Favn mod Landet paa den anden Side, parat til at genoptage og forøge den urgamle Forbindelse under de mest tidssvarende Former.

Da vil en gammel, klog Assens Borger, der staar paa „Broen“ og ser ud over Bæltet, maaske mindes et af Kejsers Wilhelms bevingede Ord og gøre det til sit, idet han gnider sig i Hænderne og siger med et Smil: „Ja, jeg tror skam ogsaa, at vor Fremtid ligger paa Havet!“

KENDTE NAVNE OG DATOER.

Ludv. Bergh, Købmand, født 1846 i Hjørring. Købmand i Aabenraa 1870—1884, i Horsens 1884—1886 og i Assens 1886—1917, nu Bankdirektør.

A. L. P. Nielsen, Overlærer og Skoleinspektør, født 1854 i Kolding. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1874. Vikar ved Assens Skolevæsen 1. Januar 1876, ansat ved Forberedelsesskolen 1. April 1877, ved den kommunale Realskole 23. April 1883, Anciennitet som Førstelærer og Inspektør ved samme fra 1. Juli 1893, som Overlærer og Inspektør ved Skolevæsenet fra 1. September 1912. Første Ansættelse som Hjælpe lærer paa Thurø 1. November 1874. Medlem af Assens Værgeraad, Medlem af Bestyrelsen for Selskabet „Børnernes Vel“, Assens, Forstander for Assens tekniske Skole, Revisor i Foredragsforeningen for Assens og i sønderjydsk Forening for Assens og Omegn.

Adolf Mikkelsen, født 1855 i Odense. Bankdirektør. Lært Smede- og Maskinfaget, Indehaver af Assens Jernstøberi og Maskinfabrik 1882—1904. Medlem af: Landstinget 1912, Direktionen for Fyns kommunale Telefonselskab 1905, Assens Byraad 1888, Handelsforeningen 1892, Overligningskommisær 1905, Medlem af Telefonkommissionen af 1917. R. af Dbg.

R. C. J. Egelund, Købmand, født 1860 i Vissenbjerg Sogn, driver Udstyrsforretning. Lært hos Træskomager J. Nielsen, Odense. Startede 1885 en Træsko- og Trævarehandel, løste Borgerskab 1888 og udvidet Forretningen til Køkkenudstyr, Glas, Porcellæn og Galanteri. Medstifter af Assens Sygekasse 1888 og siden haft uafbrudt Sæde i Bestyrelsen som Kasserer.

R. J. Hesseldal, Gaard- og Fabrikejer, f. 1861 i Kjærum Sogn, Uddannet i Lumby Landbrugsskole og De danske Sukkerfabrikkers Landbrug. Udmærkelse for tørrede Grøntsager: Tilkendt Guldmedallie paa den internationale Kogekunst- og Forplejnings-Udstilling i København 1908.

Chr. Nielsen, Fabrikant, født 1861 i Assens. Firmaet grundlagt 1880. Eneste Specialforretning i Olietøj i Danmark. Præmieret med Medaille og Diplomer i Lysekil, Aalborg, Randers, Bergen, Odense og Assens.

Hegermann Larsen, Købmand, f. 1861 i Randers. Lært i Jens Stillings Kolonial- og Foderstofforretning. Har opholdt sig i Philadelphia fra 1890 til 1907, derefter Rejsende for Randers Dampbrænderi til 1914, overtog Forretningen her s. A.

Th. Jensen, Urmager og Guldsmed, f. 1862 i Fredtofte, Varde. Lært hos Conrad Jensen, Varde og hos I. Melgaard, Holstebro. Etableret 1885 som Urmager og 1894 som Guldsmed. Byraadsmedlem og Kasserer i „Arbejde Adler“ og Rejseforeningen.

Jul. Christoffersen, Skibsbygmester, født 1864 i Assens, Eksamen fra Bogø Navigationsskole. 5 Aar Byraadsmedlem, 12 Aar Søretsmedlem. Prisbelønnet en Skibsmodel i 1872 paa Udstilling i København.

J. Ernst, Sølvvarefabrikant, født 1867 i Assens, lært hos afdøde Guldsmed N. C. Fentz i Assens. Fabriken beskæf-

Otto Fabricius, født 1870 i Nyborg, administrerende Direktør for Bryggeriet „Vestfyen“, Cand. pharm. Bryggerikemiker ved Foss Bryggeri, Kristiania, og Frydenlunds Bryggeri samme Steds. Disponent ved Tønsbergs Bryggeri, Tønsberg. Siden 1. Aug. 1916 ansat her. Adm. Direktør fra 1. Oktbr. 1917.

Vilh. Thomsen, født 1871 i Gamtofte Sogn, Cykle- og Automobilhandler, lært Smedefaget, haft Forretning i Assens i 10 Aar. I Bestyrelsen for Fyns Cykle-Industriforening.

Johannes Holbæk, født 8. Juli 1872 i Kerteminde. Lært hos Manufakturhandler Brodersen, Kerteminde, senere Repræsentant for Firmaet Petersen & Haas, København. Begyndte den 1. Marts 1896 en mindre Manufakturforretning, som efterhaanden udvidedes mere og mere og ca. 7 Aar senere udvidedes med en Herreekviperingsforretning, som med Held er drevet frem til en af Vestfyns største, indenfor denne Branche. Formand for den stedlige Manufakturhandlerforening.

A. Beierholm, Bankdirektør, født 1882 i Assens, Assens Bank 1899—1903. Kasserer i Grenaa Handels- og Landbrugsbank 1903—1915, Bogholder i Assens Bank. 1. April 1917 indvalgt i Direktionen. Forretningsfører for A/S Assens Elektricitetsværk, tillige Viceformand i samme Selskabs Bestyrelse. Revisor i A/S Bryggeriet „Vestfyen“.

Siegfred Levin, Manufakturhandler, født 1888 i Faaborg, Lært hos A. Hald, Faaborg. Forretningen omfatter Konfektion, Kjoletøjer, Sengeudstyr, Gardiner og Bomuldsvarer.

Ejnar Ring Petersen, Købmand, født 1889 i Svendborg. Lært hos Valdemar Skovgaard, Odense. Har overtaget Forretningen (Vett & Wessels Uds.) den 13. Marts 1917.

R. Egelund, Isenkræmmer, født 1891 i Assens. Lært hos Isenkræmmer Jes Klindt i Silkeborg, bestaaet Isenkræmmerprøve i Aarhus 1910.

Sivardt Birk, Manufakturhandler, født 1892 i Slesvig. Lært hos H. Lindenmayer, Crome & Goldschmidts Oplag, Brørup. Har været ansat hos M. Hansen, C. & G., Kolding, Peter Knaks Eftfl., Esbjerg, Firmaet E. M. Knudsen, Haderslev, Paul Høster, Hamburg, og Th. Larsen, C. & G., Roskilde.

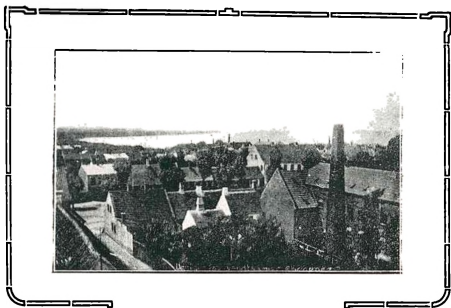

P. CHRISTENSEN:

BOGENSE BY

Bogense Købstad.

Nordfyns Hovedstad — men Fyns mindste By, hvor det rimer sig slet — Hovedstad og mindste By — men dog er det saa. Ved Tidernes Ugunst er Bogense, der før har været Fyns anden- eller trediestørste By, sunket ned til den mindste, men Nordfyns Hovedstad er den desuagtet, her er ingen Rivaler til Værdigheden, thi den er Nordfyns eneste Købstad.

Ud til Kattegat med sit Kirkespir pegende højt mod Sky ligger Bogense, ellers ligger Byen lavt, omgivet i vest og øst af Sump og Eng, ja, ud mod Havet findes store Havdiger, bag hvilke man ser tørlagt, græsklædt Strand med dybe Kanaler og Pumpemøller, et fuldstændigt Marsklandskab.

Bag Byen, ind mod Odense, fører Vejen over Fyns frodigste Land, „Sletten“, en virkelig Slette, hvor Blikket strejfer vidt uden at standses af Bakker, ja knapt af Træer eller levende Hegn. Her er intet af det, som ellers hører med til Fyns Dejlighed, som giver det fynske Landskab sit Præg, men heroppe paa Sletten er noget af det vide Udsyn, som man kender fra de jyske Egne, det storlinede Landskab, der virker smukt ved sin Enkelthed. Og „Sletten“ ejer tillige al den fynske Jords Frodighed og gode Beskaffenhed,

saa den ved Sommertid bugner med frodige Afgrøder og rige Græsmarker, hvilket i høj Grad forøger Landskabets Skønhed. Denne Jordens Frodighed og Havets Nærhed be-rettiger Byens Eksistens.

Bogense hører ikke til de ældste af Danmarks Byer, sand- synligvis er den opstaaet paa Valdemarernes Tid i det 11.—12. Aarhundrede, men har først faaet Købstadrettigheder i Be- gyndelsen af det 14.; dette begrundes ved et Dokument, som Kong Valdemar (den sønderjydske Hertug, der gjorde sig til Konge under Kristoffer den II.) udstedte 17. Januar 1327, hvori han stadfæstede Rettigheder, som de forrige danske Konger havde givet Byen.

Med Byens Oprindelse er det efter alt at skønne gaaet saaledes til. I længst forgangne Tider afsatte Kattegat, hvor Byen nu ligger, en Bugt, hvis Kyster antagelig var dækket med Skov; i Bugten laa nogle Smaaøer og Holme som Stegø og Fogensø, den største af Øerne, der omtrent har ligget i Bugtens Midte, var beboet af Fiskere, og dette Fiskerleje er Begyndelsen til Byen Bogense. For at lette Samkvemet mellem Fiskerlejet og Fyn er der blevet anlagt en Dæmning mellem disse, og efterhaanden er saa Bugten tillige med en smal Vig, der førte ind til Harritslevgaard, nu en Herregaard, men før en Borg, der ligger ca. 3 km fra Byen og antagelig i sin Tid er bygget for at holde Styr paa de vendiske Sø- røvere, lagt til, maaske ved at Havbunden samtidig har hæ- vet sig og er blevet omdannet til Land; dog er Bugten først i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede helt forsvunden ved Inddæmning, og nutildags ses det ikke, at Byen i ældre Ti- der har ligget paa en Ø.

Om Oprindelsen til Byens Navn hersker forskellige Me- ninger! nogle antager, at det skal udledes af „Bøg“, og Bo- gense skulde da betyde Bøgens Næs, et Næs bevokset med Bøgeskov; det lyder meget sandsynligt, selv om Bøgene nu, som før nævnt, er forsvundet; andre holder paa, at det skal udledes af det gammelnordiske Ord „Bøg“, det betyder Al- buen paa et Menneske eller Boven paa et Dyr, man maa da antage, at heri skulde ligge en Hentydning til den Form, som Landet da har haft; dette lyder lige saa rimeligt; og det er i og for sig ret ligegyldigt, hvilket af de anførte to Ord, der er det rigtige; thi i dem begge ligger det samme til Grund, nemlig Landets Form, da Byen blev til.

Som før nævnt skal Byen i tidligere Tid have været ret

anselig, og den skal have haft en betydelig større Udstrækning, end den har nu, ja, det synes endog, at den skal have strakt sig ud over Harritslev og Tofte, to Landsbyer, der ligger ca. 2 km fra Byen. Hvis noget saadant har været Tilfældet, har det sikkert været i Slutningen af det 15. og Begyndelsen af det 16. Aarhundrede; især var Kristian II. Byen meget bevaagen, og han gav den særlige Privilegier, hvorved dens Indkomster i høj Grad forøgedes. Senere gik det ned ad Bakke med den, og især under Grevefejden (1534—36) led den ligesom det øvrige Fyn frygteligt; i to Aar blev den holdt i Forsvarstilstand, hvilket bevirkede, at alle dens Næringsveje laa stille. Ogsaa Reformationens Indførelse 1536 skadede den, idet Adelen fratog Byen den Jord, der havde hørt til dens Kloster og mange Kapeller; men efter denne Periode hævede den sig atter, og under denne Udvikling fik den i 1565 sit Vaaben og Segl — et Skib for fulde Sejl. Et Vaaben, der saavel hentydede til dens Beliggenhed som til dens Hovednæringsvej. Fremgangsperioden varede dog kun kort; thi nu indtraf en frygtelig Ulykke, der gjorde, at Byen sank ned til en „usselig Flakke“. Der opstod en stor Ildebrand, hvorved næsten hele Byen, da saa godt som alle Husene var tækket med Straa, nedbrændte. Historien melder, at kun Kirken, Raadhuset og nogle private Huse levedes; denne store Brand indtraf 14. Oktober 1575.

Længe varede det, før Byen atter blev genopbygget, flere kongelige Paabud maatte til om at opføre de afbrændte Huse; dog gik det atter fremad, indtil Svenskekrigen 1658—60 satte en Stopper for Fremgangen. Under denne Krig led Byen som det øvrige Fyn forfærdeligt, forholdsvis mindst lige saa meget som de Egne, hvor den store Verdenskrig nu er standende; den blev en ussel og fattig By og førte en hensygnende Tilværelse i Slutningen af det 17. og Halvdelen af det 18. Aarhundrede. Den gjorde et ynkværdigt Indtryk, alle Bygninger var smaa og straatækkede; i 1769 havde den 450 Indbyggere, og selv i 1801 var den kun naaet til 760. Saa kommer Fremgangen, i Løbet af de følgende 50 Aar gaar det saa stærkt frem, at den i 1860 har 1900 Indbyggere; nu gik den atter i Stampe, i de følgende 30 Aar havde den ingen Tilvækst, ja i 1890 havde den kun 4 Indbyggere flere end i 1860; for denne Stilstand bærer forskellige Faktorer Skylden, ikke mindst Anlægget i 1865 af den fynske Tværbane, Nyborg—Odense—Strib, og selv den Omstændighed, at den

i 1882 er kommen i Jernbaneforbindelse med Odense ved den 37 km lange nordfynske Jernbane synes ikke at have bragt den nogen Fremgang. Men her berøres et særligt Felt, som fortjener sit eget Kapitel, nemlig:

Byens Forbindelse med Omverdenen.

Byens Beliggenhed ved Havet gør, at dens Færdselsveje peger i 2 Retninger: ud over Havet og ind over Land. Den første er selvfølgelig den, der blev først og almindeligst udnyttet; men her havde Byen en kedelig Hindring for denne Vejs fulde Udnyttelse, nemlig den udstrakte og brede Fladstrand, hvoraf den omgives, og den deraf følgende Mangel paa en naturlig Anlægsplads for Skibe, en Havn. I en Beretning om de økonomiske Tilstande i Vestfyn i Aaret 1735 hedder det bl. a. om Bogense: „Skibsfart er her god nok, men en besværlig Havn, besynderlig om Vinteren, for Fartøjerne meget ondt at komme til og fra Skibene, siden her er en lang Vej med flad Vand fra Havnen til Landet, siden de mest maa gaa i Vandet, siden her ingen Skibsbro er.“

I 1767 hedder det om Byen i en lignende Beretning: „Sejladsen er i slet Stand, her er ingen Havn, ingen Skibsbro. — Strandbredden er saa flak, at man i Vandet maa køre Varerne til eller fra Baaden, som bringer dem til Skibene.“

Forholdet har altsaa været dette, at Skibene har maattet henligge paa aaben Strand, medens de lossede eller ladede deres Varer, og Transporten af Varerne mellem Skibene og Byen har maattet foregaa i mindre Baade.

Først i Slutningen af det 18. Aarhundrede begynder man at tænke paa en Forbedring af Besejlingsforholdene eller med andre Ord paa at faa anlagt en Havn. I 1799 foreslaar General-Adjutant Løvenørn at indrette en Havn ved at grave en 3,3 m dyb Kanal, der indesluttet mellem 2 Dæmninger, grundlagte med Sten og med Stendækning paa den østre Dæmnings ydre Side. Fra Kanalens ydre Munding skulde der saa opmudres en 2,0—25 m bred Rende ud til Dybet. Havnen skulde begynde ud for Kirkebakken, den ansloges af Major Wegener i Odense at ville koste 19000 Rdl. Planen blev ikke realiseret, man ansaa den for alt for dyr.

I 1819 udarbejdes af Havne- og Fyrinspektøren, Kaptajn Henne, et Overslag over, hvad „en Bro ud i Søen ved Bogense med en Havn ved Ydersiden“ vil koste. Overslaget lyder paa 45000 Rdl. Sølv, en efter Datidens Pengeforhold

betydelig Sum. I den Betænkning, som følger Overslaget, udtrykker Kaptajn Henne ogsaa sin Betænkkelighed ved Projektets Paabegyndelse med følgende Ord: „Localet er saa lidt fordelagtigt til et Havne-Anlæg, at jeg næppe tror, det vil svare Regning for en By som Bogense, i et Land som Fyn, der er saa vel forsynet med bedre og bekvemmere Udskebningssteder, og med Havne som Fredericia, Horsens og Vejle Fjord saa nær ved sig at anvende de til samme udfordrede Bekostninger.“

Denne Plan blev heller ikke til Virkelighed, den har sikkert været for dyr, og først hen i 1830'erne blev det af Byens Bestyrelse besluttet at grave en Baadekanal og at beskytte den ved et Risgærde samt ligeledes at grave et Bassin; dette Foretagende vandt ogsaa de omboende Landboeres Interesse i den Grad, at flere af de formaaende Landmænd i Omegnen ydede en meget betydelig Arbejdskraft ved Gravningen. Til Afholdelse af Udgifterne optog Havnekommissionen et Laan paa 5000 Rdl., som beholdtes af Postkassen mod, at der etableredes Færgefart til Klakring i Jylland. Denne Rende kunde imidlertid slet ikke holde sig med den Beskyttelse; Stormen fyldte det hele med Tang, hvis Opmudring kostede langt mere, end de vundne Fordele ved en saadan Rende var værd.

Nogle Aar laa det hele hen, indtil Kristian den VIII., der da som Prins var Fyns Guvernør, kom til at interessere sig meget for Besejlingsforholdene her; han lod Landets mest kyndige Mænd i Vandbygningskunsten undersøge Forholdene for at finde den bedste Plan til en for store Skibe sejlbare Kanal og Losseplads. Resultatet af disse Undersøgelser blev, at der foresloges af Havne- og Fyrinspektør Leth, som tillige leverede Tegning og Overslag dertil, at grave en Kanal af 3 m Dybde og beskytte den paa begge Sider med Stenmoler i en Længde af 600 m. Dette Arbejdes Iværksættelse blev approberet ved kgl. Reskript, og Byens Havnekassee bevilgede et Laan af 40000 Daler af Finanskassen til Udførelsen. Arbejdet stod paa i 3 Aar og er antagelig fuldført i 1844. Da Havnen var færdig, viste det sig atter, at Kanalen fyldtes i den Grad med Tang i Efteraarsmaanederne, at Opmudringen og Bortskaffelsen heraf blev uoverkommelig, ja, end ikke kunde fuldendes saa betids paa Foraaret, at Fartøjerne kunde benytte Havnen. Man prøvede nu ved Tilbygning til Molerne i skraa Retning mod N.—O. at raade

Bod paa Tangsamlingen, men lige meget hjalp det. Denne Havn havde sin Beliggenhed ved Bækkens Udløb i Stranden, hvor den nu er, og ikke under Kirkebakken som i det Løvenørnske Forslag; mange antager, at var den blevet under Kirkebakken, vilde Havnen stadige Gene — Tangsamlingen — være undgaaet.

I 1865 andrager Havnen Bestyrelse Finansministeriet om en Gave paa 5000 Daler til at bygge en ydre Havn eller

Bogense Havn med Toldboden.

Bassin paa 3,11 m Dybde ret udenfor, men i Forbindelse med de nuværende Værker, indsluttet af Søsten med Afviserværk. Ingeniør Kirstein udarbejder Planer og Overslag, og de projekterede Arbejder udføres i Slutningen af Tres-

erne og Begyndelsen af Halvfjerdserne. Siden da er Udbedringen og Sikringen af Havnen fortsat. I 1883 anlægges den saakaldte Svajepads eller Yderhavn, denne var nødvendig for at større Skibe kunde vende; thi desværre havde de Mænd, der havde projekteret Havnen fra først, gjort den for smal; de havde kun regnet med, at den blev befaret af ganske smaa eller i alt Fald mindre Skibe.

Havnen sidste store Uddybning og Forbedring foretoges i 1911, et Arbejde, der kostede ca. 150,000 Kr. Nu har den følgende Dimensioner: Molernes Længde ca. 700 m, Havnarendens Bredde 25 m, Dybden 3,11 m; dens Bolværker har en Længde af ca. 2000 løbende Fod. Paa begge Sider af Molerne er foretaget store Opfyldninger for at fremskaffe tilstrækkelig Havneplads, kun den yderste Del af Havnen er alene værnet af store Kampestenmoler, der er stærke nok til at modstaa Kattegats Magt, naar det bruser vildst og pisker haardst ved Storm med Paalandsvind. Havnepladsen er nu ca. 50,000 m², og den er stor nok baade til Jernbanespor og Pakhuse paa den østre og til Byens Gas- og Elektricitetsværk samt et Skibsværft paa den vestre Mole. Havnen

gør i det hele i sin nuværende Skikkelse et overordentligt solidt og velholdt Indtryk, og ved Bølværkerne er der endnu Plads til langt flere Pakhuse og Virksomheder, end der i Øjeblikket findes.

Sejladserne paa Havnen har til Tider været ret betydelig, særlig var den stærkt trafikeret før Banernes Komme, idet Udskibningen af Korn fra hele Nordfyn i 1860'erne og 70'erne foregik over Bogense. I 1870 udskibedes herfra til fremmede Lande 48,635 Tdr. Korn; siden da er Trafikken aftaget, men det var dog indtil Verdenskrigens Begyndelse ret betydelige Varemængder, der gik ind og ud over dens Bølværker, saaledes kan anføres, at i Finansaaret 1913—14 udgjorde Bro- og Havnepengene 14,934 Kr. Ogsaa som Fiskerihavn har den sin store Betydning, idet der her i Byen stadig er mange Fiskere, der med store eller i alt Fald større Motorbaade driver et til Tider meget indbringende Fiskeri i Kattegat.

Over Land staar Byen som alle andre Købstæder i Forbindelse med Omverdenen ved Veje, af disse, her tænkes kun paa Landeveje, har den to, der begge fører til Odense. Den ene, den længste, „Slettens Landevej“, fører i en stor Bue gennem Landsbyerne Grindløse, Nr. Næraa, Krogsbølle, Otterup, Lunde og Lumby til Odense; den anden „Odense Landevejen“ fører i en nogenlunde lige Linie over Landsbyen Søndersø ogsaa til Odense. Fra denne Vej gaar 1 km uden for Byen Landevejen fra til Middelfart. Af de to Veje er den, der fører over til Søndersø den ældste og korteste, ad den er der kun 25 km til Odense. Ad disse Veje gik i Aartier Trafikken fra og til Bogense, og det varede nogle Aar, efter at Fyn havde faaet sin Jernbane fra Nyborg til Strib, før Jernbaneplaner begyndte at beskæftige Nordfyns Befolkning.

Tanken om et Jernbaneanlæg mellem Odense og Bogense gennem „Sletten“ synes først at være fremkommen i Odense Amtsraad, og Anledningen menes at have været et Andragende til Raadet om en Jernbane i Kertemindeegnen; dette foranledigede Amtsrådet til i 1874 at nedsætte et Udvalg, der skulde tage under Overvejelse, hvad der i det hele taget kunde foretages til Fremme af Jernbaneanlæg i Amtsråds-kredsen. I 4 Aar arbejdedes der nu paa under en eller anden Form at faa et Baneanlæg mellem Odense og Bogense; i 1877 indsendtes Andragende til Regeringen om Statens Bistand til denne Sags Fremme. Da Regeringen ikke vilde op-

tage Anlægget som Statsforetagende, fremkom Tanken om Sagens Iværksættelse som Privatforetagende med Statsstøtte. Først udarbejdede da Ingeniør Rowan et Forslag — en Kombination af Jernbane- og Sporvejsdriftsmaade — der syntes at have adskillige Fordele ved kortere Baneanlæg, navnlig i pekuniær Henseende, og man modtog fra nævnte Ingeniør i 1879 i Tilknytning til Forslaget et bestemt Tilbud om at ville anlægge en let, normalsporet Jernbane fra Odense til Bogense med alt Tilbehør, de fornødne Dan:psporvogne indbefattet, for 230 a 240,000 Kr. pr. Mil, tillige vilde han paatage sig at besørge hele Banens Drift mod en nærmere, bestemt Godtgørelse pr. Banemil. Dette Tilbud satte for Alvor Gang i Sagen; først gjaldt det naturligvis om at skaffe Anlægs-kapitalen til Veje; man regnede foreløbig ikke med Rigsdagens Tilskud, men paa selve Egnen ved Hjælp af Sogne-, By- og Amdsraad at fremskaffe Beløbet. Amdsraadet vilde være med til at tegne et Beløb i Præferenseaktier lig $\frac{2}{3}$ af det af Landkommunerne tegnede Beløb, naar en Linie valgtes, der fandt Amdsraadets Billigelse. Der fremsattes nu af det af Amtet nedsatte Udvalg, der siden Sagens Paabegyndelse i Amdsraadet var blevet suppleret med flere Medlemmer uden for dette, to Hovedlinier for Baneretningen, en vestlig og direkte fra Bogense over Særslev, Søndersø, Serup, Taastrup, Allesø og Broby til Odense og en østlig og længere fra Bogense over Særslev, Skamby, Uggerslev, Nislev, Lunde, Allesø og Broby til Odense. Forinden Udvalget henvendte sig til Kommunalraadene frafaldt man dog den af Ingeniør Rowan udarbejdede Plan om Dampsporvognsdrift, dels fordi man havde erfaret, at det nødvendige Prioritetslaan til Anlægget kunde faas ved Fyns Diskontobank paa fuldt saa gode Betingelser som gennem Ingeniør Rowan, og dels fordi man havde faaet oplyst, at Anlægssummen for en almindelig Jernbane ikke væsentlig vilde overskride det af Ingeniøren forlangte Beløb. Med de 2 anførte Banelinier og almindelig Jernbanedrift som Grundlag paabegyndtes Aktietegningen hos Kommuner og private, og i den under 4. December 1880 udsendte Henvendelse, der er undertegnet af Proprietær F. Andersen, Rosendal, Prokurator Borch, Odense, Købmand A. Dethlefsen, Bogense, Forpagter Nyborg, Zastrow, og Landvæsenskommissær Ovesen, Hasmark, loves der eventuelle Aktionærer 4 pCt. af Kapitalen, da Baneanlægget „gaar gennem en frugtbar, rigtbeholdt og velhavende Egn“. Under

Tegningen viste det sig, at Odense Byraad intet vilde yde til den østlige Linie, medens det vilde give 100,000 Kr. til den vestlige; til den vestlige Linie vilde Amtsraadet intet yde, medens det derimod fastholdt det tidligere anførte Tilskud til den østlige. Amtsraadets Stilling blev den afgørende, den østlige Linie blev den endelige, og med den som eneste Grundlag for Aktietegningen lykkedes det i Løbet af 8 Dage at skaffe den ønskede Kapital til Veje, det endelige Resultat stillede sig saaledes: Fra interesserede Landkommuner 284,000 Kr., Bogense Byraad 25,000 Kr., Odense Amtsraad 208,000 Kr. samt fra private 64,400 Kr., eller ialt 581,400 Kr. Hos Fyns Discontobank var samtidig sikret et uopsigeligt Laan til 5 pCt. og Kurs 96, stort 600,000 Kr. Nu var Kapitalen sikret, og der stod kun tilbage at tilvejebringe den fornødne Lov og Koncession om Anlæg og Drift af Banen. Under 17. Januar 1881 indgaves Andragendet herom til Ministeriet. Lovforslaget herom fremmedes saa hurtigt, at allerede 18. Marts s. A. fik det kgl. Stadfæstelse. Grunden til den hurtige Behandling var, at der ikke krævedes noget af Statskassen til Banens Anlæg, dette var man ikke vant til; noget nyt frembød Lovforslaget ogsaa, idet Banen maatte anlægges uden Indhegning og særlig Bevogtning ved Vejoverkørsler. Nu toges der kraftigt fat paa Arbejdet, endnu mange Hindringer skulde fjernes, der skulde inden for den afstukne Linie forhandles med de interesserede Kommuner om Baneliniens endelige Beliggenhed. Her kneb det særlig med at komme til Rette med Bogense Kommune, der som Vilkaar for sin Aktietegning havde stillet den Betingelse, at Banelinien skulde føres til Byens Havn, ligesom den forbeholdt sig Ret til at være medbestemmende med Hensyn til Beliggenheden af Bogense Banegaard. For at skaffe dette Spørgsmaal endelig ordnet, afholdtes 25. Marts 1881 paa Bogense Raadhus et Fællesmøde af Jernbaneforretningsudvalget og Byraadet. Forhandlingerne blev langvarige, og de resulterede til sidst i, at Bogense Kommune tegner yderligere Aktier i Odense—Bogense Jernbane til et Beløb af 4500 Kr., mod 1) at Jernbaneselskabet fører Havnespor til østre Hjørne af Havnebassin, 2) at Stationsbygningen lægges paa Jordlodden Mtr. Nr. 1 eller saa nær derved, som Forholdene tillader det, og 3) at Jernbaneselskabet anlægger Forbindelsesvej mellem Banegaarden og Byen. 11. April 1881 blev der givet kgl. Koncession til Baneanlægget. Koncessionen blev

givet til Banens Forretningsudvalg, der bestod af følgende: Kancelliraad, Prokurator Borch, Odense, Proprietær, Landvæsenskommissær J. F. Andersen, Rosendal, Kbmd. A. Dethlefsen, Bogense, og Landvæsenskommissær P. Ovesen af Hasmark. 13. April 1881 samledes Aktionærerne i Odense og oprettede et Aktieselskab under Navn af „det nordfynske Jernbaneselskab“, til hvilket Koncessionen overdroges. Her vedtoges Love for Selskabet, og der dannedes en Bestyrelse

Banegården.

bestaaende af 2 Medlemmer af Odense Amtsråd, 5 valgte af By- og Landkommuner, 1 valgt af de private Aktionærer samt 1 valgt af Fyns Diskontokasse. Bestyrelsen valgte til Formand Lensgreve Petersdorff, Eidsiedelsborg, og til

Næstformand Proprietær Andersen, Rosendal. Kort Tid efter vedtog Odense Byraad — trods kraftig Modstand — at gaa med til Foretagendet, og det tilstod Banen et Aktietilskud af 50,000 Kr. Hele den Sum, der stod til Raadighed for Foretagendet, udgjorde nu 1,237,800 Kr. Nu toges der for Alvor fat paa selve Baneanlægget, der projekteredes af Overingeniør Tegner, og hele Arbejdet ved Banens Anlæg blev overtaget i Entreprise af Ingeniør S. Winkel, København, og Tømrermester J. Hansen, Odense, under Tilsyn af Ingeniør Fauherholdt, Odense. 1. Juli 1881 paabegyndtes Arbejdet, og saa hurtigt skred det frem, at Banens Aabning kunde finde Sted 30. Juni 1882. Banen er normalsporet med Staalskinner og har kostet 1,372,100 Kr. Den har fuldt ud svaret til de Forventninger, man nærede til den; den er blevet Nordfyns vigtigste Samfærdselsmiddel og har i høj Grad gavnet Egnens økonomiske Udvikling, ogsaa pekuniært har den indfriet, hvad der ventedes af den. I Driftsaaret 1882—83 udgjorde Driftsudgifterne 41,538 Kr. og Overskudet 36,084 Kr., men i 1916—17 viste de samme Poster henholdsvis 287,549 Kr. og 124,587 Kr., en ikke ringe Stigning; gennem mange

Aar har den givet Aktionærerne 5 pCt. Udbytte, ja, de sidste 4 Aar endog 6 pCt., et Udbytte saa stort, at kun ganske enkelte af Landets Privatbaner kan opvise et lignende Resultat. Udmærket er Banen ogsaa ledet, thi samtidig med at give det store Udbytte til Aktionærerne, er den i enhver Henseende vel vedligeholdt, og alle Nutidens Fordringer til Banekomfort som gode Vogne, Opvarmning og elektrisk Lys er imødekommet. Siden 1910 ledes Banen af Driftsbestyrer *Thage*, der bor her i Byen; før han udnævntes til denne Stilling, var han i en Aarrække Stationsforstander her.

Indtil 1911 havde Byen kun den ene Jernbane, men i dette Aar aahnedes den saakaldte „nordvestfynske Jernbane“, en Privatbane, der udgaar fra Odense og fører gennem Vigerslev, Veflinge og Haarslev Sogne til Brenderup, hvor Banen deler sig i 2 Grene, hvoraf den ene gaar mod vest til Middelfart og den anden i nordlig Retning til Bogense; denne Bane har her i Byen fælles Banegaard med „nordfynske“. Ad denne Bane er Afstanden fra Odense til Bogense 44 km, medens der er 30 km herfra til Middelfart, og Byen har ved den opnaaet en betydelig forbedret Forbindelse med Jylland. Til denne Banes Anlæg begyndte Forarbejderne allerede i 1904, idet der dog lang Tid forud i de Landkommuner, der ligger mellem nordfynske og Odense—Middelfart Banen havde været Stemning for en Bane som den anførte. En Tid arbejdede man dog for en Bane fra Tommerup—Bogense, hvortil Byraadet her tegnede sig med et Tilskud af 100,000 Kr. Dette Projekt blev af forskellige Grunde opgivet, og man arbejdede videre paa det oprindelige Grundlag. Det spillede en særlig Rolle for Bogense af Hensyn til Oplandet, hvor Sidelinien af Banen herop knyttedes til Hovedlinien, og herom førtes en indgaaende Forhandling, hvor Byraadet tilbød 15,000 Kr. ud over de 100,000, det havde overført fra Tommerupprojektet til denne Bane, hvis det maatte faa Medbestemmelsesret herom. I denne Forhandling opnaaede Byen ikke, hvad den ønskede, og dens Tilskud til Banen blev de alt nævnte 100,000 Kr.

I Jernbanelovene af 27. Maj 1908 var Banen optaget som Nr. 16. 22. Juni 1908 androg Jernbaneudvalget om Eneretsbevilling paa en Bane fra Odense til Middelfart med Sidebane fra Brenderup til Bogense. Koncessionen gaves 22. Juni 1909. Banen projekteredes af Driftsdirektør Kier, Odense, og Arbejderne udførtes af Entreprenørfirmaerne Hoffmann,

Hansen & Co. samt Winkel & Werner, København. Arbejdet ved Anlægget paabegyndtes i April 1910 og skulde være endt i November næste Aar. Banen er bygget som let, normal-sporet og har en Længde af ialt 60,8 km. Anlægget kostede ca. 3,200,000 Kr. 5. December 1911 aabnedes den. I det første normale Driftsaar 1. April 1912—31. Marts 1913 var Driftsindtægten 299,994 Kr., Udgiften 187,736 Kr., altsaa et Overskud af 112,257 Kr., i sidste Driftsaar, 1915—16, var de samme Poster henholdsvis 366,506, 247,114 og 119,391 Kr., Udbyttet har hvert Aar været 1 pCt. til Aktionærerne. Banen har udmærket Materiel, fortrinlige Vogne til Personbefordring, alle med Gennemgang, forsynet med elektrisk Lys og alle andre Bekvemmeligheder. Banens Driftsleder er Ingeniør *Stensballe*, der bor i Odense.

Om hvor lidt eller meget Banerne har skadet eller gavnet Byen skal her ikke udtales nogen Dom, men een Ting kan dog siges, det gælder alle vore Smaakøbstæder med Jernbaneforbindelser: Banerne formindsker Byernes Opland, særlig i Egne, hvor smaa Byer har en stor i deres Nærhed, og de mange Stationsbyer, der er Banernes uadskillige Følgesvende, forøger heller ikke Smaabyernes Trivsel og Kundekreds. Men paa den anden Side bringer Banerne mere Fart i Smaabyernes Forretningsliv og bidrager derved til, at Indbyggernes Driftighed og Forretningstalent samt Konkurrence-dygtighed udvikles, dette har ogsaa præget denne Bys Næringsliv i de sidste 20—30 Aar.

Byens kommunale Liv 1869—1917.

Vore Købstæder styredes gennem Aarhundreder af kongevalgt Borgmester og Raad eller Byfoged, og Byens Borgere medvirkede kun ved Valg af Skatteansættere og Revision af Kæmnerregnskab; med Hensyn til Borgernes Indflydelse paa deres Byers Styrelse skete et ikke ringe Fremskridt ved Forordning af 24. Oktober 1837, hvorved Byernes Styrelse fik et mere folkeligt Præg, og Styrelsens Indflydelse blev forøget, samtidig med at dens Omraade udvidedes.

Endelig fik efter Junigrundlovens § 96 Kommunerne Ret til under Statens Tilsyn frit at styre deres egne Anliggender, og nu begyndte rundt om i Købstæderne et nyt Kommunal-liv at udvikle sig. Det Raad, der nu havde Byens Sager at styre, kaldtes „Kommunalbestyrelsen“, og det bestod foruden af den kongevalgte Borgmester af et større eller mindre

Antal af Byens Borgere. Endelig i Købstadkommunalloven af 26. Maj 1868 paabødes, at Kommunernes Anliggender skulde styres af et Byraad med 7—19 af Borgerne valgte Medlemmer og ledet af en af Kongen beskikket Borgmester.

Under foran anførte Former er ogsaa Kommunestyret foregaaet i Bogense. Byen har, for kun at holde sig til den nyere Tid, haft en Kommunalbestyrelse, der afsluttede sin Virksomhed med Udgangen af 1868, og fra 1. Januar 1869 fik den et Byraad, der foruden Borgmesteren bestod af 9 Medlemmer. Borgmesteren og 6 af dets Medlemmer havde haft Sæde i Kommunalbestyrelsen, medens 3 valgtes af Borgerne, 2 af den alm. Vælgerklasse og 1 af de højstbeskattede. Byens iørste Byraad bestod af følgende: Borgmester Halberg, Prokurator S. Møller, Købmændene C. Q. Barfoed, A. Dethlefsen, G. Lauesen og J. A. Møller, Redaktør Pagh, Maler P. Bardram, Farver H. J. Løgstrup og Murermester P. A. Lund. Valgdeltagelsen var ikke stor, de 2 Medlemmer, Redaktør Pagh og Købmand G. Lauesen, der valgtes af den alm. Vælgerklasse, fik henholdsvis 44 og 39 Stemmer, medens Købmand J. A. Møller, der valgtes af de højstbeskattede, fik 23 Stemmer. Budgettet, som dette Byraad skulde forvalte, var heller ikke overvældende, det lød paa 9519 Daler 20 Skilling, der var at ligne med 7814 D. 58 Sk. paa Formue og Lejlighed, 867 D. 29 Sk. paa Næring samt 837 D. 29 Sk. paa Grundskat. Ved fremtidige Byraadsvalg skulde 5 af Medlemmerne vælges af den alm. Vælgerklasse, medens 4 valgtes af de højstbeskattede.

Siden 1869 har der her i Byen været følgende Borgmestre, der tillige var Byfogder i Byen og Herredsfogder i Skovby Herred:

A. Halberg 1865—71.

C. Nissen 1871—90.

K. Jürgens 1890—96.

O. Vineken 1896—1902.

C. Rasmussen 1902—12.

A. Gad siden 1912.

Af kendte Byraadsmedlemmer, der i Aarene 1869—1908 har siddet i Raadet i mere end 2 Valgperioder (12 Aar), skal her nævnes:

Prokurator *S. Møller* 1869—1900.

Redaktør *C. Pagh* 1869—1912.

Købmand *A. Dethlefsen* 1869—1912.
Kantor *C. A. Møller* 1883—94 og 1897—1903.
Distriktslæge *J. Lorck* 1870—83.
Købmand *J. Hendriksen* 1883—97.

Af de nævnte Medlemmer var de 4 første valgte af den alm. Vælgerklasse (Kantor Møller dog fra 1897—1903 af de højstbeskattede), medens de to sidste var valgte af de højstbeskattede. Det ser ud, som om den alm. Vælgerklasse i det paagældende Tidsrum har været mere trofast mod sine Repræsentanter end de højstbeskattede, eller ogsaa bundet Trofastheden i, at den har set sin Fordel ved at lade sig repræsentere af dem eller med andre Ord har ment, at Byraadet ikke har kunnet undvære den Indsigt og Dygtighed, de efterhaanden erhvervede sig. Den sidste Grund er sikkert den rigtige. Sjældent er det i vore Købstæders Byraad at træffe Mænd, der har holdt ud i det kommunale Livs Tjeneste, saalænge som Prokurator Møller eller Redaktør Pagh, for Møllers Vedkommende i 31 Aar og hertil maa føjes de 8 Aar, han forinden 1869 sad i Kommunalbestyrelsen; men Redaktør Pagh sætter dog Rekorden med 43 Aar. De to Mænd fortjener derfor nærmere Omtale.

Redaktør *Christian Lehmann Pagh* var født 1841 i Fredericia, hvor Faderen var Snedkermester; efter Konfirmationen blev han sat i Bogtrykkerlære, og efter sin Uddannelse som Bogtrykker blev han Medarbejder ved Fredericia Avis. Som Bogtrykker overtog han kort efter Krigen 1864 Bogense Avis, der var oprettet 1859. 1869 blev han Medlem af Byraadet og var her særlig Formand for Fattig- og Skoleudvalget, ligesom han var Medlem af Skolekommissionen. Det, der særligt prægede Pagh som Kommunalmand, var den velafvejede Sindighed, hvormed han deltog i Forhandlingen, han var til det yderste en Forhandlingens Mand, en absolut Modstander af skarpe Ord under Debatten, en Fredens Mand, tillige var han en Mand, der med stor Grundighed satte sig ind i de Sager, han fik med at gøre — alt i alt Egenskaber, der er uhyre værdifulde for en Mand i offentlig Virksomhed. Gennem Aarene blev han da ogsaa en kendt Kommunalmand, hvis Ry naaede ud over „Sletten“s Grænser, og han blev en søgt og anvendt Mand i de danske Købstæders Foreninger, saaledes var han Næstformand i Købstadforeningens Bestyrelse. For Politik nærrede han naturligvis som Blad-

mand stor Interesse, og han tog levende Del i den lokale politiske Bevægelse, dette medførte, at han i 1902 af Højre valgtes som Landstingsmand for 6. Landstingskreds i Odense; her i Landstinget gjorde han sikkert et grundigt Arbejde i Udvalgene, medens han i Landstingssalene sjældent lod sig høre. Han beklædte alle sine offentlige Hverv til sin Død 1912; kort forinden han døde, blev han udnævnt til Etatsraad efter i mange Aar at have været Cancelliraad samt R. af Dbg. og Dbmd. I Aaret 1909 fejrede Byraadet Paghs 40-Aars Jubilæum som Byraadsmedlem ved at ophænge hans Billede i Byraadssalen samt ved at afholde en Borgerfest for ham, der fandt Sted under stor Tilslutning.

Prokurator *Sofus Christian Møller* var født 24. Maj 1824. Som ungt Menneske gik han paa Seminarium og tog Skolelærereksamen, hvorefter han en kort Tid var Hjelpe- og Time-lærer, men gav sig saa til at læse til dansk juridisk Eksamen, som han tog med et meget fint Resultat, saa han blev Prokurator; som saadan nedsatte han sig her i Byen 1859 og omtrent samtidig blev han Bogholder i Sparekassen for Børgense og Omegn; her udførte han gennem 40 Aar et stort og dygtigt Arbejde. Hans Syn paa Sparekassedrift forligtes godt med Direktionens, og naar Sparekassen nu er den store og ansete Institution, den er, bærer Møller ikke den ringeste Part af Æren herfor, og som Tak for trofast Arbejde oprettede Sparekassen ved dens 50-Aars Jubilæum et Legat, der kaldes „Prokurator S. C. Møllers Sparekasselegat“. Efter 40 Aars Tjeneste blev han Direktør i Kassen, og han afleverede da sit gamle Hverv til en ung Jurist, Sagfører *Antonius Christensen*, der ligesom mange andre dygtige Jurister gennem Aarene var uddannet i Møllers Skole; thi en klog og skarp-sindig Jurist var han, og han kunde procedere som faa. Hurtig efter hans Ankomst hertil fangede de kommunale Sager hans Interesse, og gennem den førnævnte lange Periode — 39 Aar — nød Byen godt af den betydelige kommunale Indsigt, han efterhaanden erhvervede sig. Gennem de mange Aar var han Medlem af Kasse- og Regnskabsudvalget, hvor han sikkert fuldt ud har fyldt sin Plads, og med den Forstand, han havde paa Penge fra sin Sparekassevirksomhed, har han passet paa, at ingen blev givet ud til Unytte. Politik havde ogsaa hans Interesse, og her tilhørte han Venstre, hvad der blandt Byernes ledende Mænd i de Tider var en Sjældenhed. En Tid var han endog aktiv Politiker, idet han

7. Juni 1864 valgtes til Folketingsmand for Bogensekredsen; her under sin Rigsdagsvirksomhed, der kun varede en Periode, viste han sit Frisind ved at stemme mod den reviderede Grundlov.

Ved sin Afgang fra Byraadet hædredes han paa 39-Aars Dagen for sin Indtræden i Kommunalbestyrelsen den 2. Januar 1900 med en Borgermiddag paa Hotellet, ligesom han samme Aar tildeltes Ridderkorset. Han døde 4. Oktober 1905, og med ham mistede Byen en af sine betydeligste Borgere.

Byraadsmedlemmerne i den anførte Periode var iøvrigt for Størstepartens Vedkommende valgte inden for Handelsstanden og de bedrestillede Haandværkere. Budgettet i 1869 var som anført beskedent, og det holdtes, selv om det naturligtvis gennem Aarene steg, inden for beskedne Grænser. I den lange Aarrække foretoges kun faa større offentlige Foranstaltninger og Nyanlæg. I 1880 og 81 behandles indgaaende Byens Forhold til Anlægget af nordfynske Bane, og man stillede sig til at begynde med ret skeptisk over for den, men det endte dog med, at Byen tegnede for 31,000 Kr. Aktier i den. Endvidere paabegyndte Raadet i 1895 Forarbejderne til et Gasværk, og i Mødet 6. Februar 1896 vedtoges det at bygge et saadant paa vestre Havnemole. Værket opførtes og anlagdes efter Tegninger og Planer, udarbejdede af Ingeniør R. English, København. Udgiften ved dets Anlæg udgjorde ca. 85,000 Kr. Megen kommunal Interesse var der aabenbart ikke i denne Periode hos det brede Lag. Deltagelsen i Valgene var ikke overvældende, selv om den var større end i 1869. I 1906, da der for sidste Gang foretoges Valg af den alm. Vælgerklasse efter den gamle Valglov, naaede den, der fik det højeste Antal Stemmer, Tallet 182. Valgene synes ogsaa hele Tiden at have været upolitiske, og selv da der i 1909 foretoges Valg efter den ny Valglov af 20. April 1908, der absolut indbyder til at gøre Valgene politiske, ser man det Særsyn i Bogense, det har næppe noget Sidestykke, at man enedes om en Fællesliste og helt undgik Valgkamp og Valghandling. De valgte Byraadsmedlemmer var Mænd, der var opstillet uden politiske Hensyn, selv om de forskellige politiske Anskuelse ved dem blev repræsenteret i det ny Byraad.

Det var ogsaa sidste Gang, man undgik Politikens Legen med ved Byraadsvalg. Næste Gang, i 1913, opstillede de

forskellige politiske Partier deres Liste, og alle fik Repræsentanter valgte. Med det ny Byraad, der blev valgt i 1909, og forøvrigt i de følgende, begynder det kommunale Liv og de kommunale Foretagender at tage Fart, Politiken har aabenbart ageret Vækker. En af de første Sager, Byraadet af 1909 kom til at tage Stilling til, var Anlægget af den saakaldte nordvestfynske Jernbane; denne Sag havde allerede beskæftiget Raadet siden 1905, men fandt nu først sin Afgørelse.

Senere toges fat paa Fremskaffelsen af et Vandværk, der anlagdes i 1910 efter Overslag og Plan af Ingeniør Øllgaard i Hellerup. Anlægget kostede ca. 100,000 Kr. og bestaar af Maskinhuset med Pumper ved Neder Mølle og et højt Vandtaarn ved Teglgårdsvej. Omtrent samtidig beskæftigede Byraadet sig med Anlægget af et Elektricitetsværk; det paabegyndtes og fuldførtes i 1912 efter Planer og Overslag af Ingeniør Asger Sørensen i Odense. Anlægssummen var ca.

Raadhuset.

150,000 Kr. I det hele var Byraadet af 1909 meget virksom, saa virksom, at da det med Udgangen af 1912 nedlagde Sceptret, var Byen forsynet med alle moderne Bekvemmeligheder. For Byraadet af 1913 var kun mere almene Opgaver at løse; den største Sag, dette Raad bragte til en heldig Afslutning, var Ordningen af Kommunens Skolevæsen, men herom senere; forøvrigt har det som Følge af Verdenskrigen haft nok at gøre med Dyrtdsforanstaltninger og Ekstraskatter, noget, der er gaaet i Arv til det i 1917 valgte Raad.

Siden 1900 har kun en enkelt af de til Byraadet da valgte Medlemmer siddet i dette ud over 12 Aar, nemlig Købmand

S. *Leth*, der i 1903 valgtes af de højstbeskattede; han udtraadte i 1917 for omtrent samtidig at overtage Stillingen som Byens Kæmner.

Forinden dette Kapitel sluttet maa en Omtale af Skuepladsen for Byraadets Forhandlinger, Byens Raadhus, være paa sin Plads. Det ligger i St. Annagade paa det Sted, hvor efter Sagnet det gamle Nonnekloster, St. Annaklostret, har ligget. Det nuværende Raadhus er bygget i 1846—47 og bærer Kristian den VIII.s Navnetræk; det er en af de faa offentlige Bygninger, der er opført i hans kortvarige Regeringstid. Det er ikke stort og imponerende, men arkitektonisk set en meget smuk Bygning, sjældent træffer man en smukkere Fordeling af Vinduer end i denne Bygnings Facade, og Tagkonstruktionen falder smukt sammen med hele Bygningens Ydre. Huset er i 2 Etager, i underste er Bolig for Arrestforvareren samt Celler til Arrestanterne; paa 1. Sal, hvortil fører en imponerende Stentrappe, findes en stor og rummelig Byraadssal, der foruden med Billedet af Etatsraad Pagh er prydet med nogle paa Kredslæge Trautners Initiativ fremskaffede Billedrammer, hvori findes alle tidligere Byraadsmedlemmers Billeder, et interessant Paafund, der burde tjene alle Købstæder til Efterfølgelse; endvidere er her Retslokale og Udvalgsværelse. Kristian den VIII. overværede i sin Tid Raadhusets Indvielse, der efter Datidens Forhold foregik med megen Pragtudfoldelse.

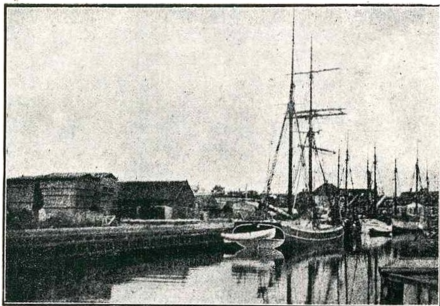
Handel og Haandværk.

Endnu har Byen gamle Købmandsgaarde, hvis Oprindelse gaar tilbage til den gode gamle Tid, hvor Penge ikke spillede den Rolle i Handelen, som de gør nutildags, hvor man væsentlig handlede og byttede med Varer efter enhvers Behov; her tænkes særlig paa de Tider, hvor Bønderne, Slægtled efter Slægtled, søgte den samme Købmandsgaard, hvortil de kom med deres Korn og Smør, og hvorfra de vendte hjem med, hvad de havde Brug for ikke blot af Kolonialvarer og Tømmer, men ogsaa af Porcellæn og Klædevarer, kort og godt paa den Tid, hvor man havde de blandede Købmandsforretninger, som den nyere Tids Udskilning i Specialforretninger har gjort en Ende paa, og samtidig er ogsaa en Del af det gode gamle Tillidsforhold, der før bestod mellem Købmand og Kunde, gaaet tabt, saa det, at Søn efter Fader handler i samme Forretning nu ikke er saa almindelig som

før. Mangen Købmand har her ved den Handelsmaade tjent sig en Formue, som desværre, naar den blev tilstrækkelig stor, tit bevirkede, at han rystede Støvet af sine Fødder, forlod Byen for at søge til store Byer, i Reglen København, for at nyde Storstadslivets Bchageligheder for den Mammon, Smaaabyen havde skaffet ham.

Disse gamle Forretninger havde tilhuse i uanselige Huse i Reglen af Bindingsværk med almindelige smaa Vinduer uden Plads til Udstilling af nogen Art. Lagerrum ved disse Butikker var ikke nødvendige til almindelige Købmandsvarer, thi disse fandt deres Plads i selve Butikken, der af den Grund var meget rummelig; her fandt man opstabet Salt- og Melsække, Tønder med Brændevin og Rom, Reb, Gryder og Pander, alskens Fajance og Porcellæn og Masser af brogede Bomuldstøjer. Ved Siden af Butikken fandtes almindeligvis en stor Stue med et langt Bord, hvorom var stillet Bænke; her spiste Landboerne den medbragte Mellemmad til Snapse og Kaffe, som Forretningen opvartede med. Ude i Gaarden fandtes de store Bygninger til Kornmagasiner, Hestestalde og Tømmerhandel; saadan en gammel Købmandsgaard dannede som Følge heraf et mægtigt Kompleks, ofte med Facade til flere Gader. Nu er alt dette snart „en Saga blott“, men dog findes her i Byen endnu Levninger heraf og Minder herom; men de fleste af disse Gaarde er revet ned og har givet Plads for store Forretningshuse med store, flotte Spejlglasruder og al den Slags for Øjnene, som Konkurrencen nu gør nødvendig; og selv de gamle Gaarde har maattet følge Trit og ladet sig modernisere med store Vinduer osv., saa de er blevet alt andet end hyggelige og kønne. Butikkerne holder sig væsentligt til Byens Hovedgader eller rettere Hovedgade; thi som andre Smaabyer har Bogense kun en særlig lang Gade, der ligesom i andre Byer hedder Adelgade, det er den gamle Landevejsgade, der tager sin Begyndelse ved Havnen og gaar gennem hele Byen for uden for denne at fortsætte sig Odense Landevej. Fra Adelgade udgaar nogle mindre Sidegader og Stræder som Kirke- og Storestræde, der begge fører til Byens Torv, sikkert det mest ejendommelige i Danmark. Torvet er en stor, firkantet, ikke brolagt Plads, paa alle Sider beplantet med dejlige, gamle Lindetræer, men bag disse findes ikke som i andre Byer høje og store Huse med Butikker, men smaa og uanselige Bygninger, der væsentligst beboes af Byens Arbejderbefolk-

ning; her er til alle Tider hyggeligt og fredeligt. Husmødrene faar sig en lun Passiar med hinanden, staaende i de smaa, lave Døre, og i medens boltrer deres Børn sig i munter Leg paa det store Torv. Særlig ved Sommertid, naar Lindene er grønne, danner det hele et smukt og ejendommeligt Billede. — Endvidere udgaar fra Hovedgaden Østergade, der fører baade til St. Annagade, den eneste Gade, der løber parallelt med Adelgade, samt til Østerport, hvor den udmunder i „Sletten“s Landevej.

Bogense Kul- & Trælasthandel (L. Barfoed).

Lad os nu foretage en Tur i Byen og tage en Del af Forretningerne nærmere i Øjesyn. Vi tager vort Udgangspunkt ved Havnen og følger Adelgade; i dens første Trediedel findes kun faa Butikker, men her har dog et af Byens største Foretagender tilhuse, nemlig Bogense Kul- og Trælasthandel. I Nr. 13, et stort, ældre Pakhus, der oprindelig har været Kornmagasin og i Kornhandelens gyldne Dage har rummet Mængder af Korn, er Kontorerne installeret, men paa vestre Havnemole, paa en af Kommunen lejet Plads, findes Forretningens udstrakte Lagerpladser med store Tømmerkure, Mængder af Brædestabler samt vældige Kulgaarde. Forretningen startedes 1. Juni 1883; det var 3 Trælastforretninger (A. Dethlefsens, Hannibal Becks og C. Q. Barfoeds), der sloges sammen, og som Leder af Foretagendet ansattes Købmand *L. Barfoed*, en Søn af C. Q. Barfoed. I Firmaets S sammensætning er der siden da sket den Forandring, at i

1901 overtog Købmand *G. V. Larsen A. Dethlefsens* Part ved hans Bortrejse fra Byen, og i 1916, da *Hannibal Beck* døde, overtoges hans Part af *L. Barfoed* og *G. V. Larsen* i Forening, saa disse to nu alene er Firmaets Indehavere. Der har været sat megen Dygtighed og betydelig Arbejdskraft ind paa at gøre Forretningen til, hvad den nu er: en af de største i sin Branche paa Fyn. En ret generende Hindring for Forretningens Udvikling, særlig for Kulhandelen, har de noget vanskelige Havneforhold været; saa længe Havnen kun havde en Dybde af 3_{1/2} m, maatte Kultilførslerne næsten udelukkende ske med Sejlskibe — Thurø- og Marstalskonnerter; de var trods de forholdsvis smaa Ladninger, de førte med sig, sene at losse, og ikke saa sjældent havde Firmaet 7—8 liggende paa Rad, hvad der kunde tage sig imponerende ud, særlig naar Skibene tørrede Sejl; men det kneb med Konkurrencen med Byerne med de dybe Havne. Heri indtraadte en heldig Vending ved Havnens Uddybning 1911 til 4_{1/2} m; nu kan Dampere, der rummer lige saa meget som 4—5 Sejlskibe, lægge til ved Bolværket, og i Løbet af ganske faa Dage kan de ved Hjælp af Dampspil udspejle deres Last; nu er Firmaet ogsaa paa dette Omraade konkurrencedygtigt. Soliditet og Stabilitet er de Hovedegenskaber, der baade ud- og indadtil præger Firmaet. Det bevarer ved kulant Behandling sine Kunder gennem Aarene og ligesaa dets Personale, hvoraf flere har været i dets Tjeneste siden Starten, og flere kun har holdt op, fordi Alderen gjorde sin Ret gældende. Firmaets Bogholder, *J. Christensen*, har saaledes været i dets Tjeneste i over 20 Aar. Købmand *L. Barfoed*, der hele Tiden har været Forretningens Leder, hører nu til Veteranerne indenfor Tømmerhandlerstanden, men han er endnu, uagtet han nu er i Treserne, i fuld Vigeur; al sin Tid har han helliget Forretningen og saavidt muligt søgt at undgaa offentlige Hverv; dette er dog ikke helt lykkedes ham; han har gennem mange Aar været Forligsmægler og Direktør i Sparekassen, ligesom han indenfor sin Stand er betroet følgende Tillidsposter: Formand for Foreningen „Fyns Kulimportører“, Formand for Bestyrelsen af Foreningen af Trælasthandlere paa Fyn og omliggende Øer, Næstformand i Bestyrelsen for Fællesforeningen af danske Trælasthandlere.

Gaar vi nu videre ned ad Gaden, kommer vi til Byens egentlige Forretningskvarter, hvor Butik ligger ved Butik; her har vi paa højre Side af Gaden i Nr. 48 *H. Christiansens*

Material-, Kolonial-, Delikatesse- og Vinhandel. Indehaveren begyndte sin Forretning i 1884 i en meget beskednen Butik, der blev installeret i en gammel Vognport paa Hjørnet af Adelgade og Stationsvej; herfra flyttede han, da Pladsen blev for lille, til en anden Butik længere nede paa Adelgade, hvor han fortsatte Forretningen i 18 Aar, indtil han i 1904 købte den Ejendom, hvor Forretningen nu findes; det var en gammel, enetaget Avlsgaard, hvor han straks, for at faa Plads,

H. Christiansens Kolonial- & Materialhandel.

maatte nedrive Bygningen til Gaden og opføre den store, toetagede Ejendom, hvori Forretningen nu drives. Her er to meget store og lyse Butikker, den ene væsentligst til Medicinalvarer og den anden til Kolonialvareafdelingen. Forretningen har store Spejlglasrunder og Glasskilte og er i det hele fuldt ud moderne udstyret. Fra en ringe Begyndelse er Forretningen nu drevet op til et betydeligt Foretagende, og en udmærket Orden og Akkuratelse præger alt indenfor dens Vægge. Forretningens Specialitet er brændt Kaffe; straks ved Starten begyndte Christiansen med Kaffebrønderi, men ogsaa kun i det smaa, han solgte ca. 9 kg om Ugen; men efterhaanden som Bedriften voksede, er Omsætningen i

Kaffe steget med, saa at der nu i Brænderiet er 2 Maskiner, der rummer henholdsvis 20 og 30 kg, og den daglige Om-sætning er nu 45 kg. Ikke blot i Byen og dens Omegn er Christiansens Kaffe efterspurgt, men den forsendes ogsaa til andre Byer. Christiansen har gennem Aarene haft forskellige Tillidshverv, han har saaledes i en Aarrække været Medlem af Ligningskommissionen, ligesom han indenfor det konservative Parti sidder inde med Tillidsposter.

Bogense Materialhandel (ved Carl Jensen).

Paa den anden Side af Gaden, lidt længere nede i Nr. 71, har vi Byens anden Materialhandel, der drives under Firma: Bogense Materialhandel. Forretningen er af ældre Dato; dens nuværende Indehaver, *Carl Jensen*, overtog den i 1914 efter Købmand *Søren Quist*, der da forlod Byen. En lang og rummelig Butik, forsynet med store Ruder og Glas-skilte samt bagved en stor Gaard med Lager- og Staldplads og tilmed en næsten ideel Beliggenhed midt i Byen overfor Byens største Hotel yder Forretningen alle Betingelser for at rangere blandt Byens betydeligste. Dens nuværende yngre og veluddannede Indehaver vil sikkert, hvad han ikke alt har, udnytte de gode Betingelser og bevare, ja, yderlig for-øge Forretningens gamle Renommé. Foruden Materialvarer fører Forretningen alle Sorter af Kolonial- og Delikatesser-varer, og den har endvidere Eneforhandling af Sødrings anerkendte Mineralvande.

Lidt længere nede, paa modsat Side af Gaden, findes i Nr. 64 Byens eneste Isenkramforretning. Forretningen er gammel, antagelig 70—80 Aar; dens Indehaver for Øjeblikket er Ellef Hansen, der overtog den i 1910. Ved Overtagelsen var Lagerbygningerne nedbrændte, og Hansen naatte straks i Lag med Opførelsen af disse; herfra har han skilt sig paa udmærket Maade, lige bag den meget store i 2 Afdelinger delte Butik lod han som en umiddelbar Fortsættelse af denne

Ellef Hansens Isenkram- & Støbegodsforretning.

opføre en meget lang og bred Bygning, der med udmærkede Lysforhold afgiver en fortrinlig Lagerplads for Forretningens større og grovere Varer; her findes f. Eks. det store Lager af Kakkellovne og Komfurer fra det landskendte Firma C. M. Hess, Vejle, for hvem Hansen er Eneforhandler her paa Pladsen. Sjældent finder man i det hele mere ideelle Virkeforhold end her, alle Betingelser er til Stede for at drive en stor Forretning. I de faa Aar, Hansen har drevet den, har han, der før han nedsatte sig her, har haft en lignende Forretning ved Højrup St., ogsaa forstaaet ved Dygtighed og Energi at drive sin Omsætning højt op, og han naar sikkert endnu højere op ad Aare, thi han er en Mand i sin bedste Alder og fuld af Virkelyst.

Lige over for i Nr. 81 finder vi Bogense Skotøjs-Depot, en gammel Skomagerforretning, der startedes i 1869 af Skomager Larsen og siden har haft flere Indehavere for endelig

i 1906 at overtages af den nuværende Indehaver, M. Rasmussen. Rasmussen har siden da betydelig udvidet Forretningen, eftersom Kundekredsen steg, han anvender nu Elektromotor til Drift af de Maskiner, han anvender i sin Bedrift, og ved Siden af Skomagerforretningen driver han Læderhan-

L. Barfoed. Tømmerhandler.

Arthur Storch, Manufakturhdl.

H. Christiansen, Købmand

P. Christensen. Overlærer.

del. I 1916 blev den gamle Butik Rasmussen for lille og mørk, og han foretog da en ret betydelig Ombygning af sin Ejendom, hvorved han skaffede sig ikke blot bedre Plads, men først og fremmest en smuk Butik med store Spejlglassruder, saa den nu hører til de flotteste i Byen og afgiver en udmærket Salgsplads for hans gode Varer; han hævder ved

denne Forbedring sikkert Førstepladsen i sin Branche her i Byen.

Skotøjsdepotet (ved M. Rasmussen).

Vi fortsætter nu forbi Østergade, som vi kigger ind i paa Tilbagevejen, og finder da i Nr. 80 Engelsk Beklædnings-Ma-

Engelsk Beklædningsmagasin (ved Th. Bonfils).

gasin installeret i en dejlig gammel toetages Bygning af Bindingsværk, en af de faa, der er her tilbage i velbevaret Stand,

desværre har Konkurrencen og Nutidens Fordringer til Lys krævet, at Bygningens oprindelige Vinduer i Butikslokalerne er ombyttet med 5 mægtige Spejlglasruder, saa at Facaden er en eneste Glasflade. Denne Forandring er foretaget af Th. Bonfils, som her i Efteraaret 1910 begyndte under førnævnte Firma en fuldstændig Herreekviperingsforretning. Med den Energi og Dygtighed, der kendetegner Bonfils, fik han snart Forretningen saa godt i Gang, at han i 1913 saa sin Fordel ved i Stedet for som hidtil at lade sine Klædninger sy andet Steds, selv at oprette Skræderi og paabegynde Klædehandel, saa at de fleste, i hvert Fald de fineste, Klædninger, nu udgaar fra eget Værksted. Bonfils hører til de smarte unge Forretningsmænd, der sikkert og støt fra en mindre Begyndelse arbejder sig op til den store Virksomhed.

Et Par Huse længere nede, i Nr. 87, træffer vi paa en af

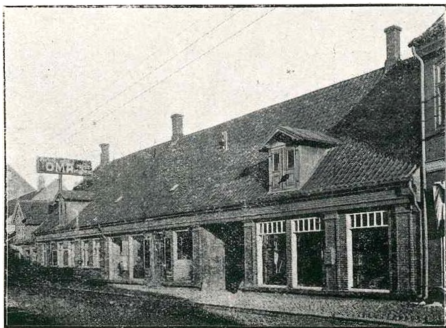
Byens store Manufakturforretninger Vett & Wessels Udsalg. Det er en af dette Firmas ældste Filialer her i Landet. Forretningen startedes i 1746 af Købmand G. Lauesen og fortsattes af dennes Søn, indtil han i 1910 overdrog den til Chr. E. Blangsted, Forretningens nuværende Indehaver. Blangsted har siden da betydelig udvidet den, han saa sig i 1914 nødsaget til at sætte en Etage paa Huset for at skaffe Plads. I

Vett & Wessels Udsalg (ved Chr. E. Blangsted).

1917 begyndte han en gros Salg af Manufakturvarer, og han har tillige fornylig oprettet en Systue for Damegarderobe; den ene Udvidelse er fulgt hurtigt efter den anden; i det hele er under Blangsteds kyndige og dygtige Ledelse den gamle Manufakturforretning gaaet stærkt frem, ja, han har endog siden Overtagelsen firedoblet sin Omsætning, noget, der borge^r godt for Fremtiden.

Lige overfor har vi Reinhardt Jantzens Købmandsgaard,

Reinhardt Jantzens Kolonial-, Korn- & Foderstofforretning.

en af Byens gamle Købmandsforretninger, der i flere Slægtled har været drevet af Familien Jensen. I 1915 solgte Chr. E. Jensen den imidlertid til Jantzen, der en Del Aar havde været Medhjælper i Forretningen, men dog det sidste Par Aar før Overtagelsen havde drevet selvstændig Forretning her i Byen. Gaardens gamle Bygninger er i Tidens Løb forsvundne og har maattet give Plads for nye og moderne. I Bygningen til Gaden er 2 store Butikslokaler, hvoraf den ene væsentlig rummer Støbegods, som Jantzen er Eneforhandler af for det kendte Firma J. S. Hess & Søn, Middelfart; den anden afgiver Plads for Kolonialvareafdelingen; ude i Gaarden findes Staldene og Lagerbygningerne, der rummer Korn, Foderstoffer og grove Varer. Jantzen er en dygtig og energisk yngre Forretningsmand, der sidder inde med alle Betingelser for ikke blot at hævde Forretningens

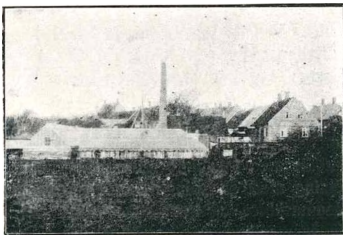
gamle, gode, Tradition, men ogsaa har Udsigt til yderligere at forøge dens Anseelse og Kundekreds.

Endelig helt ud i Gaden, hvor Forretningskvarteret er ved at høre op, hvor Husene ikke anvendes alene til Butik-

Exterior af Reinhardt Jantzens Pakhuse.

ker, finder vi i Nr. 98 J. H. Christiansens Handelsgartneri. Christiansen, der som Gartner har faaet sin Uddannelse paa Herregaarden Julsberg ved Nyborg og hos Olsens Enke i København og dels i Udlandet, særlig i Tyskland, begyndte i 1888 paa et Stykke Jord, som han først lejede og siden, i 1891, købte, sin Forretning under meget beskedne

J. H. Christiansens Handelsgartneri.

Former; han opførte til at begynde med kun 1 Drivhus, men ved Flid og Dygtighed gik det stadigt fremad, saa at han har kunnet føje Drivhus til Drivhus, og i Øjeblikket er han naaet til 5, der tilsammen dækker et Areal af mindst 400 m².

I disse Drivhuse opelsker Christiansen sine mange Blomster, her finder man til alle Tider af Aaret en Blomsterfylde og Farvepragt, der kan fryde Øjet, og ude paa Friland er der fra tidligt Foraar til sent paa Efteraaret altid Blomsterkulturer, der straalere i alle Farver, alt er fremelsket under hans kyn-dige Haand. Som Specialiteter driver Christiansen særlig Begonia og Tulipaner; med Hensyn til Tulipandyrkning er han absolut Foregangsmand herhjemme; før andre endnu havde tænkt paa at dyrke Blomsterløg her i Landet, var han i fuld Gang med sine Løgkulturer og beviste derved, hvad andre nu tillige har draget Lære af, at vort Klima ogsaa egner sig for Dyrkning af Blomsterløg, noget man hidtil troede, at Holland havde Eneret paa. Paa den store Landmandsudstilling i Odense 1900 udstillede han sine Løg, men udenfor Bedømmelse; kun paa den Betingelse kunde han faa Lov at være med, idet der blev gjort gældende, at Blomsterløg ikke hørte med til danske Blomsterkulturer. Paa Udstillingen vakte hans Løg megen Opmærksomhed. Her blev de bl. a. meget indgaaende studeret af Professor Carl Hansen ved Landbohøjskolen, den Gang vor største Tulipankender her hjemme. Han sendte senere Christiansen en meget anerkendende Skrivelse, hvori han foruden at tilsige ham sin Bistand og Vejledning udtalte sin Forundring over, hvorfor Løgene, der hørte med til Udstillingens allerinteressanteste Frembringelser, skulde være uden for Bedømmelse. Christiansen har siden da fortsat med sine Blomsterløg og haft megen Fornøjelse heraf. Ved Siden af at passe sin betydelige Bedrift har Christiansen ogsaa faaet Tid til at paatage sig offentlige Hverv; han har bl. a. i en Periode været Medlem af Byraadet.

Omtrent lige overfor, i Nr. 99, har Chr. A. Schebye Støbegodslager og Maskinforretning. I 1896 overtog Schebye en Smedie med Maskinforretning i Harritslev; her drev han Forretning med alle Slags Landbrugsmaskiner, Plove, Høst- og Slaamaskiner, og her paabegyndte han Fremstillingen af den Radsaamaskine, der har gjort hans Navn kendt over hele Nordfyn. I Efteraaret 1911 købte han imidlertid Ejendommen her i Byen, hvor han nu bor; det var en gammel forfalden Avlsgaard, som han straks gav sig i Lag med at rive ned og bygge op med en stor 2-etages Bygning til Gaden med store Udstillingslokaler i Stueetagen, og i Gaarden de store Værkstedslokaler. Her fik han udmærkede Virkeforhold for

sin betydelige Forretning, som han her lettere kunde drive end ude i Harritslev, hvor Transportforholdene var mere vanskelige. Siden da har Schebye betydelig forøget sin Omsætning i Maskiner og særlig da i de af ham fabrikerede Radsaamaskiner, for disse har han paa Udstillinger høstet megen Anerkendelse; saaledes blev han paa Amtsudstillingen i Aarup 1902 tilkendt Hædersdiplom af 2. Klasse og paa nordvestfynske Husmandsforeningers Udstilling i Bogense

Chr. A. Schebys Maskinforretning.

1912 Hædersdiplom af 1. Klasse. Schebye har tillige Eneudsalg af Støbegods fra Nørrebros Jernstøberier i Odense, saa han driver en i sin Art meget betydelig Forretning, antagelig en af de største paa Nordfyn, og hvis Verdenskrigen ikke vil lægge alt for mange Hindringer i Vejen for Tilførsel af Raaprodukter, vil han sikkert ved fortsat Flid og Dygtighed drive sin Omsætning yderlig i Vejret.

Vi vender nu om, for, som før bemærket, at tage Turen gennem Østergade, der ogsaa rummer en Del Forretninger. Vi træffer da paa venstre Haand, i Nr. 5, paa Arthur Storchs Manufakturforretning, en af Byens ældre Forretninger i denne Branche. Storch begyndte her under beskedne Former i 1877 sin Forretning i en gammel, mindre Ejendom; ved Soliditet og gode Varer skaffede han sig imidlertid saa stor en Kundekreds, at han i 1894 maatte ombygge Ejendommen; han lod da opføre den store, smukke toetagede Bygning, hvori han nu har tilhuse; han har her en rummelig Butik med store

Vinduer og al Nutidens Komfort. Storch har under sin Virken her været betroet mange Tillidshverv; han har saaledes

været Medlem af Ligningskommissionen, været Kirkevæрге og Medlem af Handels- og Haandværkerforeningens Bestyrelse samt Medlem af Asylets Bestyrelse; indenfor sin Stand nyder han megen Agtelse, hvilket har givet sig Udslag i, at han er Repræsentant for Provinshandelsstandens Understøttelsesforening samt for de danske Købstæders Manufakturhandlerforening.

Arthur Storchs Manufakturforretning,
 een eneste Ejendom, Byens største og mest karakteristiske,

I den øverste Del af Gaden, der fra St. Annagade til Teglgaardsvej indtages af

G. V. Larsens Kolonial-, Korn- & Foderstofforretning.

har vi Byens største Forretning, nemlig G. V. Larsens Købmandshandel. Ikke blot til Østergade, men ogsaa til St. Annagade og Teglgaardsvej har Forretningen Facade; her har vi en af de rigtig gode, gammeldags Købmandsgaarde, opført af Bindingsværk i 2 Etager med udhængende Tage med øverste Etage ragende ud over nederste, hvilende paa de fremspringende Bjælker, der understøttes af svære, smukt udskaarne Træknægte, og midt paa Hovedfacaden mod Øster-

Interiør fra G. V. Larsens Købmandsgaard.

gade den herligste Karnap med et sjældent formet Kobbertag; desværre har man, givende efter for Nutidens Fordringer til Lys, ombyttet Butikkens oprindelige smaa Vinduer med store, hvilket skæmmer Bygningens gamle, kønne Stil. I Gaarden eller Gaardene findes de store Bygninger, der rummer Kornmagasinerne og Lagrene. Kommer man ind i Butikken, ser man, den endnu er stor og rummelig som i ældre Tid, da den tillige var delvis Lager, og ved Siden af har vi endnu den store, rummelige Gæstestue med langt Bord og Bænke, hvor Forretningens mange Landkunder som i gammel Tid nyder Gæstfrihed; her er i det hele meget tilbage af det, der minder om den Tid, der var Købmandsstandens bedste, da Handel meget mere end nu var baseret paa et absolut Tillidsforhold mellem Kunde og Købmand. Gaarden er maaske opført i Begyndelsen af forrige Aarhundrede,

maaske endnu tidligere, og Forretningen i dens nuværende Form er grundlagt i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede af Købmand *Gylling*, men det var dog først, da den i 1855 blev overtaget af Købmand *A. Dethlefsen*, at Forretningen fik sit store Omfang. Ved Overtagelsen var A. Dethlefsen endnu en ung Mand, knap 25 Aar; han traadte inden længe i Forbindelse med Elias B. Muus, der havde etableret sig 1829 i Kerteminde og 1841 i Odense, og som fra første Færd

G. V. Larsen, Købmand, R. af Dbg.

havde baseret sin Forretning væsentlig paa Kornhandel; de to Mænd fik snart i Forening hele Kornhandlen paa Nordfyn i deres Hænder, og over Børgense og Kerteminde udskibedes det indkøbte Korn til Udlandet; thi Kornudførsel var i de Tider en af Danmarks største Indtægtskilder, dette varede ved gennem Treserne og Halvfjerdserne, saa fik Danmark svære Konkurrenter paa Udlandets Kornmarked, saa Kornpriserne dalede i den Grad, at Korneksport ikke længere kunde svare Regning. Den danske Bonde saa sig da nødt til at lægge Driften om til selv at an-

vende sit Korn til Kvægfoder og i Stedet for Korn eksportere Kvægprodukter. Købmand Dethlefsen gjorde hele Kornhandlens gyldne Tid med, men den var forbi, da han i 1889 overdrog Forretningen til dens nuværende Indehaver, Købmand G. V. Larsen. Larsen, der er Købmandssøn fra Middelfart, havde modtaget sin Uddannelse i flere af Landets største Forretninger, før han overtog Forretningen her. Ret vanskelig var Tidspunktet, fordi man netop var i Færd med efter Landets Behov, at lægge Kornhandlen om fra Eks- til Import, og man havde endnu kun ringe Erfaring for, hvorledes den bedst skulde gribes an for at give tilfredsstillende Handelsresultater. Her maatte Larsen selv finde Vej og sik-

kert anvende al sin Kløgt og Dygtighed for at faa fat paa rette Vis. Forbindelsen med Elias B. Muus fortsattes, men dog saaledes, at Larsen drev sin Forretning som et selvstændigt Foretagende, og han har nu den Tilfredsstillelse at se sin Forretning arbejdet frem til at være ikke blot Nordfyns største, men en af de mest betydende paa Fyn. Forretningen omfatter nu først og fremmest Korn- og Foderstoffer, dernæst Kolonialvarer en gros & detail samt grove

G. V. Larsens Havnepakhus.

Varer som Jern og Cement, endvidere Gødningsstoffer og Markfrø; foruden Hovedforretningen her har Larsen Lager for sine Varer i Beldringe, Lunde, Odense og Harndrup. Et betydeligt Arbejde er gennem Aarene nedlagt i den store Virksomhed, stort Fremsyn og en nøje Følgen med Konjunkturerne saavel herhjemme som i Udlandet har det krævet for paa alle Forretningens Omraader at disponere rigtigt; dog har Larsen, der i høj Grad har forstaaet at vinde sine Medborgeres Tillid, alligevel faaet Tid til at beklæde adskillige Tillidsposter; han har bl. a. været Medlem af Byraadet, er Formand i Byens Handelsforening og for Bogense Banks Bestyrelse, og han har gennem det alt gjort et uegennyttigt og dygtigt Arbejde til Gavn for sin By. I 1913 blev Larsen hædret med Ridderkorset.

Vi fortsætter nu videre om ad Teglgaardsvej for at ende vor Runde i Bogense Planteskole, der ligger ved Vejen, der til højre bøjer fra Teglgaardsvej. Planteskolens Indehaver,

Chr. Pedersen, begyndte her i 1906 efter at have modtaget en omhyggelig Uddannelse i Fredericia Planteskole under Vejledning af Havebrugskandidat Maribo og i Øksnebjerg Planteskole ved Svendborg, paa et Stykke Jord, der indtil da laa hen som Agerland, sin Planteskole med Dyrkning af Frugttræer og -buske af enhver Art samt Roser og Køkken-gartneri. To Aar efter byggede han paa Jordstykket en Villa; i det hele tog han fat med stor Arbejdslyst og Energi,

Bogense Planteskole (Chr. Pedersen).

saa at Forretningen hurtigt voksede op, og i 1913 købte han, for at udvide den, endnu et Jordstykke ved Gyldenstensvejen og endelig i 1917 et tredie Stykke ved Stegøvejen; al Jorden anvendes til førnævnte Brug. Pedersen forsender ikke blot sine Roser og Frugttræer over hele Landet, men ogsaa til Udlandet, særlig til Norge og Sverrig, og hans Eksport er i de senere Aar under stadig Stigning og har sikkert ikke endnu naaet Toppen.

Adskilligt mere kunde der endnu være at se og berette om paa vor Tur, men det vilde føre for vidt; vi skal dog minde om, at Byen er særlig vel forsynet med Garverier, der alle findes i Byens Udkanter; nogle af disse er meget store og har i enhver Henseende taget Damp og Elektricitet i Brug for maskinmæssigt at fremstille saavel fine og lækre Skind som svært og groft Læder.

Omegnens Landmænd har ogsaa her i Byen et Andelsmejeri paa Adelgade samt et Andels-Svineslagteri, beliggende

I. H. Christiansen,
Handelsgartner.

Ellef Hansen,
Isenkremmer.

Chr. A. Schebye,
Fabrikant.

Chr. E. Blangsted,
Manufakturhandler.

Reinhardt Jantzen,
Kobmand.

Chr. Pedersen,
Handelsgartner.

Laur. Andersen,
Skomagermester.

F. Bech,
Skræddermester.

R. Ulriksen,
Branddirektor.

Carl Jensen, Kobnd

M. Rasmussen, Skomagerm

i Nærheden af Banegaarden, begge er ret betydelige Foretagender, der i ikke ringe Grad bidrager til at vedligeholde Forbindelsen mellem By og Land.

Vi faar i det hele paa vor Tur det Indtryk, at Byen er i Besiddelse af en Købmands- og Haandværkerstand, der ved Flid, Driftighed og Forretningsdygtighed har gjort sit til, at Byen, trods Oplandets Indsnævring i den nyeste Tid, er vokset jævnt og sikkert, saa at den nu tæller 2767 Indbyggere, eller 1063 flere end i 1890. Anlæg af nye Gader har denne Tilvækst egentlig ikke forarsaget, men derimod en Mængde Nybygninger saavel langs Odense- som Slettenlandevej.

Spare- & Laanekassen for Bogense & Omegn.

Pengeinstitutter.

I vore Købstæder er det for at fremme og opretholde en stadig og livlig Handels- og Erhvervsvirksomhed nødvendigt, at der findes Institutioner, som paa forskellig Maade kan

lette Pengeomsætningen og Kreditforholdene. Dette besørger her i Landet af Sparekasser og Banker; de første er særligt indrettet paa at modtage og forrente opsparede Beløb for længere Tid, medens de sidste foruden denne Opgave i særlig Grad har at arbejde med Kapital, der er bestemt til med kort Varsel at tages tilbage og følgelig derfor ogsaa maa frugtbares paa en saadan Maade, at den let kan være disponibel. I mange Tilfælde blandes dog de to Institutioners Virksomhed sammen, og det er derfor ret almindeligt, særligt i Smaabyer, at man nøjes med et Pengeinstitut, der saa ofte kaldes noget lignende som Spare-, Laane- og Discontobank eller -kasse. Her i Byen har man i alt Fald af Navn holdt de to Institutioner adskilte, idet her findes baade en Sparekasse og en Bank.

Spare- og Laanekassen for Bogense og Omegn begyndte sin Virksomhed 1. Februar 1854; den stiftedes af følgende Mænd, som tillige var dens første Direktion: Justitsraad, Borgmester Baadsgaard, Købmændene H. Barfoed, M. Jacobsen og Jantzen samt Godsforvalter Krarup og Apoteker Richter. Som ved alle andre Sparekasser her i Landet træffer man hos denne stor Forsigtighed i Ledelsen; Direktørerne har stadig været sig bevidste, at en Sparekasses vigtigste Opgave er ved absolut betryggende Sikkerhed for Udlaanene at værne Sparernes Indskud. Under primitive ydre Forhold traadte den ud i Livet, den lejede sig ind hos sin første Forretningsfører, Herredsfuldmechtig Meldal, hvor den i en Aarrække havde Lokaler, som maalte med Nutidens Fordringer til slige Institutioners Udstyr og Komfort var mere end tarvelige. I Overensstemmelse med de beskedne Lokaler og hele Institutionens Ledelse var Direktørstillingen heller aldrig nogen indbringende Bestilling; indtil 1883 var den ulønnet, og først da forlenedes den med en Løn af 300 Kr. aarlig, som endelig i 1913 forhøjedes til den nuværende Lønning, 500 Kr. Under disse beskedne Kaar arbejdede Sparekassen sig frem støt og sikkert, saa at Sparernes Tilgodehavende nu udgør over 6 Mill. Kr. Midlerne er hovedsagelig anbragte som første Prioritetslaan i Land- og Købstad- ejendomme; samtidig har Kassen af sit Overskud opsamlet et Reservefond af ca. 380,000 Kr., ligesom den hvert Aar af sit Overskud uddeler ret betydelige Beløb til Støtte for humane Foretagender og i velgørende Øjemed. Men har Kassen, hvad Penge angaar, vokset sig stor og stærk, fremtræ-

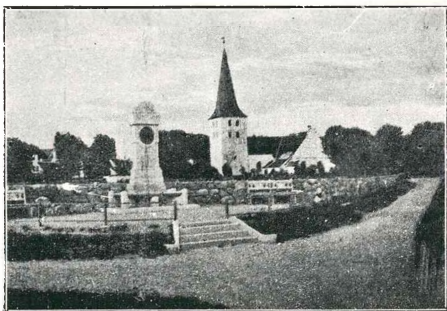
der den nu ogsaa i et Ydre, som er den store Institution værdig. I 1910 byggedes den smukke Bygning paa Adelgade, hvor Sparekassen nu er tilhuse. I sit Ydre er den en af Byens kønneste Bygninger, opført af saa gedigne Materialier som Granit og haandstrøgne Sten. Dens Indre er mindst lige saa smukt; i Stueetagen har Sparekassen sine Lokaler, og her er ved Hjælp af kostbare Træsorter i Møbler og smukke Farver paa Væggene fremskaffet et særdeles smukt og stilfuldt Ekspeditionslokale; paa 1. Sal er en god og komfortabel Lejlighed for Forretningsføreren. Dens nuværende Direktion bestaar af Købmændene L. Barfoed, C. Hansen og Chr. G. Jensen samt af Murermester H. C. Jørgensen, Sognefoged H. Knudsen og Gaardejer Chr. Madsen. Kassens Forretningsfører er Sagfører A. Nørby.

Overfor Sparekassen har Bogense Bank tilhuse; den har endnu ikke sin egen Bygning, men har lejet sig ind i en stor, nyopført Forretningsejendom. Banken er stiftet 8. September 1897 med det Formaal, som er enhver Banks, at lette Pengeomsætningen for Byens og Omegnens Erhvervsliv. Dens Stiftere var væsentlig Byens Købmænd og Haandværkere. Den ledes af en Bestyrelse paa 7 Medlemmer og et Repræsentantskab paa 12, hvoraf ifølge Bankens Statutter 4 skal være fra Byen og 8 fra Landet. Bankens første Bestyrelse bestod af Rentier Schiønmann (Formand), Købmændene J. Hendriksen og G. V. Larsen, Branddirektør Møller, Tømrermester Petersen, Malermester Johs. E. Blangsted og Sagfører Theill. Formand for dens første Repræsentantskab var Redaktør Pagh.

Kirke og Skole.

Bag Torvet, paa Byens højeste Punkt, en Lerbakke, hvis Skrænter gaar lodrette ned i Havet, ligger Byens Kirke, kaldet St. Nikolaj, selvfølgelig, andet kunde den ikke godt hedde i en gammel Fisker- og Søfartsby, opkaldt som den er efter Fiskernes og Sømændenes Helgen, den hellige Nicolaj, hans Billede har ogsaa oprindeligt prydet Indgangen til Taarnet, men er senere blæst ned. Ifølge Sagn skal Byen i sin Størhedsperiode, altsaa i den katolske Tid, have haft ikke mindre end 7 Kirker, hvoraf flere dog sikkert har været Kapeller, knyttet til Kloster eller Hospitaler, alle er forsvundne, undtagen den betydeligste, St. Nicolaj. Den er bygget i 1406 og opført af Kamp- og Mursten i Korsform, tækket med

Tegl; den har et højt, anseligt, firkantet Taarn, dækket af et mindst lige saa højt ottekantet Spir, tækket med Tagspaan. Taarnet findes, hvad der er sjældent, ved Kirkens østre Ende over Koret og Sakristiet — Kirketaarne ligger ellers mod Vest. For dets Anbringelse her angives forskellige Grunde, bl. a. Frygt for, at Havet skulde undergrave og opsluge det, hvilket lyder mindre sandsynligt, derimod lyder en anden Grund mere rimelig, for at Klokkerne paa den Maade, især

da Byen var saa stor i Omkreds, kunde høres overalt, og Havet ikke, særlig naar Vinden bar fra Land, skulde sluge Lyden. I en Præsteindberetning fra 1755 hedder det om Kirken, at den er „fast lige saa lang som bred, naar man fraregner Koret og Sakristiet“; saaledes er det den Dag i Dag, skønt Kirken bærer Vidne om siden da at være undergaaet adskillige Forandringer, dog vist nærmest Restaureringer, der ikke har forandret Kirkens oprindelige Form, et nyt Vaabenhus synes dog at være føjet til som Tilbygning i 1857. Kirken er i sit Indre smukt hvælvet og bestaar ifølge sin Korsform af et Hovedskib og to Sideskibe, af hvilke det nordre benævnes Kvindeskibet og det søndre Mands- eller Karleskibet. Kirken har en smukt udskaaet Prædikestol af Egetræ, anbragt ved Korbuen og i Koret en dejlig udskaaet Altertavle, der bærer Aarstallet 1588 samt Kong Frederik den II.s og Dronning Sofies Navne; i Midten er der prydet med et Maleri, der forestiller Kristus i Gethsemane; det er

skænket Kirken af Oberstløjtnant P. Bardenfleth til Harritslevgaard. Ved Hovedskibets vestre Gavl er anbragt et stort Pulpitur, der rummer Kirkens Orgel, bygget 1862 af Markussen & Søn i Aabenraa. I Skibene er ophængt to smukke Lysekroner, hvoraf den største i 1654 er skænket af en Hamborgerkøbmand, Just Fechtel, og den mindste i 1705 af et Par formuende Bogense-Borgere. I Sideskibene er indmuret flere store Gravsten, der er afdækket ved Kirkens sidste Restauration 1914—15; de laa i Koret og Sideskibene og har dækket Raadmænds og Borgmestres Grave, Mænd, der levede i det 16. og 17. Aarhundrede. Ved den førnævnte sidste Restaurering, der var meget omfattende og kostbar, blev Kirken forsynet med nyt Stoleværk, fik installeret elektrisk Lys og nyt Varmeværk, og Kirkens Indre har nu et smukt og hyggeligt Præg. I Taarnet findes 2 Klokker, af hvilke den største foruden et latinsk Vers bærer Aarstallet 1516. Taarnets høje, slanke Spir, der er opført i 1760, ses milevidt ud over Omegnen og er ikke blot et fortrinligt Sømærke for Fiskere og Sømænd, men ogsaa en smuk Prydelse for vor lille By, det viser tillige Omverdenen, at Byen er her, og hvor den er at finde.

Omkring Kirken ligger Kirkegaarden, der i 1912 er betydelig udvidet; her findes en Del Krigergrave og et Monument, rejst i 1865 over Soldater, der i Krigsaarene 1848—50 og 64 døde paa Lazarettet her. Ved Kirkegaardens nordøstlige Hjørne blev i 1918 rejst et Monument for Landstingsmand, Etatsraad Pagh; det bestaar af en høj, firkantet, smukt formet Granitsøjle, der er prydet med Pagh's Portrætmedaillon. Det er bekostet af Haandværker- og Industriforeninger samt kommunale Institutioner fra hele Landet og staar som et smukt Minde om denne Mands Betydning for Dele af Samfundslivet i vort Land.

I gejstlig Henseende har det umiddelbart uden for Byen liggende Skovby Sogn gennem lange Tider været Anneks til Bogense; dette Forhold ophørte dog i 1903, da Skovby fik sin egen Sognepræst. Gennem mange Aar, maaske helt fra Reformationens Tid, har Bogense og Skovby været betjent af een Præst samt i Tiden 1812—73 tillige af en Kateket, der samtidig var Førstelærer ved Borgerskolen.

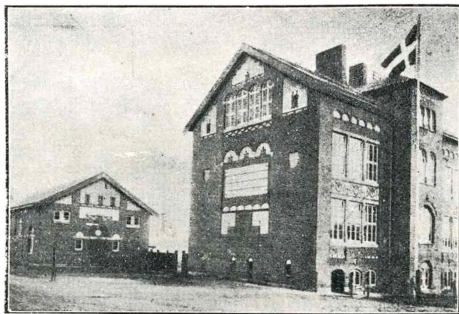
Præsterne ved Kirken siden 1869 har været: *H. C. Lassen* 1864—72, *C. Fog* 1873—1902 og *R. L. Jürgensen* siden 1903.

Af disse var C. Fog i en Aarrække tillige Provst for Lunde m. fl. Herreders Provsti, medens Kirkens nuværende Præst, forinden han tiltraadte Embedet her, i en Del Aar var Provst i Jylland. Om dem alle kan vist siges, at de ikke tilhørte eller tilhører nogen særlig kirkelig Retning, men var og er Forkyndere af den gamle ved Reformationen for Vranghed rensede Kristendom; de har paa dette Punkt været i Overensstemmelse med deres Sognebørns religiøse Opfattelse; thi gennem Aarene har den grundtvigske Retning eller Indre Mission kun vundet ringe Indpas her i Byen, mest dog den sidste, saa at der i 1899 opførtes et Missionshus „Bethel“ ved Teglgårdsvej.

I Heibergs „en Sjæl efter Døden“ stiller Sjælen følgende Spørgsmaal til Mefistofeles: „Er her nu f. Eks. et Sted, hvor man kan sætte sin Søn i Skole?“ Et Spørgsmaal, der levende har interesseret ikke blot „Sjælen“, men ogsaa denne Bys Indvaanere gennem Tiderne, og særlig da efter Trediverne og Fyrrerne i forrige Aarhundrede, hvori Spørgsmaalet om Oprettelsen af en Realskole var paa Dagsordenen rundt om i vore største Købstæder, naaede dets Dønninger ogsaa herop, og Spørgsmaalet „Realskole“ i Forbindelse med „Der skal du vist sætte din Søn i Skole“ trængte sig paa og krævede sin Løsning. Men forinden vi ser, hvordan Sagen løstes her, et Par Ord om Byens Skolevæsen inden den Tid. Som i alle andre Købstæder fandtes her ogsaa en Latinskole, den skal have ligget i St. Annagade og var naturligvis efter Byens Størrelse kun lille. I 1595 havde den dog 56 Elever, men den havde stadig kun en Rektor og en Hører, og disse var ikke altid af fineste Kvalitet; saaledes berettes, at i 1635 holder Biskop Mikkelsen Visitats ber i Byen og giver Rektor Jensen en drøj Reprimande, fordi han Dagen i Forvejen i Fuldskab har skældt Borgmester Bang og Provst Büxen ud. I 1740 blev den latinske Skole nedlagt, og der oprettedes en Borgerskole, en Skole, der ifølge Navnet gav Plads for alle Byens Børn; den blev dog senere delt i 2 Afdelinger som i de fleste af vore Købstæder, nemlig en Almue- eller Friskole (fri for Betaling af Skolepenge) og en Borger- eller Betalingsskole; i begge Afdelinger synes Børnene — i alt Fald til at begynde med — kun at have faaet Halvdagsundervisning, og det har altsaa ikke været her som i flere andre Byer, hvor man lod Børnene i Friskolen nøjes med halvdags, medens Børnene i Borgerskolen fik heldags Undervis-

ning. Skolepenge i Borgerskolen var kun lave, vistnok 10 Daler om Aaret, og Byen synes i det hele efter Datidens Forhold at have ofret en Del paa sit Skolevæsen, saaledes anføres for Aaret 1855, at Skoleskatten her udgjorde 1770 Rdl., en Sum, der overgik fem andre fynske Byers Skoleskatter.

I Trediverne og Fyrterne blev som før nævnt Spørgsmaalet om Realundervisning og Oprettelse af Realskoler le-

vende rundt om i vore Købstæder, men op til Bogense naaede Spørgsmaalet først i Tresserne; der blev da af en i den Anledning nedsat Komité, vistnok væsentlig dannet paa Foranledning af et af dennes Medlemmer, nemlig Købmand O. H. Jensen, til Kommunalbestyrelsen stillet Forslag under 19. Juni 1862 om at føje Realklasser til Borgerskolen. Kommunalbestyrelsen gav Sagen 2 indgaaende Behandlinger, og ved den sidste vedtoges Komiteens Forslag med følgende Motivering, „at uagtet det unægtelig kunde synes betænkelig for Bestyrelsen at samtykke i en Omordning af Skolevæsenet, der kun kan medføre forøgede Udgifter for Kommunen, som alt er bebyrdet med en trykkende Skoleskat, tror Bestyrelsen dog, med Hensyn til den Udsigt, der er stillet til, at den i Forslag bragte Plan vil lede til en udvidet og forbedret Skoleundervisning, og at ikke ubetydelige frivillige Bidrag er tegnet til Planens Gennemførelse, at burde tiltræde Komiteens Indstilling saaledes, at denne Plan approberes for et Tidsrum af 4 og 5 Aar.“ Nu fik Byen altsaa Realundervisning for

Drenge, idet en Overgangsklasse og 2 Realklasser knyttedes til Borgerskolen, men helt tilfredsstillende var det opnaaede ikke; thi Deltagelsen var frivillig, og dette havde til Følge, hvad Overlærer Riis i 1877 beklagede sig over, at kun $\frac{1}{3}$ af Drengene i Realklasserne benyttede den udvidede Undervisning fuldstændig, og selv om alle Klasserne blev gennemgaaet, førte det ikke til nogen Eksamen.

For at raade Bod derpaa nedsatte Byraadet den 23. Februar 1883 et Udvalg paa 9 Medlemmer til at afgive Betænkning om Realklassernes Udvidelse. 2. Maj 1884 afgiver Udvalget Indstilling til Byraadet gaaende ud paa at oprette endnu en Realklasse, idet det ganske vist indrømmer, at denne Klasse ikke er tilstrækkelig til at føre Eleverne op til Eksamen ved Skolen, men dog vil komme Maalet meget nær. Byraadet indgiver — baseret paa dette Forslag — Andragende til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet om Tilskud til Forbedring af Kommunens Realskolevæsen. Dette Andragende fører det første Aar ikke til noget, men paa Finansloven for 1886—87 findes et Tilskud paa 1500 Kr. til Bogense kommunale Realskole; men nu sker det mærkelige, at paa Grund af, at der samme Aar er oprettet en privat Realskole her i Byen, andrager Byraadet under 2. Juli 1886 Ministeriet om, at de 1500 Kr. maa anvendes til Bedste saavel for de 2 egentlige kommunale Realklasser som for den til disse som Supplement oprettede private Realskole; under 14. Juli giver Ministeriet sit Samtykke hertil, og Pengene deles ligeligt mellem de to Skoler. Ja, man var ved Maalet, men forlader det i samme Øjeblik for først igen at naa det efter adskillige Aars Forløb. Nu gaar det nemlig saaledes, at den private Realskole hvert Aar føjer een Klasse til, medens Borgerskolen nedlægger een, og da endelig den private Realskole har 4 Realklasser, faar den Eksamensret til at afholde Præliminæreksamen, og da ophører al Realundervisning ved Borgerskolen, mod at Timetallet i de forskellige Klasser førges.

I 1853 havde Borgerskolen faaet sin ny Bygning paa Torvet; ved Oprettelsen af Realklasser blev Pladsen her for lille, og der lejedes Lokaler i Burcharths Gaard i Storestræde, hvortil Almueskolen henvistes; senere da dette Lejemaal ophørte, købtes en gammel Brænderigaard i St. Annagade ved Siden af Raadhuset, hvortil flere Klasser saa henvistes. Da Realklasserne nedlagdes, flyttede Klasserne i Annagade til

Torvet, og Lokalerne overlodes til den private Realskole. Nu gaar denne Skoleordning uantastet til 1905, da en tilsyneladende ringe Ting, et Andragende til Byraadet fra Byens Markbeboere om at faa bygget en Skole til deres Børn ude paa Marken, et Andragende, der siden 1895 har gentaget sig Gang paa Gang uden at føre til noget, bevirker, at Byraadet i Oktober 1905 nedsætter Skoleudvalget og Skolekommissionen som en særlig Kommission for at gøre Kommunens Skoleforhold til Genstand for en indgaaende Overvejelse og eventuelt fremsætte Forslag til en Omændring. Overvejelserne fremsattes i en Betænkning, der resulterer i at foreslaa 1) en Udvidelse af Borgerskolen til at omfatte 7 Klasser med Heldagsundervisning i de 3 øverste, 2) Opførelse af en ny Skolebygning til Borgerskolen, 3) ingen Markskole, 4) Overtagelse af den private Realskole. Om de 3 første Punkter er der Enighed indenfor Kommissionen, angaaende Kommunens Overtagelse af Realskolen deler Kommissionen sig i 2 Grupper, hvoraf den ene, Provst Jürgensen og Redaktør Pagh fraraader Overtagelsen, medens Driftsbestyrer Thage og Læge Trautner tilraader den.

Byraadet vedtog i sit Møde 27. Oktober d. A. at tiltræde Indstillingen, hvad angaar de 3 første Punkter, medens det for det 4. Punkts Vedkommende sluttede sig til d'Hrr. Jürgensens og Pags Forslag at lade den private Realskole fortsætte som hidtil paa nærmere mellem Byraadet og nævnte Skoles Bestyrelse fastsatte Betingelser. Maalet — en kommunal Realskole — naaedes altsaa ikke endnu, men der opnaaedes alligevel meget ved den ny Ordning, først og fremmest den betydelig forbedrede Undervisning, hvor der i Heldagsklasserne foruden i alm. Skolefag undervistes i Tysk, Engelsk, Matematik, Naturlære og Naturhistorie, og dernæst en ny, tidssvarende Skolebygning, hvor der gaves Borgerskolen gode Vilkaar at virke under.

I 1908 toges denne Bygning i Brug. Den ligger paa Hjørnet af Slettens Landevej og Skovvejen og er opført efter Tegning af Arkitekt Alfr. Petersen, Odense; den rummer gode og lyse Klasseværelser, Separatklasser til Haandgerning og Naturhistorieundervisning; samtidig opførtes en smuk og stor Gymnastiksal, en af de kønneste i vort Land, i det hele et Byggeforetagende, der gør Kommunen Ære. Nu kom der Fart i Borgerskoleundervisningen, før den ny Skole byggedes i 1907 havde Kommuneskolen 227 Elever, men der fandtes i

Byen foruden Realskolen en hel Del Smaaskoler med 15—20 Elever i hver; disse sidste forsvandt nu lidt efter lidt, og deres Elever søgte til Borgerskolen, hvilket havde til Følge, at den ny Skolebygning snart viste sig for lille. I Januar 1911 var Børneantallet steget til 309. Byraadet saa sig nu nødt til at opføre endnu en Skolebygning i Forbindelse med det ny Skolekompleks; denne fuldførtes i 1912 og er bygget i Pavillonstil med 4 Klasseværelser, men den har saa svære Mure, at der kan sættes en Etage paa med eventuelle Skoleudvidelser for Øje.

Forinden denne Bygning toges i Brug, allerede i 1911, blev Byens Skoleforhold igen taget op til fornyet Drøftelse. Anledningen hertil var, at Byraadsmedlem, Fisker H. Johansen, en for Byens Skoleforhold stærkt interesseret Mand, under 7. Juni 1911 tilstillede Byraadet en Skrivelse, hvori han foreslog dette, at der i Tilslutning til Borgerskolens afsluttende Undervisning indrettes en Overbygning paa 2 etaarige Klasser med Præliminæreksamen som Maal. Atter maatte der en Kommission til, den tredie, og den bestod ligesom i 1905 af Skolekommission og Skoleudvalg. — Kommissionen afgav Betænkning i 1912, hele Kommissionen er enig om Forslagets Betimelighed, under Forudsætning af, at den private Realskole samtidig ophører at bestaa, men uagtet Enigheden er tilstede om Princippet i Forslaget, deler Kommissionen sig i den endelige Indstilling til Byraadet i 2 Grupper, en større paa 3 Medlemmer: Dyrlæge E. F. Christensen, Sagfører A. Christensen og Købmand S. Leth, der paa Grund af Kommissionens belastede Budget fraraader Skoleordningens Indførelse paa daværende Tidspunkt, medens 2: Provst Jürgensen og Fisker H. Johansen tilraader Indførelsen heraf snarest muligt. Byraadet fulgte Flertallets Indstilling, og Skolespørgsmaalet fandt endnu ikke sin endelige Løsning.

Imidlertid blev Borgerskolens Elevantal ved at vokse, alle smaa Privatskoler forsvandt. Saa paa en Gang, næsten af sig selv, da Sagen var moden, løstes Spørgsmaalet — uden Kommission — med enstemmig Vedtagelse saavel af Skolekommission som Byraad; fra 1. August 1915 ophørte den private Realskole at eksistere for fra denne Dag at fortsættes som kommunal Mellem- og Realskole i Tilknytning til Borgerskolen med fælles Ledelse og med dennes Grundskoleklasser fælles for begge Skoler. Tilsyneladende som en Tilfældighed, men dog sikkert i Virkeligheden med god Aar-

sagssammenhæng var en af Sagens Forkæmpere fra Kommissionen i 1905 med ved Sagens endelige Løsning, nemlig Læge Trautner, der da baade var Skolekommissions- og Byrådsmedlem, og han naaede her at se en Sag ført til Ende, for hvilken han — alle andre ufortalt — havde gjort et stort og udholdende Arbejde. Den kommunale Realskole blev tilhuse i den gamle Borgerskole paa Torvet, hvortil den private Realskole var henflyttet, efter at den ny Borgerskole i 1908 var taget i Brug. Ved Sammenslutningen var Borgerskolens Elevtal 389, fra den private Realskole overførtes 76, saa hele Skolen havde 465 Elever. Siden da er Elevtallet yderlig steget, saa det i Øjeblikket er ca. 550, fordelt i 20 Klasser.

Borgerskolen lededes indtil 1873 som tidligere anført af en Kateket og Førstelærer, men siden da har Skolen haft følgende Overlærere:

P. Riis 1878—1905.

A. Abitz 1907—12.

P. Christensen siden 1913.

Indtil 1905 havde Skolen 1 Overlærer og 3 Lærere, i Øjeblikket har den 1 Overlærer, 11 Lærere og 5 Lærerinder, Tal, der bedre end mange Ord illustrerer Skolens Udvikling og Fremgang.

Ved Skolens Historie har vi dvælet lidt længe, men det har sin Aarsag i, at Skolens Udvikling hører til de interessanteste Afsnit af Byens Historie, og den viser tillige, hvad vi begyndte med at anføre som Indledning til dette Afsnit, at Spørgsmaalet: „hvor skal jeg sætte min Søn i Skole“, kan være saare vanskeligt at besvare.

Endnu har Byen et Par Skoler, der kræver Omtale, nemlig Teknisk Skole og Handelsskolen.

Teknisk Skole er oprettet af Bogense Haandværkerforening i 1865, den har siden 1890 sin egen Skolebygning, der ligger i St. Annagade overfor Raadhuset, en smuk toetaget Bygning, opført i en Slags italiensk Renaissancestil efter Tegning af Arkitekt Alfr. Petersen, Odense. Skolen besøges hver Vinter af 50—70 Elever, der undervises dels af Haandværksmestre og dels af Lærere fra Borgerskolen. Skolens nuværende Inspektør er Landinspektør *Lunddahl*.

Handelsskolen, der er oprettet af Bogense Handelsforening i 1910 og drives af denne, har Lokaler i den ny Kommune-

skole; gennem et treaarigt Kursus fører den sine Elever frem til Handelsskoleeksamen. Den har siden sin Oprettelse været ledet af Kommunalærer *Skjerk*.

Slutning.

Mangt og meget kunde der endnu være at fortælle om her i Byen, men det vilde føre for vidt. Blot skal nævnes, at Byen har sine Dagblade, hvoraf kun et, „Bogense Avis“ trykkes og udgi-

ves i selve Byen, medens baade „Fyns Stiftstidende“, „Socialdemokrat“, „Tidende“ og „Vestrebud“ har Lokalredaktører her, men trykkes i Odense. Byen har Toldbod, Posthus, Telegrafstation,

Adelgade.

Telegraf siden

1862, Herredskontor, alle ledes af flinke, yngre Embedsmænd; men lad det være nok med, hvad Byen har af Virkelighed — og lad os til Slut dvæle lidt ved, hvad den har af Skønhed. Vi maa da kun, Læser, bede dig i Tanken følge os paa en Spadseretur, vi skal da forsøge at aabne dine Øjne lidt herfor. Lad os begynde ved Havnen og følge Stien, der fra Toldboden fører langs Stranden om Kirkegaarden til Kirkebakken. Læg Mærke til Stiens mærkværdige Indfatning, paa begge Sider, lavest ud mod Havet, har du en Hæk. tætklippet af Byens — ja lad mig sige — Nationalblomst, Bukketjorn; aldrig har du set Mage til Frodighed i vort lille Land; skulde Byen have et nyt Vaaben, burde Bukketjornen figurere deri, thi den karakteriserer Byen mindst lige saa godt som i gamle Dage „de Bogense Rosiner, de udmærkede Gulerødder, som voksede her saa store og gode, saa de „trykkede Lammekødet af Fadet“. Men den er ikke blot ejendommelig denne Hæk, særlig den ind mod Byen vendende, der sine Steder er mindst 2 a 3 m høj og danner et udmærket Læbælte for Byens Haver, der ligger indenfor; men hvor er den smuk, særlig ved Foraarstid, naar den i

Lysegrønhed kappes med den udspringende Bøgeskov. Lad dog ikke Hækken fange al din Interesse, men vend Blikket ud over Havet, der ligger dybt under dine Fødder, hvilket Udsyn en Sommerdag, helst en klar Septemberdag fri for

Æbelø Fyr.

Dis og Taage. Langt nede i syd i Lillebælt ser du Fredericias røde Tage, for ikke at tale om den kønne Baaring Vigs stejle, skovbevoksede Skrænter. Fra Fredericia følger Øjet nordpaa den jyske Kyst, her stejle Lerskrænter, der Skove og frugtbare Marker;

endelig fanges Blikket af Indsejlingen til Vejle Fjord med det ejendommelige Trednæs med Skoven lidt tilbage og de enkelte fritstaaende Træer ude langs Strandkanten. Længere mod nord ret ud for Bøgensø har du Juelsminde med det

store Børnesanatorium, hvis hvide Mure, naar Solen falder derpaa, formelig lyser og skærer dig i Øjet, og lidt nord derfor „Palsgaard“s store og dejlige Skove. Nu fortoner den jyske Kyst i det blaa og uklare, men saa har du ret

Østergade.

mod nord det aabne Kattegat, hvor noget mørkt i Horisonten antyder Endelave, og ret nær, kun 10 a 12 km fra Byen, ser du den dejlige lille Ø, Æbelø, med bratte Lerskrænter og dækket af Bøgeskov, en lille Perle, der i sin Tid har tilhørt Bogense, men ved Borgeres Uforstand i svunden Tid er kommen paa andre Hænder; nu er den en Herregaards,

Einsiedelsborgs Dyrehave, en Vildtpark, hvor Daaer og Fasaner holder til. — Alt i alt har du her det herligste Rundskue fra Stien, et Skue, hvortil der næppe findes Mage i vort Land.

Vi fortsætter med Stien forbi Kirkegaarden langs Strandkanten, og vi nyder fremdeles den storslaaede Udsigt og ser paa de forbipasserende Skibe, kommer saa efter 5 Minutters Gang til det lille Anlæg, der er plantet i 1913 paa Forskønnelsesforeningens Initiativ; her er dejlige grønne Plæner, kantet med unge Træer i den frodigste Vækst, inden længe vil her være en smuk lille Skov, et herligt og friskt Opholdssted en Sommerdag.

Vi fortsætter nu med Spadserestien, der ved Anlægget bøjer ind over Marker og Enge til den bagved Byen liggende Fredskov, der ejes af den nærliggende Herregaard, „Gyldensten“, men er overladt Byen som Lystskov; her er brede, velholdte Spadseregange, randede af den danske Bøgeskavs yppige og vekslende Vegetation; her er Solsortefløjt og Spurvepip, her er herligt en Sommerdag, ikke mindst ind under Aften, naar Solen staar lavt i vest og kaster sit svage, gulrøde Lys ind mellem de høje, spredt staaende Bøge, naar Fuglesangen dør hen, og her bliver saa forunderligt stille og fredeligt, da finder Tankerne Hvile, og vi hensynker i Beundring af den danske Bøgeskavs betagende Skønhed.

Vi gaar nu hjem til den lille By, idet vi for os selv indrømmer, at den trods al Hverdagslivets Prosa og Virkelighed er randet af sjælden Skønhed og Poesi.

KENDTE NAVNE OG DATOER.

Arthur Storch, Manufakturhandler, f. 1851 i Bogense. I 12 Aar ved Kolonialhandelen, fra 1865—77 og har i 40 Aar haft Manufakturforretning. Har været Kirkeværge for Bogense Kirke fra 1908—17, i Ligningskommissionen fra 1881—90, Repræsentant for Provinshandelsstandens Understøttelsesforening og Repræsentant for De danske Købstæders Manufakturhandlerforening her paa Pladsen.

Lauritz Barfoed, Tømmerhandler, f. 1853 i Bogense. Lært hos Chr. L. Wedel, Faaborg og Elias Møller, Assens og i København. Bestyrer af Bogense Kul- & Trælasthandel siden dette Firmas Start i 1883. Sparekassedirektør siden 1894, Forligsmægler siden 1905, Formand for Foreningen af Trælasthandlere for Fyn og omliggende Øer siden 1908, Formand for Bestyrelsen af Foreningen Fyns Kulimportører.

Rasmus Ulriksen, Branddirektør og Vurderingsformand, f. 1855 i Baardesø, Krogsbølle Sogn. Uddannet i Højskolerne Emdrupborg, Ryslinge og Askov. Tidligere Lærer, Landbruger og Branddirektør. Sogneraadformand fra 1903—09, Vurderingsmand fra 1892—1908, Branddirektør fra 1908, Vurderingsformand fra 1912.

G. V. Larsen, Købmand, f. 1860 i Middelfart. Uddannet hos Chr. Teisen og Firmaet Wilh. R. Maegaard, Odense. Forretningen omfatter Korn, Foderstoffer, Import, Kolonial og grove Varer. Borgerskab fra 1. Juli 1889. Formand for Bogense Banks Bestyrelse, Formand for Bogense Handelsforening, Medlem af Bogense Havneudvalg, Medlem af Fyns kommunale Telefonselskabs Repræsentantskab. Han er tillige Medlem af Københavns Bedømmelses- og Voldgiftsud-

valg for Korn- og Foderstofhandelen samt Medlem af Nordfynske Jernbaneselskabs Forretningsudvalg. R. af Dbg.

J. H. Christiansen, Handelsgartner, f. 1862 i Haarslev Sogn. Uddannet i Juelsberg Have pr. Nyborg 1877—79, I. P. Olsen, Strandvejen, København 1879—80, I. E. Ohlsens Enke, Østerbro, København 1880—82 og i Tyskland 1883—84. Begyndte i Bogense 1888 som Handelsgartner; begyndte 1898 Kultivering af danske Blomsterløg. Byrådsmedlem fra 1909—13.

F. Beck, Skrædermester, f. 1865 i Frørup. Uddannet hos Skræder Petersen, Vindinge og paa Hutters Tilskærer-Akademi, København. Har været Skrædermester i Skovby fra 1888—1902 og i Bogense siden 1902.

Lauritz Andersen, Skomagermester, f. 1866 i Bogense. Lært hos Skomagermester A. P. Ringkjøbing, Bogense; Driver alm. Skomagerforretning og Fodtøjsudsalg. Har været Medlem af Ligningskommissionen i Bogense.

Chr. A. Scheby, Maskinfabrikant, født 1. Juli 1869 i Hjastrup Sogn, lært hos sin Fader, Maskinfabrikant H. C. A. Scheby. Øster Lunde. Fabrikation af Radsaamaskiner og Forhandler af alle Slags Landbrugsmaskiner samt Støbegods Kakkellovne og Komfurer. Diplom af 1. Klasse paa Udstillingen af Radsaamaskiner.

Poul Christensen, Overlærer, f. 1871 i „Enggaard“ ved Varde. Uddannet i Varde Realskole, Odense Seminarium, Statens etaarige Kursus samt flere af dens korte Kursus. Er Leder saavel af Bogense Borgerskole, der omfatter en Grundskole og en alm. Folkeskoleafdeling, som Bogense kommunale Mellem- og Realskole. Medlem af Bogense Menighedsraad siden 1916, Formand for Bogense Børnebespisningsforening siden 1915, Medlem af Bestyrelsen for Bogense Børneasyl siden 1917.

M. Rasmussen, Skomagerm., f. 1875 i Bogense. Uddannet hos Skomager I. Rasmussen, Bogense, Fagskolen i København og Teknologisk Institut. Formand for den lokale Skomagerforening, i Bestyrelsen for Centralforeningen for Skomagere og Skotøjshandlere i Fyns Stift.

Ellef Hansen, Isenkræmmer, f. 1876 paa Thurø.

Chr. Emanuel Blangsted, Manufakturhandler, f. i Bogense. Lært hos Chr. A. Sevel, Bogense. Forretningen grundlagt 1846.

Reinhardt Jantzen, Købmand, f. 1881 i Ribe. Lært hos Anton Andersen, Ribe. Forretningen omfatter Kolonial, Korn, Foderstoffer, Kul, Cement, Frø og Støbegods.

Chr. Pedersen, Handelsgartner og Planteskoleejer, f. 1882 i Vendsyssel, lært paa Fredericia Planteskole, hos Havebrugs-kandidat C. Maribo og Øxenbjerg Planteskole, Svendborg. Tiltrækning og Forædling af Frugttræer og Roser, iøvrigt Frilandsgartneri; Forretningen omfatter et Areal paa 10 Td. Land. Tidligere Formand, nuværende Bestyrelsesmedlem af Haandværkerforeningen af 10. September 1876.

Th. Bonfils, Købmand, f. 1886 i København. Etableret i Efteraaret 1910 under Firmanavn: Engelsk Beklædnings Magasin.

Carl Jensen, Købmand, f. 1891. Uddannet hos Wilh. R. Maegaard, Odense og Den fynske Handelsdagskole. Forretningen er etableret 1859.

P. J. SKRIVER:

GLAMSBJERG

Byen og Egnen.

Da Banen fra Tommerup til Assens for ca. 30 Aar siden blev aabnet, og der samtidig blev Station i Glamsbjerg, var der vist ikke mange, der tænkte sig, at der her, hvor der den Gang laa en lille ubetydelig og ret forfalden By, i Løbet af 30 Aar skulde vokse en By op paa ca. 1100 Indbyggere. Dette er imidlertid sket, og Udviklingen i Byen er ikke foregaaet i Spring som saa mange andre Steder, men sundt og jævnt. Der er ikke mange tilbage af de Huse eller Gaarde, der stod for 30 Aar siden, og der er heller ikke mange tilbage af de Familier, der den Gang gav Tonen an paa de Steder. — Glamsbjerg var i Fortiden ikke meget regnet i Omegnen, Gaardene og Husene var forfaldne, og Beboerne var ikke særlig agtede som Landmænd. Dens Navn var dengang Glensbjerg, men dens oprindelige Navn er Glamsbjerg, der skal komme af et stærkt Ekko i den nærliggende Glamsdal; da Banen blev anlagt, tog Statsbanerne Navnet Glamsbjerg til Stationen, og det er nu kun gamle Folk, der bruger Navnet Glensbjerg.

Glamsbjerg gør et net og hyggeligt Indtryk; der har været og er fremdeles dygtige Bygmestre, der har haft Sans for at bygge kønt; derfor ser man mindre her end i de fleste hurtigt opvoksende Stationsbyer de grimme Huse, der er en

Rædsel for deres By. Byen har fulgt med i den moderne Udvikling, idet den har Fortov langs Hovedgadeu, elektrisk Belysning, Vandværk og Kloaksystem. Glamsbjerg er en god og solid By. I dens yngre Dage rystede adskillige af af Egnens adstadige Bønder betænkeligt paa deres kloge Ho-

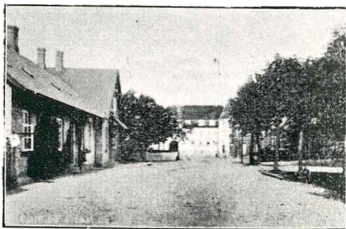

Krengerup. Ejer: Greve Rantzau.

veder over alt det nye, som her kom frem, det vilde efter deres Mening ramle altsammen; den Tid er nu længst forbi, da der rystes paa Hovedet af Glamsbjerg og dens Beboere. Byen hører nu til de solide Stationsbyer, hvad det økonomiske an-

gaar, og desuden bør det ogsaa nævnes, at der er megen aandelig Interesse i Byen, vist mere end i de fleste lignende Byer.

Glamsbjergngnen udgør en Del af de saakaldte „fynske Alper“; Terrænet er meget kuperet. Lidt nord for Byen ligger et højt Punkt, Møllebjerg, 93 m, og til den anden Side Karlebjerg, 92 m; tæt ind til Byen gaar Grevskabet Krengerups store Skove, ca. 2000 Td. Land; i Byens umiddelbare Nær-

Parti fra Glamsbjerg.

hed ligger ogsaa Søholm Sø, ca. 70 Td. Land stor. Alt dette gør, at Omegnen er meget smuk, maaske en af Fyns smukkeste Egne; men endnu kan man dog ikke sige, at den er opdaget af Turisterne.

Forretningsliv.

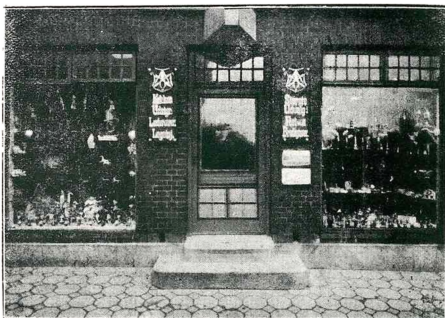
Glamsbjerg har efter dens Størrelse mange Forretninger,

og trods det, at der i Byens umiddelbare Nærhed er vokset Brugsforeninger frem, trives Forretningstilivet dog godt.

Byens to ældste Forretninger, der kom samtidig med Banen, er Købmand *Kr. Andersens* Kolonialforretning og den af Firmaet Brødrene *Plum*, Assens, oprettede Forretning umiddelbart ved Stationen. Brødrene *Plum* erhvervede straks, da Banen kom, en hel Del Jord i Glamsbjerg og har siden solgt en Mængde Byggegrunde, men de byggede saa samtidig en efter Tidens Forhold stor Gæstgivergaard med tilhørende Købmandsforretning og Pakhuse; denne Forretning, der er Byens største i sin Slags, bestaar baade af Kolonial, Isenkram og Foderstoffer m. m. Gæstgivergaard og Forretning er for flere Aar siden afhændet af Brødrene *Plum* og har mange Gange skiftet Ejere; nu drives Forretningen af Købmand *Harhorn*, medens Gæstgiver *Karstensen* er Ejer af hele Bygningskomplekset. Som en af de ældste Kolonialforretninger maa ogsaa nævnes Glamsbjerg Handelsetablissement, der ejes af Frk. *Karen Pedersen*, der har købt Forretningen af sin Fader, Købmand *A. Pedersen*.

I Byen findes 2 store Manufakturforretninger; den ældste ejes og drives af Manufakturhandler *Chr. Jensen*, der startede den i 1886. *Jensen* er kendt af Byens og Omegnens Beboere som en i alle Maader agtet og solid Forretningsmand. — Den anden, Manufakturhuset, har skiftet Ejere adskillige Gange, den ejes nu af Manufakturhandler *Asmussen* og er under hans Ledelse bleven en af de største Forretninger i sin Slags i Vestfyn. To af de mest velassorterede Forretninger i Byen er Blikkenslager *V. Højer Olsens* Galanteri- og Udstyrsforretning og Isenkræmmer *Fr. Andersens* Isenkramforretning. *Højer Olsen* er en af Byens dygtigste og mest energiske Forretningsmænd; Forretningen blev startet for ca. 15 Aar siden, og den er nu udvidet flere Gange og præsenterer sig efter den sidste Udvidelse som en Forretning, der fuldt kan staa paa Højde med Købstædernes bedste Forretninger af samme Slags. I mange Aar savnede Byen en Isenkramforretning, men for en halv Snes Aar siden aabnede *Fr. Andersen* sin Forretning, og man mærkede snart, det var en Fagmand, der var kommet til Byen. Flere havde prøvet med lidt Isenkram, men først nu fik man en Forretning, der var konkurrencedygtig i sin Branche. — Endvidere maa nævnes som en betydelig Forretning Ostehandler *Christiansens Osteforretning*, der er en af de største Osteforret-

ninger paa Fyn; Gartner *Mose's Handelsgartneri* og *Frøforretning* maa ligeledes nævnes. Mose begyndte for godt 25

Høier Olsens Køkkenudstørsforretning.

Aar siden sit Gartneri paa en til dette Brug ret ukultiveret Jord. Gartneriet er siden vokset meget betydeligt; det spæn-

Interiør fra Høier Olsens Køkkenudstørsforretning.

der nu over ca. 7 Tdr. Land og har flere ret store Drivhuse. Gartneriet omfatter flere Kulturer; Gartner Mose er for al-

sidig til at kunne slaa sig til Ro med at dyrke en enkelt Kultur, hvad flere Gartnere i vor Tid slaar ind paa. Man

Fr. Andersens Isenkramforretning.

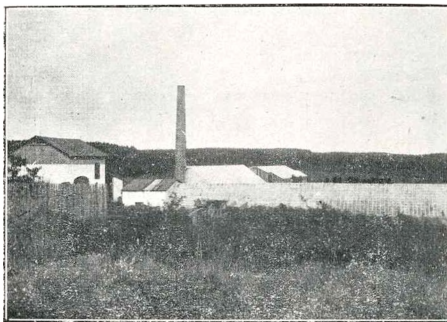
maa ogsaa nævne Slagter *Chr. Pedersens* Slagterforretning og Pølsefabrik, der er den største paa Vestfyn. Som to af

R. Christiansens Osteforretning

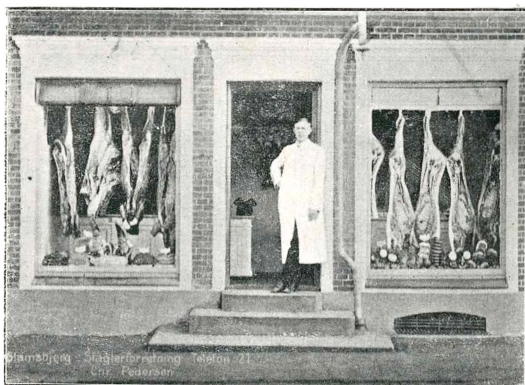
Byens ældste [og] mest stabile Forretninger bør man ogsaa nævne; Skrædermester *A. M. Larsens* Herreekviperings- og Skræderforretning samt Urmager *B. A. Høgs* Urmagerforret-

ning. Og endelig som to af de yngste Forretninger Tømmerhandler *Bisgaards* Trælastforretning og Frk. *Sigrid Peder-*

M. H. Moses' Handelsgartneri.

sens Boghandel; disse to Forretninger har ogsaa udviklet sig

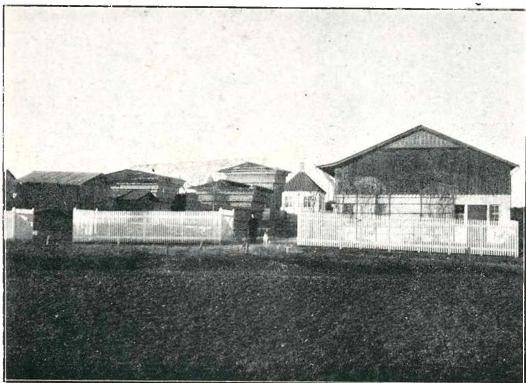
Chr. Petersens Slagterforretning & Pølsefabrik.

ret betydeligt, saa man nu paa disse Omraader kan faa sin Købelyst tilfredsstillet her i Byen. Det gælder om flere af

disse Forretningsfolk som forøvrigt mange andre Borgere i Glamsbjerg, at de har saa at sige begyndt med de bare Næver, men ved Flid og Dygtighed har de arbejdet deres Forretninger op til efter de stedlige Forhold meget store Landforretninger.

Haandværk og Industri.

Glamsbjerg har haft det Held at have dygtige Haandværkere, der har sat deres Præg paa Byen. To af de ældste er Tømrer *A. P. Pedersen* og Murer *Hans Pedersen*. Tøm-

Glamsbjerg Trælasthandel ved H. Bisgaard.

rer *A. P. Pedersen* eller *Peter Tømrer*, som han almindeligst kaldtes, er død for 6 Aar siden; han var den første, der blev begravet paa den nye Kirkegaard i Glamsbjerg, men han vil huskes af de mange, der kendte ham, baade for sin Hjælpsomhed og sit gode Humør. Den af Haandværkerne, der har præget Byen mest, er Bygmester *Marinus Jensen*. Han har leveret Tegning til mange af Byens Bygninger, og han har ikke været bange for at gaa sine egne Veje, derfor er Husene i Glamsbjerg ikke ensformige og kedelige, som de kan være i saa mange Byer; sommetider har han maaske været lidt uheldig, de fleste Tider heldig med sine Tegninger, og han er en anset Bygmester og Arkitekt i en vid Omkreds.

En af hans gamle Elever, Bygmester *R. Pedersen*, en Søn af ovennævnte Tømrer A. P. Pedersen, har for en Del Aar siden nedsat sig i Glamsbjerg; han har i de senere Aar op-
 iørt mange kønne Bygninger, som han har Ære af, og som er en Pryd for Byen.

Store Fabrikker eller industrielle Virksomheder kan man

Høier Olsen, Blikkenslagerm.

P. J. Skriver, Skolebestyrer.

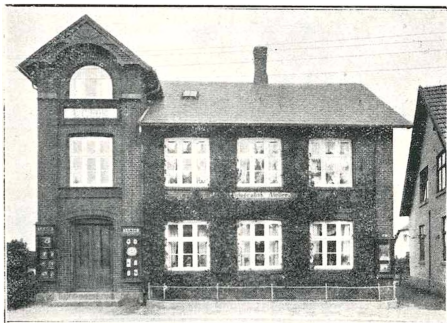
R. Christiansen, Ostehandler.

L. C. Boe, Fotograf.

just ikke sige, at Byen har, men den har dog nogle, der har Betydning for Byen. Den ældste af disse Virksomheder er Aktieselskabet Glamsbjerg Teglværk og Cementstensfabrik, der leverer 1½ Mill. Sten om Aaret og beskæftiger ca. 20 Mand. Direktør for Teglværket er Bygmester *Chr. Christensen*. En nyere Virksomhed er Glamsbjerg Savværk og Træ-

varefabrik, der ejes af *Anton Pedersen*. Det er et fuldt ud moderne Savværk; det beskæftiger ca. 30 Arbejdere. Saa er der Maskinfabrikken „Hjortholm“, der ejes og ledes af Fabrikant *A. Andersen*. Han begyndte som almindelig Smed en lille halv Mil fra Glamsbjerg, men flyttede for en halv Snes Aar siden ind til Byen og startede en Maskinfabrik for Landbrugsmaskiner, og hvis ingen andre kan reparere og istandsætte gamle Maskiner, kan Andersen eller „Hjortholm-

L. C. Boes Fotografiske Atelier.

Smeden“, som han gerne kaldes endnu. Han er en kendt Mand i sit Fag i Miles Omkreds. Glamsbjerg Mejeri, der ejes af *I. C. Gormsen*, modtager Mælken fra en Del af Eggenens Herregaarde samt en Del Bøndergaarde; det blev oprettet 1905. Mejeriejer Gormsen er særlig kendt som en udmærket Ostemejerist. Elektricitetsværket ejes og ledes af Fabrikant *Vilhelm Andersen*, der begyndte sin Virksomhed i Glamsbjerg som Cyklefabrikant, men har nu næsten udelukkende slaaet sig paa det elektriske. Kraften til Værket faas dels fra Glamsbjerg Mølleaa, dels fra en Gassugemaskine. Byen har haft elektrisk Belysning baade i Husene og paa Gaderne siden 1906. Glamsdalens Cementtagstensfabrik, der ejes af *Kr. Pedersen*, er ogsaa en ret betydelig industriel Virksomhed af denne Art; det samme kan siges om Brygger *M. Pedersens* Bryggeri og Maltgøroeri; derimod har Margarinefabrikken „Vestfyn“, der er bleven oprettet under Ver-

denskrigen, paa Grund af de uheldige Tidstorhold ikke rigtig vist, hvad den duer til endnu. *L. C. Boes* Fotografiske Atelier hører til et af Fyns bedste og fineste Landateliers; samtlige Billeder hertil ere udgaaede fra Fotograf Boe.

Pengeinstitutter.

Byens hurtige og stærke Udvikling har ført med sig, at man snart kom til at føle Savnet af et lokalt Pengeinstitut, og i Aaret 1898, den 1. Marts, blev der i Køng Forsamlingshus stiftet en Forening, der kom til at hedde og endnu bærer Navnet „Køng Sogns og Omegns Hjælpeforening“, der virker som Sparekasse. Den havde først Lokale i Glamsdalen, senere i Køng, men fra 11. April 1903 havde Hjælpeforeningen Kontor hos Foreningens Næstformand og Kasserer, Fotograf *K. Hansen*, Glamsbjerg; efter hans Død 1912 flyttedes Kontoret til Naboejendommen. Der er Kontordag hver Lørdag Eftermiddag. Det første Aar var Omsætningen ikke stor, Indtægtssiden i Kassebogen udviste kun 5,068 Kr. 89 Øre; man har vist været bange for det nye, at det ikke var solidt; men allerede 2. Regnskabsaar var der indgaaet 27,469 Kr. 66 Øre, og nu er Sparekassen, som den almindeligst kaldes, vokset saa betydeligt, at Indtægtssiden for Regnskabsaaret 1916 udviste 718,510 Kr. 17 Øre; Sparernes Indskud var samtidig vokset til 358,986 Kr. 96 Øre; Reservefonden er paa ca. 8000 Kr. Denne Institution har været til overordentlig Gavn for Byens og Egnens Beboere, særlig maaske for mindre bemidlede, der har kunnet faa Smaalaan uden Kaution, idet det har været tilstrækkeligt, naar de to paa Kontordagen tilstedeværende Bestyrelsesmedlemmer har godkendt Laantageren; men ingen har kunnet faa Laan uden at være Medlem af Foreningen. Foreningens Formand siden 1899 er Bygmester *Chr. Christensen*, som Næstformand og Kasserer fungerede Fotograf *K. Hansen* til sin Død. Han udførte i mange Aar et ualmindelig opofrende og uegennyttigt Arbejde for Foreningen; han døde i 1912, og han afløstes som Kasserer af Købmand *Melchior*, der er det endnu, og som tillige siden 1913 har været Næstformand. Skrædermester *A. M. Larsen* var Næstformand et Aar, men fra traadte 1913, da han blev Direktør for den nyoprettede „Glamsbjerg og Omegns Bank“. Som Regnskabsfører fungerede først Lærer *Jørgensen*, Højrup, og siden 1906 Malermester *L. Hansen*, Gummerup. Som Revisorer har de to

nuværende, Urmager *Høg* og Partikulier *Nis Ravn*, fungeret omtrent i al den Tid, Foreningen har eksisteret.

Man klarede sig med Sparekassen i flere Aar, men efterhaanden, som Byen voksede, forøgedes Forretningerne, og

Bankraadet for Glamsbjerg & Omegns Bank A S.

der kom flere industrielle Virksomheder; man begyndte da at føle Savnet af en Bank, og i Aaret 1912 stiftedes saa „Glamsbjerg og Omegns Bank“; den 18. Juni afholdes den stiftende Generalforsamling. At begynde med var man fra

A. M. Larsen, Bankdirektør,

H. C. Henningsen,
Gaardejer, Amsraadsmedlem.

H. J. Nyboe, Bankdirektør

Udviklingen følger her en Oversigt over Virksomheden i de 4 Aar:

Sparekassens Side lidt bange for det nye Pengeinstitut, da man vel nærmest betragtede det som en Konkurrent, men det har imidlertid vist sig, at de udmærket kan trives Side om Side, og at der er Brug for dem begge, viser deres aarlige Omsætning. Bankens Styrelse bestaar af et Repræsentantskab paa 15 Medlemmer; dettes Formand har indtil nu været Amsraadsmedlem, Gaardejer *H. C. Henningsen*. Dens to Direktører er Skrædermester *A. M. Larsen* og Partikulier *H. J. Nyboe*. Som Bogholder antoges 1912 Bankassistent *Hansen*, Ringe, der dog allerede rejste 1914, da han blev ansat ved Landmandsbanken i København; derefter antoges Bankassistent *Michael Mikkelsen*, Vejle; han er endnu Indehaver af Stillingen som Bogholder. Som Kontroludvalg har fungeret siden Bankens Oprettelse Mejeriejer *Gormsen*, Blikkenslager *Høier Olsen* og Bygmester *Jensen*, den førstnævnte er Formand; som Revisorer Skolebestyrer *Skriver* og Godsforvalter *Valentiner*, Krengerup; den sidste er nu bortrejst, og i hans Sted er konstitueret Skovrider *Rolsted*, Krengerup. Banken har arbejdet solidt; Indtægtssiden i Kassebogen udviste første Aar en Sum af 1,957,808 Kr. 90 Øre, for det fjerde Regnskabsaar, det sidste, der endnu foreligger Regnskab for, 4,182,053 Kr. 41 Øre, og nu for 1917 er Omsætningen vokset ganske betydeligt. For at faa et Skøn over

	Aktie- kapital	Indlaan	Folio	Reserve- fond	Netto- Overskud	Udbytte pCt.
1913.	40,940	137,377,08	43,960,16	400,21	2,919,72	4
1914.	41,400	211,743,15	57,124,37	1,672,23	5,465,05	5
1915.	42,500	265,690,64	49,044,72	2,469,77	5,450,64	6
1916	50,000	464,104,35	46,021,13	4,342,88	7,329,52	6

Glamsbjerg & Omegns Bank A/S.

Aktiekapitalen vedtoges det paa sidste Generalforsamling at forhøje til 100,000 Kr. — Begge disse Pengeinstitutter har været til umaadelig Gavn for Byens og Omegnens økonomiske Liv, og de nyder da ogsaa nu en fortjent Anseelse blandt Beboerne.

Jernbanestationen, Postvæsen og Telefon.

Tommerup—Assens Banen blev aabnet for Driften i Aaret 1884, Glamsbjerg er Midtstationen, og man har vel da ment, at det var denne Station, der havde de bedste Betingelser for at vokse, idet det var den eneste Station paa Banen, hvor der straks blev ansat en Portør. Den er da ogsaa vokset meget stærkt, saa dens aarlige Omsætning nu er ca.

60,000 Kr. Varehuset er udvidet 3 Gange, selve Stationen en Gang, saa den nu præsenterer sig med en stor Ventosal og Forhal, ellers er dette meget smaat paa de andre Stationer paa Banen, og der er foretaget Sporudvidelse 2 Gange, elektrisk Belysning er nu ogsaa endelig efter mange Aars fejlslagne Forhaabninger bleven indlagt baade inde og ude. Stationens faste Personale har de sidste Aar været en Stationsforstander, en Assistent og to Portører. Den første Stationsforstander hed *Ravn*, han tog sin Afsked 1902, og han afløstes af den nuværende Forstander, *Parelius*, der kom fra Nabostationen, Flemløse. Portører har der været flere af, og Assisterer endnu flere. Den ene af de nuværende Portører, *A. P. Madsen*, er født i Glamsbjerg og blev ansat ved Stationen i 1893, saa han kan i indeværende Aar holde 25-Aars Jubilæum; den anden, Portør *Clausen*, blev først ansat her 1908.

Forstander Parelius har ogsaa Postvæsenet under sig, og med dette er der ogsaa foregaaet en stor Udkikling; der udgaar 5 Postbude herfra; den ene, „gamle Ole Nielsen“, besøger Uddelingen i Glamsbjerg, hvor Posten under normale Forhold udbæres 3 Gange daglig, med den for Tiden indskrænkede Toggang kun 2 Gange. Har der været Udvikling med Hensyn til Postsagernes Antal, kan man just ikke sige det samme med Hensyn til Statens Ordning, idet det forhenværende Postkontor for et Par Aar siden blev degraderet til Postekspedition, der er underlagt Assens Posthus; det var af Sparehensyn, og mange andre Postkontorer i Landet maatte dele Skæbne med Glamsbjerg. Det er jo desværre ikke altid, at Staten kan følge med i Udviklingen.

Saa har Glamsbjerg selvfølgelig ogsaa Telefoncentral, og det endogsaa efter Landforhold en ret stor. 1888 kom den første Telefon-Talestation til Glamsbjerg som Ledning Nr. 5 (den sidste) fra Ebberup Central), hørende under Assens Telefonselskab. I Aarene fra 1888 til 1896 var der kommet Telefon til Nabobyerne med Ledning fra Glamsbjerg Central, og sidstnævnte Aar blev de forskellige fynske Telefonselskaber forenede under Navnet „Fyns Telefonselskab“, samtidig blev Centralen flyttet fra Gæstgivergaarden til dens nuværende Sted hos Urmager B. A. Høg med en ny Abonnent, der fik Nr. 6. Verving Central Nr. 7 og Assens Nr. 8, der har altsaa i de første Aar ikke været nogen særlig Trang blandt Folk til at benytte dette moderne Meddelelsesmiddel.

I Aaret 1900 overgik „Fyns Telefonselskab“ til de fynske Kommuner og kom nu til at bære Navnet „Fyns kommunale Telefonselskab“; Glamsbjerg havde da 14 Abonnenter. Fra nu af blev der mere Fart i Tilgangen af nye Abonnenter og i det hele i Ledelsen af Telefonselskabet. Alle gennemgaaende Linier blev anlagt som Dobbeltlinier. 1907 fik Glamsbjerg Central den første direkte Linie til Odense som Nr. 45

M. H. Mose, Handelsgartner.

Fr. Andersen, Isenkrammer.

1915 kom den anden Linie til Odense som indenbys, desuden er der direkte Linier til Haarby, Ørsted, Aarup og Thurup Centraler. 1912 naaedes Abonnent Nr. 100, 1918 er der over 50 Abonnenter anmeldt til Glamsbjerg Central. Det er

Chr. Petersen, Slagterm.

Harald Bisgaard, Tømmerhdl.

jo et ret besværligt Arbejde at passe en saa stor Central, og Fru Høg, der i mange Aar passede den selv, har nu for lang Tid siden maattet have fremmed Hjælp; selv er hun anerkendt af alle som en udmærket Leder af Centralen, og det er mange Mennesker, hun derigennem kommer i Forbindelse med, for nu er der jo Fart i Tilgangen af Abonnenter, efter at mange har opdaget, at Telefonen er uundværlig som

Meddelelsesmiddel, mange vil maaske sige et uundværligt Onde, men lad os saa føje til: af den bedste Slags.

Læger og Dyrlæger.

Allerede før Banen blev anlagt og Glamsbjerg blev Stationsby havde der nedsat sig en Læge et Par Kilometer fra Glamsbjerg, det var nu afdøde Dr. Bisgaard, og det var i 1878, han begyndte sin Virksomhed som Læge paa denne Egn. I Aaret 1896 flyttede Dr. Bisgaard til Glamsbjerg, hvor han virkede til sin Død i Januar 1916. Gamle Dr. Bisgaard skaffede sig en meget stor Praksis, den strakte sig over en Del af Vestfyn, og han var meget afholdt som Læge og som Menneske. Der var noget fint og nobelt over hans ranke og spænstige Skikkelse, som han bevarede til sin Død; han var heller ikke nogen gammel Mand, da han døde, 66 Aar, men den anstrængende og store Praksis havde alligevel udtømt hans Kræfter. Den sidste halve Snes Aar, han praktiserede, holdt han Hjælpelæge, og til aller sidst havde hans Søn, Holger Bisgaard, overtaget en stor Del af Arbejdet; han har nu overtaget den hele Praksis.

En Dyrlæge har Glamsbjerg haft i 33 Aar, altsaa siden 1885, da flyttede Dyrlæge *R. Pedersen* hertil fra et Nabo-sogn, hvor han havde virket i nogle Aar; han er nu 71 Aar og har paa Grund af Svækkelse og Alderdom omtrent helt opgivet sin Praksis, men han har da ogsaa virket som Dyrlæge ialt i 48 Aar, en lang Tid i saa opslidende et Arbejde. Dyrlæge Pedersen har altid været en meget interesseret Mand, der har givet sig af med mange Ting uden for sin Praksis. Han har været meget politisk interesseret og har altid tilhørt Venstre og altid dets mest radikale Fløj; han er ivrig Georgist og interesseret Skolemand. Det har vist egentlig været ham en Sorg, at han ikke blev Lærer. Han har selv undervist alle sine Børn med Undtagelse af den yngste, der blev sendt i Friskolen. Fra 1903—13 var han Medlem af Køng Sogneraad som Repræsentant for Glamsbjerg; af Sogneraadet blev han indvalgt i Skolekommissionen. Nu kan Dyrlæge Pedersen se tilbage paa en lang Virksomhed og et langt Liv, der for ham ikke altid har været en Dans paa Roser; men han kan glæde sig ved, at han har mange Venner, trods mange haarde politiske Debatter, thi den Brod, de kan efterlade, er dog heldigvis kun Øjeblikkets Brod. — For 5 Aar siden nedsatte der sig en yngre Dyrlæge i Glamsbjerg,

Kristensen, og han har nu overtaget det meste af Dyrslæge Pedersens Praksis.

Et Apothek har Byen stridt for i mange Aar, men endnu er det ikke kommet; man maa nøjes med Haandkøbsapothek hos Købmand *J. Chr. Jensen*, men Apotheket savnes af mange, og et Sygehus kunde ogsaa nok være paa sin Plads.

Kommunalt.

Glamsbjerg hører til Køng Kommune; Sogneraadet har fast Lokale i Køng, hvor der er Kontordag hver Tirsdag; Sogneraadsmøde afholdes ordinært den anden Torsdag i hver Maaned. Køng Kommune har ca. 2400 Indb., og deraf hører de ca. 1100 til Glamsbjerg. Det er egentlig først efter den nye kommunale Valglovs Ikrafttræden 1909, at man kan sige, Glamsbjerg efter sin Størrelse har faaet en retfærdig Repræsentation i Sogneraadet. Efter den gamle Ordning med Inddeling i højstbeskattede Vælgere og almindelig Vælgereklasser kunde Glamsbjerg, særlig at begynde med, selvfølgelig ikke faa nævneværdig Repræsentation. Det var jo her som i alle nye Byer, at de fleste af Beboerne var Smaakaarsfolk, der ikke kunde komme i Betragtning blandt de højstbeskattede. Det var Gaardmændene, der den Gang havde Flertal i Sogneraadet. Efter den nye Valglov blev Sognet delt i to Valgdistrikter, et for Glamsbjerg og et for det øvrige Sogn. Før 1909 havde Glamsbjerg egentlig kun en Repræsentant i Sogneraadet, hvor der var 9 Medlemmer, det var Drejer *Larsen*, Glamsbjerg; Sogneraadets daværende Formand, Bygmester *Chr. Christensen*, der som Direktør for Teglværket har sin meste Virksomhed her, bor paa Køng Mark og kunde ikke rigtig regnes som speciel Repræsentant for Glamsbjerg. Ved Valget 1909 blev der paa en Byliste valgt 3 Medlemmer for Glamsbjerg, nemlig Mejeriejer *Gormsen*, Dyrslæge *Pedersen* og Snedker *A. Rasmussen*, og paa Socialdemokraternes Liste Købmand *Chr. Rasmussen*; Bygmester *Christensen* blev genvalgt paa en anden Liste og blev fremdeles Formand for Sogneraadet. Ved Valget i 1913 afgik alle ovennævnte med Undtagelse af Købmand *Chr. Rasmussen*, og i Stedet for blev valgt Gaardejer *Chr. Nielsen*, Gartner *Mose* og Gaardejer *H. C. Henningsen*. Da Bygmester *Christensen* gik ud af Sogneraadet ved dette Valg, blev *Henningsen* valgt som Formand. Ved Valget 1917 blev *Rasmussen*, *Mose* og *Henningsen* genvalgt, og Bygmester

Marinus Jensen blev nyvalgt. Henningsen blev fremdeles Formand; han er tillige blevet Amdsraadsmedlem, valgt af det radikale Venstre; han har ledet Kommunens Sager i den vanskelige Krigsperiode og vistnok efter de allerflestes Skøn ledet dem fortrinligt. Han er en Mand med megen kommunal Forstaaelse og af et ubestikkeligt Frisind. Bygmester Christensen, der var Formand i ca. en halv Snes Aar, har ligeledes megen kommunal Interesse, han er dog mere konservativ end Efterfølgeren. Siden 1909 har der af Sogneraadets 9 Medlemmer stadig været valgt 4 fra Glamsbjerg. Nu er det selvfølgelig ikke saadan, at Sogneraadet almindeligvis deler sig efter Byhensyn, det vilde heller ikke være sundt, hvis det var saa; de er jo alle valgte til at varetage hele Kommunens Interesser; men det hænder jo, at der kommer specielle Sager frem for de enkelte Byer, og da har det gentagne Gange vist sig, at det har haft sin Betydning, at Byen har været godt repræsenteret i Sogneraadet.

Enkelte Røster har i de sidste Aar hævet sig for en Adskillelse kommunalt mellem Glamsbjerg og det øvrige Sogn, særlig har Gartner Mose, Glamsbjerg, været en ivrig Talsmand herfor; maaske var det ogsaa rigtigt; i en stor Stationsby er det ofte kommunalt set andre Interesser, der gør sig gældende, end i en almindelig Landsby; men en saadan Adskillelse er ikke saa let at iværksætte, og efter de Forhandlinger at dømme, der har været ført om denne Sag, synes den heller ikke at være moden til Løsning endnu.

Aviser.

Større Aviser eller flere Aviser har Glamsbjerg ikke, men den har dog et Ugeblad, Kommunaltidende hedder det. Første Nummer udkom i Maj 1909, og nu har Bladet vist overstaaet Børnesygdommene, som det forøvrigt ikke har haft mange af. Det blev oprettet særlig paa Initiativ fra det daværende Sogneraads Side, der nok kunde ønske Forhandlingerne fra Sogneraadsmøderne refereret. Det er et Andelsselskab, der ejer Bladet, og det trykkes hos Bogtrykker *M. Hansen*, Glamsbjerg. Hansen var de første Aar omtrent ene om hele Arbejdet baade som Redaktør og Bogtrykker; han refererede i flere Aar Sogneraadforhandlingerne og gjorde det vistnok saa at sige til alles Tilfredshed, og det var ikke altid noget let Arbejde, da Forhandlingerne som oftest førtes i Samtaleform. At Møderne bliver refereret, har ført med sig, at der

er kommet mere Form over Møderne; det kan være, man ogsaa bedre vaager over sin Mund. Men Kommunaltidende har sikkert i de fleste Tilfælde været en Støtte for Sogneraadet; det har ofte hindret utidig Kritik fra Vælgernes Side, at Møderne er bleven refererede; og det har aabenbart øget den kommunale Interesse i Sognet, at man har kunnet følge med i, hvad der er foregaaet i Sogneraadet. Kommunaltidende har da ogsaa udvidet sit Virkeomraade, idet ikke alene Kjøng Sogneraads Møder refereres, men nu ogsaa Møderne fra to Nabokommuner, Flemløse og Verninge. Bladet har nu ca. 800 Holdere og er udbredt over 5 Kommuner; derved er det ogsaa blevet et udmærket Annonceblad for Forretningsfolk her i Byen og paa Egnen samt for Bekendtgørelser af Møder o. lign. Foruden Annoncer og Sogneraadsreferater har Bladet som Regel en Del Læsestof af oplysende Art, ligesom det har aabnet Adgang for adskillige Diskussioner af meget forskellig Art. Det vanskeligste ved Bladet har næsten været at finde Redaktører, da det ikke er nogen særlig indbringende Stilling. Den nuværende ansvarshavende er Lærer *Jensen*, Friskolen, og som Medhjælper Gaardmand *Morten Jensen*, Romerhus; Regnskabsfører er Købmand *V. Melchior* og Formand for Selskabet, der ejer Bladet, er Skolebestyrer *Skriver*.

Foreninger.

Vor Tid er en Foreningernes, en Sammenslutningernes Tid; man har paastaet, at skal man udrette noget, da maa man sætte Skulder mod Skulder, „løfte i Flok“. Man har ogsaa forstaaet dette i Glamsbjerg; der findes her som andre Steder et Utal af Foreninger, hvoraf dog en Del er ret betydningsløse; her skal kun nævnes nogle af de vigtigste.

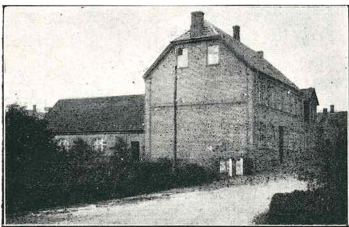
Den Forening, der nærmest udadtil har repræsenteret Byen, er Foreningen „Glamsbjerg“. Det er en Borgerforening, der har som Hovedopgave at virke for Byens materielle Liv, dens Forskønnelse osv., og som en Biopgave at afholde selskabelige Sammenkomster. Denne Forening blev stiftet først i 90'erne, hvilket Aar vides vist næppe helt bestemt, da den ældste Forhandlingsprotokol er bortkommet; men i Aaret 1893, den 8. September, blev der i det gamle „Glamsbjerg Bylaug“ afholdt en ekstraordinær Generalforsamling i Anledning af, at Bylauget overlod Byens fælles Lergrav til Foreningen „Glamsbjerg“ paa 25 Aar med Ret til „at forskønne og beplante

nævnte Plads uden Vederlag". Saa langt gaar Foreningen i hvert Fald tilbage, og en af Foreningens første Opgaver var da at faa Lergraven fyldt og beplantet; dette blev gjort, og det er nu Byens Anlæg. Af Opgaver til Gavn for Byen, Foreningen har løst eller taget Initiativet til, kan nævnes den elektriske Gadebelysning, og endnu tidligere Belysning med Petroleumslamper, Byens Fortov og Kloakledningen, elektrisk Belysning paa Stationen, hvilket først er indlagt i Aar; bedre Togforbindelser paa Assens—Tommerup-Banen, hvilket ikke er lykkedes; forbedret Postgang osv. Det kan ogsaa nævnes, at Foreningen har arbejdet paa at faa Apotheket fra Verninge eller Haarby flyttet til Glamsbjerg, men dette er ikke lykkedes trods energisk Arbejde. Foreningen har ligeledes arbejdet for at faa Markeder til Byen og erhvervet Markedsplads; der afholdes nu aarlig 3 Markeder i Byen, og desuden er der hver Fredag ugentlig Torvedag med Smaagrise. Der er aarlig blevet afholdt Fugleskydning og undertiden Grundlovsfester. Der har været og vil formodentlig ogsaa i Fremtiden blive Opgaver nok at tage fat paa og at søge løst; og Foreningen har, maaske særlig det sidste Aar arbejdet ret energisk. Foreningens forskellige Formænd er følgende: Købmand Blædel fra Foreningens Stiftelse til 1898; Politiasistent Christensen fra 1898—1900, Brygger M. Pedersen fra 1900—1903, Sadelmager Rosenlund fra 1903—1904, Gdr. Chr. Nielsen fra 1904—1905, Politiasistent Andersen fra 1905—1907, Portør Madsen fra 1907—1909, Købm. Melchior fra 1909—1910, Gdr. P. Hansen, Stensgaard, fra 1910—12, Blikkenslager Høier Olsen fra 1912.

Som en Forening, der har haft stor Betydning for Byen, maa nævnes „Glamsbjerg og Omegns Haandværker- og Industriforening“. Den blev stiftet den 28. Oktober 1907. Ved Initiativ fra denne Forening er der blevet oprettet en teknisk Skole for Glamsbjerg og Omegn, og dette er vel en af Foreningens allervigtigste Opgaver; endvidere er der bleven aflagt Svendeprøver her i Byen siden Foreningens Stiftelse; og endelig bør det ogsaa nævnes, at Foreningen har virket for at udbrede Oplysning blandt Medlemmerne saavel som blandt andre, der har haft Lyst til at høre; dette er sket gennem Foredrag, der enten har været af ren faglig Art eller almen oplysende. Foreningens første Formand var Bygmester *Marinus Jensen*, der fungerede til 1912; siden den Tid har Bygmester *R. Pedersen* været Foreningens Formand.

En Forening, der mere end de to førnævnte har aandeligt Formaal, er „Glamsbjerg og Omegns Foreningsforening“. Den blev stiftet den 1. April 1906 paa et Møde paa Friskolen, hvor den hidtil har haft Lokale til Møderne; den lader som Regel i Vinterhalvaaret afholde Møde hver Maaned samt i September et større 2-Dages Efteraarsmøde.

Foreninger, der særlig tager Sigte paa Ungdommen, er Glamsbjerg Ungdomsforening og Glamsbjerg Gymnastikforening; den første blev stiftet 1915, den sidste 1907, og de har hvert Aar kunnet samle mange unge. Foruden disse er der politiske Foreninger og mange andre af meget forskellig Art, saa der er sikkert ikke et voksent Menneske i Byen, der ikke er Medlem af en eller flere Foreninger.

Glamsbjerg Kommuneskole.

Skoler.

Kommuneskoler.

Skolevæsenet i Glamsbjerg er som Byen af forholdsvis ny Dato. Indtil 1889 fandtes der overhovedet ingen Skoler i Byen; Børnene var da henvist til en Skole en lille Fjerdingvej fra Byen i Søholmshuse. I 1889 byggedes der en Kommuneskole i Glamsbjerg, foreløbig kun to-klasset, men i 1903 udvidedes den med en Forskole, saa der nu blev 4 Klasser. Den første Lærer ved Kommuneskolen var en Lærer Pedersen, derefter Lærer Saul, der paa Grund af Sindssygdом i 1901 fik sin Afsked; i hans Sted kom den nuværende Førstelærer *H. M. Diernisse*; han er demitteret fra Gedved Seminarium 1889. Ved Forskolen blev ved dens Oprettelse 1903 ansat Lærerinde Frk. *Bak* fra Udbyover ved Randers, hun afløstes 1907 af den nuværende Lærerinde, Frk. *Kirstine Risbjerg*, der er demitteret fra Varde Forskoleseminarium.

Fri- og Efterskolen.

Foruden Kommuneskolen har Glamsbjerg ikke saa lidt fri Skolevirksomhed. En Del af Nybyggerne, der kom til Byen, ønskede selv at sørge for deres Børns Undervisning og dannede da en lille Skolekreds, der antog en Lærerinde til at undervise; en Tid var der endogsaa to Skolekredse med hver sin Lærerinde; Skolelokale var der intet af, man underviste i et Hjem. I Aaret 1898 sluttede de to Kredse

Friskolen.

sig sammen til en, og Aaret efter dannedes „Glamsbjerg Friskoleforening“, der lod opføre en Skolebygning midt i Byen. En Lærerinde, Frk. *Hansen*, underviste her det første Aar; men i Aaret 1900 antoges en Lærer. Det blev *J. N. Brande*, der i 3½ Aar arbejdede Skolen frem fra 16 Elever til 45 Elever; i dette Tidsrum fra 1900—1904 havde Skolen tillige faaet en Lærerinde samt tre Klasser. Brande var Seminarist fra Silkeborg Seminarium, hvorfra han sikkert havde faaet Interesse for den frie Skole; han købte i 1904 Bramminge Efterskole, som han solgte igen i 1915, da han blev Forstander for den jyske Husmandshøjskole paa St. Restrup. Han døde i Slutningen af sidste Aar efter en Operation; han var paa mange Maader en ejendommelig og betydelig Skolemand. I 1904 antoges den nuværende Leder af Skolen, *P. J. Skriver*, der ogsaa er Seminarist fra Silkeborg Seminarium. Samme Aar blev der knyttet en Efterskole til Børneskolen, og i 1905 udvidedes Skolen med Gymnastiksal, Skolelokale,

Elev- og Lærerværelser. I 1909 blev der knyttet et Eksamenskursus til Skolen ogsaa, hvor der forberedes til Præliminæreksamen, og i 1911 udvidedes Skolen paany med flere Klasseværelser, bedre Beboelseslejlighed og Elevværelser. Børneskolen har nu 5 Klasser, Efterskolen 1 og Eksamenskursus'et 2 Klasser; der er ca. 150 Elever; 3 Lærere og 3 Lærerinder er fast ansatte ved Skolen. Af de sidste har Frk. *Karen Nielsen* og Frk. *Margrethe Damgaard* været ansat ved Skolen siden henholdsvis 1905 og 1907. Skolen ejes fremdeles af Friskolekredsen.

Teknisk Skole.

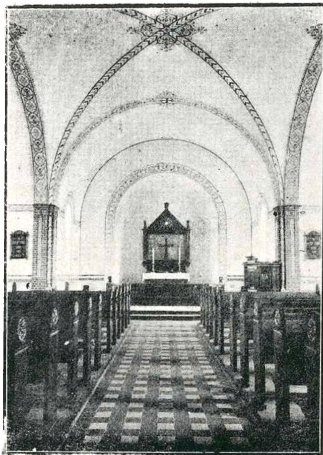
Denne Skole er oprettet af Haandværker- og Industriforeningen i 1908. Den har indtil indeværende Aar haft Lokale paa Friskolen, men har nu lejet Lokale andet Steds, foreløbig i 5 Aar; Foreningen har endnu ikke magtet at faa egen Bygning. Denne Skole har efter Forholdene været godt besøgt af unge Haandværkerlærlinge; i Aar er der ca. 30 Elever. De undervises nu kun to Aftener ugentlig, men der begyndes ca. Kl. 5 i Stedet for før Kl. 7 $\frac{1}{2}$, saa Eleverne faar det samme Timetal som før, da de gik 4 Aftener ugentlig. Forstander for Skolen er Haandværkerforeningens Formand, Bygmester *R. Pedersen*, der underviser i Projektions-tegning samt Geometri, som Lærer i Frihaandstegning virker Malermester *M. Andersen*; desuden har forskellige af Friskolens Lærere undervist i Dansk og Regning.

Køng Højskole og Haandværkerskole.

I en Fremstilling om Glamsbjerg maa man ogsaa nævne disse Skoler, da de ligger paa Glamsbjerg Grund. Naar de bærer Navnet Køng, kommer det af, at Højskolen, der blev oprettet 1877, først laa i Køng, men senere flyttedes til dens nuværende Plads. Dens nuværende Forstander, *Niels Kierkegaard*, har oprettet Skolen og ejer den fremdeles. Den har aldrig hørt til de største Højskoler her i Landet, men var dog omkring Aarhundredskiftet oppe paa en 60—70 Elever; de sidste Aar har Elevantallet særlig været lille; men det er den ikke ene om, deri maa den dele Skæbne med adskillige af de før jævnt store Højskoler. Haandværkerskolen er knyttet til Højskolen, idet dens Elever tillige skal deltage i en Del af Højskolens Undervisning. Dens Forstander og Ejer er Bygmester *Marinus Jensen*.

Kirken.

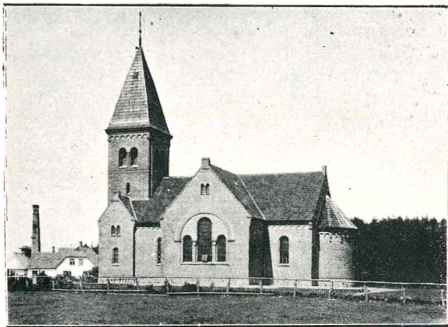
Glamsbjerg hører fra gammel Tid til Køng Pastorat; men efterhaanden som Byen udviklede sig, og der samtidig var ikke saa lidt aandelig Interesse blandt Beboerne, kom Tanken frem om at faa egen Kirke. Man kan vist sige, at Aaret 1906 danner den egentlige Begyndelse. Paa Foreningen „Glamsbjerg“s Generalforsamling dette Aar blev der nedsat et Udvalg, det kom til at bestaa af Gartner *Mose*, Skræder-

mester *A. M. Larsen* og Manufakturhandler *Chr. Jensen*, og dette Udvalgs Opgave var at faa tilvejebragt en Kirkegaard og et Ligkapel for Glamsbjerg. Men imidlertid kom Tanken frem om ogsaa at faa bygget Kirke; Byens Beboere blev da i Aaret 1908 indvarslet til Møde derom, og Tanken vandt almindelig Tilslutning. Det bestaaende Udvalg blev suppleret med Bygmester *M. Jensen* og Mejeriejer *J. Chr. Gormsen*; sidstnævnte blev Formand for Udvalget. Udvalget lod

da foretage en Tegning af Bidrag til Kirke, Kirkegaard og Ligkapel; de fleste af Byens Beboere tegnede sig for Bidrag, ialt et Beløb paa 5500 Kr.; ved Bazar, Bidrag fra Institutioner og private blev der tilvejebragt en Kapital paa ca. 17,000 Kr., og i Aaret 1910 blev der paa Finansloven stillet Bevilgning fra Staten paa 18,000 Kr. til en Kirke i Glamsbjerg. Saa var den økonomiske Side i Orden, og man skred til Arbejdet. Ved Afstemning mellem ca. 130 Bidragsydere blev en Plads i den nordlige Del af Byen valgt til Kirke og Kirkegaard. Det er en smuk Plads, umiddelbart op til de store Krengerup-Skove. Kirkegaard og Lighus blev indviet den

24. Juni 1910 af Pastor *Colding*, Køng. Den 12. Juni 1911 blev Grundstenen til Kirken nedlagt af Provst *Beyer*, Assens. Højtideligheden overværedes af en stor Forsamling. Provesten talte først, derefter Pastor *Colding*; paa Kirkens Sokkel i Hjørnepillen ved Koret, hvor Prædikestolen staar, blev nedlagt en Kobberkapsel paa en Murstens Størrelse; i denne er nedlagt en Beretning om Kirkens Tilblivelse. Kirkens Opførelse paabegyndtes den 2. Maj 1911, og den 7. Marts 1912

Kirken

meldtes den færdig til Kirkesynet. Tegningen er lavet af Arkitekt *N. P. Jensen*, Odense; Bygmester *M. Jensen*, Glamsbjerg, fik overdraget Opførelsen som Hovedentreprenør. Arbejdet er udført udelukkende af Haandværkere fra Glamsbjerg, nemlig Murermestrene *H. H. Hansen* og *J. Kristiansen*, Tømrermester *R. Pedersen*, Blikkenslager *V. Høier Olsen* og Malermestrene *H. J. Rasmussen* og *M. Andersen*. Den samlede Anlægssum er ca. 35,000 Kr. Kirkens Indvielse foregik Søndag den 24. Marts 1912, Formiddag Kl. 10 i straalende Foraarsvejr. Det begyndte med, at en Procession tildels af Præster i Ornat, der bar Kirkens Kar, gik ud fra Formanden for Kirkebestyrelsen, Mejeriejer Gormsens Hjem, til Kirken, medens Kirkeklokken for første Gang sendte sine Toner ud over Byen. I Kirken var der samlet ca. 500 Mennesker. I Kirkens Kor var der anvist den gejstlige og verdslige Øvrighed Plads; til Stede var Kultusminister Appel, Departement

mentschef Damkær, Stiftamtmand Simoni, Overdommer Andersen samt flere af Egnens Præster. Biskop Balslev foretog Indvielsen, og Sognepræsten, Pastor Colding, Køng, prædikede over Dagens Evangelium. Pastor Colding var den første Præst; han tog sin Afsked i Fjor. Den nye Sognepræst, der tidligere var Præst ved Bornholms Valgmenighed, er *E. Pontoppidan Thyssen*. Som Kirkesanger er ansat Skolebestyrer *Skriver*.

I Beretningen, som blev nedlagt i før omtalte Kobberkapsel, staar følgende: „Det er den nuværende Slægts Haab, at Kirken maa staa gennem mange Slægtled og være det Sted, hvor denne Bys Beboere søger hen for at finde Fred og hente Kraft til deres Livsførelse.“

Vi vil slutte denne Beskrivelse med Ønsket om, at dette Haab maa gaa i Opfyldelse.

KENDTE NAVNE OG DATOER.

A. M. Larsen, Bankdirektør, født 1861 i Hundstrup Sogn.

H. J. Nyboe, Bankdirektør, født 1862 i Bukkerup.

Fr. Andersen, Isenkræmmer, født 1866 i Odense. Lært fra 1880 til 1887, deraf 5 Aar i Lære hos Johan Petersens Eftf. (Carl Alstrøm) i Odense. Frekventeret Handelsskolen i Odense fra 1882, dimitteret 1885. Efter at have bestyret Carl Alstrøms Eftf. i Odense (Carl Bang) Forretning i 16 Aar, begyndte han her selvstændig den 1. Novbr. 1906.

M. H. Mose, Handelsgartner, født 1863 i Vesterhæsing. Uddannet paa Herregaarden Arreskov og Sandholt samt hos Handelsgartner N. P. Rasmussen, Kirkegaardsalleen, Odense. 9 Tdr. Land Have, 3 store Drivhuse, 150 Varmebedevinduer særlig til Blomster, desuden en stor Frøhandel. Medlem af Sogneraadet, Repræsentant i Banken.

P. J. Skriver, Skolebestyrer, født 1875 i Lykkegaard, Ørsted Sogn ved Randers. Lærereksamen. Leder af Glamsbjerg Fri- og Efterskole siden 1. Septbr. 1904. Formand for Køng Sogns Sygeplejeforening siden 1904; Formand for „Den rad. Venstreforening“ i Glamsbjerg siden 1916; Medlem af Forretningsudvalget for Odense Amts Skytteforening siden 1909; Revisor i „Glamsbjerg og Omegns Bank“ siden 1912; Formand for „Foreningen af private Efterskoler i Danmark“ siden 1916.

H. C. Henningsen, Gaardejer, født 1876 i Odense. Uddannet ved Landbruget. Ejer af Kastelgaarden ved Ørbæk fra 1901 til 1908, fra 1908 til 1914 af Højbjerggaard, Køng Sogn, og fra 1912 af sin nuværende Ejendom „Glamshøj“. Formand for Glamsbjerg og Omegns Bank og Køng Sogneraad fra 1913. Medlem af Assens Amtsraad fra 1916, og af Boligkommissionen af 1916, i Bestyrelsen for Landkommuner med bymæssig Bebyggelse og Assens Amts Sogneraadsforening.

V. Høier Olsen, aut. Vandmester, Udstyrsforretning, født 1876 i Odense. Uddannet hos W. A. Frost, Odense. Har gennemgaaet Kursus for Gas og Vandmestre paa Teknologisk Institut. Startede sin Forretning 1902. Siden 1906 i Bestyrelsen for „Foreningen Glamsbjerg“, fra 1912 Formand. Medlem af Glamsbjerg og Omegns Banks Repræsentantskab samt Bankens Kontroludvalg.

L. C. Boe, Fotograf, f. 1876 i Dyrehøje, Barløse Sogn. Lært hos Fotograf Emil Hansen, Svendborg.

Rasmus Christiansen, Ostehandler, f. 1877 i Ringe. Forretningen drives en gros og en detail.

Chr. Petersen, Slagter, f. 1879 i Egerup ved Assens. Slagterforretning og Pølsefabrik saavel en gros som en detail. Forretningen blev startet 1. Oktober 1901.

Harald Bisgaard, Tømmerhandler, f. 1882 i Søholmshuse Lægebolig, Køng. Uddannet paa Bogense Kul og Trælasthandel, Købmand L. Barfoed, Trælastfirmaet I. Petersen, Aalborg. Handelseksamen paa Købmandsskolen i København. Forretningen, som er grundlagt 1911, omfatter direkte Import af Trælast, Staalbjælker og Bygningsartikler.

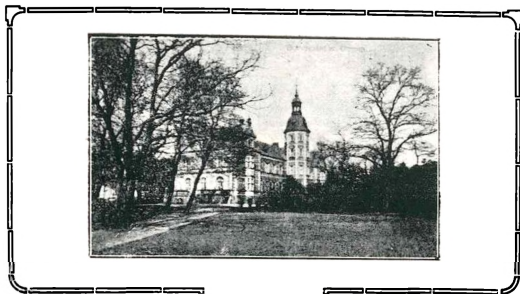
H. E. A. WESTERGAARD:

OTTERUP

Otterup.

Den nordlige Del af Fyn, særlig Lunde og Skam Herreder, er lav og flad og kaldes „Sletten“. Beboerne i den sydlige Del af disse Herreder vil dog ikke gerne regnes med til Sletten; thi der har fra gammel Tid af været et særegent Præg over Befolkningen, saa det at være Slettebo omtrent var ensbetydende med Molbo. Egnen er i Tidernes Løb, dels ved Jordsmonnets Hævning, dels ved store Inddæmninger, undergaaet store Forandringer. De mange Bynavne med Endelsen „ø“ tyder paa, at her i gammel Tid har været mange Øer. Kun faa Steder hæver Landet sig saa højt, at man kan have lidt Udsigt, saaledes Norup Bakker med de mange Kæmpehøje, ellers er Landet jævnt med flade Marker afgrænsede af høje Pilehegn. Skov og Sø er der ikke meget af, ingen Aa slynger sig derigennem, saa Egnen i sig selv ikke frembyder nogen særlig Interesse. Dog er der i de senere Aar opstaaet et rigt Turistliv i Sommermaanederne, idet det udmærkede Badested „Hasmark Strand“ ved Kattegat, der kun ligger 5 km fra Otterup, over saa stor Tiltrækningskraft paa Odenseanerne at der paa særlig gode Søndage kan samles indtil 1000 Mennesker derude, og da de næsten alle passerer Otterup, giver det Liv i Byen og Travlhed paa Gæstgivergaarden.

Foreningen „Opado“ har oprettet en Drengkoloni ved

Hasmark Strand. Her opholder forskellige Børn sig en stor Del af Sommeren, særlig i Ferien; dog kan svagelige Børn opholde sig der i længere Tid og nyde godt af det sunde Friluftsliv og styrkende Strandbad.

I gammel Tid var der flere Byer i Otterup Sogn; men to af disse, Ørkeby og Nislev, er forsvundne, saa at der nu kun er Hjorslev og Otterup tilbage. Ørkeby formenes at være forsvunden paa Reformationstiden, formodentlig ved Ildebrand, saa at der nu ikke er Spor tilbage, kun lidt sortblandet Muldjord „Sortendil“ synes at betegne Stedet, hvor Byen har ligget. Nislev By blev opslugt af Herregaarden Nislevgaard, der omkring 1680 blev grundlagt af Gehejmerraad Christoffer Sehested. Beboerne af de otte Nislevgaarde blev ført andre Steder hen, saaledes kunde Herremændene jo i de Tider handle med Bønderne, som de vilde. De to tilbageværende Byer, Hjorslev og Otterup, er nu byggede sammen og gaar i Almindelighed under Navnet Otterup, saa at Navnet Hjorslev har god Udsigt til at forsvinde. Ja, mange af de nye Beboere paa Hjorslev Grund aner det ikke, men tror, at de bor i Otterup.

Husfliden stod højt paa Sletten i gammel Tid, og St. Knuds Markedsdag kunde man se mangfoldige, dels til Fods, dels til Vogns, drage til Odense med store Pakker af hjemmelavet Lærred, Frugten af Vinterens Arbejde, der skulde sælges paa Markedet. Amtsprovst Lütken gjorde et stort Arbejde for Udvikling af Hjemmevævning; men nu er det hele ophørt, Vævene er enten helt forsvundne eller de staar i en Krog paa Loftet.

To kendte Vævere her fra Sletten tog livlig Del i det politiske Liv i forrige Aarhundrede, nemlig Lars Eriksen, Anderup, der i mange Aar var Landstingsmand, og Hans Hansen, Lumby, der var Folketingsmand.

Af Herregaarde her i Sognet kan nævnes Nislevgaard og Ørritslevgaard. Nislevgaard er en forholdsvis ny Herregaard, oprettet ca. 1680 af Gehejmerraad Christoffer Sehested, der døde 1699 og ligger begravet i Otterup Kirke tillige med sin Hustru Merte Urne samt flere Børn. Hans Søn Christian Sehested fik med sin Hustru Charlotte Amalie Gersdorff Godset Raunholt, og efter hans Død oprettede hans Enke af disse to Gaarde Stamhuset Raunholt for sin Søsterdatter, der blev gift med Otto Juul. Ørritslevgaard er en langt ældre Herregaard, omgivet i sin Tid af Volde og Grave, disse fin-

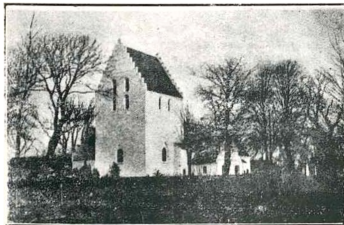
des endnu, men Voldene er forsvundne. — Omkring ved 1840 blev en ny Landevej anlagt fra Otterup til Klintebjerg, og kort efter var Kong Christian den Ottende her paa Gennemrejse, ved hvilken Lejlighed der var stor Stads med Æresporte og ridende Optog af Egnens unge Bønderkarle.

Endnu henlaa Byen i sin Dvailetilstand i ca. 40 Aar, men saa kom Jernbanen — Nordfynske Jernbane. Proprietær Andersen-Rosendal — boende paa Gaarden Rosendal i Beltringe — satte sig i Bevægelse for at faa anlagt en Bane mellem Odense

og Bogense, og nu kom der Liv i Beboerne paa Sletten for at faa denne over Otterup.

Den bekendte Gaardfæster Peter Ovesen af Hasmark kæmpede drabeligt og indvirkede paa Folketingsmand C. Berg, saa at da Forslaget endelig blev vedtaget i Rigsdagen, lød det paa, at Banen skulde gaa 600 Alen Øst om Nislevgaard. Saaledes kom Jernbanestationen til at ligge i Otterup Sogn,

ganske vist paa Hjorslev Mark, men fik desuagtet Navnet Otterup Station, og dette blev Aarsagen til, at den derom opblomstrende Stationsby fik Navnet Otterup.

Der blev nu bygget Købmandsgaard, og Korn- og Foderstofhandelen, der tidligere var gaaet over Klintebjerg, droges nu til denne. Apothek og Lægebolig fandtes allerede tidligere; kort efter blev der oprettet en Realskole og lidt efter lidt kom der Liv i Byen. Nye Gader blev anlagt, Kloakledninger nedlagt, Cementfliser

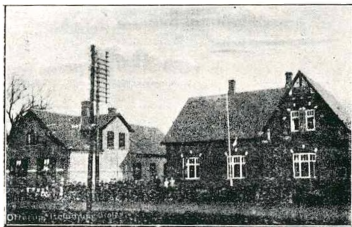
anlagt paa Fortovene og snart fik Byen det købstadlignende Præg, den nu har.

Kirken.

Otterup Kirke er meget gammel, den menes at være opført paa Valdemarernes Tid; først Skibet, der er bygget af tilhugne Kampesten, senere Koret og sidst Taarnet, dette sidste af Munkesten. Der er kun én Klokke. I Kirken findes et Gravkapel, hvor de forhen nævnte Sehesteder med flere Børn har deres sidste Hvilested.

Skolen.

Allerede fra Arilds Tid, som det hedder i de gamle Dokumenter, har der til Degneembedet i Hjorslev hørt en Del

Jord beliggende paa forskellige Steder i Sogne- ne, Degnen var nemlig Kirkesanger baade i Skeby og Otterup Kirker; men ved Udskiftningen 1787 fik den daværende Degn, Warberg, hele

Jordtilliggendet, ca. 27 Tdr. Land samlet til en Jordlod tæt ved Skolen. Dette er nu bortsolgt saa at der kun er Haven tilbage af den fordoms Gaard. Det første Skolehus blev bygget 1739; men det var meget lille. 1819 opførte Bønderne en ny Skolebygning af stampet Ler opgravet i Lergraven tæt ved, og denne stod til 1895. Senere er der tilbygget en Forskole og sidst Lokaler til en Andenlærer. Børneantallet var i 1894 66, nu er der ca. 150. Lærerboligen blev ombygget 1908. Førstelærer *H. E. A. Westergaard* blev ansat her 1893.

Realskolen.

Den første Realskole begyndte under meget indskrænkede Forhold 1884; men allerede 1886 blev der af den gamle Østrupgaards Hovedbygning opført en ny Skole. 1895 overgik Skolen til et Aktieselskab, som opførte den nuværende

Realskolebygning ved Stationsvejen. Børneantallet sygnede mere og mere hen. Da kom Skolebestyrer *P. A. Dissing* til Byen, han købte og overtog Skolen 1903 med 28 Elever; men nu 1917 har den ca. 160 Elever. Størstedelen af Børneantallet kommer hertil med Toget fra hele Nordfyn. Den fik Eksamensret 1905, og Eleverne kan nu tage dels Mellemskole- og dels Real-eksamen.

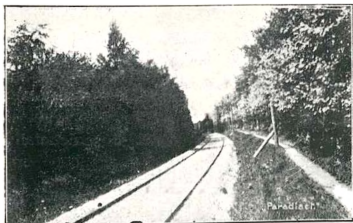

Teknisk Skole

blev oprettet af Otterup Haandværkerforening 1909, og unge Haandværkere fra hele Nordfyn søger hertil. I Vinteren 1916—17 var der 40 Elever, der undervistes af 4 Lærere. I Aar er Elevantallet noget mindre paa Grund af den indskrænkede Togforbindelse. Undervisningen foregaar i Kommuneskolen. og Lærer Westergaard har hele Tiden været Skolens Forstander.

Jernbanestationen.

Det har vist sig at være et heldigt Valg at føre Banen til Otterup; thi, for at nævne nogle Tal, kan anføres, at Pas-

sagerantallet fra Otterup i 1916—17 har været 49096, medens

Bogense har maattet nøjes med 25915. Af

Kreaturtransporten kan nævnes, at der fra Otterup er ført 1111 Køer og

6981 Svin af Banens samlede Antal 5537 Køer og 27590 Svin. Stationsforstander *V. Lund* har været ansat her siden 1902.

Otterup Gæstgivergaard blev opført 1904 og udmærker sig ved sin store Sal med Teater samt en stor Have.

Otterup Afholdshotel blev opført 1910, en stor toetages Bygning, der har kostet ca. 42,000 Kr.

I Byen findes en Filial af Landbosparekassen for Fyn; den blev grundlagt 1908, og Omsætningen er i de faa Aar steget fra 70,000 Kr. til 3 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Otterup Elektricitetsværk er anlagt 1907 for en Anlægs-sum af ca. 82,000 Kr. Det drives ved Sugegas, og det har været muligt at erholde Kul og Kokes hele Tiden, saa at der ingen Indskrænkning har været i Forbruget i disse Krigsaar.

1914 blev der oprettet et Hjem, „Arbejde adler“, en Underafdeling af Landsforeningen. Dets Virksomhed omfatter 14 Sogne med et Medlemstal af ca. 1000 og har i de sidste Aar været søgt af ca. 400 Personer. I Vinter er det særligt stærkt besøgt, og det har virket særdeles heldigt, saa at Vagabondering næsten ikke mærkes mere.

Otterup har en Lokalavis, Otterup Avis. Den udgaar i 2100 Eksemplarer og fordeles gratis til alle Beboere i Otterup, Kappendrup, Uggerslev, Skamby og Lunde Postdistrikter; den er væsentlig Avertissementsblad og bæres udelukkende af Avertissementer.

Lærer *Andersen*, Ørritslev, er Formand for Sogneraadet, Bestyrer af Sparekassen, Formand for Hotellet, Elektricitetsværket, Arbejde Adler samt Stifter af Otterup Avis.

Postvæsenet.

Postvæsenet har i flere Aar været bestyret af Stationsforstanderen, men blev paa Grund af Forretningernes stærke Vækst udskilt fra Jernbanen fra 1. Maj 1917, og der blev oprettet et særskilt Postmesterembede. De midlertidige Postlokaler er smaa og lidet tidssvarende; men der ventes i en nærmere Fremtid opført en moderne Postbygning i Lighed med, hvad der findes i andre større Stationsbyer.

I hele Distriktet findes ialt 16 Landpostbude, af hvilke 9 udgaar fra selve Kontoret, de øvrige fra Postekspeditionerne i Kappendrup, Skamby og Uggerslev, der i administrativ Henseende er underlagt Otterup Postkontor. Kontorpersonalet er foruden Postmesteren en Postekspedient. Byen har for Tiden 2 Postomdelinger; den 3., som blev nedlagt paa Grund af Togindskrænkningerne, forventes igen etableret.

Af Postforretninger kan anføres følgende Tal: Alm. Breve Ank. 321,048, Afg. 182,364; Pengebreve 4,334; Postopkræv-

ninger 31,145; Pakker 22,465, alt for Aaret 1915—16. Postmester *Th. Klokker* har været ansat her fra 1. Maj 1917.

Foreningslivet.

I en saa opblomstrende By som Otterup er der selvfølgelig mange Foreninger; af dem skal først nævnes Otterup Haandværker- og Industriforening, stiftet Aar 1894 af Skræder *Andersen*; dens nuværende Formand er Bogtrykker *Albertsen*. Denne Forening har foruden private Interesser udøvet en stor Virksomhed for Byens Forskønnelse.

Foreningen „Otterup“ har udøvet Virksomhed særlig ved Valgstedets Flytning fra Sønder sø til Otterup samt Gadebelysningen.

Foreningen „Det hvide Kors“ har sin Afdeling i Otterup med Stationsforstander *Lund* som Formand. Dansk Kvindesamfund har ligeledes en Afdeling med Fru *Marie Nielsen* som Formand.

Forretningslivet.

Den første Købmandsgaard blev anlagt samtidig med Banen af Købmand *Jacob Christensen*, der kom hertil fra Nørre Nebel. Den blomstrede op, og der blev stor Handel. Senere overgik den til et Aktieselskab. Nu er den atter gaaet over paa private Hænder.

Tæt ved Stationen ligger Fabrikant *M. Larsens* Cement- og Tagstensfabrik. *M. Larsen* er født 1861; han var oprindeligt Murermester og har i sin Tid bygget en stor Del af Byens nyere Byg-

M. Larsen, Fabrikant.

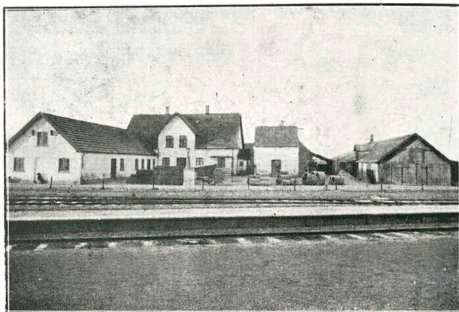

E. Westergaard, Forstelærer.

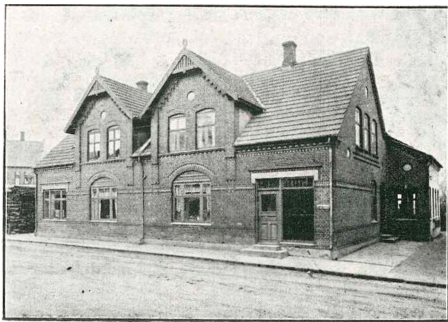
H. M. Hansen, Snedkermester.

ninger, saaledes Købmandsgaarden, Afholdshotellet, en stor Villa samt givet Tegning til Realskolen.

M. Larsens Cementwarefabrik.

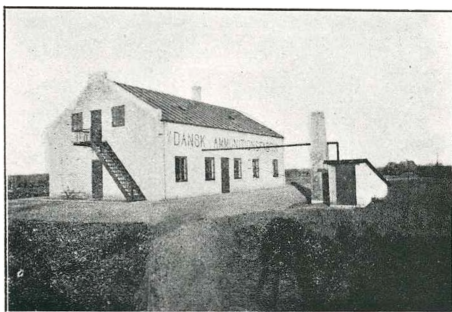
1896 slog han sig paa Cementindustrien, og fra nu af tog Virksomheden til. Han var den første, der anvendte

H. Schultz' Bøsemagerforretning & mekaniske Værksted.

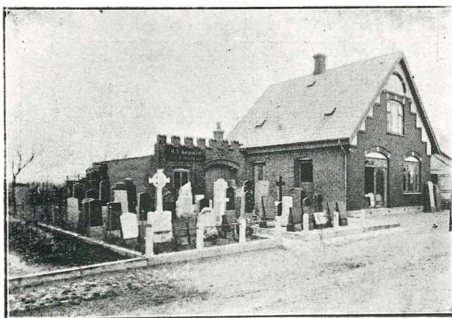
Maskiner til Tagstensfabrikationen, og disse blev af ham betydelig forbedrede, saa at de nu virker tilfredsstillende. Da Fabrikationen var paa sit højeste, beskæftigedes der 15 Mand.

Disse Krigsaar frembyder store Vanskeligheder for Cement-industrien, saa at der for Øjeblikket er nogen Standsning

A/S. Dansk Ammunitionsfabrik ved H. Schultz.

heri. Sammen med Snedkermester H. M. Hansen og Købmand Chr. Larsen dannede han et Konsortium, der købte

H. S. Jørgensens Sten & Billedhuggerforretning.

en Mark og anlagde nye Gader, hvor nu en stor Del af det nye Otterup er rejst.

Ammunitionsfabrikken.

Bag ved Cementfabrikken, dog i tilstrækkelig sikker Afstand, ligger „Otterup Ammunitionsfabrik“, der ejes af et Ak-

J. Steffensens Stokkefabrik.

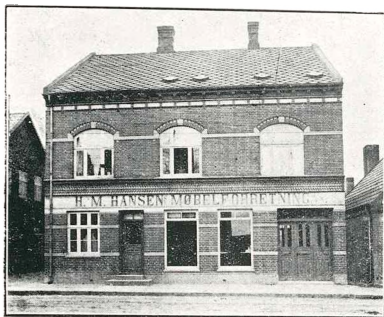
tieselskab, men ledes af Bøssebager *H. Schultz*. Han er født 1864. Fra sin Ungdom af interesserede han sig meget for Gymnastik og Skydning, og i dette sidste opnaede han

Jens Andersens Maskinfabrik.

saa stor Færdighed, at han blev en af Landets bedste Skytter. Han har saaledes repræsenteret Danmark ved de store Skyttestævner i Christiania 1892, Wien 1908, London 1908,

Hamborg 1909, Haag 1910 og Stockholm 1912. Han er selvfølgelig Formand for Otterup Skyttekreds samt Medlem

H. M. Hansens Møbelforretning.

af Bestyrelsen for Odense Amts Skytteforening. I 1911 oprettede han sammen med 2 andre Mænd Otterup Ammuniti-

Fr. Petersens Manufakturforretning.

onsfabrik, den eneste private Fabrik af sin Slags. Her fremstilles Ammunition til Brug for Skytteforeningernes Geværer af 1889, ligesom der ogsaa fremstilles 6,5 mm Ammunition

H. Schultz,
Fabrikant.

Fr. Petersen,
Manufakturhandler.

Jens Andersen,
Maskinfabrikant.

N. Birktoft,
Tømrermester.

K. P. Knudsen,
Urmager & Guldsmed.

N. C. Andersen,
Sparekassebestyrer.

H. S. Jørgensen,
Sten- & Billedhugger.

Alfr. Jensen,
Sadelmager & Møbelpolstrer.

I. Eriksen,
Mørmester.

til Brug for svenske og norske Geværer. Hylstre, Projektiler Krudt og Fænghætter blev før Krigen for en Del indført fra Udlandet. Samtlige Maskiner drives ved Elektricitet og Fabrikken har, trods de vanskelige Forhold, været i uafbrudt Virksomhed under Krigen og har derfor gjort det muligt for Skytteforeningerne at fortsætte deres Virksomhed. Der tilvirkes ca. 1 Mill. Patroner om Aaret og har 10 Arbejdere i Virksomhed.

Billedhugger *H. S. Jørgensen*, født 1886 i Odense, har lært hos Billedhugger Hansen, Ringe. Han kom til Otterup 1909 og begyndte under meget primitive Forhold; men allerede 1910 kunde han opføre sin

Otterup Sadelmager- & Møbelværk. (Alfr. Jensen)

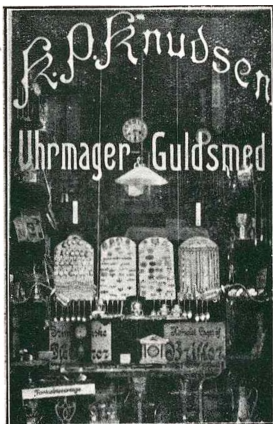
Interiør fra N. Birktofts Maskinsnedkeri & Trævarefabrik

nye Bygning, hvor han beskæftiger 3 Mand og har et stort Lager af Gravsten. Han forhandler disse dels personlig, dels ved Rejsende, over hele Fyn.

N. Birktofts Ejendom.

Stokkefabrikant *J. Steffensen* beskæftiger 10 Arbejdere og har en stor Virksomhed, særlig med Stokke.

K. P. Knudsens Urmager- & Guldsmedeforr.

Fabrikant *Chr. Hansen* har opført en stor Træskofabrik med Dampmaskiner og en meget høj Skorsten af Cement. Der beskæftiges 7 Arbejdere, og de færdige Træsko forhandles over hele Fyn; ialt oparbejdes 52 Vognladninger Træ om Aaret.

Fabrikant *J. Andersen* opførte for nogle Aar siden sin Fabrik for Vindmøller. Han har leveret Møller til alle Dele af Landet, ja selv til Norge har han fundet Afsætning.

Snedkermester *H. M. Hansen* beskæftiger til Sta-

dighed 6—8 Mand og har Udsalg rundt omkring i Landet. Han har desuden opført flere Bygninger, hvoriblandt særlig kan fremhæves den meget stilfulde Hjørnebutik ved Stationsvejen, hvor Isenkræmmer Aage Nielsen har Forretning.

Manufakturhandler *Fr. Pedersen* købte for et Par Aar siden Hjørneejendommen tæt ved Gæstgivergaarden, hvor han driver en stor Manufakturforretning.

Sadelmager *A. Jensen* har en stor Forretning dels med Sadelmagerarbejde, dels med Møbler i sin for tre Aar siden opførte Hjørnebygning.

Tømrermester *Birktoft* har ligeledes i sin nyopførte Ejendom en stor Virksomhed med alt Slags Tømrerarbejde.

For nogle Aar siden startedes et Fællesmejeri her i Byen. Mælken hertil faas hovedsagelig fra Omegnens Herregaarde, og der er Udsalg af Mejeriprodukter.

Karetmager *Jørgen Nielsen* har vundet et anset Navn, særlig ved sin Virksomhed i det kommunale og politiske Liv. Det har ført til, at han nu er Medlem af Skoledirektion, Amtsraad, Nordfynske Jernbanes Bestyrelse m. m.

KENDTE NAVNE OG DATOER.

E. Westergaard, Førstelærer, f. 1858 i Lumby. Er Seminarist fra Skaarup Statsseminarium samt har været paa forskellige Kursus. Han er Førstelærer ved Kommuneskolen i Otterup, Forstander for teknisk Skole og Formand for Sygeplejeforeningen m. fl. Foreninger.

H. M. Hansen, Snedkermester, f. 1864 i Østrup. Han modtog sin første Uddannelse hos sin Fader og arbejdede derefter nogle Aar i København paa forskellige større Møbelværksteder.

Fr. Petersen, Manufakturhandler, f. 1867 paa „Sofiesminde“, Ballen, Samsø. Uddannet i Vett & Wessels Udsalg i Faaborg. Han har haft Forretning i Højrup St. i 21 Aar og nu i Otterup i 2½ Aar.

I. M. Steffensen, Fabrikant, f. 1870 i Søndersø. Lært hos H. Schultz i Otterup og derefter hos R. Nielsen, Lunghøj. 2 Aar i Hamburg, Dresden, Wien og Berlin. Etableret 1899 i Otterup som Stokkefabrikant. Forretningen beskæftiger 8—10 Mand.

Jens Andersen, Maskinfabrikant, f. 1871 i Davinde. Uddannet paa N. Hansens Maskinværksted i Ferritslev; arbejdede senere paa flere Maskinfabrikker her i Landet samt i Tyskland og Norge. Paa Køng Højskole 1895 og Vallekilde Højskoles Haandværkerafdeling 1888. Etableret 1908. Laver Vindmotorer og Patent kombinerede Oprettere med Tykkelse-hovl. Beskæftiger i Regelen 5 a 6 Mand.

Niels Christian Andersen, Lærer, Sparekassebestyrer, Sogneraadsformand, f. 1877 i Bogø i Kappel Sogn. Uddannet paa Skaarup Seminarium, demitteret 1904. I 7 Aar Lærer ved Otterup Realskole, fra 1911 Lærer ved Ørritslev Skole pr. Otterup, Bestyrer af Landbo-Sparekassen for Fyns Filial i Otterup fra Oprettelsen 1908. Filialen har nu en Omsætning paa 3 Mill. Kr. aarligt. Fra 1908 Formand for „Dansk Brandforsikring for Fyn“ og Formand for A/S Otterup Afholdshotel fra 1909. Fra 1915 Formand for Lokalforeningen af „Arbejde adler“ i Otterup. Fra 1916 Formand for Otterup Elektricitetsværk. Fra 1917 Medlem af Bestyrelsen for Odense Amts Plejehjemsforening. Fra 1909 Medlem af Sogneraadet, Formand fra 1917. Fra 1917 Medlem af Bestyrelsen for Odense Amts Sogngraadsforening. Da han forlod Otterup Realskole modtog han fra 80 Hjem indenfor Forældre kredsen en værdifuld Anerkendelsesgave i Sølv.

Alfr. Jensen, Sadelmager og Møbelpolstrer, f. 1881 i Kolding. Har staaet i Lære hos Sadelmager N. P. Nielsen, Gribsvad pr. Aarup. Han begyndte Forretningen i 1904 i lejede Lokaler og smaa Forhold og bor nu i egen Ejendom og har stadig 4 Mand paa Værkstedet.

Jeppe Eriksen, Muremester, f. 1881 i Hjørsløv. Lært hos Muremester Chr. Johannesen, Odense, og har gaaet paa Odense tekniske Skole. Har en god Forretning og beskæftiger aarlig gennemsnitlig ca. 12 Mand og har virket som Mester siden 1907. Er Kredsformand for Bygningshaandv. paa Fyn. I Bestyrelsen for Otterup tekniske Skole, i Bestyrelsen

for Otterup Elektricitetsværk og i Bestyrelsen for Otterup Haandværkerforening.

Niels Birktoft, Tømrermester og Trævarefabrikant, f. 1882 i Krogsbølle Sogn. Lært hos Tømrermester Niels Chr. Fahnø, Hjadstrup. Har gaaet paa Odense tekniske Skoles Dagklasse. Virksomheden omfatter Tømmerforretning, Maskinsnedkeri og Trævarefabrikation. Er Vurderingsmand i Brandforsikringen. Fik 1. Præmie for Flid og Dygtighed paa Odense tekniske Skole.

K. P. Knudsen, Urmager og Guldsmed, f. 1885 i Agernæs. Lært hos Urmager og Guldsmed M. Andersen, Ringe. Har derefter arbejdet som Svend hos Guldsmed Andersen, Køge. Etableret 1910 som Ur- og Optikforretning; udvidet 1911 til ogsaa at omfatte Guldsmedeforretning. Er Medlem af Otterups Afholdsforenings Bestyrelse siden 1912, af Otterup Sangforening „Lyren“s Bestyrelse siden 1913, af „Arbejde adler“s Lokalforenings Bestyrelse siden 1917, af Slettens Kreds Bestyrelse under Danmarks Afholdsforening siden 1917 og af A/S Otterup Afholdshotels Bestyrelse siden 1912.

H. S. Jørgensen, Sten- & Billedhugger, f. 1886. Uddannet i Ringe hos Billedhugger Hansen. Fremstillede Svendeprøve 1905, hvilket blev antaget med Ros. Forretningen begyndte 1909 og omfatter nu 3 Mand. Er Tegnælærer ved Otterup tekniske Skole siden dens Stiftelse 1909. Han modtog Diplom af første Klasse for Gravmonumenter ved Udstilling i Otterup 1910.

J. ANDKJÆR JENSEN:

NØRRE AABY STATIONSBY

Nørre Aaby Stationsby.

Naar Bønderne i Vends Herred i gamle Dage stævnedes til Tinge, samledes de efter Sigende i Nærheden af det Sted, hvor nu Nørre Aaby Stationsby ligger. Om det kan historisk bekræftes, tør jeg ikke afgøre; men vist er det, at forskellige Ting taler for Rigtigheden deraf.

For det første ligger Stedet centralt i Vends Herred, for det andet findes der mellem Stationsbyen og Kirken i umiddelbar Nærhed af „Kongsgaarden“ en Mark, der stadig bærer Navnet „Tingløkken“, ligesom der tæt Øst for Gaarden findes en Ejendom, som kaldes „Kagbankhuset“ — muligvis et Minde om, at man her — efter endt Raadslagning — har „kagstrøgen“ de dømte Lovbrydere.

Nu ligger der ved denne gamle, historiske Grund en af den fynske Hovedbanes største Stationsbyer, og Nørre Aaby er atter — ligesom i gammel Tid — blevet et Midtpunkt og Samlingssted for sin Egn.

Lad os imidlertid gaa et halvt Hundrede Aar tilbage i Tiden — til Begyndelsen af Tresserne, den Gang da der endnu her paa Fyn ikke fandtes noget, man kaldte Jernbane. Da var Nørre Aaby blot et lille Sogn — et af de aller mindste — og da saa det helt anderledes ud end i vore Dage.

Der, hvor Nørre Aaby Stationsby nu findes, var der den Gang kun to smaa Ejendomme. Den ene, en Skrædderforretning, laa der, hvor afdøde Skrædder Jensens Ejendom nu ligger, og den anden var et Boelssted, der senere maatte vige Pladsen for den Villa, som nu beboes af Enkefru Christensen.

Disse to Ejendomme laa ved en indhegnet, daarligt vedligeholdt Vej, der saa godt som aldrig befærdedes af andre Køretøjer end dem, der skulde til Viby Mølle, hvorfor den

fik Navnet „Møllergyden“. Denne er altsaa nu Nørre Aaby Hovedgade. Den stødte til Margaard-Indslev-Vejen paa det Sted, som man nu kalder „Korsvejen“. Men fra „Korsvejen“ og udefter var der ingen Vej, heller ikke fra den nuværende Stationsby og til Brangstrup.

Man vil med Rette indvende, at det var et mærkeligt Sted at lægge en Station, naar Jernbanen ca. 1 km østligere skar den stærkt befærdede Vej gennem „Koldinghuse“. Her ved Byllerup Mølle, hvor Vejen fra Brangstrup støder til Koldinghusevejen, var der et ypperligt Sted for en Station. Hertil kommer, at sidstnævnte Sted laa udenfor Læbæltet, hvad der ikke var Tilfældet med „Møllergyden“.

Men hvorfor blev Stationen da ikke lagt ved „Koldinghuse“? Ja, hvorfor? Skylden skal efter sagkyndiges Udsagn tilskrives velærværdige Pastor Halberg, som den Gang var Præst i Nørre Aaby.

Da Banen blev stukket af, var hverken Myndighederne eller nogen anden interesseret i Tvivl

om, at Stationen burde ligge ved Koldinghuse. Selv Præsten fandt, at det var utænkeligt, at Stationen kunde faa nogen anden Plads end netop dér. Og han regnede med, at det kunde blive en Begivenhed af stor økonomisk Betydning for ham selv, da Jorden paa begge Sider af Koldinghusevejen og langs Vejen til Brangstrup tilhørte Præsteembedet.

Han skjulte ikke sine Planer hverken for sine Sognebørn eller for de overordnede ved Baneanlægget. Men da han skulde til at forhandle med de sidstnævnte om Afstaaelse af Jord til Banen og Stationen, stillede han sig kun lidet velvillig overfor dem og nægtede helt at forhandle med dem, idet han henviste dem til Ministeriet. — Da han trods gentagne Opfordringer stadig nægtede at tage sig af Sagen, vakte han i den Grad sine Modstanderes Vrede, at de besluttede at lægge Stationen ved „Møllergyden“ for derved at kuldkastrere alle Præstens Planer.

Og derved blev det.

Præstens Anstregelser for at faa alt gjort godt igen lykkedes ikke, og en Indbydelse til en fin Middag i Præstegaarden blev ikke efterkommet.

Der gik lange Tider, inden der blev bygget noget af Betydning ved Nørre Aaby Station. Det er først i de sidste 20 Aar, at der er kommet Fart i Byggeriet.

Banen blev aabnet den 7. September 1865 paa Dronningens Fødselsdag. Aaret efter blev Begyndelsen gjort til den Forretning, der nu ejes af Firmaet *Thidemann & Nielsen*. idet Købmand Møller i Middelfart byggede et Kornpakhus ved Stationen. — Nogen Tid derefter blev Grunden lagt til Byens anden store Købmandsforretning. Skrædder Mikael Christensen aabnede nemlig en lille Høkerforretning i den Bygning, som nu af Købmand C. M. Sørensen benyttes til Lagerrum. Disse to Forretninger skal senere blive omtalt.

Vejforholdene omkring Nr. Aaby Station var i mange Aar meget daarlige. Navnlige savnedes en Vej fra Stationen til Brangstrup, der dog kun ligger $\frac{1}{2}$ km fra Stationen. For at komme til sidstnævnte By maatte man enten gennem Viby eller Koldinghuse. Fodgængere kunde dog i lang Tid skyde Genvej over Gaardejer Anders Jensens Mark. Men da hverken Myndighederne eller Beboerne vilde foretage sig noget for at faa en Vej anlagt, besluttede Anders Jensen ved Tvang at faa Folk til at tage sig af Sagen. Han tog nemlig den meget kloge Beslutning at nægte Folk Adgang over hans Mark. — Han gennemførte Spærringen meget strængt. Der var ingen Persons Anseelse, alle maatte de gaa den lange Omvej for at komme fra eller til Stationen.

En Dag havde Anders Jensen og en af hans Naboer været med Toget. Anders Jensen havde selvfølgelig ikke i Sinde at spadsere om ad Viby, og den anden tænkte, at hvis han nu holdt Samtalen godt vedlige, kunde han nok slippe

med A. Jensen hen over Marken. Men da de kommer til Markleddet, rækker A. Jensen sin Ledsager Haanden, idet han roligt siger:

„Ja, nu maa du have Farvel, nu skal du jo ad Viby til.“

En saa haard og klog Taktik maatte virke, og Vejen blev anlagt.

Senere blev Vejen gennem Stationsbyen gjort til en Amtslandevej, der forbandt Assens—Middelfartlandevejen med den saakaldte „Kongevej“. — Da Dobbeltsporet Nyborg—Strib blev anlagt, førtes Vejen gennem en stor Tunnel under det temmelig brede Banelegeme. Men det var dog ikke altid med Glæde, at Folk passerede den ny Tunnel; for det første fik man længere Vej at gaa, og for det andet var Tunnellen næsten aldrig tør. Det vakte derfor almindelig Glæde blandt

Beboerne, at der paa Borgerforeningens Initiativ blev anlagt en Gangtunnel under den gamle Overkørsel. Efter at den i 1913 var færdig til at tages i Brug, maa det siges, at Forholdene var bedre end forhen, da man

tit maatte spilde megen Tid med at staa og vente paa Togene.

Den gamle Stationsbygning havde længe været altfor lille til den forholdsvis store og stadig voksende Trafik, hvorfor der samtidig med Dobbeltsporets Anlæg blev bygget en ny, stor og rummelig Stationsbygning, medens den gamle blev omdannet til Posthus.

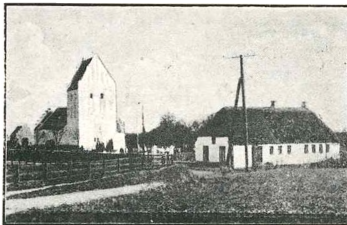
Nørre Aaby Stationsby, der er paa godt 1000 Indbyggere, har sin største Udstrækning i Retning Nord—Syd — ca. $1\frac{1}{2}$ km. Den er af Banelinien delt i to omtrent lige store Dele. At den har valgt sig et værdigt Forbillede fremgaar af, at den sydlige Del i Folkemunde er blevet forlenet med det velklingende Navn „Frederiksberg“, hvoraf man kan slutte, at den vestlige Del sammenlignes med det rigtige Frederiksbergs store Nabo.

Fremmede vil trække paa Smilebaandet! — Det er alt

andet end Asfalt, der dækker Nørre Aaby Gader, og man maa indrømme, at man i den tørre Sommertid kommer til at tænke paa Vandvogn o. l., saa mindes man i den vaade Efteraarstid, naar man vader gennem Pløret, i langt højere Grad om, at man er i en frugtbar Egn, hvor det ikke alene er Markerne, der er lerholdige.

Der gøres dog ret store Anstrengelser for at „tørlægge“ Gaderne. Masser af Grus og Sten bearbejdes af Damptrømlen, og Fortovet er efter en ny Forbedring i saa god Stand, at det skal være meget slemt, om man ikke ved Hjælp af Galoscherne kan redde sine blanke Støvler.

De to Bydele er som før nævnt forbundet ved et Par Tunneller, Køretunnellen og Gangtunnellen, den sidste anlagt uden Trapper. Over Udgravningen til Køretunnellen fører en solid Bro af Jernbeton, over hvilken man — kommende gennem Gangtunnellen — har den korteste Vej til Posthus, Sparekasse, Afholdshotel, Banegaard, Realskole m. m.

Man kan med nogen Ret sige om Nørre Aaby, at den er en typisk Stationsby — ikke som disse Byer burde være, men som de er. Der er bygget meget; men her, som de fleste andre Steder, er der kun sjældent taget Hensyn til de simpleste, arkitektoniske Krav. Med Undtagelse af en Del private og ganske faa offentlige Bygninger virker mange af Husene lidet tiltalende —, ja, enkelte er ligefrem frastødende, de minder i Formen altfor meget om Cigarkasser, der er stillet paa Højkant. Og hertil kommer, at disse grimme Kasser indiskret og brutalt er anbragt i Forgrunden, saa at de i altfor høj Grad er med til at danne Byens Fysiognomi.

Af pæne Villaer er der dog nogle Stykker, som gør et venligt og hyggeligt Indtryk. Mest stilfuld virker Fabrikant Andersens smukke Bolig — populært kaldet „Villaen“. Den ligger hyggeligt og fornemt midt i den store Have, men desværre saa afsides, at den vanskeligt bemærkes.

Nørre Aaby er først og fremmest en Industriby. Foruden den store Cyklefabrik „Grand“, findes ikke saa faa mindre Fabriksvirksomheder. At give disse saavel som den store Stab af driftige og dygtige Haandværkere en mere indgaaende Omtale kan Pladsen ikke tillade. Det skal blot noteres, at Virksomheder som A/S. Nørre Aaby Cementvarefabrik, Margarinefabrikken „Dana“, Værktøjsfabrikken „Chikago“, R. Larsens Træskofabrik,

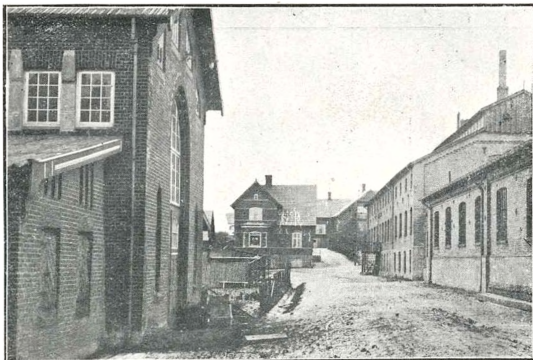
Exteriør fra Fabrikken „Grand“ (R. Andersen).

H. C. Madsens Fabrik for Landbrugs- og Møllermaskiner og flere andre, hver især maa tilskrives sin Part af Æren for, at man har Ret til at kalde vor By en Fabriksby.

Førend vi nu gaar over til at omtale Cyklefabrikken, vil vi høre lidt om dens Skaber og Indehaver, *Fabrikant R. Andersen*, ikke alene fordi han fortjener særlig Opmærksomhed, men ogsaa fordi vi af hans Historie kan lære, at det er muligt ved Hjælp af et Par flittige Hænder og en ukuelig Energi at naa frem til en betydelig Stilling i Samfundet.

For 50 Aar siden boede der i Vejby Sogn ved Middelfart en Træskomand ved Navn Anders Larsen. Han havde en stor Familie at forsørge, hvorfor baade han og hans Hustru maatte lægge alle Kræfter i, for at der kunde blive Føde og Klæder til dem selv og deres syv Børn.

Selv om det maa siges, at Familien havde sit jævne, gode Udkomme, blev der dog intet tilovers at flutte sig for, og Forældrene saa sig nødsagede til at lade alle Børnene komme ud at tjene, efterhaanden som Alderen tillod det. Og den yngste, Rasmus, som fødtes den 15. Marts 1867, fik det ikke bedre end sine ældre Søskende. Da han var 13 Aar gammel, blev han fæstet bort som Hyrdedreng til en Gaardmand i Kauslunde Sogn.

Elektricitetsværket, Fabrikken og privat Villa.

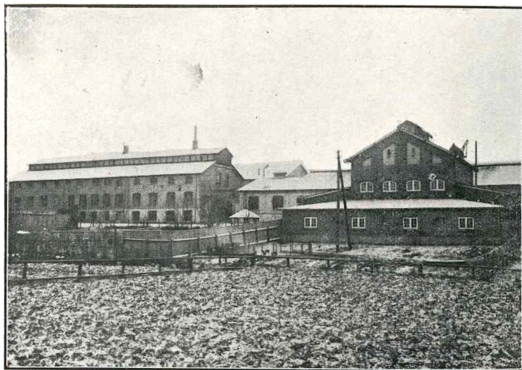
Lysten til at lære et Haandværk havde temmelig tidlig meldt sig hos ham, men først da han havde tjent i tre Aar fik han sit Ønske opfyldt, idet han, 16 Aar gammel, kom i Lære hos en ældre Broder, som var Smed i Nakskov. Her gik det snart op for ham, at han var kommet paa sin rette Hylde, og han opnaaede i den treaarige Læretid en betydelig Dygtighed, navnlig som Værktøjssmed. Da han tillige var en flittig Elev i Nakskov tekniske Skole, fik han en ikke ringe teoretisk Uddannelse, hvad mange Landhaandværkere dengang ofte maatte savne.

Efter at have aftjent sin Værnepligt arbejdede han som Bandagist først i Aarhus og senere i Flensborg, og ogsaa paa dette Felt tilkæmpede han sig stor Dygtighed og Indsigt.

Da imidlertid Alder og Svagelighed begyndte at trykke

hans Forældre, tog han som en god Søn hjem til dem for at være dem til Støtte og Opmuntring paa deres gamle Dage. Hans Fader byggede en lille Smedie til ham, og her arbejdede han da ihærdigt fra Morgen til Aften.

Men han følte sig ikke dygtig nok; han havde hele Tiden en stille Higen efter at lære mere, og navnlig længtes han efter at komme til Udlandet for at se, hvor vidt man var naaet der, og saa komme hjem med forøgede Kundskaber og Færdigheder.

Fabrikken „Grand“ med Elektricitetsværket th.

Da Forældrene nu var saaledes stillede, at de kunde undvære ham en Tid, styrede han derfor ud i den vide Verden.

Og den Rejse har han aldrig senere fortrudt. Paa denne fik han nemlig Øjnene op for, at vi herhjemme kunde lære ikke saa lidt af de fremmede. Navnlig slog det ham, hvor snildt og praktisk alt var indrettet paa de store Værksteder, og dette har maaske været Aarsagen til, at han senere, da han selv fik Fabrik, sørgede for at tage Maskiner i Brug i størst mulig Udstrækning.

Paa den Tid, da han rejste i Tyskland, var Cyklerne ved at komme frem der, og Andersen var saa fremsynet, at han kunde se, der her var et Felt, som havde Fremtiden for sig, og som det derfor gjaldt om at slaa ind paa.

Da han havde opholdt sig et Aars Tid i Tyskland, ned-satte han sig efter Hjemkomsten i 1890 som Smed i Nørre Aaby.

Det var dog kun smaa Midler, Andersen havde at be-gynde med. Da han havde faaet sin Smedie i Stand, stod han med omtrent tomme Lommer; men han var ogsaa parat til at tage fat med det samme, og der manglede ham hver-ken paa Mod eller Energi og langt mindre paa Dygtighed,

Interiør fra Fabrikken „Grand“s Lokaler til Samling af Cyklerammer.

hvorfor han ogsaa snart arbejdede sig en god Forretning op. Det var mest Knive, han lavede i Begyndelsen, samt Sko-mager- og Træskomagerværktøj. Hans udmærkede Knive blev snart bekendt viden om.

Men Cyklerne maatte han ogsaa prøve, og allerede det første Aar havde han Cykler paa Udstilling i Middelfart, og i 1892 fik han paa en Udstilling i Aarup Sølvmedaille for sine Cykler.

Han havde allerede dengang 6 Mand paa Værkstedet og maatte hyppigt foretage betydelige Udvidelser.

I Aaret 1905 sluttede han Kontrakt med et Firma i Odense om Levering af 1000 Cykler, hvilket betød forøget Fart i Arbejdet.

Alt blev nu indrettet mere fabrikmæssigt, og Aar for

Aar laves der flere og flere Cykler. — Den ene store Udvidelse kommer nu med faa Aars Mellemrum efter den anden.

Den nuværende Cyklefabrik opførtes 1909, 1911 opførtes en stor Bygning for Fabrikation af Skærme og Følge og 1916 den sidste store Udvidelse: Fabriken for Bygning af Stel.

Hele Fabrikskomplekset disponerer over ialt 8313 Kv.-Al.

interiør fra Fabrikken „Grand“s Montagelokaler.

Gulvflade, og her beskæftiges under normale Forhold 130—150 Mand.

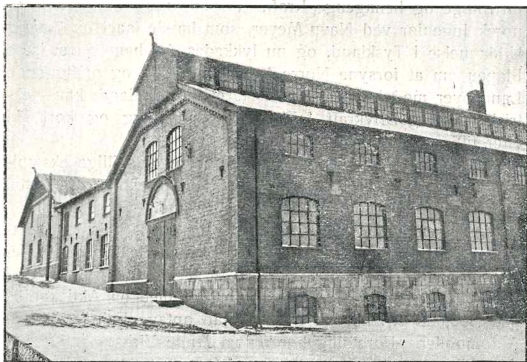
Det er denne store Virksomhed, som nu langt ud over Landets Grænser er kendt under Navnet: *Dansk Cykleværk Grand*, og den regnes for at være ikke alene Danmarks, men Nordens største Cyklefabrik.

Selvfølgelig maa en Virksomhed som „Grand“ i høj Grad berøres af de abnorme Forhold, som Verdenskrigen medfører. I 1916 udgik der fra Fabriken 21,200 Cykler, 191,864 Følge, 151,010 Par Skærme og 30,283 Styr; men Driftsbestyrer *Madsen* hævder, at Fabriken, hvis der ingen Mangel var paa Raamaterialier, nu ganske sikkert vilde kunne præstere henimod 50,000 Cykler aarligt.

Fabrikant Andersen har i Tidens Løb udtaget Patent paa adskillige udmærkede Opfindelser. I 1905 fandt han paa at

konstruere et dobbelt Kugleleje, som viste sig at være aldeles fortrinligt i enhver Henseende. Det anvendes især ved Akselledninger, men ogsaa i Tærskemaskiner og Kværne for ikke at tale om Cykler.

Den sidste patenterede Opfindelse, der er gjort paa „Grand“, en Forgaffelsikring, er af ganske ny Dato, nemlig fra Slutningen af 1917. Den er saa sindrig og fortrinlig, at den ganske sikkert vil gaa sin Sejrsgang Verden over, og er

Exteriør fra Fabrikken „Grand“ (R. Andersen).

dette Tilfældet, er der ikke mere noget, der hedder knækkede Forgaffler. Den vil i Fremtiden findes i alle Cykler, der udgaar fra „Grand“.

Cyklefabriken er selvfølgelig den vigtigste af R. Andersens store Virksomheder, men der er dog endnu to store Afdelinger, som her skal nævnes, nemlig Maskinafdelingen og den elektriske Afdeling.

Paa Maskinafdelingen beskæftiges 25 Mand ved et temmelig mangeartet Arbejde. Her forfærdiges blandt meget andet de omtalte dobbelte Kuglelejer. Desuden fabrikeres Kværne og Tærskværker, som anvendes i de Gaarde, hvor R. Andersen indlægger elektrisk Drivkraft. Endvidere foretages her Reparationer af Elektromotorer og Gasværker fra Elektricitetsværkerne.

Næst efter Cyklerne er det vel nok mest Elektriciteten, der har gjort R. Andersens Navn kendt her i Landet.

Temmelig tidligt havde Andersen faaet Øjet op for, at Elektriciteten var en Faktor, man i høj Grad maatte regne med. Allerede i 1897 havde han derfor allieret sig med denne hemmelighedsfulde Kraft, idet han indlagde elektrisk Lys og Drivkraft i sine Værksteder. Dette var selvfølgelig et Fremskridt af stor Betydning, men Andersen syntes, at ogsaa andre burde nyde godt af det udmærkede Lys og den fortrinlige og behagelige Kraft. I 1905 antog han derfor en norsk Ingeniør ved Navn Meyer, som havde faaet en 7-aarig Uddannelse i Tyskland, og nu lykkedes det ham at realisere Planen om at forsyne Nørre Aaby Stationsby og omliggende Landsbyer med Lys og Kraft. Aaret efter indlagde han elektrisk Lys og Drivkraft i Ejby og Glamsbjerg og kort Tid efter tillige i Marslev.

Nu har R. Andersen to Ingeniører og adskillige eksaminerede Overmontører i sin Tjeneste, og Elektrikernes Antal varierer efter Forholdene fra 20—60 Mand.

Andersen har i Tidens Løb dels for egen, dels for fremmed Regning anlagt ialt henimod 100 Elektricitetsværker rundt omkring i vort Land.

I 1916 stiftedes et Aktieselskab, der med en Aktiekapital paa 300,000 Kr. har til Formaal at optage Fabrikation af Automobiler. Foreløbig hører dog denne Virksomhed Fremtiden til; men naar Krigen engang faar udraset, og der atter bliver Fred i Verden, saa haaber vi at skulle blive Vidne til, at der vokser en ny Storindustri frem her i Nørre Aaby samtidig med, at den gamle fortsætter sin Udvikling.

I Maskinafdelingens Værksteder staar endnu den samme murede Esse, hvor Fabrikant Andersen lagde Grunden til den nuværende Fabrik. Den staar der som et Symbol paa, at der er noget sandt i det gamle Ord: „Enhver er sin egen Lykkes Smed“. Det er ikke underligt, at Nørre Aaby nærer en stille Agtelse og Taknemmelighed for den Mand, der er Skyld i dens Blomstring. Og for Manden selv og for Byen og ikke mindst for de mange Hjem, der henter deres Brød i Fabrikant Andersens Arbejde, maa vi haabe, at han bestandig maa have Held til at smede Lykke til sig selv og andre.

Der findes som før omtalt i Nørre Aaby to større Købmandsforretninger, nemlig *Thidemann & Nielsens* og *C. M.*

Sørensens. Den førstnævnte ledes af Medindehaveren, Købmand *N. P. Nielsen*, der er en af de mest kendte Personligheder i Nørre Aaby.

N. P. Nielsen fødtes i Kauslunde Skole den 30. November 1851. Efter Konfirmationen kom han i Lære hos Købmand Th. Pagh i Odense og blev derefter 1872 Kommis først hos den kendte Købmand Fritz Duus i Fredericia og senere hos Købmand P. Møller i Frederikshavn, indtil han den 9. August 1876 blev antaget som Bestyrer for den Forretning, som Købmand K. Thidemann kort forinden havde købt i Nørre Aaby.

N. P. Nielsen, Købmand.

Denne Forretning, som fra Begyndelsen af kun bestod af et Kornpakhus, der i 1866 byggedes af Købmand P. H. Møller i Middelfart, havde i de

Thidemann & Nielsens Kolonial- & Produktforretning.

forløbne Aar ofte skiftet Ejer. Den oprindelige Bestyrer var Jørgen Jensen, der senere blev Gæstgiver. Efter P. H. Møllers Konkurs overtog Jerichau Christensen Forretningen, som

stadig blev bestyret af Jørgen Jensen, der atter købte den af Jerichau Christensen.

I 1868 opførte Jørgen Jensen den nuværende Hovedbygning og fik Tilladelse til Krohold. Han drev nu Kroen sammen med Forretningen, indtil han i 1876 afhændede denne til K. Thidemann.

Efter at K. Thidemann havde overtaget Forretningen, gik denne under N. P. Nielsens dygtige Ledelse saa godt fremad,

P. Petersens Blikkenslager- & Støbegodsforretning.

at der stadig maatte foretages Udvidelser. N. P. Nielsen begyndte i 1876 med kun en Lærling, og nu har han ialt 8 Mand i sit Brød. Foruden Kolonial omfatter Forretningen Kul, Kokes og Briketter samt en meget stor Trælasthanandel, der forsyner Byens og Egnens mange Snedkere og Tømrere med Træ.

I 1911 overtog Nielsen Forretningen sammen med Thidemann jun. efter K. Thidemanns Enke.

N. P. Nielsen har ikke taget megen Del i det offentlige Liv. Han var i sin Tid Medstifter af Aktieselskabet Nørre Aaby Cementvarefabrik, men har ellers udelukkende helliget Forretningen al sin Tid og Interesse og har arbejdet den frem til en virkelig og grundmuret Stilling.

C. M. Sørensen's Forretning er af omtrent lige saa gammel Dato som Thidemann & Nielsens. Som før omtalt blev den grundlagt af Skrædder Mikael Christensen, der begyndte

en lille Detailhandel i 1867. Christensen opførte senere den nuværende Hovedbygning, hvor han fortsatte Handelen sammen med Skrædderiet. Efter Christensens Død fortsatte hans Hustru Forretningen, indtil hun i Aaret 1900 solgte den til Th. Sørensen, en Broder til C. M. Sørensen. Th. Sørensen satte en Etage oven paa Hovedbygningen, der oprindeligt var etetages. Stueetagen blev saa indrettet til Kolonialhandel i den ene Ende og Manufakturhandel i den anden, mens Beboelsen var paa 1. Sal.

I 1905 overdrog Th. Sørensen Forretningen til Broderen C. M. Sørensen, der foretog en større Ombygning og Udvidelse af Bagbygningerne i 1912.

C. M. Sørensen købte i 1914 Nørre Aaby Gæstgivergaard og har siden holdt Bestyrere i sine Forretninger.

I 1917 holdtes en sjælden Fest i Nørre Aaby i Anledning af, at Sparekassen, der hedder *Vends m. fl. Herreders Landbo-Spare- og Laanekasse*, havde bestaaet i 50 Aar. — Under rolige Forhold vilde denne Fest have formet sig som en storstilet Højtidelighed, men Bestyrelsen mente, at Tiderne ikke animerede hertil, hvorfor Festlighederne blev holdt indenfor mere beskedne Rammer. Dog blev der sørget for, at den fornødne Feststemning ikke skulde mangle, blandt andet blev der udgivet et smukt Festskrift forfattet af Lærer Mosegaard i Middelfart.

P. Petersen † Blikkensl.

For ca. en Snes Aar siden blev der af en Kreds af Mænd oprettet en *Realskole* i Nørre Aaby. Den begyndte i Sogneraadsformand Drejer Kristensens Ejendom, men flyttede i 1910 ned i en nyopført, rummelig og moderne Skolebygning i Nærheden af Banegaarden. Efter en Del Genvordigheder af forskellig Art, er Undervisningen nu, efter at Frk. Marie With for nogle Aar siden overtog Skolen, kommet ind i en rolig og solid Gænge.

Af Foreninger i Nørre Aaby skal nævnes *Nørre Aaby Borgerforening* og *Nørre Aaby Haandværker- og Industrieforening*.

Borgerforeningen blev oprettet 1904. Den har til Formaal at virke for Byens Interesser, fremme Samfølelsen og i det hele taget at varetage Beboernes Tarv. Borgerforeningen udvirkede i sin Tid, at der blev afholdt Markeder i Nørre

Aaby, den har sørget for, at der blev anlagt Fortov, Kloakledninger, Gangtunnel o. m. m. Købmand C. M. Sørensen er Foreningens Formand.

Haandværker- og Industriforeningen blev stiftet i 1906 af afdøde Blikkenslager Petersen og Fabrikant H. C. Madsen; sidstnævnte har været Formand siden Foreningens Stiftelse. Hovedformaalet er Ledelsen af Nørre Aaby Tekniske Skole, som Foreningen startede samme Aar, den blev stiftet.

Teknisk Skole begyndte med 15 Elever; den har i Aar 34. Der undervises paa Realskolen, der altid beredvillig har stillet Skolen til Raadighed. Haandværker- og Industriforeningen har her gjort et stort og godt Arbejde for de unge.

Idet jeg hermed slutter nærværende lille Beretning, vil jeg bringe en Tak til alle, der saa velvilligt og imødekommende har bistaet mig med Oplysninger.

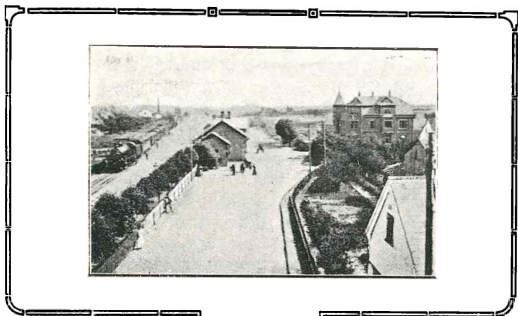

J. RASMUSSEN:

EJBY STATIONSBY

Ejby Stationsby.

Endskønt Landsbyen Ejby med den tilhørende store Stationsby af samme Navn ikke kan rose sig af at ligge i en af Landets skønneste Egne, saa kan den dog rose sig af at ligge i en af de frugtbareste. Den stærke Tilvækst af Befolkningen og det driftige Næringsliv i Byen viser, at der her er gode Livsbetingelser for mange Mennesker. Det tæt bebyggede Opland med en velhavende Befolkning og de gode Vejforhold bidrager naturligvis ogsaa stærkt til, at Ejby Stationsby er vokset sig saa stor, som den er, og at den stadig er i Vækst. I de sidste Aar er Udviklingen maaske dog gaaet lidt langsommere end tidligere, men dette skyldes vel nok for en Del Tidens almindelige Tryk.

Landsbyen Ejby er sikkert en meget gammel Boplads. Dens Navn menes at skyldes tidligere Tidens store Egeskove, som nu dog ganske er forsvundet. Men i de store Moser uden om Byen findes endnu ofte store Egestammer, som vidner om tidligere Tidens Herligheder. Man ser endnu paa Generalstabskort Navnet Ejby stavet som Egby, og man mener her at have endnu et Bevis for Bynavnets Ælde og dets Afstamning fra Egeskovene.

At Ejby er en gammel By er sikkert nok. Paa en Bakkeskraaning i Nærheden af Byen er der saaledes for en Del Aar tilbage fundet en Del Urner og andre Levninger fra Oldtiden, ligesom der i Moserne er fundet adskillige Vidnesbyrd om Oldtidsfolkernes Liv og Færden.

Ejby Sogn er ikke noget stort Sogn. Det danner en fælles Sognekommune med Balslev og har altsaa Sogneraad og Præst sammen med dette Sogn. Ejby Sogn er Anneks til Balslev Præstekald, men da Ejby i Tidens Løb er blevet langt det folkerigeste, er det næsten altid Ejby, der har Overtaget.

Ejby Sogn har et Fladeindhold af 1518 Tdr. Land, hvoraf de 213 er Mose. Denne ret store Mosestrækning, der gaar

Kjærlingbjerg.

sammen med Moser, der hører til andre Byer og Sogne, er især i disse brændelsfattige Tider et udmærket Aktiv, ikke alene for Mosernes Ejere, men for Egnen i sin Helhed, da den forsyner hele Egnen med godt og

billigt Brændsel. I Ejby Sogn findes saa godt som ingen Skov. — Og især om Sommeren sætter det travle Liv i Tørvemoserne sit Præg paa Egnen.

Agerjorden er flad og lermuldet og saa godt som uden Bakker; den kan siges at høre til Landets bedste Jorder. Priserne paa Landejendomme er da ogsaa og har altid været forholdsvis meget høje.

Landejendommene i Ejby Sogn blev udskiftede fra Fællesskabet i Tiden fra 1781—92. Ved denne henlagdes Jorderne under 20 Helgaarde, 1 Halvgaard og 7 Huse. Af disse Ejendomme var 10 Gaarde og 3 Huse Fæste under Stamhuset Erholm og Søndergaarde. 1 Gaard var Anneksgaard til Præstekaldet, og de øvrige var Strøgods under forskellige Herregaarde som Hindsgavl, Wedellsborg og andre. Men alle Ejendommene er i Tidens Løb købt som ren Ejendom. Denne Omstændighed og Befolkningens store Tilvækst

har gjort det muligt og nødvendigt at dele og udstykke Ejendomme paa mange Maader. Ved en Opgørelse i 1912 viste der sig at være 268 Ejendomme i Sognet.

Ejby By laa i mange Aar, som man siger, inde i det mørke Fastland. Den ligger 4 Mil fra Odense, 3 Mil fra Assens og Bogense og 2 Mil fra Middelfart, og da tilmed Vejforholdene før Jernbanens Tid var ret fortvivlede, saa er det forstaaeligt, at Byen førte en meget ubemærket Tilværelse. Men Jernbanen bragte den frem i Lyset.

Befolkningens Mængde var da heller ikke stor, men dog i temmelig rask Fremgang. Ved Folketællingen i 1801 fandtes der 298 Sjæle i Sognet, i 1840 var Antallet steget til 433, 1860 til 513, 1880 til 725, 1890 til 797 og i 1911 til 1191 Sjæle. Naar man sammenstiller disse Tal med Tallene fra de nærliggende Sogne under Grevskabet Wedellsborg, der indtil 1916 var Fæstegods, og som rummede akkurat det samme Antal Mennesker som i 1801, saa vil man faa en klar Forestilling om, hvilket Gode for Samfundets Udvikling det er, at Jorden er fri for Fæstetvangen.

Den 7. September 1865 aabnedes Jernbanen gennem Fyn for offentlig Færdsel. Den kaldtes da Dronning Louises Jernbane. Der blev anlagt en Holdeplads ved Ejby ca. 1½ Kilometer syd for Byen. Det viste sig senere overordentligt heldigt, at Afstanden fra Byen til Jernbanen blev saa stor. Det gav nemlig Plads for den nuværende store Stationsby.

Trods det, at kun faa Tog daglig standsede ved Ejby Holdeplads, var der dog fremsynede og driftige Mænd, der saa, at her vilde blive Stedet for en god Forretningsplads, og de lagde saa deres Forretninger i Nærheden af Jernbanen, trods det, at Vejen til og fra Jernbanen var alt andet end indbydende.

Straks efter Banens Aabning byggedes Nord for Banen den første Købmandsgaard, der dog blev lejet ud. Lejeren fik den 20. Februar 1866 et Andragende om Brændevinshandel anbefalet af Sogneraadet. Den 29. August samme Aar anbefaledes et lignende Andragende fra en Købmand i Ejby By.

Samme Aar var der ikke mindre end to Mænd, der ønskede at anlægge Gæstgiveri i Nærheden af Banen, men Sogneraadet nægtede at anbefale disse Andragender. I 1866 blev der ligeledes aabnet en Slagterforretning i den ny Stationsby. Slagteren var tillige Kreaturhandler. En Urmager

begyndte ogsaa en ny Forretning der paa Stedet i 1866. Disse to Forretninger er til endnu.

Da der ved Ejby Holdeplads ret hurtigt opstod en stærk Trafik baade af Personer og Gods, blev Holdepladsen efter faa Aars Forløb ophøjet fra Holdeplads til Station. Den er nu en af de største paa den fynske Hovedbane, naar undtages Købstæderne. Med Undtagelse af Eksprestogene holder nu alle Tog ved Stationen, og det er under normale Forhold et meget stort Antal daglig. Stationsbygningen blev udvidet nogle Gange og endelig helt ombygget. Ved Anlægget af Dobbeltsporet gennem Fyn blev Ladepladsen betydeligt udvidet og flyttet fra den nordre til den søndre Side af Banen. Overkørslen over Banen i Stationsbyen blev nedlagt, og Færd-selen ledet over Banen ad en Viadukt, der byggedes lidt vest for den gamle Overkørsel.

Den gaaende Trafik lededes ad en Gangtunnel under Ba-nen paa samme Sted, hvor den gamle Overkørsel fandtes.

Kirken.

I Forhold til mange andre fynske Landsbykirker har Ejby Kirke et ret tarveligt Ydre. Den bestaar af Skib og Kor ud i et, og et Taarn mod Vest. Dette er af gammel Dato, bygget af Kampesten og Munkesten og med takkede Gavle. Man mener, at Taarnet stammer fra det 13. Aarhundrede. Skibet derimod er opbygget, ombygget, i 1842 i en meget tarvelig Skikkelse, muret af almindelige Mursten, og uden nogen Pynt af nogen Art. Dog har man bibeholdt Granitsokkelen. Den gamle Kirke har rimeligvis i Lighed med Taarnet været udstyret med rundbuede Hvælvinger. Men i den nuværende Kirke findes ingen Hvælvinger, men fladt, gibset Loft.

For faa Aar siden blev Kirken grundig restaureret efter Forslag og Tegning af Arkitekt N. P. Jensen, Odense. Kirkens Loft hævedes 1 Meter, Gibsloftet bibeholdtes, men med en smuk Hulkehling langs Siderne. De gamle Stolestæder erstattedes med ny og mere bekvemme, der lagdes Bræddegulv i hele Kirken, og Pulpituret med Orgelet hævedes $\frac{1}{2}$ Meter. Efter denne Istandsættelse har Kirken faaet et hyggeligt og tiltalende Indre.

Granitdøbefonden stammer fra den gamle Kirke, ligesom et Par meget gamle Alter-Lysetager. Orgelet er i 1892 skænket af daværende Sognepræst M. Andersen til Minde om hans afdøde Hustru.

Kirken ejedes indtil 1910 af Grevskabet Wedellsborg og overgik da til Selveje. Til Kirkens Midler henlagdes da følgende Summer:

Ejby Kirke

Kirkens Hovedkapital 3000 Kr., til større Istand-sættelser 4750 Kr., Til Udvidelse af Kirkegaarden 850 Kr. og til almindelig Vedligeholdelse og faste aarlige Afgifter 8650 Kr., hvilket ialt bliver 17,250 Kr.

Skolevæsenet.

Befolkningens stadige Tilvækst har mange Gange gjort det nødvendigt, at Ejby Skolevæsen udvidedes. Indtil 1869 besørgedes Undervisningen af 1 Lærer i, som det synes, ret primitive Lokaler. I 1867 faar Sogneraadet saaledes Paalæg om at udvide disse. Man efterkom dette med at bygge et Fag til Skolebygningen.

1869 var der 110 Børn i Ejby Skole. Dette var for mange, og man søgte da at faa en Del af Børnene til at gaa i Balslev Skole, men dette kom vist nok ikke til at betyde ret meget. 1870 resolverede Kultusministeriet, at Børnene syd for Banen skulde gaa i Balslev Skole, men Forældrene protesterede mod dette, og Paalæget blev ikke gennemført. 1869 blev som et stort Fremskridt indført Hverandendags-Undervisning. Indtil da havde ældste Klasse gaaet 4 Dage om Vinteren og 2 Dage om Sommeren, med Undtagelse af Juni og Juli, da den kun gik 1 Dag. Yngste Klasse gik 2 Dage om Vinteren og 4 Dage om Sommeren.

Ejby Skole var stadigvæk forfalden, thi i 1871 forespørger Skoledirektionen Sogneraadet, hvad dette har tænkt sig at gøre med Hensyn til Skolebygninges slette Tilstand. Det bestemtes da, at der skulde bygges ny Skole og Skolebygninger, hvis der da ikke kom for store Hindringer i Vejen med Hensyn til Byggeplads. Dette Svar har rimeligvis ikke tilfredsstillet Skoledirektionen, thi allerede den 8. December

samme Aar paabyder den, at Ejby Skole skal ombygges. Dette blev udført i 1872.

Men Sogneraadet vilde dog nok være fritaget for saa mange Udgifter som muligt, og det indsendte samme Aar et Andragende til Skoledirektionen om at blive fri for at betynde en Pogeskole, saa længe Skolen ikke var overfyldt.

H. Hansen †, Kbm. & Gæstg.

S. Bo. Larsen. Birkedommer.

P. Rasmussen,
fhv. Slagtermester.

R. P. Rasmussen. Fabrikant.

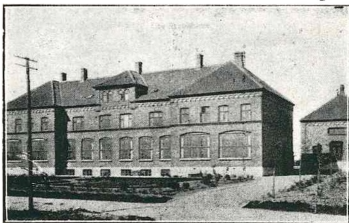
M. Rasmussen.
Slagtermester.

Dette Andragende blev dog afslaaet, og fra 1. November 1872 oprettedes da en Pogeskole med 1 Klasse og Undervisning hveranden Dag. Med denne Ordning hjalp man sig til 1887, da Pogeskolen udvidedes til at omfatte 2 Klasser med skiftevis Undervisning hveranden Dag.

I 1891 forlanger Skoledirektionen Pogeskolen forbedret i

Bygningen, og Skolelokalet forhøjet, saa at der var 4 Alen fra Gulv til Loft. Pogeskolen var indrettet i den ældste Skolebygning, der var meget brøstfældig. De gamle Bygninger lod sig imidlertid ikke forandre, og Sogneraadet maatte da gaa til at købe en Byggeplads og opføre en hel ny Pogeskole med tilhørende Beboelse for Læreren.

Tidens Udvikling fordrede dog stadig mere og mere af Skolevæsenet, og i 1893 beordrede Ministeriet, at Ejby Pogeskole skal omdannes til Forskole med mere udvidet Undervisning. Aaret efter giver Skoledirektionen Tilladelse til, at en Lærerinde, som nok ikke tilfreds-stillede alle For-dringer med Hen-syn til Kvalifikation, forsøgsvis i to Aar underviser Børn indtil 10 Aars Alderen, hvorefter der da vilde være at tage Bestemmelse om hendes faste Ansættelse. Hun blev dog fast ansat den 30. September 1895.

Ejby Kommuneskole.

Børneantallet i Hovedskolen var 1902 igen over Maksimum. Der blev derfor bygget endnu en Skole og der oprettedes et Embede for en Andenlærer. Skolen havde nu 2 Lærere og 1 Lærerinde, og med dette gik det nogle Aar. Men Børneantallet var stadig stigende og Kravene til disses Undervisning ligeledes.

Efter Sogneraadetsvalg i 1909 fremsatte et Flertal af Sogneraadet og Skolekommissionen et Forslag om, at Højestetallet for Børn i hver Klasse nedsattes fra 37 til 32. Dette Forslag vedtoges, og da det ogsaa approberedes af Myndighederne, var Ejby Skolevæsen igen for lille.

Der fremkom nu Forslag om at bygge en ny stor Centralskole imellem Stationsbyen og Ejby By. Der var endnu en aaben Plads tilbage, som kunde bruges til dette. Forslaget vakte et stærkt Røre baade i Sogneraadet og blandt Befolkningen, men Resultatet blev, at det blev vedtaget og approberet at opføre den nuværende Ejby Centralskole paa den omtalte Plads mellem begge Bydele. Hermed var den

gamle Landsby og den ny Stationsby ganske sammenbygget.

Ejby Centralskole opførtes i 1911 som en monumental 2-Etages Bygning med 4 store Klasseværelser i Stueetagen og Lærerboliger paa første Sal. Forskolen i Gl. Ejby bibeholdtes dog foreløbig, men da Beboerne var stillet frit med Hensyn til, i hvilken Skole de vilde sende deres Børn, kom Forskolen snart til at staa ganske tom. Den blev saa nedlagt og i 1913 opførtes en ny Forskole med Centralskolen. I 1912 opførtes et tidssvarende Gymnastiklokale, ligeledes med Centralskolen.

Ejby Centralskole er nu skolemæssigt set fuldt paa Højde med sin Tid. Der undervises nu hver Dag op mod 250 Børn. Undervisningen besørgeres af 3 Lærere og 2 Lærereinder. Børnene er delt i 7 Klasser og som Følge heraf er Førstelæreren tillige Skoleinspektør. Undervisningen er Hverdags- og Halvdagsundervisning. Skolen ledes af Førstelærer, Skoleinspektør *A. Andersen*.

Teknisk Skole.

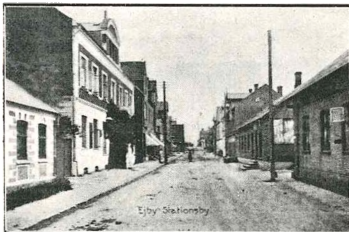
I Forbindelse med Skolevæsenet bør ogsaa nævnes Byens tekniske Skole. Som en naturlig Følge af, at mange Haandværkere og Handlende i Tidens Løb har taget Bosted i Ejby, fremkom der ogsaa Trang til en teknisk Skole, hvor Lærlinge og andre unge Mennesker kunde faa den fornødne theoretiske og tekniske Uddannelse. Byens Haandværker- og Industriforening tog Initiativet til Oprettelse af en saadan Skole. Til en Begyndelse afholdtes Aftenundervisningen i lejede Lokaler i en længere Aarrække, men da der tilbød sig en passende Lejlighed, købte Foreningen i 1915 Byens Forsamlingshus, som ikke længere havde nogen større Betydning for Befolkningen, for en Sum af 3000 Kr., og i dette blev saa indrettet faste Lokaler for teknisk Skole. Skolen drives endnu som Aftenskole og bliver ret flittigt besøgt af Byens unge Mennesker, der har faaet en god Undervisning. Denne besørgeres dels af nogle af Centralskolens Lærere og dels af praktisk og theoretisk uddannede Folk blandt Byens Haandværkere.

Vejvæsen.

Da Ejby Holdeplads anlagdes i 1865 var der kun meget daarlige Vejforbindelser med den. Den nuværende Landevej

gennem Ejby var dengang kun en meget tarvelig Sognevej, der kun daarligt svarede til den store Trafik, der senere skulde komme, og Vejene fra andre Sider var ikke bedre. Men Trafiken blev større og større, Holdepladsen blev til Station, og det blev i højeste Grad nødvendigt at sørge for forbedrede Vejforhold. Sogneraadet holdt dog ikke af, at Ejby Kommune selv skulde afholde de nødvendige Udgifter hertil, og i 1871 søgte det Amdsraadet om Tilskud til en

Grundforbedring af Vejen fra Ejby By og til Gelsted Sogneskel. Dette Tilskud bevilgedes og Grundforbedringen blev udført, men det viste sig hurtigt, at dette var utilstrækkeligt. Amdsraadet foreslog da i Marts 1873, at Vejen ud-

Hovedgaden i Ejby

videdes og blev gjort til Amtslandevvej. Sogneraadet tiltraadte Forslaget om Udvidelsen af Vejen og om Afholdelsen af Udgifterne ved de i den Anledning nødvendige Ekspropriation. Landevvejen blev da anlagt i 1874, og dermed var Vejforholdene betydeligt forbedrede og dermed var lagt en Del af Grundlaget for Byens Trivsel. Trafiken paa Landevvejen gennem Ejby til Stationen steg i den Grad, at dette Vejstykke blev det dyreste at holde vedlige i hele Amtet. Der blev ansat en Vejmand, som kun fik et forholdsvis lille Vejstykke at passe, men den stærke Trafik gav Arbejde nok med Vejens Vedligeholdelse til en Mand.

Der arbejdedes dog stadig paa Forbedring af Vejforholdene, dels ved Anlæg af Kloak langs Vejene og dels ved Anlæg af Spadserestier langs disse. I Aaret 1903 anlagdes der saaledes Kloakledninger med Spadseresti over i den sydlige Del af Byen, syd for Jernbanen, og noget senere blev samme Arbejder udført i Kindstruppyden.

Nord for Banen havde man ogsaa gentagne Gange ønsket at faa Vej- og Kloakvæsenet forbedret i Lighed med den søndre Del af Byen, men uden at dette dog blev til noget. Men saa i Sommeren 1916 kom der en Del meget

stærke Regnskyl, der bevirkede, at Landevejsgrøfter flød over og Vandet flød ind i Husene og fyldte mange Steder Brøndene. Der blev klaget til Sundhedskommissionen, der igen lod Klagen gaa til Amtet, og dette resolverede da, at Forholdene skulde ordnes. Der blev foretaget forskellige Syn over Sagerne, der blev afholdt en Landvæsenskommissionsforretning, og forholdsvis hurtigt enedes Amtsvejevæsenet og Beboerne om i Fællesskab at anlægge Kloak med Gangsti over langs Landevejen fra Ejby Jernbanestation til Ejby Brugsforening, paa omtrent $1\frac{1}{2}$ Kilometer lang Strækning. Overslaget ved Arbejdet lød paa en Sum af 16,000 Kr., hvoraf Amtet betaler den ene Trediedel. Noget over 3000 Kr. blev indsamlet ved frivillige Bidrag, og Resten lignes paa Lodsejerne langs Vejen med 50 pCt. paa Facadelængde, 25 pCt. paa bebygget Areal og 25 pCt. paa Assurancesum, at betale i 5 Terminer.

Arbejdet udførtes i 1917 af Entreprenør Mogensen fra Kerteminde. Naar man til Overslagssummen lægger det som privat maatte betales for Stikledninger, Rensebrønde m. v., kommer man op paa en Sum af ca. 30,000 Kr., der i et Aar er ofret paa Kloak- og Vejevæsen. Men man maa da ogsaa have Grund til at antage, at Vej- og Kloakforholdene i Ejby nu er i en saadan Orden, at de kan sidestilles med de bedste i lignende Byer, og at det vil vare en Del Aar inden de igen trænger til en større Forbedring.

Gadebelysning.

Sammen med Vejevæsenet kan det være paa sin Plads at omtale Gadebelysningen. Denne er nu udviklet, saa at alle Gader og Veje under normale Forhold har en udmærket elektrisk Belysning. Selvfølgelig faar denne sin Strøm fra Byens Elektricitetsværk, som skal omtales senere. Belysningen er ikke kommunal, men betales privat af Beboerne. Gadelysterne er anbragt paa Elektricitetsmasterne, omtrent hveranden, og skal normalt være tændt hver Aften fra Oktober til Marts. Den Del af Gadebelysningen fra Teknisk Skole til Brugsforeningen blev for faa Aar siden tilvejebragt paa den Maade, at en Idrætsforening, der ophævedes, ejede en Kapital paa nogle Hundrede Kroner, som skænkedes til dette Formaal imod at Beboerne overtog den videre Vedligeholdelse.

Byens Fornyelse.

Som i alle gamle Landsbyer var der indtil for en forholdsvis kort Aarrække siden mange gamle Huse og Gaarde i Ejby. Byen var efter Sigende i over 100 Aar forskaant for Ildebrande. Og det gik ret smaat med Ombygning af de gamle Gaarde. Men saa kom der en Periode, hvor Ildebrand ikke var nogen Sjældenhed. Saaledes nedbrændte 1903 den Gaard, der tidligere var Anneksgaard til Præstegaarden. Gaarden opførtes igen paa sin Jord tæt udenfor Byen, og paa Gaardspladsen opførtes 3 ny Huse.

1905 brændte paa en Dag 2 Gaarde og 2 Huse. Den ene af disse Gaarde opførtes igen tæt uden for Byen. Den anden Gaard og de to Huse opførtes paa de tidligere Byggepladser.

1910 nedbrændte en Gaards Ladebygninger, som igen opførtes paa Stedet. Mellem 1905 og 1910 var nedbrændt endnu et gammelt Hus, saa da havde man da Ildebrande nok i disse Aar.

Men som Følge af disse mange Brande havde Byen helt skiftet Udseende. Byen er nu helt igennem velbygget med smukke Gaarde og Huse, der i Forbindelse med den store velbyggede Stationsby, de store, smukke og velholdte Pryd- og Frugthaver og de smukke Landevejsgader, giver Byen et hyggeligt og velstaaende Præg, som man kun finder det faa Steder blandt vore Landsbyer og Stationsbyer.

Erhvervslivet.

I en saa stærkt fremadskridende By er der naturligvis et dygtigt og foretagsomt Erhvervsliv. Byen har dog ingen særlig store Virksomheder, naar undtages nogle enkelte, men den har en hel Mængde solide mindre Virksomheder, der alle lover godt for Byens videre Udvikling.

Landsbyen og Stationsbyen har nu tilsammen 12—1300 Indbyggere med Haandværkere og Handlende af enhver Art. Byen har Læge, fra 1894, Dyr læge, Apotek, fra 1902, Sagfører, fra 1894, Sparekasse, fra 1895, Savværk, Rebfabrik, Fabrik for Bambusmøbler, 3 Teglværker, en meget stor Gæstgivergaard med tilhørende stor Købmandsforretning og Trælasthandel, Afholdshotel, Vognfabrik, Slagtere og Kreaturhandlere- større og mindre Købmænd, Brugsforening og meget andet. En Del af de større Virksomheder skal i det følgende omtales hver for sig.

Ejby Gæstgivergaard. Den største Handelsvirksomhed i Ejby er utvivlsomt Gæstgivergaarden med den tilhørende store Købmandsforretning med Trælast og Foderstofhandel. Den første Gæstgivergaard byggedes 1865. Den dreves med vekslende Held af forskellige Ejere, og der oprettedes tillige senere en Købmandshandel i samme Bygning. Men det økonomiske Resultat af de tre Forretninger synes i flere af de første Aar ikke at have været særdeles gode. Men da over-

Ejby Gæstgivergaard ved H. Hansen

toges Gæstgivergaarden og Købmandshandelen af afdøde Gæstgiver H. Hansen. Denne var født i Tommerupgaarden i Haarby i Aaret 1847. Han giftede sig med Enken af den tidligere Gæstgiver, og det lykkedes ham ret hurtigt at faa Forretningerne godt i Skik. Bygningerne maatte udvides den ene Gang efter den anden, og i 1901 blev det nødvendigt ganske at ombygge dem alle. Ejby Gæstgivergaard staar nu som et udmærket og meget søgt Hotel, der er ligelig berømt for sine gode Værelser og sin solide Mad.

Købmandsforretningen har i mange Aar været i uafbrudt Fremgang, naturligvis til Gavn for Ejeren, men ikke mindre til Gavn for Egnen, der her har en solid og leveringsdygtig Købmand, der ikke mindst af disse Grunde har faaet en stor Kundekreds.

Gæstgiver H. Hansen afgik ved Døden i 1913, Enken

driver endnu hele den store Forretning med sin Søn, Forretningsbestyrer H. Hansen, som Driftsleder.

Ejby Afholdshotel, den store og smukke Bygning lige over for Jernbanestationen, er opført af en af Ejby Stationsbys aller ældste Borgere, Kreaturhandler Lars Jørgensen, kaldet Tollerup, og er et udmærket Hotel. Det er for Tiden bortforpagtet til Vognmand Marius Rasmussen, der driver det for en Del som Pensionat.

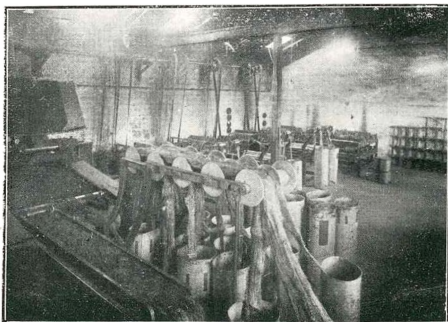
Slagtermester *P. Rasmussen* er ligeledes en af Ejby Stationsbys ældste Borgere. Han var den første Slagter, der bosatte sig i Ejby, og begyndte sin Forretning i den gamle By under meget beskedne Forhold. Samtidig med Slagteriet drev han nogen Kreaturhandel, og begge disse Forretninger er i Tidens Løb bleven meget omfattende. P. Rasmussen har ejet mange Ejendomme i Ejby og i Stationsbyen. Hans Forretning var bleven i høj Grad solid og rodfæstet, hvilket naturligvis havde givet en god Avance til Ejeren, da han i 1915 afstod Slagterforretningen til sin Søn Magnus Rasmussen, der bringer den frem i det samme gode Spor som tidligere. P. Rasmussen driver nu paa sine ældre Dage væsentligst Heste og Kreaturhandel, ligesom han for egen Regning driver den ham tilhørende tæt ved Ejby St. beliggende Gaard, Stærmosegaard.

M Rasmussens Slagterforretning.

Ejby Rebfabrik er grundlagt 1892 af dens nuværende Ejer R. P. Rasmussen. Til en Begyndelse var han Tjenestekarl hos Bønderne, men fik lært Rebslageri, og begyndte sin Virksomhed i Ejby. Virksomheden voksede stadig, og den maatte udvides mange Gange. Han begyndte med Haandkraft, men

fik efterhaanden indlagt forskellige Kraftmaskiner. Men for tre Aar siden nedbrændte største Delen af Fabrikken, og denne flyttedes nu fra Byens Hovedgade til en Plads tæt ved Jernbanens Ladeplads. Den ny Fabrik, der byggedes her, monteredes naturligvis med alle nyere Maskiner i Branchen, og Fabrikken beskæftiger til Stadighed en ret stor Arbejdsstyrke, op mod en Snes Mand, trods det, at mange lignende Virksomheder har maattet indstille Driften. Ejby Rebfabriks Pro-

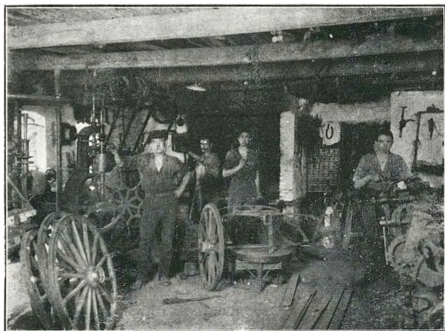
Ejby Rebslaeri (R. P. Rasmussen).

dukter er efterspurgte; den leverer saaledes til Tider en stor Mængde af det Reb, som Slagterierne bruger til Indbinding af Svinekroppe inden de sendes til Udlandet. I Fjor fejrede Fabrikant Rasmussen sit 25-Aars Jubilæum som Rebslager ved en Festlighed paa Gæstgivergaarden, til hvilken alle Fabrikens Arbejdere med Familie var indbudt.

Vognfabrikant N. M. Jørgensen oprettede for nogle Aar siden en Vognfabrik og Maskinsmedie i Ejby. Han har i Tidens Løb fabrikeret en stor Mængde Vogne, især af den finere Slags. En stor Mængde af de nu saa moderne Jumbere er udgaaget fra hans Fabrik. Ejby har i Fabrikant Jørgensen en solid og driftig Forretningsmand, der er en Pryd for sin Stand.

Fabrikant C. F. Johansen oprettede for 7—8 Aar siden en Fabrik for Bambusmøbler. Han har haft megen Glæde af sit Foretagende, idet han har faaet sin Fabrik op paa en

ret betydelig Omsætning, der giver stadig Beskæftigelse til 3—4 Mand. Johansens Møbler er særdeles smagfulde og fikse, og det værste for hans Fabrik er, at det næsten er umuligt at skaffe det nødvendige Materiale til Fabrikationen. Johansen begyndte sin Fabrik i lejede Lokaler, men han har nu købt en større Ejendom paa Byens Hovedgade, hvor han nu med Held fortsætter Forretningen.

Interiør fra N. M. Jørgensens Vognfabrik

Ejby Ægforretning er en Filial af den omtrent hele Landet omfattende Odense Ægforretning. Den ledes for Tiden af Bestyrer N. Ottesen. Ægforretningen oprettedes i sin Tid af Grosserer Laurids Madsen. Fra en ringe Begyndelse blev den meget omfattende, saa stor, at det store Firma i Odense mente at kunne se sin Regning ved at købe den for en meget betydelig Sum. Grosserer Madsen forlod dog ikke derfor Ejby, men bor der ofte i lange Tider og har fast Bopæl her. Ægforretningen er stadig i god Drift og giver Arbejde til ikke saa faa Mennesker Aaret rundt.

Af *Byens tre Teglværker* er paa Grund af Krigsforholdene de to ude af Drift. Det ene ejes af Sognefoged *A. Christensen*, der er Byens faste og støtte Politimyndighed. Foruden Teglværket, der for Tiden ligger stille, driver han et mindre Landbrug.

De andre to Teglværker, hvoraf det ene for Tiden ligger

stille, ejes af Johan Johansen og Hestehandler Herlev Jørgensen.

Ejby Skotøjsfabrik er oprettet af og ejes af Naadler H. J. Petersen. Oprindeligt dreves Forretningen som almindeligt Naadleri, men har nu i en Aarrække udelukkende været drevet som Skotøjsfabrik. Det er udelukkende bløde Sko, der fabrikeres, Gymnastiksko og de saakaldte Sportssko. Der produceres hvert Aar en ret anselig Mængde.

Will. Hansen,
Sagfører.

N. M. Jørgensen.
Vognfabrikant.

J. Rasmussen.
Husejer.

Som en af de sidste ny Fremtoninger i Byens Forretningsliv kan nævnes en Fabrik for Lyngkoste, som er oprettet af Bilejer *Emil Halberg*. Det er først i Vinter, at denne Fabrikation er kommet i Gang.

Sadelmager *H. C. Clausen*, der i mange Aar har været Formand for Byens Haandværker- og Industriforening, driver en ret stor Sadelmagerforretning, den største paa Pladsen.

Boghandler *M. Chr. Madsen* har i en Aarrække drevet en god og solid Bog- og Papirhandel i Byen. Til denne Virksomhed er knyttet et Accidenstrykkeri, der aarlig leverer en stor Mængde Tryksager af alle Arter.

Gartner *R. Lind* er Byens eneste Gartner. Han har i Løbet af forholdsvis faa Aar anlagt og fremdrevet et ret stort Gartneri med mange Plantekulturer og Planteskole og en meget stor Frugthave. Gartner Lind var tidligere Medlem af Sogneraadet.

Tømrermester *N. Jensen* driver en stor og solid Tømrerforretning. Han var i en Aarrække Medlem af Sogneraadet, og var Formand for den statsanerkendte Sygekasse. Han er for Tiden Kommunens Tillidsmand i Brændselsnævnet.

Fotograf *P. Lund* er en yngre Ejby-Borger. Han købte

sin Forretning for 4—5 Aar siden af Fotograf Rasmussen, der var Byens første Fotograf og havde drevet Forretning i Byen i mange Aar. Fotograf Lund leverer mange smukke Billeder af Byen og Omegnen.

Muremester *Frits Petersen* er ligeledes en af Byens yngre Borgere. Han har i de sidste Aar opført en Del smukke Villaer og Gaarde i Byen og Omegnen og har en ret betydelig Virksomhed.

Bødker *Hans Larsen* er en af Byens ældste Haandværkere. Han drev Forretning i Ejby endnu mens Ejby Stationsby slet ikke eksisterede. Ved Andelsmejeriernes Fremkomst for noget over 30 Aar Siden var han en meget søgt Mejeribødker og han benyttes endnu stadig trods sin høje Alder meget af Mejerierne paa Egnen. For 2 Aar siden fejrede han under stor Opmærksomhed fra Beboernes Side sit 50 Aars Jubilæum som Bødkermester i Ejby. Han var i en lang Aarrække Kirkesanger i Sognets 2 Kirker.

Gdr. *P. Christensen*, Ejby Østergaard, maa ogsaa siges at være en af Byens kendte Mænd. Som Repræsentant for Fyns Kreditforening har han gjort meget for Stationsbyens Opkomst ved Fremskaffelse af gode og billige Byggelaan i en for Laantagerne og Kreditforeningen lige betryggende Form. Gdr. P. Christensen er en Mand med aandelige Interesser og var i mange Aar Medlem af Sognets Menighedsraad.

Kreaturhandler *V. Voller* driver en ret stor Kreaturhandel, for en stor Del med Herregaardene paa Egnen.

Købmand *Tingleff* har i mange Aar drevet en stor og god Kolonialforretning i Byen. Det samme kan siges om Købmand *H. E. Hansen*.

Af Manufakturhandlere kan nævnes Købmændene *Emil Petersen*, *Ollendorf* og *Karl Rasmussen*, der alle driver hver sin velassorterede Manufakturforretning.

Handelsmand *N. J. Kristiansen* driver en ret udstrakt Handel med Kreaturer og Smaagrise. Af disse sidste sender han en stor Mængde til andre Landsdele. Han er Medlem af Balslev-Ejby Sogneraad.

Frugthandler *S. Munch* har en meget stor Forretning med Frugt og Humle. Den rige, vestfynske Frugtavl giver god Anledning til at forsende store Mængder af denne til Byerne og de frugtfattige Egne.

Byens Forsyning med Brød besørages af Bagermestrene

Andersen og Kristensen. Bagermester Andersen var oprindelig Murermester, men da J. J. Jensens Bageri for nogle Aar siden var til Salg, købte han dette, og driver det nu som et af Fyns største Landbagerier. Bagermester M. Christensen driver ligeledes et udmærket Bageri.

Urmager *Lyhne* er en af de ældste Borgere i Ejby. Han var den første Urmager, der nedsatte sig der, straks efter at Banen var aabnet. Han købte et Hus, der laa paa Pladsen, hvor han nu bor af en Sadelmager Eriksen, og han drev i mange Aar Forretning i dette Hus. Det er dog nu for nogle Aar siden ombygget til at være en stor og flot Hjørnebygning med to Butikker.

Urmager *Carl Hansen* er en af Byens yngre Forretningsmænd, der allerede har en god Forretning.

Skrædermester *Karl Hansen* driver en meget stor Skræderforretning med mange Svende paa Værkstedet. Han begyndte for nogle Aar siden ganske smaat, men har nu købt den store Ejendom, hvori han nu bor.

Malermester *Otto Jørgensen* hører ogsaa til Byens yngre Forretningsmænd, der har oparbejdet sig en god Forretning.

Skomagermester *Chr. Hansen*, der er Medlem af Sogneraadet, er en kendt Ejby-Borger med en god Forretning.

En Mand, der i mange Aar satte Præg paa Livet i Ejby Stationsby var fhv. Købmand *Valdemar Andersen*.

Han drev sin Forretning meget stærkt op, men for et Par Aar siden maatte han af Helbredshensyn afstaa sin Forretning til sin Svigersøn, Købmand Emil Petersen. Vald. Andersen bor nu i en flot Villa tæt op ad Banen.

Vurderingsformand P. Nielsen kan man ikke undgaa at nævne blandt Ejby Bys kendte Mænd. Han var i mange Aar Lærer i Ejby Skole og blev desuden efter faa Aars Virksomhed som Lærer valgt som Sogneraadsformand. Han gjorde et stort Arbejde som Lærer og et endnu større som Sogneraadsformand. Af Helbredshensyn maatte han efter mange Aars Lærervirksomhed tage sin Afsked. Han byggede sig en Villa tæt ved Byen og fortsatte med at være Sogneraadsformand. Han var en meget dygtig Kommunalmand, der i vel omtrent 30 Aar styrede den store og stadig voksende Kommune fornuftigt og godt. Da de ny Skattelove kom i 1903, blev han valgt til Vurderingsformand for Ejendomsskyldvurderingen, ligesom der har været lagt et Utal af Tillidshverv paa hans Skuldre. Som Erkendtlighed for

hans udmærkede offentlige Virksomhed er han da ogsaa udnævnt til R. af Dbg. Han traadte ud af Sogneraadet i 1913, da han mente, at hans Alder forbød ham at fortsætte. Han har i høj Grad sat sit Præg paa Ejby Sogn.

Sogneraadsformand Anders Rasmussen blev Gaardejer i Ejby 1907 og blev i 1913 valgt ind i Sogneraadet. Han blev straks valgt til dettes Formand og har haft Stillingen siden.

Foreningslivet.

Foreningslivet i Ejby er ret livligt. Byens betydeligste Forening er *Haandværker- og Industriforeningen*, der omfatter alle Byens Næringsdrivende og har en stor Del Medlemmer uden for disses Rækker. Foreningen virker en hel Del for Ungdommens Oplærelse gennem sin tekniske Skole, der allerede er omtalt, og ved at hjælpe unge, dygtige Mænd frem paa højere Lærestalter.

Som et Led i Haandværker- og Industriforeningens Arbejde for at fremme Byens Næringsliv maa nævnes den store Udstilling, som Foreningen fik afholdt i Ejby i 1913. Foreningen kom til at arbejde sammen med Vends Herreds Landboforening, Vestfyns Husmandsforening, Dansk Kvinde-samfund m. fl., og Resultatet blev en stor og smuk Udstilling, der blev en stor Succes.

Udstillingen besøgte i Løbet af en halv Snes Dage af omtrent 25.000 Mennesker, der alle var begejstrede for, hvad de saa. Pekuniært set var Udstillingen ogsaa meget tilfredsstillende. Den gav et kontant Nettoudbytte paa over 10.000 Kr. Disse Penge tilfaldt Haandværker- og Industriforeningen, og er naturligvis denne en stor Støtte i Arbejdet.

Foreningens Formand er Sadelmager H. C. Clausen, der tillige er Medlem af Sogneraadet. Han var ogsaa Formand for Udstillingens Forretningsudvalg. Præsident for denne var Jægermester Skov, Tybrind, Vicepræsident var Borgmester Stephensen, Middelfart.

Udstillingen i Ejby i 1913 vil i mange Aar staa som en Hovedbegivenhed i Ejby Stationsbys Udviklingshistorie.

Foreningen „Det hvide Kors“.

Denne Forening har en stor og livskraftig Afdeling i Ejby med talrige Medlemmer. Som bekendt virker denne Forening nærmest for Afholdenhed, men den har ogsaa her en god Begravelseskasse. Den virker ogsaa en Del som selskabelig

Forening og med Afholdelse af oplysende Foredrag. Dens Formand er Muremester *J. Chr. Hansen*, Ejby.

Afholdsforeningen.

Især blandt Ungdommen har denne Forening en stor Skare Medlemmer. Den modvirker i høj Grad Ungdommens Hang til spirituøse Drikke, og foranstalter ofte afholdt Foredrag og Fællesoplæsning og lignende harmløse Fornøjelser for Ungdommen. Dens Formand er Portør Petersen, Ejby St.

Husmandsforeningen

har ogsaa en Del Medlemmer i Ejby Stationsby. Den virker som et Led i de samvirkende fynske Husmandsforeninger paa mange forskellige Maader. Dens Formand er Husejer Jens Rasmussen, Ejby.

Ungdomsforeningen

kan ogsaa glæde sig ved et stort Antal Medlemmer. Den foranstalter gode Foredrag afholdt for Ungdommen og forskellige gode Forlystelser. Dens Formand er Fabrikant Emil Halberg.

Brugsforeningen.

Som et Led i Næringslivet burde Ejby Brugsforening have været nævnt. Den er oprettet 1906 væsentlig paa Foranledning af Gaardejer L. C. Madsen. Den har nu omkring ved 250 bosiddende Medlemmer og en Omsætning paa ca. 80.000 Kr. aarlig. Brugsforeningens Uddeler er Hr. *Rs. Knudsen*. Dens Formand er Lærer, cand. phil. Fr. Nielsen, Ejby St.

Sygekasser.

Ejby Sogn har en statsanerkendt Sygekasse med omkring ved 550 Medlemmer. Dens Formand er Naadler Mar. Petersen, Ejby St. Desuden findes der i Byen to Hundremandsforeninger, der yder Hjælp i Sygdomstilfælde. Begge Foreninger har fuldt Medlemsantal.

Sygeplejeforeningen.

Sammen med Sygekasserne bør nævnes Sognets Sygeplejeforening. Den har siden 1913 haft et Medlemsantal paa omkring ved 270 Familier og har stadig haft ansat 2 fuldt uddannede Sygeplejersker. Dens Formand er Førstelærer A. Andersen, Ejby Centralskole.

Sagfører.

Ejby Stationsby har haft en Sagfører siden 1895, idet Sagfører *William Hansen* da nedsatte sig der, og fik i Tidens Løb oparbejdet en stor Sagførerforretning. Han var tillige i mange Aar Bogholder i Byens Sparekasse. Forretningen afstod han i 1917 til Sagfører *Hilling*, der nylig var flyttet til Byen. Forretningen fortsættes nu i samme Spor som tidligere.

Apotek.

Ejby Apotek oprettedes i 1902. Det dreves i mange Aar af Apoteker *A. Hartvigsen*, der afstod det i 1916 til Apoteker *Nielsen*, der nu driver det.

Ejby Anlæg.

I den nordre Del af Stationsbyen findes et smukt og hyggeligt lille Anlæg, der om Sommeren ofte bliver brugt til Afholdelse af Fester og større Foredragsmøder. I en lang Aarrække af Stationsbyens første Tilværelse henlaa Pladsen som fælles Lergrav for Sognets Beboere. Pladsen var hverken smuk eller pyntelig, og eftersom Lervæggene og Lergulvene forsvandt, fik Lergraven mindre og mindre Betydning.

Saa fremkom for en Snes Aar siden den Tanke, at det vilde blive en Pryd for Byen, om Pladsen blev ordnet og beplantet. Tanken fandt god Bund de fleste Steder, men da Lergraven var alle Grundejernes fælles Eje, kunde der ikke gøres noget ved Sagen, uden at alle Grundejere sagde Ja til Planen og frafaldt Kravet om at have Ret til Lergravning. Men det havde mange Besværigheder at naa saa vidt. Enkelte Grundejere satte sig kraftigt imod, at der blev gjort noget som helst. Det kom endog til Proces mellem Grundejerne om Sagen, men Enden paa det hele blev et for alle Parter tjenligt Forlig, der satte sin Frugt i, at Lergraven blev reguleret og tilplantet under forstlig Ledelse. Den ny Plantning lykkedes udmærket, og Anlægget staar nu som en Pryd for Byen og en udmærket Tumbleplads for en stor Del Byens Børn — for ikke at tale om, at det manges en Sommeraften yder Læ og Skjul for manges en Ungersvend med sin Pigelil, naar de sammen vandrer ind under Trærnes Skygge.

Anlægget forvaltes af en Bestyrelse, hvis Formand for Tiden er Gdr. Anders Mikkelsen, Ejby. Omkostningerne ved

dets Vedligeholdelse indkommer dels ved Salg af Udhugst fra Plantningen og dels ved frivillige Bidrag.

Jernbanestationen.

Ejby Jernbanestation er en af de største Landstationer paa Hovedbanen gennem Fyn. Foruden Stationsforstanderen Løjtnant *Ketelsen*, ansat 1917, er der ansat 2 Trafikassistenter, 3 Portører og nogle Ekstramænd. Indtil Nordvestbanen gennem Brænderup aabnedes i 1911 var Jernbanestationen meget stærkt trafikeret, men den ny Bane aflastede den en Del. Men der er dog endnu en meget betydelig Trafik.

Postvæsenet.

Postekspeditionen findes paa Jernbanestationen og bestyres af Stationsforstanderen samt en ansat Postekspedient. Indtil Postvæsenets Omregulering for 2 Aar siden var Postekspeditionen selvstændigt Postkontor, men det blev da omlagt til Postekspedition, som dog udfører alle Arter af Postbefordring, og lagt ind under Postmesteren i Nr. Aaby.

I Ejby Stationsby udbringes Posten 3 Gange daglig (Søn- og Helligdage 1 Gang). I Landsbyen Ejby udbringes Posten 2 Gange daglig. Ved Postekspeditionen er ansat 7—8 Postbude, hvoraf den ene er kørende til Husby og Wedellsborg.

Sparekassen.

Ejby Sparekasse er Byens eneste Pengeinstitut. Den oprettedes 1895 som en Hjælpeforeningskasse for Ejby og Omegn. Dens Virksomhed blev dog større, end man fra først af havde tænkt sig, og den blev derfor den 1. April 1904 omdannet til en almindelig Spare- og Laanekasse med alle en Sparekasses Forretninger. Den har udfoldet en stor og gavnlig Virksomhed for Byen og Omegnen og nyder stor Tillid og Agtelse blandt Beboerne. Som en af Sparekassens bedste Mænd maa nævnes Sparekassens mangeaarige Formand, afdøde Gaardfæster N. P. Christoffersen, Ellesø. Sparekassens Fremgang skyldes i høj Grad denne Mands rolige og dygtige Ledelse.

Kassens nuværende Formand er Partikulier *S. Vedegé Madsen*, Ellesø.

Elektricitetsværket.

Dette ejes og drives af Fabrikant Andersen, „Grand“.

Nørre Aaby, og bestyres af dennes Broder, Fabrikant P. Andersen. Værket drives af 2 store Sugegasmotorer. Dets Bestyrer gjorde i Fjor den Opdagelse, at Tørv udmærket kan bruges til Udvikling af Sugegas, en Opdagelse, der har bevirket, at Værket har kunnet holdes i uidskrænket Drift, da det let har kunnet skaffe sig den fornødne Mængde Tørv fra Byens Moser.

P. Andersens Opdagelse er naturligvis ogsaa taget i Brug af mange andre Værker.

Sammen med Elektricitetsværket driver P. Andersen en ret stor Fabrikation af Haandredskaber til Markbrug, til Eks. Roehakker og Fabrikation af skærende Redskaber og Cykledele.

Markeder.

Siden 1902 afholdes aarlig 2 Markeder i Byen med Handel med Heste og Kreaturer. I nogle Aar var der paa disse Markeder en meget stor Omsætning, og Ejby Marked var en Begivenhed for Byen og Eggen. Nu er disse Markeder — som saa mange andre Markeder — nærmest kun til Forlystelse for Ældre og Unge fra By og Omegn.

Høseriet „Egholt“.

I Ejby Stationsby findes et af de mest bekendte Høserier i Danmark, nemlig Høseriet „Egholt“, der ejes og drives af cand. phil. Frands Nielsen. Høseriet er Avlsstation for Fjerkræavlerforeningen i Danmark og en Del andre Foreninger. Det drives udelukkende som Kontrol-Høseri, og har blandt andet været benyttet til Udførelse af Hønsforsøg af det landøkonomiske Forsøgslaboratorium. Høseracen, som findes her, tværstribede Plymouth Rocks, er meget anerkendt og er bleven tildelt et Utal af de bedste Præmier ved mange Konkurrencer.

Andelsmejeriet „Søbjærg“.

Ejby Stationsby forsynes med Mælk og Mejeriprodukter fra det tæt ved Byen liggende Andelsmejeri „Søbjærg“, der bestyres af Mejeribestyrer J. H. Jørgensen.

Mejeriet oprettedes i 1886 og er i Tidens Løb blevet et stort og godt Mejeri, der fra Vogn forsyner Byen med de nødvendige Mejeriprodukter, Vognen og Mælkehandelen derfra er dog privat Forretning. Efter en Ombygning i 1915 er Mejeriet bleven stort og flot indrettet, og er en Seværdig-

hed, især for mejeriinteresserede Mennesker. — Mejeriets Formand er Villaejer *N. Nielsen*, Villa Home, Ejby St.

Dyrlæge.

Dyrlæge H. Christensen er en kendt Ejby-Borger, der igennem mere end 30 Aar med stort Held har drevet en stor Dyrlægepraksis, ligesom han i en Aarrække har praktiseret Byens Kødkontrol.

KENDTE NAVNE OG DATOER.

Sven B. Lassen, Birkedommer, f. 1866 i Slagelse. Juridisk Kandidat. Uddannelse som Amtsfuldmægtig.

William Hansen, Sagfører, f. 1868 i Odense. Dansk juridisk Eksamen. Sparekassebogholder og Brandirektør. Etableret i Ejby Stationsby 15. Febr. 1895. Medstifter af Ejby Sparekasse og Medlem af Bestyrelsen fra dens Stiftelse i 1895 til Juni 1917, da han fratraadte, fordi han overdrog sin Forretning til sin Kompagnon. Har nu Bopæl i Gentofte.

R. P. Rasmussen, Rebslagermester, f. 1869 i Eiby.

N. M. Jørgensen, Smed og Vognfabrikant, f. 1871 i Thurup Sogn. Uddannet hos sin Fader Smed J. H. Jørgensen, Blangstrup, Thurup Sogn. Han begyndte som Smed og Vognfabrikant i Lundager ved Assens 1892, flyttede til Ejby 1908. Hædersdiplom 1. Kl. Anerkendelse fra Udstillingerne i Aarhus 1902, i Assens 1906, i Ejby 1913 for udstillet Vognarbejde.

Jens Rasmussen, Husejer, Skrillinge ved Middelfart. Mangeaarig Mejerimand, Elev paa Sorø Højskole 1897, paa Dalum Langbrugs- og Mælkeriskole i 1902, og paa forskellige Kursus forskellige Steder. I en lang Aarrække Medhjælper ved Forsøgslaboratoriet. Senere Mælke-dommer for en Kreds af Mejerier paa Fyn. Medarbejder ved en Række Blade herhjemme og i Udlandet. — Formand for Sognets Husmandsforening, Sekretær for de samv. vestfynske Husmandsforeninger. Bestyrelsesmedlem i 10—15 forskellige andre Foreninger. Har modtaget mange Anerkendelser for Havebrug og Frugtavl.

P. LARSEN:

GJELSTED OG OMEGN

Forord.

Det var kun paa Grund af Forlæggerens venlige Anmodning, at underskrevne i sit 78. Aar paatog sig den Opgave at give en kortfattet Beskrivelse af Gjelsted og Stationsbyen med Hensyn til disse Byers Udvikling og Fremgang i den sidste Menneskealder. Men da Pladsen i Bogen er begrænset og Tiden til Arbejdets Udførelse kort, saa kan Fremstillingen ikke blive omfattende eller udførlig paa noget Omraade; men man haaber, at der her til Belysning af Udviklingen maa være samlet nogle Træk fra Fortidslivet og adskillige Oplysninger, som i en fjern Fremtid maa kunne have Værd og Betydning for kommende Slægter.

Maatte Efterkommerne da en Gang i sin Tid betragte Skildringen som en venlig Hilsen fra deres Forfædre.

Gjelsted, i Januar 1918.

FORFATTEREN.

Gjelsted og Omegn.

Gjelsted Sogn ligger i den østlige Udkant af Vends Herred, og det hører til Wedellsborg Birks Jurisdiktion; det ligger ca. 15 Kilometer fra Assens, og det har en lignende Afstand fra Middelfart og Bogense. Gjelsted og Annekssognet Rørup udgør en Kommune, og dens Anliggender ledes og styres af Gjelsted-Rørup Sogneraad, som har 11 Medlemmer. Gjelsted har to Sognefogeder, nemlig Konsulent L. N. Larsen, som bor i Stationsbyen, og Handelsgartner, Sogneraadsmlem Chr. Rasmussen i Taarup.

Man mener, at Gjelsted har faaet sit Navn efter Gyvel, som af Befolkningen bliver kaldt „Gejl“, og hvoraf der findes en Del paa et Højdedrag, som ligger i Sognets sydlige Del. Denne Gyvel er en Slags Halvbuske og en Slægt af Bælgplanterne med stive risdannede Grene, der er kantede og grønne, og har tredoblede Blade med lancetformede Smaablade; de temmelig store gule Blomster sidder enlige eller parvis i Bladhjørnerne.

Gjelsted Kirke, som ligger temmelig højt paa den saakaldte „Kirkebakke“, er en stor Landsbykirke af almindelig Bygningsform med Taarn og smukke Hvælvinger. Taarnet har takkede Gavle og er tækket med Skifer. I den katolske Tid hed den „St. Nicolai Kirke.“ Otto Hvide og Hustru Sophie Daa, som i 1562 boede paa „Hønnerup Hougaard“, hviler i denne. Ligstenen over dem laa oprindeligt i Kirkegulvet, men den blev senere taget op og sat ind i Muren i Vaabenhuset.

Kirken fik i 1904 et større Orgel, som blev anskaffet ved frivillige Bidrag, men det maa tilføjes, at daværende Gaardejer Niels Andersen senior i Gjelsted skænkede et Bidrag af 1000 Kr. til Anskaffelse af dette. Til Erindring herom blev der anbragt en Sølvplade paa Orglet med Givernes Navn,

og det var en fortjent Tak, at han fik sit Navn indskrevet i Sølv.

Uagtet det ikke er Meningen at skrive Folks Biografi, saa føler man for en Gang Lyst og Trang til her at nævne Gaardejer Niels Andersen for en videre Kreds. Han var en meget velstaaende Mand, som fandt Glæde i at gøre vel og

meddele; han blev derfor forholdsvis mange Menneskers Velgører paa Egnen. Som Enkemand uden Børn gav han til Slutning sin Ejendom og Formue bort. Det var et meget stort Følge, som fulgte ham til Graven, og hans Minde eller Ihukommelse er til Velsignelse.

Kirken havde tilforn tilhørt Stamhuset Erholm og Søndergaarde, men den blev for nogle Aar siden „selvejende“. Kort efter blev den, nemlig 1914, underkastet en større Istandsættelse, hvad den forøvrigt længe havde trængt til. Pladsen i Koret var bleven meget indskrænket i Tidens Løb paa Grund af, at der for godt et Hundrede Aar siden, for at undgaa en Udvidelse af Kirken, var blevet føjet to store Stolestader til hver Stolerække, saa at disse kom til at gaa ind i Koret; men nu kom disse Stole ud. Koret fik en betydelig Udvidelse, og Alteret, som stod tæt op til Gavlmuren, blev rykket et godt Stykke frem; Præsten og Kirkesangerens Stole, som var anbragte tæt ud paa Siderne af Alteret, kom bort, for at dette kunde blive stillet frit og blive mere fremtrædende eller iøjnefaldende. De gamle Stolestader blev fjernet tilligemed Kirkens Gulv, og begge Dele blev erstattet med nyt. Kirken fik samtidig indlagt elektrisk Lys, og den blev forsynet med to store og smukke Lysekroner til det elektriske Lys. Lysekronerne, som kostede 555 Kr., blev skænket af „Gjelsted og Omegns Spare- og Laanekasse“.

Den gamle Kirkegaard er paa alle Sider omgivet af en Række store og gamle Træer, men den har et Par Gange faaet en betydelig Udvidelse. Fra Kirkegaarden har man en

sjælden smuk Udsigt til alle Sider, men dog navnlig imod Vest og Nord; thi i disse to Retninger kan man skue milevidt ud over en stor Del af det fede og frugtbare Vends Herred med de mange Landsbyer, Kirker, Skoler, Fabrikker osv. Kirkegaarden er rigt beplantet med stedsegrønne Træer, Stauder og en Mængde andre Blomster, som om Sommeren afgiver et smukt og prægtigt Flor, og de mange, som aflægger et Besøg paa dette Sted, maa kunne se eller skønne, at der er Pietet og Hygge over de Dødes Have.

Da Partikulier og Medlem af Menighedsraadet Jørgen P. Madsen for nogle Aar siden blev Kirkens Værge, skete der en Omordning af den saakaldte „ny Kirkegaard“, idet denne blev inddelt i en Mængde smaa Kvarterer, saa at de mange Parceller, der ikke havde noget Gravsted, efterhaanden kunde faa et saadant anvist. En god Orden blev nu indført i det hele, og der blev holdt rent og pænt overalt.

Th. Kr. Knudsen, Sognepræst.

I Begyndelsen af 1917 fik Gjelsted og Rørup Menigheder en ny Sognepræst, nemlig Pastor *Th. Kr. Knudsen*, som bl. a. tidligere havde været Sømandspræst og Præst for den skandinaviske Menighed i Hull, England, i 8 Aar og derefter Sognepræst i Børglum i det nordvestlige Jylland, hvorfra han blev forflyttet til Gjelsted. Pastor Knudsen er i Besiddelse af en sjælden Veltalenhed og et vindende Væsen, hvorved han er bleven meget afholdt. Den store Kirke er hver Søn- og Helligdag pakkfuld af andægtige Tilhørere, som med spændt Opmærksomhed følger hans hjertelige og varme Forkyndelse fra Begyndelse til Ende.

Pastor Knudsen er Søn af pens. Førstelærer H. J. Knudsen og Hustru Karen Kirstine Andersen, Mygind, som i Foraaret 1917 flyttede til Gjelsted, da Sønnen havde faaet dette Præsteembede. Forældrene fik Bolig i Præstegaardens gamle Stuehus, hvor disse har et smukt og hyggeligt Alderdomshjem ved Siden af deres Søn og hans Familie.

Orglet i Kirken er i de sidste 7 Aar blevet spillet af Førstelærer *Th. Kislung*, og paa Grund af den smukke Maade,

hvorpaa det bliver spillet, har det ved sine Toner bidraget til at forøge Hyggen og Højtideligheden ved Gudstjenesten.

Præstegaarden er omgivet af en meget stor Frugt- og Køkkenhave. I Frugthaven, som er meget righoldig, findes en Del af vore fineste og bedste Frugtsorter, saavel af Pærer som Æbler, og i det rige Frugtaar 1917 var der ikke blot en overordentlig Mængde Frugt i Haven, men den havde ogsaa paa Grund af Sommerens Varme en saadan Størrelse

Gjelsted Præstegaard.

og Farve, saa at man tidligere knapt havde set Mage dertil. I Præstegaardens Have findes der bl. a. et gammelt kæmpe-mæssigt Kastanie-træ, som paa Grund af dets Størrelse er en værdifuld Prydelse i Haven; men der

er ogsaa i den varme Sommertid en særdeles skyggefuld og behagelig Plads under dets store og smukke Krone. Kyn-dige Folk paa Trækulturens Omraade antager, at dette Kastanie-træ er ca. 3 Hundrede Aar gammelt. Det er med Rette, at et gammelt Folkeord siger: „Hold det Træ højt i Ære, som Du har Skygge af!“ --

Skolerne.

I Gjelsted var der oprindeligt kun en Skole, og denne laa imellem Kirken og Præstegaarden samt midt i Sognet; men da Børneantallet var blevet en Del forøget, saa blev Skolen for omtrent Hundrede Aar siden forandret til en Dobbelt-skole med 4 Klasser og fik 2 fast ansatte Lærere. I 1874 havde Skolen faaet ca. 170 Børn, men samme Aar skete der en væsentlig Forandring med Skolevæsenet, thi Dobbelt-skolen blev nedlagt, og der blev i Stedet for denne oprettet to ny Enelærerebæder. Den ene af disse Skoler kom til at ligge i Nærheden af Kirken, hvor der blev købt en Bolig med ældre Bygninger og en Jordlod. Men denne Skole, den senere saakaldte „Kirkeskole“, blev ombygget 1898, og der er nu to større Bygninger, hvori Skolens Førstelærer og Lærer-

inde har smukke Beboelseslejligheder og tidssvarende Skolelokaler.

Men den anden Skole blev lagt ved Stationen, hvor der blev opført en smuk Skolebygning med en heldig Beliggenhed. Stationskolens første Lærer blev den hidtilværende Andenlærer P. Larsen ved Dobbelt skolen i Gjelsted. Skolen blev taget i Brug den 1. November 1874, og den begyndte med 112 Børn; men da der i Vinterens Løb blev indskrevet

P. Larsen,
pens. Førstelærer.

H. J. Knudsen,
pens. Førstelærer.

4 Børn, saa havde Skolen ved Foraarseksamen 116 Børn. Da Børneantallet fremdeles tog stærkt til paa Grund af Stationsbyens Udvidelse, saa blev der senere med nogle Aars Mellemrum antaget 2 Lærerinder ved Stationens Skoler. Men foruden den store Stationsskole har Fr. Andersen en større Privatskole ved Stationen.

Førstelæreren sad i sit Embede ved Stationen i godt 36 Aar, men i Slutningen af 1910, da han havde fyldt sit 70. Aar, søgte han sin Afsked til Nytaar 1911. Han havde da virket som Lærer i tre forskellige Skoler i Gjelsted-Rørup Pastorat i noget over ialt 45 Aar.

I Sommeren 1910 havde han imidlertid faaet opført en ny Bolig ved Gjelsted Station.

Hans Eftermand i Stationskolen blev Th. Kisling, som hidtil havde været Førstelærer ved Etterup Skole i Rørup Sogn.

Jernbane- og Postvæsen.

Statsbaneanlægget Nyborg—Strib blev aabnet den 7. Sep-

tember 1865, og det var denne Banes Aabning, som gav Stødet til den store Udvikling og Trafik, som her senere har fundet Sted. Banebestyrelsen havde ved Anlægget ikke set stort paa Forholdene ved Gjelsted, hvad Stationsbygningen var et godt Vidnesbyrd om, thi denne var meget ind-

Pens. Lærer P. Larsens Villa."

skrænket i enhver Henseende. Der var saa at sige hverken Lade- eller Losseplads endsige de nødvendige Sidespor til Afbenyttelse ved Godstrafiken; men efterhaanden som denne blev forøget, saa skete der nogle Foran-

dringer og Forbedringer ved Stationen, og denne fik bl. a. en Tilbygning med et ret rummeligt Varehus, hvad der i lang Tid havde været savnet.

Jernbanekørselen var imidlertid ikke synderlig stor i Begyndelsen, thi der kørte kun 4 Tog til hver Side i Døgnet, og disse Tog var smaa eller korte, thi de bestod i Reglen kun af 4—5 Vogne. Men Stationsforstanderen maatte den Gang i flere Aar ganske alene besørge alt Arbejdet paa Stationen og tillige passe Leddene ved denne.

Det var forøvrigt mange Aar der gik, førend Jernbanetrafiken blev af noget større Omfang, men omsider saa tog denne et mægtigt Opsving, thi der har nu i mange Aar paa denne Banestrækning daglig kørt noget over 40 ordinære Tog foruden en Mængde Særtog; det er i Reglen meget lange Tog, der køres med, thi det er temmelig almindeligt, at et Godstog be-

staar af 30—40 Vogne; men i Sommeren 1916 talte man en Søndag 66 Vogne i et saadant Tog, som kørte i vestlig Retning. Det varede da ogsaa flere Aar, inden Anlægget af Dobbeltsporet blev færdigt, at det var vanskeligt og meget besværligt at besøge denne store Kørsel og Trafik paa et Spor. Men Dobbeltsporet har været en ubeskrivelig stor Fordel og Lettelse i denne Henseende.

Det er en Selvfølge, at Stationens Personale under en saa forøget Trafik er blevet betydeligt større end tilforn, idet Stationen foruden Forstanderen har 2 faste Assistenten og 3 Portører.

Den gamle Stationsbygning, som havde staaet i 46 Aar, havde paa Grund af disse forandrede Forhold i lang Tid højlig trængt til Afløsning, og der blev omsider opført en ny Jernbanestation efter Tegning af Statsbanearkitekt, Professor Wench for en forholdsvis beskedne Sum af 30,000 Kr. Stationen, der havde været under Opførelse i et Par Aar, blev taget i Brug den 7. August 1911. Den første Forstander, som fungerede i denne, var H. J. Bartels, som, efter at han havde været i Gjelsted i 13 Aar, blev forflyttet til Tarm Station. Hans Eftermand er Stationsforstander og Postekspediter *J. Arnstrøm*, som er født 17. August 1860 og overtog Stationen den 1. Oktober 1915.

Der er forøvrigt en Mærkelighed ved den ny Station, og det er, at denne store og rummelige Bygning med dens omtrent 4 Meter høje Lokaler ikke har nogen II. Klasses Ventesal, da der, som bekendt, er II. Klasses Kupeer i Persontogene, ligesom der ogsaa paa Stationen sælges II. Klasses Billetter. Den ny Bygning har derimod paa den høje Gavl imod vest faaet en Udbygning med et Toiletrum, men denne Indretning er ikke nogen Prydelse.

I samme Forhold som Jernbanetrafikken er bleven udvidet, har Postvæsenet ogsaa udviklet sig, thi det er i en ganske enorm Grad, at Brevskrivningen har taget til i de sidste Aartier og paa samme Tid, som der er blevet gjort en stor og udbredt Brug af Telegraf og Telefon. Det var lige i Begyndelsen af Halvfjerdserne, at Postvæsenet ansatte en Landpost til at besøge Ombæringen af de Postsager, som ankom til Stationen, og Gjelsted Sogn var iblandt de første paa Fyn, der fik Postgangen saaledes ordnet. Fra Begyndelsen af var der kun en Landpost, som udgik fra Stationen, og han havde i hver By et bestemt Aflægnings-

sted, hvor han skulde aflevere Postsagerne, og hvor Befolkningen kunde afhente disse. Men senere blev der direkte Omdeling, saa at enhver Mand kunde faa sine Blade og Breve bragt ind ad sin Dør. Men der har nu i mange Aar været 5 Landpostbude i Omdelingsdistriktet, medens Ombæringen i Kredsen i Begyndelsen blev besørget af en Mand.

Som et Eksempel paa, hvilken umaadelig Mængde Postsager, der til sine Tider kan strømme ind til en Landstations Postekspedition kun det anføres, at den 24. December 1917 mødte de 5 Landpostbude om Morgenen Kl. 5 i deres Lokale paa Stationen for at sortere og fordele Postsagerne. Dette Arbejde varede i 6 Timer, og det var saaledes først Kl. 11, at Postbudene kunde begynde deres Vandring med den tætpakkede og overfyldte Posttaske, og Omdelingen varede i 7—8 Timer; det var en meget lang og travl Arbejdsdag ved Vintertid.

Landbruget.

Gjelsted Bys Jorder er af en meget god Beskaffenhed, thi den er nærmest af en lermuldet Bonitet, og den bliver ogsaa fortrinlig dyrket. Men med Hensyn til Driftsmaaden er der efterhaanden sket nogen Forandring, thi medens man forhen navnlig lagde an paa Forsalg af Korn, saa lægges der nu Vægt paa at holde en større Besætning af Kreaturer og Svin. Landbruget har kort sagt nu i mange Aar været baseret paa at anvende Kornavlens til Hestene og Svineproduktionen og at indkøbe de fornødne Foderstoffer til Kvæget.

Hvad Kornavlingen angaar, da er det et Tab for denne, at det næsten er gaaet helt af Brug at dyrke Ærter, fordi Dyrkningen af disse i sin Tid blev mere og mere vanskelig. Thi denne værdifulde Kornsort var ikke blot et udmærket Fodermiddel, men de saakaldte „Kogearter“ var ogsaa af stor Betydning i Husholdningen. I Efteraaret 1917 kostede gode hele Kogearter i Butikkerne 80 a 90 Øre pr. Pund.

Der blev tidligere avlet en Del Humle ved adskillige Gaarde nærmest til Brug i Hjemmet; men det er nu meget sjældent, at man ser en Humlehave her paa Egnen, uagtet man ikke bor langt fra den egentlige Humleegn.

Naar der heller ikke længer dyrkes Hamp eller Hør, saa har dette maaske nærmest sin Grund deri, at Forarbejdningen af disse Raastoffer var et Slags Husflidsarbejde, der efterhaanden er gaaet over til at blive Fabriksarbejder.

Det var i forrige Tider meget almindeligt, at Landmændene lagde Vind paa at avle det nødvendige Frø til eget Brug baade af Kløver og andre Græsarter. Men denne Dyrkning blev efterhaanden omtrent helt opgivet, uagtet det er meget lønnende at dyrke Græsfø; men det betaler sig navnlig at dyrke Rødkløver og Kællingetand, da vi har for lidt Bælgplanter herhjemme, ligesom Fyensland ogsaa har særdeles gode Betingelser for at avle Kløverfrø.

Med Hensyn til Faareavl og Gaasehold, da blev der for en Del Aar tilbage lagt megen Vægt paa Tillægget af Lam og Gæs, men dette Tillæg var derefter i mange Aar stedse i Aftagende. I de senere Aar har Tillægget derimod været i bestandig Tiltagen, hvad der da heller ikke er noget Under eftersom Prisen paa Lam og Gæs i mange Aar har været meget høj. Men i Slutningen af Aaret 1917 kom Gæssene op i en hidtil ukendt Pris, idet en god Gaas ved Juletid kostede 25 a 30 Kr.

Landmændene sætter nu Kraft ind paa at dyrke en betydelig Mængde Fodervarer af forskellig Slags; men der er ogsaa adskillige af disse, der dyrker en stor Mængde Sukkerroer, som dels paa Statsbanen og dels paa Roebanen bliver ført til Assens Sukkerfabrik. I de senere Aar er der enkelte driftige Landmænd, som har gjort et Forsøg paa at dyrke Runkelroefrø af den bekendte Sort „Barres“, og dette har givet dem en overordentlig stor Indtægt.

Foreninger.

Gjelsted og Omegns Spare- og Laanekasse blev stiftet i 1892, og denne Kasse var oprindelig oprettet og betegnet, som en „Hjælpeforening“; thi Hensigten med dette Pengeinstituts Oprettelse var nærmest at opsamle Smaakapitaler af Husmænds og Tjenestefolks Penge og at frugtbargøre disse samt at udlaae Penge til Foreningens Medlemmer til en billig Rente. Men Kassen bliver ogsaa benyttet af Stedets Landmænd til Anbringelsen af en Driftskapital. Denne „Hjælpeforening“ blev senere ved Lov forandret til en almindelig Sparekasse, som nu har en indestaaende Kapital af noget over 1,4 Mill. Kr., og Sparekassens Numre er oppe paa 1400.

Det var Gaardejer Chr. Hansen, Gjelsted, der tog Initiativet til en saadan „Hjælpeforening“, og han havde den væsentligste Del i dens Tilbliven, ligesom han ogsaa hele Tiden har staaet i Spidsen for denne, først som „Hjælpeforeningen“s

Formand og senere som Direktør for Spare- og Laanekassen. Bestyrelsen var i Begyndelsen ulønnet, og den har stadig Kontor i Forsamlingshuset.

Gjelsted Sogns Sygekasse blev oprettet 1872, men den traadte først i Kraft den 1. Januar 1873 og til en Begyndelse blev der samlet en Grundfond af 500 Kr. Det gik imidlertid meget smaat med Sygekassens Tilslutning, thi den havde i længere Tid kun 17 Medlemmer, men dette Antal blev dog senere betydelig forøget. Da Sygekassen den 1. Januar 1903 blev statsanerkendt, havde den 147 Medlemmer, hvilket Antal fremdeles var i stærk Stigen, thi den 31. December 1917 var Medlemmernes Antal 617. Medlemsbidraget er 1 Kr. 25 Øre i Kvartalet, og i 1917 udgjorde dette 2814 Kr. 55 Øre, og Statstilskudet var 2013 Kr. Sygekassen har 6 Repræsentanter, som opkræver Medlemmernes Kvartalsbidrag og udbetaler Dagpenge til disse.

Partikulier L. P. Larsen, Villa „Nova“, Gjelsted Station, har været Sygekassens Formand i ca. 20 Aar.

En smuk Lægebolig blev 1906 opført af en Kreds af Mænd, og Dr. Vilh. Balslev fra Odense blev Stationens første Læge, men efter 3 Aars Forløb flyttede han til København. Dr. Vilh. Madsen blev hans Eftermand, og han har en betydelig Praksis i Stationsbyen og de omliggende Byer.

En Sygeplejeforening for Gjelsted og Rørup Sogne blev stiftet den 25. Oktober 1901, og det var daværende Sognepræst Fr. Birkedal-Barfoed, som havde megen Interesse for Sygeplejesagen, der tog Initiativet til denne Forenings Oprettelse. Det er Sygeplejeforeningens Opgave at indrette en ordnet Sygepleje i de nævnte Sogne, og i den Hensigt har den antaget 3 Sygeplejersker. hvoraf de 2 er i Gjelsted Sogn. Enhver, der bor i Gjelsted-Rørup Kommune, kan blive Medlem af Sygeplejeforeningen, naar vedkommende betaler det aarlige Bidrag.

Gjelsted Mejeri blev oprettet midt i den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, og det var i Begyndelsen et Fællesmejeri, men det blev senere forandret til et Andelsmejeri. Da dets Bygninger efterhaanden blev for smaa og indskrænkede, saa blev disse ombygget og udvidet, ligesom der i det hele jævnlige blev indført forskellige Forbedringer, for at Mejeriet til enhver Tid kunde være tidssvarende.

Mejeribestyrer Klüwer har i 30 Aar med Dygtighed forestaaet Mejeriets Drift.

Andelsselskabet Gjelsted Elektricitetsværk blev opført 1910 af Blichfeldt & Jørgensen, Nørre Aaby, der senere afstod dette til Forbrugerne af Elektricitet for en Købesum af 130,000 Kr. Andelsselskabet omfatter Gjelsted og Ørslev Sogne, og det har ca. 220 Andelshavere. Det nævnte Værk drives af Dieselmotorer, af hvilke der findes to, nemlig en større og mindre, og Værket er beliggende ved Præstegaarden.

Et Driftsudvalg af 3 Medlemmer forestaar Værkets Ledelse.

Det var i lang Tid, at man savnede et stort Lokale til større Møder med almindelig borgerligt Formaal, men dette Savn blev afhjulpet 1892, da der blev opført et Forsamlingshus i Gjel-

sted. Men det viste sig imidlertid, at dette var for lille, thi det var ikke blot den store Sal, der ofte manglede tilstrækkeligt Plads, men de mindre Lokaler var ogsaa for smaa og indskrænkede ved mange Lejligheder. Forsamlingshuset fik derfor senere en betydelig Udvidelse.

Gjelsted Skolehjem ligger et Kvarters Gang fra Kirken i nordvestlig Retning, og cand. theol. H. Hansen er Forstander for Opdragesanstalten.

Uagtet den religiøse Retning Indre Mission ikke er fremherskende her, men kun et lille Mindretal, desuagtet fik dette ved den daværende Sognepræst, Provst Møllerups venlige Hjælp og Støtte 1889 ved Stationen opført et stort og meget smukt Missionshus, hvor der jævnligt afholdes Møder, holdes Søndagsskole og forskellige Sammenkomster af Missionsfolkene.

Stationsbyen.

Denne blev grundlagt omtrent samtidig med Banens Aabning, og det er et Særkende for alle Stationsbyer baade større og mindre, at det var Jernbanestationen, der var Grunden til deres Opstaaen, og de har ogsaa dette tilfælles, at de er et fast Midtpunkt i deres nærmeste Omegn. Før end Banen kom, da var her ikke Spor af Købmandshandel, og

det var næsten lige saa smaat med Haandværket, thi den eneste Haandværker, som fandtes i Gjelsted, var Byens Smed.

Men den første Begyndelse til en ny By, det var navnlig de 3 Bygninger, som blev opførte lige i Nærheden af Stationen, nemlig en større Købmandsgaard, et Bageri lige over for denne og en Gæstgivergaard paa den modsatte Side af Banesporet; disse Bygninger findes endnu temmelig uforandret, om de end har faaet hver en større Tilbygning.

Ikke desto mindre blev der efter anden blev bygget adskillige Huse ved Stationen, saa stod denne alligevel i Stampe i mange Aar med Hensyn til Bebyggelse; thi det var først for 25--30 Aar siden, at der kom rigtig Fart i Udviklingen og Forretninglivet, og at Byens Udvidelse tog til efter en større Maalestok. Der blev f. Eks. i 1910 opført ikke mindre end 15 Boliger ved Stationen, og Byen har nu 110 Huse og 850 Indbyggere.

Byen har navnlig udvidet sig imod syd og dernæst mod nord, men den har senere, navnlig efter Opførelsen af den ny Jernbanestation, ogsaa udvidet sig imod øst, og i dette smukke Villakvarter findes der nu flere prægtige Bygninger.

Stationsbyen har i flere Henseender været en Fremskridtsby; man har saaledes i en Del Aar haft elektrisk Gadebelysning; Fortovene udenfor de fleste større Forretninger ved Hovedgaden er belagt med Fliser og Mursten; Butikkerne har store og spejlblanke Udstillingsvinduer med en Mangfoldighed af smukke Genstande; og der er Færdsel paa Gaden baade ved Dag og Aften. Hvis man skulde dømme efter dette, saa kunde man gerne i et flygtigt Øjeblik antage, at man befandt sig i en eller anden mindre Købstad i Stedet for en Stationsby.

Avlsgaarden „Holmegaard“ ligger ved Stationsbyens sydlige Del, og denne Gaard blev for nogle faa Aar siden af Proprietær M. Mortensen solgt til Kreaturhandler S. Pedersen for 100,000 Kr. Mortensen købte saa senere af Gæstgiver H. Christiansen det ny Afholdshotel for 25,000 Kr.; men dette blev som saadant nedlagt, og Navnet blev forandret til Villa „Rosenborg“.

Handelsstanden.

Gjelsted Handelsetablissement, Aktieselskab, stiftet 1910. Kolonial-, Korn- og Foderstofforretning, Forretningsfører *Jens Andersen*.

P. P. Pedersen, Købmand, f. 1878, oplært i Bred, har Kolonialforretning og Jernvarer samt Udsalg af Sygeplejeartikler. Etableret 1910.

Jens Waast, Købmand, f. 1873 i København, har Kolonial- og Delikatesseforretning. Etabl. 1917.

Niels Hansen, Købmand, f. 1874, har Kolonial- og Fedevareforretning. Etabl. 1914.

Foruden ovennævnte Købmænd er der 2 Brugsforeninger.

N. J. Larsen, Købmand, f. 1870, oplært hos Firmaet G. Hjort & Thomsen, Odense, har Byens ældste Manufakturhandel og Papirhandel. Etabl. 1895.

Chr. Jensen, Købmand, født 1876 i Baaring, har Manufaktur- og Trikotageforretning. Etabl. 1908.

A. H. Andersen, Urmager og Guldsmed, f. 1871, oplært i Bogense. Han har Centraltelefonen indstalleret. Etabl. 1893.

Mads H. Madsen, f. 1873, har Byens ældste Cykleforretning, Udsalg af Cykledele og Reparationsværksted. Etabl. 1900.

Industri og Haandværk.

Ved Stationen er 2 Cementvarefabrikker, som ligger i Nærheden af hinanden.

Kristian Nielsen, f. 1850, Repræsentant for A/S R. Nielsens Piske- og Stokkefabrik Lunghøj og har rejst for denne siden 1885.

J. G. Jakobsen, f. 1871, cand. jur., har Træuldsfabrik og Tømmerhandel, oplært i de store Tømmerforretninger i U. S. A. Fabrikken og Trælastforretningen har en meget heldig Beliggenhed. Etabl. 1916.

Marius Pedersen, f. i Odense 1882, oprettede 1915 en Trævare- og Rundstokfabrik ved Gjeldsted Station, hvori der beskæftiges 3 Mand, og som daglig kan fabrikere 1000 Rundstokke. Etabl. 1906.

En meget stor Vejrmølle ligger i Nærheden af Stationen, men syd for denne; en mindre ligger Nord for Gjeldsted By.

Th. Thomsen, Bygmester, f. 1857, lært Murerhaandværket i Kindstrup, senere arbejdet i Odense. Han er Repræsentant for den almindelige Brandforsikring for Landbygninger for 5. og 6. Gruppe i Assens Amtsraadsreds, og Vurderingsmand til Ejendomsskyld i Gjelsted-Rørup første Kreds. Etabl. i Brenderup 1886 og i Gjeldsted 1889.

Ernst Møller Hansen, Bygmester, f. 1876, lært Murerhaandværket i Ejby, arbejdet i Odense, og senere uddannet

videre i København, Aalborg, Kiel og Hamborg. Sogneraadsmlem og valgt 2 Gange i Træk. Etabl. 1904.

Thorikild Jakobsen, Snedkermester, f. 1869, lært i Ejby. Bygningssnedker men navnlig Møbelfabrikant og har et stort Møbelmagasin. Etabl. 1898.

J. Jørgensen, Malermester, f. 1863, lært i Middelfart, har Udsalg af Malerverer. Etabl. 1891.

N. P. Madsen, Karetmager, den eneste i Sognet, f. 1859, lært i Odense, og har Værksted med Maskiner til elektrisk Kraft. Etabl. 1889.

H. P. Pedersen, Byens ældste Smedemester, f. 1843, lært paa Tybrind, har med Flid og Dygtighed udført en Del større Arbejder, f. Eks. 2 store Drivhuse i Erholm Slotshave, af hvilke Blomsterhuset blev opført 1869, og Frugthuset 1873. Etabl. i Gjelsted 1877.

Kr. Ovesen, Drejermester, f. 1872. Han er tillige flittig og dygtig Havedyrker, thi han fik den 24. December f. A. af A/S Margarinefabrikken „Alfa“ ved Vejen, udbetalt en Præmie af 200 Kr. for fortrinlig Dyrkning af Havesager til eget Brug; han har Drivhus i Haven bl. a. til Vin og Tomater, er driftig Biavler og har 8 Kunststader.

J. H. Jensen, Skomagermester, f. 1874 i Baaring, lært samme Sted, har Skomagerværksted med Maskiner til elektrisk Kraft, Skotøjsforretning og en stor meget smuk Porcelæen-, Glas- og Galanteriforretning. Etab. 1908.

H. C. Jørgensen, Skomagermester, f. 1878, lært i Korinth, har Skomagerværksted og Skotøjsforretning. Etabl. 1903.

H. J. Hansen, Byens ældste Sadelmagermester, f. 1852 og lært i Odense. Etabl. 1879.

J. P. Lorentzen, Skrædermester, f. 1882, lært i Rud, har Herre- og Dame-Skræderi og Udsalg af Klædevarer. Etabl. 1909.

A. J. Andersen, Skrædermester, f. 1870 og leverer færdigsyede Herredragter, har Oplag af Klædestoffer. Etabl. 1895.

Emanuel Andersen, Slagtermester, f. 1876, lært i Gjelsted, har Slagterforretning og driver Kreaturhandel. Etabl. 1906.

Marius Nydam, Slagtermester. f. 1885, lært i Gjelsted, har Slagterforretning. Etabl. 1912.

Marius Andersen, Kreaturhandler, f. 1880, lært i Gjelsted, har en betydelig Forretning. Etabl. 1905.

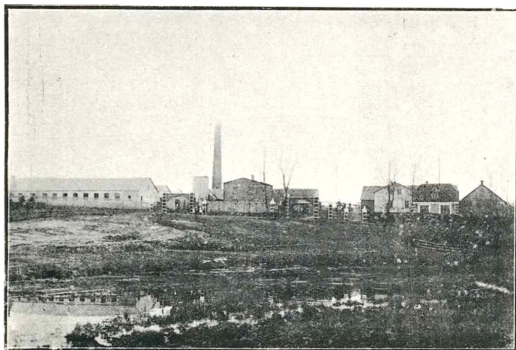
M. P. Madsen, Bagermester, f. 1891, lært i Gjelsted, har Bageri & Konditori og Brødvogn. Etabl. 1914.

P. Hansen, Gæstgiver, f. 1866, har komfortable Lokaler

og en stor Sal, som kan rumme ca. 500 Mennesker. Etabl. i Gjelsted 1916.

Havevæsen.

P. J. Larsen, Handelsgartner, f. 1882, oplært i Erholm Slotshave og københavnske Gartnerier, uddannet videre i Tyskland, Schweitz, Italien og Frankrig i 3 Aar, har store Drivhuse, bl. a. til Agurker, Tomater og Chrysanthemum. Gartneriets Areal er 4 Tdr. Land god Muldjord. Etabl. 1910.

A. S. R. Nielsens Piske- & Stokkefabrik, Lunghøj.

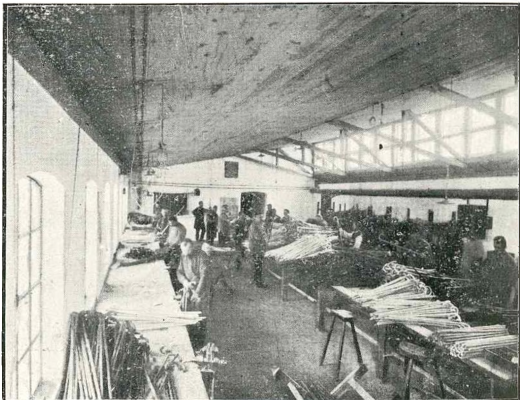
Hans Jørgensen, Handelsgartner, f. 1853, har en stor Mængde Mistbænke til Drivning af Planter til Køkken- og Blomsterhaver, dyrker en betydelig Mængde Jordbær og Konervesærter af Sorten „Witham Wonder“; endvidere en stor Frugthave.

Jørgen Hansen, Anlægsgartner, f. 1847, dyrker Køkkenurter, opelsker Blomsterplanter og har Byens smukkeste og mest righoldige Blomsterhave.

Enkelte Haveejere har en Biindtægt af Biavl, og man antager, at der findes ca. 80 Kunststader her i Kredsen, og at disse i Sommeren 1917 har givet et stort Udbytte af Honning, som i Efteraaret solgtes til en Pris af 1 Kr. 25 Øre til 1 Kr. 50 Øre pr. Pund. Havebruget staar i det hele paa et fortrinligt Standpunkt, og her er en meget rig Frugtavl.

A/S R. Nielsens Piske- og Stokkefabrik, Lunghøj. Denne

blev startet 1865 i Brendekilde ved Odense. Grundlæggeren af Fabrikken, afdøde R. Nielsen, var født under meget smaa Kaar, og han begyndte som Sadelmager i Brendekilde at fabrikere Piske som Specialitet. I Begyndelsen arbejdede han under meget beskedne Forhold, men Forretningen gjorde god Fremgang, da den i 1874 var bleven flyttet til Lunghøj i Gjelsted Sogn. Thi ved megen Dygtighed og en sjælden Ihærdighed lykkedes det R. Nielsen at oparbejde en betyde-

Interiør fra A/S. R. Niensens Piske- & Stokkefabrik, Lunghøj.

lig Fabriksvirksomhed. Men det var dog først i 80'erne, at Fabrikken tog et stort Opsving, da denne optog en ny Specialitet, idet den begyndte at fabrikere Spadserestokke. Fabrikken gaar imidlertid jævnt og støt fremad og er i stadig Fremgang, saa at den ved Aktieselskabets Oprettelse 1895 kunde beskæftige nogle og tredive Arbejdere.

Lunghøj er nu en stor Fabrik, som længe har været langt den største Virksomhed paa Egnen; den har sit eget Savværk, Vandværk, Elektricitetsværk og beskæftiger for Tiden 100 til 120 Arbejdere og Funktionærer.

Fabrikkens Direktør er Stifterens Søn, Godtfred Nielsen, som leder dens Drift.

I Fabrikbyen Lunghøj, hvor der findes 35 Huse, er der 2 Købmandsforretninger.

A. Østergaard, Købmand, f. 1871 i Dalby pr. Kerteminde, uddannet i Nyborg, har Kolonialforretning, Bageri og Brødvogn. Etabl. ved Lunghøj 1900.

Hans Chr. Valmod, Købmand, f. 1877 i H. C. Andersens Barndomshjem i Odense, uddannet som Piskemager i samme By, har Kolonialforretning og blev etabl. ved Lunghøj 1910.

Lunghøj har i mange Aar haft Fyns smukkeste Forsamlingshus. Men der har ogsaa været en fortrinlig Sangforening, som tidligere blev indøvet og ledet af Direktør G. Nielsen, Lunghøj.

Som det vil ses af foranstaaende, saa har Gjelsted Station haft en stor og rig Udvikling og Fremgang i den sidste Menneskealder. Men det er ikke blot paa det materielle Omraade, at der er sket en stor og iøjnefaldende Forandring, thi det samme har ogsaa været Tilfældet med det, der angaar det aandelige Livs Rørelser. Dette har blandt andet givet sig Udslag i en sjælden god Kirkegang, og Missionshusets Opførelse i 1889 samt Forsamlingshusets i 1892. Men lad os ønske og haabe, at Efterkommere, som skal bygge videre paa vort Arbejde og fortsætte Udviklingen, maa have Held og Lykke til at føre denne længere frem, end det hidtil har kunnet lykkes, baade paa Haandens og Aandslivets Omraade.

NAKSKOV BOGTRYKKERI - FRUEG. 20